

ISSN 2587-4365
E-ISSN 2587-4373

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19567425>

Nr. 4 (384) 2025

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică

LAW AND LIFE

Scientific-practical publication

ЗАКОН И ЖИЗНЬ

Научно-практическое издание

Revista este indexată în:

Central and
Eastern
European Online
Library

Chișinău • 2025

Se editează din ianuarie 1991

Tipul B

DECIZIA

Consiliului de conducere al ANACEC nr. 7 din 06 martie 2025

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Asociația Judecătorilor din Republica Moldova, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași)

COMITETUL ȘTIINȚIFIC

Redactor-șef: prof. univ., dr. **Radion Cojocaru**

Redactor-șef adjunct: conf. univ., dr. **Vitalie Ionașcu**

Redactor-șef adjunct: conf. univ., dr. **Evghenia Gugulan**

din străinătate:

prof. univ., dr. **C. Voicu** (București, România); prof. univ., dr. **Gh. Popa** (București, România); prof. univ., dr. **G.-M. Țical** (Constanța, România); prof. univ., dr. **C. Peța** (Constanța, România); prof. univ., dr. **N.-E. Hegheș** (București, România); prof. univ., dr. **W. Plywaczewski** (Olsztyn, Polonia); conf. univ., dr. **E. Krzysztofik** (Lublin, Polonia); conf. univ., dr. **T. Kurylo** (Szczeciń, Polonia); conf. univ., dr. **C. Andruș** (București, România); dr. **D. M. Bogdan** (Alba-Iulia, România); dr. **M. David** (Constanța, România); conf. univ., dr. **G.-A. Nicula** (Galați, România); dr. **M.-G. Stoian** (București, România); prof. univ., dr. **O. Krișevici** (Kiev, Ucraina); conf. univ., dr. **A. Politova** (Mariupol, Ucraina).

din Republica Moldova:

prof. univ., dr. **Iu. Larii**; prof. univ., dr. hab. **V. Cușnir**; conf. univ., dr. hab. **D. Ostavciuc**; conf. univ., dr. hab. **S. Cornea**; prof. univ., dr. hab. **Gh. Costachi**; prof. univ., dr. hab. **Gh. Gladchi**; conf. univ., dr. hab. **B. Glavan**; prof. univ., dr. hab. **S. Brînză**; prof. univ., dr. **V. Bujor**; prof. univ., dr. **V. Stati**; prof. univ., dr. **Șt. Belecciu**; prof. univ., dr. **T. Osoianu**; prof. univ., dr. **Al. Marîț**; prof. univ., dr. **V. Ursu**; prof. univ., dr. **M. Gherman**; conf. univ., dr. **Iu. Odagiu**; conf. univ., dr. **I. Erhan**; conf. univ., dr. **Ig. Trofimov**; conf. univ., dr. **C. Rusnac**; conf. univ., dr. **V. Rusu**; conf. univ., dr. **V. Chirița**; conf. univ., dr. **M. Pavlencu**; conf. univ., dr. **Gr. Ardelean**; conf. univ., dr. **A. Nastas**; conf. univ., dr. **V. Jitariuc**; conf. univ., dr. **I. Odinokaia**; conf. univ., dr. **S. Pilat**; dr. **I. Slisarenco**.

Secretar științific:

drd. **Ig. Soroceanu**

COLEGIUL TEHNIC DE REDACȚIE

Ruslan Condrat, redactor-șef tehnic

Iulian Bogatu, redactor

Nicolae Jantîc, redactor

Angela Pareniuc, traducător

Ala Antoniuc, specialist principal

Adresa redacției:

str. Gh. Asachi nr. 21, mun. Chișinău, MD - 2009, Republica Moldova

tel.: 022-234 132 (contabilitate)

© Legea și Viața

pagina web: <https://academy.police.md/reviste/legea-si-viata>

CONDIȚII DE PUBLICARE

Materialele destinate publicării se transmit de către autori numai pe suport electronic, la adresa de e-mail ruslan.condrat@mai.gov.md, cu completarea obligatorie a declarației autorului.

Odată cu înaintarea lucrării, autorul/autorii trebuie să indice următoarele date:

- ✓ prenumele (complet) și numele;
- ✓ afilierea instituțională, ROR-ul Index al instituției de cercetare (Research Organization Registry) și denumirea funcției deținute;
- ✓ emailul autorului și al instituției sau organizației de cercetare și numărul de telefon (mobil sau fix).
- ✓ fotografia/fotografiile autorului/autorilor în format jpg. sau tiff.
- ✓ este obligatorie indicarea CZU pentru fiecare articol.

Abstractul și cuvinte-cheie. Lucrarea științifică trebuie să fie însoțită de un abstract (în limbile română și engleză), cuprinzând 1500-2000 de caractere și cel puțin cinci cuvinte-cheie (în limbile română și engleză). Abstractul va cuprinde identificarea subiectului tratat, obiectivele urmărite de autor, rezultatele cercetării și implicațiile teoretico-practice ale studiului.

Conținutul lucrării va include în mod obligatoriu următoarele elemente structurale:

1. **Introducere.** Se recomandă ca introducerea lucrării să exprime subiectul și obiectul de cercetare, actualitatea, motivarea cercetării, gradul de cercetare a subiectului în doctrină, tendințele și premisele cercetării etc. La sfârșitul introducerii este obligatorie formularea ipotezei de cercetare.
2. **Metode și materiale aplicate.** Obligatoriu se vor descrie succint metodele de cercetare și materialele utilizate la elaborarea studiului prin raportare directă la subiectul cercetat (date și cercetări empirice, practică judiciară, interviuri, studii de caz etc.).
3. **Lista abrevierilor.**
4. **Discuții și rezultate obținute.** Formează conținutul de bază al lucrării. Se recomandă divizarea în paragrafe, eventual subparagrafe, a prezentărilor (spre exemplu: 4.1. Elemente de drept penal comparat; 4.2. Elemente de drept penal național; 4.3. Elemente de practică judiciară etc.). Se încurajează prezentarea separată a Discuțiilor de Rezultatele obținute.
5. **Concluzii.**
6. **Referințe bibliografice.**

Model de referințe bibliografice:

Criminal justice (public order) act, 1994. <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1994/act/2/enacted/en/html> (accesat la data de 17.11.2024).

Theft Act (Northern Ireland), 1969. <https://www.legislation.gov.uk/apni/1969/16/contents> (accesat la data de 17.11.2024).

Kopecký Kamil. Online blackmail of Czech children focused on so-called "sextortion" (analysis of culprit and victim behaviors). *Telematics and informatics*, vol. 34, nr. 1, 2017. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0736585316300090> (accesat la data de 17.10.2024).

Larceny Act 1916. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1916/50/enacted> (accesat la data de 17.11.2024).

Chen Yehudai. Informational Blackmail: Survived by Technicality. În: *MARQUETTE LAW REVIEW*, Issue 4, Summer 2009, Volum 92, p. 780-827. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1916/50/enacted> (accesat la data de 17.10.2024).

Code pénal de la République Française. <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section> (accesat la data de 18.10.2024).

- Code pénal version consolidée applicable ou 08.03.2024. <https://legilux.public.lu/eli/etat/leg/code/penal/20240308> (accesat la data de 18.10.2024).
- Código Penal versão à data de 24.11.21. <https://diariodarepublica.pt/dr/legislacao-consolidada/decreto-lei/1995-34437675> (accesat la data de 21.10.2024).
- Codul penal al României din 17 iulie 2009. <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/223635> (accesat la data de 18.10.2024).
- Herinean D. Relația dintre șantaj și alte infracțiuni. În: PENALMENTE / RELEVANT, nr. 1 / 2018. <https://www.revista.penalmente.ro/wp-content/uploads/2018/09/Herinean-blackmail-and-extorsion.pdf> (accesat la data de 20.10.2024).
- Dongoroz V., Kahane S., Oncea I. ș.a. Explicații teoretice ale Codului penal român, Vol. III, Partea specială, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1971.
- Cod penal român din 1936. Text publicat în Monitorul Oficial, Partea I nr. 65 din 18 martie 1936. <https://lege5.ro/App/Document/heztqnzu/codul-penal-din-1936> (accesat la data de 18.11.2024).
- Cod penal român din 1864. Text republicat în Monitorul Oficial, Partea I din 22 octombrie 1912. <https://lege5.ro/App/Document/g42tamju/codul-penal-din-1864> (accesat la data de 18.11.2024).
- Larii Iu. Aspecte juridico-penale și criminologice ale șantajului, Studiu monografic, Chișinău, 2004.
- Crijanovschi S., Aspecte teoretice și practice ale infracțiunii de șantaj, Teză de doctor în drept, Chișinău, 2012.
- Bornarenco M., Plămădeală Gh. Unele observații referitoare la accepțiunile conceptului „șantaj” în Codul penal. În: Juridice Moldova. <https://juridicemoldova.md/7341/unele-observatii-referitoare-la-acceptiunile-conceptului-santaj-in-codul-penal.html>
- Borodac A., Manual de drept penal. Partea specială (pentru învățământul universitar), Ed. Tipografia Centrală, Chișinău, 2004.
- Decizia CSJ a RM din 2.11.2021, dosar nr. 1 ra-1411/2021. https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=19801 (accesat la data de 10.09.2024).
- Decizia CSJ a RM din 27.03.2023, dosar nr. 1 ra-1575/2022 1-19026408-01-1ra-18112022. https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=23068 (accesat la data de 10.09.2024).
- Decizia CSJ a RM din 14.03.2024, dosar nr. 1 ra-1876/2023 1-22187683-01-1ra-14122023. https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=24577 (accesat la data de 10.09.2024).
- Încheierea CSJ a RM cu privire la inadmisibilitatea recursului din 11.12.2024, dosarul nr. 1ra-273/2023. https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=25490 (accesat la data de 10.09.2024).
- Deciza CSJ a RM din 20.12.2021, dosar nr. 1 ra-1825/2021 1-18030835-01-1ra-17082021. https://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=20306 (accesat la data de 10.09.2024).

Pentru recenziile care urmează să fie publicate la rubrica „Recomandări editoriale” nu este obligatorie structurarea sus-menționată.

Mod de redactare:

format A4;

margini: sus – 2 cm; jos – 2 cm; stânga – 2,5 cm; dreapta – 2 cm;

hârtie interlinie – 1,15;

font Times New Roman;

titlul – corp 14, **numele autorului și afilierea** – corp 12, **textul** – corp 12.

tabelele: se încadrează în text, se numerotează în dreapta sus, iar titlul se scrie în stânga sus;

figurile: vor fi încadrate în text și vor fi numerotate;

ilustrațiile vor fi în format **jpg.** sau **tiff.** cu următoarele caracteristici: 300 dpi și minim 1 MB;

formulele și ecuațiile: inserate în text vor fi numerotate în dreapta paginii;

citatele: se indică în subsolul paginii.

[Model citat]

Stătescu C. Drept civil. Persoana fizică. Persoana juridică. Drepturile reale, București: Editura Didactică și Pedagogică, 2020. 234 p.

Семенов В.В. Философия: итог тысячелетий. Философская психология. Москва: Эврика, 2000. 64 с.

[Model citat lucrare cu mai mult de trei autori]

Stan N. ș.a. Tratat de criminalistică. București: Ed. Timpul, 2004. 282 p.

[Model citat contribuție într-o lucrare]

Kuglay I. „Procedura de cameră preliminară. Soluțiile”. În: M. Udriș (coord.), Codul de procedură penală. Comentariu pe articole, ediția a 2-a, București: Ed. C.H. Beck, 2004, p. 1422-1423.

[Model citat articol]

Adăscăliței M. Tăierea ilegală a vegetației forestiere. În: Revista de Drept, nr. 9, 2018, p. 17-22.

[Model citat articol în lucrări științifice]

Rurac M. Insolvabilitatea fictivă. În: Culegere de lucrări științifice a Universității de Stat din Moldova, 2001, vol. 9, p. 95-99.

[Model citat articol în materialele simpozioanelor]

Babuc V. ș.a. Cercetări și realizări în tehnica criminalistică. În: Realizări, programe, perspective. Tezele conf. jubiliare internaționale. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 1995, p. 152-157.

[Alte surse]

Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova. Nr. 259-XV din 15 iulie 2004. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 30.07.2004, nr.125-129 (1479-1483).

[Model websites]

Mihai R. Relațiile de muncă în contextul prevenirii riscului de îmbolnăvire cu coronavirus (COVID-19), disponibil pe www.juridice.ro, accesat la 13 martie 2020.

Articolele propuse spre publicare vor fi supuse unui proces de evaluare de tip peer-review, efectuată de către doi referenți independenți.

Evaluarea are în vedere, îndeosebi, valoarea științifică a materialelor propuse spre publicare, aspectele de noutate doctrinară, documentarea și informarea bibliografică a autorilor, interesul publicistic al articolelor, respectarea cerințelor tehnice de redactare și stilul publicistic al autorilor etc.

Articolele acceptate de redacție intră în procesul de tehnoredactare și tipărire cu o lună înaintea publicării.

Redacția recomandă autorilor ca dimensiunile materialelor transmise spre publicare să se încadreze în limitele a **40.000-80.000** de semne (fără spațiu).

Manuscrisele nepublicate nu se restituie.

Cu privire la materialele care se publică, redacția își rezervă următoarele drepturi:

- să le redacteze în conformitate cu regulile de stil proprii revistei „Legea și Viața”;
- să le publice și în ediția electronică a revistei.

Redacția revistei „Legea și Viața” nu-și asumă nicio răspundere pentru nerespectarea reglementărilor înscrise în legislația privind drepturile de autor. În caz de plagiat – parțial sau integral – întreaga răspundere, atât juridică (penală, contravențională, civilă), cât și deontologică, revine în exclusivitate autorului. De asemenea, opinia autorilor nu exprimă opinia redacției în ceea ce ține de abordarea subiectelor de referință.

Precizăm că regulile de stil proprii revistei „Legea și Viața” care trebuie avute în vedere la redactarea materialelor trimise redacției de către autori, precum și procesul de evaluare a acestora sunt disponibile în pagina web: www.academy.police.md

SUMAR:

STUDII ȘI COMENTARII

Serghei BRÎNZA, Vitalie STATI**Implementarea directivei (UE) 2019/713 în materia fraudelor și contrafacerii mijloacelor de plată fără numerar și implicațiile pentru legea penală a Republicii Moldova (Partea I)***Implementation of directive (EU) 2019/713 on fraud and counterfeiting of non-cash means of payment and its implications for the criminal law of the Republic of Moldova (Part I).....*

8

Sofia PILAT**Expertiza judiciară și constatarea tehnico-științifică sau medico-legală – forme de valorificare a cunoștințelor speciale***Judicial expertise and technical-scientific or forensic medical assessments – means of specialized knowledge employing.....*

23

Gabriela NEMȚOI**Aspecte fiscale ale transmisiunii patrimoniale prin moștenire în dreptul român***Tax aspects of property transfer through inheritance in romanian law.....*

35

Simion CARP, Elena CARP**Instigare la ură și propagandă războiului în procesul de educație patriotică a tinerilor în Federația Rusă***Incitement to hatred and war propaganda within the framework of patriotic youth education in the Russian Federation.....*

51

Artiom PILAT**Clasificarea expertizelor judiciare ca modalitate de aplicare a cunoștințelor speciale***Classification of forensic expertise as a means of employing specialized knowledge.....*

78

Svetlana GHEORGHIEVA, Vadim SUHOV**Education as a precondition for access to legal aid in the penitentiary context***Educația ca premisă a accesului la asistență juridică în mediul penitenciar.....*

91

Constantin PISARENCO**Characteristics of medical-legal expertise in the investigation of negligence crimes committed during the provision of medical care in the field of dentistry and aesthetic medicine***Caracteristicile expertizei medico-legale în investigarea infracțiunilor din neglijență comise în timpul acordării asistenței medicale în domeniul stomatologiei și medicinei estetice.....*

102

TÂNĂRUL CERCETĂTOR**Dmitrii CIOLAC****Traficul ilicit de armament în contextul războiului ruso-ucrainean.****Implicațiile pentru Republica Moldova***Illicit arms trafficking in the context of the russo-ukrainian war.**Implications for the Republic of Moldova.....116***Carmen DICHII****Victima fabricării sau punerii în circulație a semnelor bănești false****sau a titlurilor de valoare false***The victim of the production or putting into circulation of counterfeit currency**or counterfeit securities.....130***Ion BOTNARI****Versiunile criminalistice în cercetarea infracțiunilor comise de grupuri criminale organizate: particularități de înaintare și verificare***Forensic versions in the investigation of crimes committed by organised**criminal groups: particularities of formulation and verification.....144***Nicolae SCAFARI, Andrei HARBUZ****Modificarea cadrului legal al infracțiunii prevăzute de art. 155 CP prin prisma****practicii legislative internaționale***Modification of the legal framework governing the offense under article 155 of the Criminal**Code from the perspective of international legislative practice.....158***Eugeniu ȘEVCIUC****Utilizarea rezultatelor măsurilor speciale de investigație în procesul de investigare a infracțiunilor de corupție comise de funcționari publici cu statut special***Use of the Results of Special Investigative Measures in the Investigation of Corruption**Offences Committed by Public Officials with Special Status.....173***RECENZII****Iurie LARII****INVESTIGAREA CRIMELOR COMUNISMULUI. Neglijența în serviciu, lăsarea în primejdie și alte infracțiuni comise de reprezentanții autorităților RSSM în timpul calamităților naturale din vara anului 1948”***INVESTIGATING THE CRIMES OF COMMUNISM. Negligence in Office, Abandonment in Situations of Danger, and Other Offences Committed by Representatives of the Authorities of the Moldavian SSR during the Natural Disasters of the Summer**of 1948 (autori/ authors: Simion CARP și Ruslan CONDRAT).....186*

STUDII ȘI COMENTARII

CZU: 343.53:336.74(4EU:478)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19563183>

Serghei BRÎNZĂ¹
decan.dreptusm@yahoo.com

Vitalie STATI²
vitalie.stati@usm.md

IMPLEMENTAREA DIRECTIVEI (UE) 2019/713 ÎN MATERIA FRAUDELOR ȘI CONTRAFACERII MIJLOACELOR DE PLATĂ FĂRĂ NUMERAR ȘI IMPLICAȚIILE PENTRU LEGEA PENALĂ A REPUBLICII MOLDOVA (PARTEA I)

Abstract: Acest articol, aflat la prima sa parte, realizează o analiză riguroasă a gradului de compatibilitate dintre legea penală a Republicii Moldova și exigențele Directivei (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. Autorii examinează definițiile noțiunilor-cheie precum „instrument de plată fără numerar”, „mijloace digitale de schimb”, „dispozitiv, obiect sau înregistrare protejat(ă)”, „monedă virtuală” și „sistem informatic”, reliefând atât convergențele, cât și lacunele legislative existente. Studiul evidențiază faptul că, deși unele prevederi din Codul penal al Republicii Moldova reflectă fidel cerințele europene, persistă zone de ambiguitate sau incompatibilitate, în special în privința definirii unor termeni tehnici și a incriminării anumitor fapte. Sunt formulate propuneri de lege ferenda pentru armonizarea completă a cadrului normativ național cu standardele europene, subliniind necesitatea clarității și previzibilității normelor penale. Analiza se distinge printr-o abordare comparativă și sistemică, oferind o bază solidă pentru continuarea demersului de aliniere legislativă și consolidarea instrumentelor de prevenire și combatere a criminalității informatice și financiare în contextul integrării europene a Republicii Moldova. În plus, lucrarea subliniază importanța adaptării continue a legislației naționale la dinamica fenomenelor infracționale moderne, marcate de digitalizare și globalizare. Autorii argumentează că o transpunere fidelă a Directivei (UE) 2019/713 nu reprezintă o obligație formală, ci o necesitate strategică pentru asigurarea securității

¹ Profesor universitar, doctor habilitat în drept, Departamentul Drept penal, Universitatea de Stat din Moldova (ROR: <https://ror.org/0475kvb92>); e-mail: rector@usm.md; e-mail: decan.dreptusm@yahoo.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5937-3926>

² Profesor universitar, doctor în drept, Departamentul Drept penal, Universitatea de Stat din Moldova (ROR: <https://ror.org/0475kvb92>); e-mail: rector@usm.md; e-mail: vitalie.stati@usm.md, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1371-4961>

juridice și protecției eficiente a valorilor sociale fundamentale. Prin identificarea punctelor forte și a vulnerabilităților cadrului normativ actual, articolul trasează direcții clare pentru reforme legislative viitoare, pledând pentru o abordare integrată, coerentă și orientată spre prevenție. Această primă parte a studiului oferă premisele teoretice și practice pentru aprofundarea cercetării, fiind indispensabilă pentru specialiștii interesați de evoluția dreptului penal național în context european.

Cuvinte-cheie: armonizare legislativă, Codul penal al Republicii Moldova, contrafacere, criminalitate informatică, Directiva (UE) 2019/713, fraudă, lege ferenda, mijloace de plată fără numerar, monedă virtuală, sistem informatic. fundament al civilizației.

IMPLEMENTATION OF DIRECTIVE (EU) 2019/713 ON FRAUD AND COUNTERFEITING OF NON-CASH MEANS OF PAYMENT AND ITS IMPLICATIONS FOR THE CRIMINAL LAW OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA (PART I)

Abstract: This article, in its first part, conducts a rigorous analysis of the degree of compatibility between the criminal law of the Republic of Moldova and the requirements of Directive (EU) 2019/713 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on combating fraud and counterfeiting related to non-cash means of payment and replacing Council Framework Decision 2001/413/JHA. The authors examine the definitions of key concepts such as “non-cash means of payment”, “digital means of exchange”, “protected device, object or record”, “virtual currency” and “information system” highlighting both legislative convergences and existing gaps. The study emphasizes that, although certain provisions of the Criminal Code of the Republic of Moldova faithfully reflect European requirements, areas of ambiguity or incompatibility persist, especially regarding the definition of technical terms and the criminalization of certain acts. De lege ferenda proposals are formulated for the complete harmonization of the national regulatory framework with European standards, underlining the necessity for clarity and predictability of criminal norms. The analysis stands out through its comparative and systemic approach, providing a solid basis for continuing the legislative alignment process and for strengthening the tools for preventing and combating cyber and financial crime in the context of the European integration of the Republic of Moldova. Furthermore, the paper underscores the importance of continuously adapting national legislation to the dynamics of modern criminal phenomena, marked by digitalization and globalization. The authors argue that a faithful transposition of Directive (EU) 2019/713 is not merely a formal obligation, but a strategic necessity for ensuring legal security and the effective protection of fundamental social values. By identifying the strengths and vulnerabilities of the current regulatory framework, the article outlines clear directions for future legislative reforms, advocating for an integrated, coherent, and prevention-oriented approach. This first part of the study offers the theoretical and practical premises for further research and is indispensable for specialists interested in the evolution of national criminal law in the European context.

Keywords: legislative harmonization, the Criminal Code of the Republic of Moldova, counterfeiting, cybercrime, Directive (EU) 2019/713, fraud, lege ferenda; non-cash means of payment, virtual currency, information system.

1. INTRODUCERE.

În Foaia de parcurs privind „Statul de drept” (criteriu de referință în procesul de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană), aprobată prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 275 din 14.05.2025 – în Capitolul I „Combaterea criminalității organizate”, pct. 5.3 prevede ca măsură „adoptarea cadrului normativ de aliniere la Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și

de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului (în continuare – Directiva (UE) 2019/713).¹ În acest context, transpunerea Directivei (UE) 2019/713 în legislația Republicii Moldova apare nu ca o obligație formală, ci ca un pas firesc și necesar pentru a asigura coerența angajamentelor europene cu realitățile și nevoile sistemului penal național. Ea reprezintă, în fond, o etapă esențială în perfecționarea instrumentelor juridice de prevenire și combatere a fraudelor cu mijloace de plată fără numerar. Analiza de față urmărește să determine gradul de pregătire a Republicii Moldova pentru asumarea acestui pas, prin evaluarea măsurii în care cadrul juridic penal actual permite o transpunere coerentă și efectivă a Directivei (UE) 2019/713.

2. METODE ȘI MATERIALE APLICATE.

În cadrul acestei cercetări pornim de la analiza comparativă, prin care confruntăm prevederile Directivei (UE) 2019/713 și dispozițiile relevante ale Codului penal al Republicii Moldova, pentru a surprinde atât asemănările, cât și divergențele. Continuăm cu analiza sistemică, ce ne permite să percepem toate aceste norme ca elemente ale unui cadru juridic mai amplu și interconectat. În final, recurgem la raționamentul logic și la deducție pentru a formula concluzii clare și coerente, bine ancorate în sistemul argumentativ al studiului.

LISTA ABREVIERILOR.

- CC RM – Codul civil al Republicii Moldova;
- CP RM – Codul penal al Republicii Moldova;
- Decizia-cadru 2008/841/JAI – Decizia-cadru 2008/841/JAI (Justiție și Afaceri Interne) a Consiliului din 24 octombrie 2008 privind lupta împotriva crimei organizate;
- Directiva (UE) 2019/713 – Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului;
- Directiva 2009/110/CE – Directiva 2009/110/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 septembrie 2009 privind accesul la activitate, desfășurarea și supravegherea prudențială a activității instituțiilor emitente de monedă electronică, de modificare a Directivelor 2005/60/CE și 2006/48/CE și de abrogare a Directivei 2000/46/CE;
- Directiva 2013/40/UE – Directiva 2013/40/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 august 2013 privind atacurile împotriva sistemelor informatice și de înlocuire a Deciziei-cadru 2005/222/JAI a Consiliului;
- Legea RM nr. 20/2009 – Legea Republicii Moldova nr. 20 din 3 februarie 2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice;
- UE – Uniunea Europeană.

3. DISCUȚII ȘI REZULTATELE OBȚINUTE.

1. Dispoziția din art. 2 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713 conține următoarea definiție: „instrument de plată fără numerar» înseamnă un dispozitiv, un obiect sau o înregistrare

¹ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Foii de parcurs privind „Statul de drept” (criteriu de referință în procesul de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană). Nr. 275 din 14 mai 2025. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.05.2025, nr. 241-244 (284).

protejat(ă), nematerial(ă) sau material(ă) sau o combinație a acestora, altul (alta) decât monedele legale și care, singur(ă) sau împreună cu o procedură sau un set de proceduri, permite deținătorului sau utilizatorului să transfere bani sau valoare monetară, inclusiv prin mijloace digitale de schimb.”² Această definiție este reprodușă aproape *mot-à-mot* în art. 132³ alin. (2) CP RM. Excepție constituie sintagma „mijloace digitale de schimb”³ din partea finală a definiției din art. 2 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713. În art. 132³ alin. (2) CP RM, în locul acesteia se recurge la expresia „monedă electronică sau monedă virtuală”.⁴ Este adevărat că, pe lângă moneda electronică și moneda virtuală, mijloace digitale de schimb reprezintă: monedele digitale ale băncilor centrale (CBDC); punctele de loialitate și creditele digitale; monedele din jocuri; tokenuri blockchain, etc. Cu toate acestea, art. 132³ alin. (2) CP RM este pe deplin compatibil cu art. 2 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713. Or, dispoziția din art. 2 lit. (c) din Directiva (UE) 2019/713 conține următoarea definiție: „«mijloace digitale de schimb» înseamnă orice monedă electronică definită la articolul 2 punctul 2 din Directiva 2009/110/CE a Parlamentului European și a Consiliului sau moneda virtuală.”⁵ Așadar, în accepțiunea Directivei (UE) 2019/713, noțiunea „mijloace digitale de schimb”⁶ este restrânsă la înțelesul de „monedă electronică sau monedă virtuală”, idee transpusă în art. 132³ alin. (2) CP RM.

2. Dispoziția din art. 2 lit. (b) din Directiva (UE) 2019/713 conține următoarea definiție: „«dispozitiv, obiect sau înregistrare protejat(ă)» înseamnă un dispozitiv, un obiect sau o înregistrare care este protejat(ă) împotriva imitării sau a utilizării frauduloase, de exemplu prin concepție, codare sau semnătură.”⁸ Această definiție lipsește în CP RM, în particular, și în legislația Republicii Moldova, în general.

Sub acest aspect, cadrul normativ din Republica Moldova nu este compatibil cu art. 2 lit. (b) din Directiva (UE) 2019/713. Remarcăm o asimetrie normativă: în timp ce Directiva (UE) 2019/713 oferă un cadru mai precis și mai tehnic, legislația moldovenească lasă noțiunea de dispozitiv, obiect sau înregistrare protejat(ă) într-o zonă de ambiguitate. Definirea în legislația Republicii Moldova a acestei noțiuni ar permite o interpretare mai clară și mai previzibilă a noțiunii de instrument de plată fără numerar. Or, prima dintre aceste noțiuni este o parte a celei de-a doua.

În consecință, propunerea de *lege ferenda* este de a completa art. 132³ cu alineatul (2¹) CP RM, care ar avea următorul cuprins: „Prin dispozitiv, obiect sau înregistrare protejat(ă)

² Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

³ Ibidem.

⁴ Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

⁵ Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

⁶ Ibidem.

⁷ Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

⁸ Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

se înțelege un dispozitiv, un obiect sau o înregistrare care este protejat(ă) împotriva imitării sau a utilizării frauduloase, de exemplu prin concepție, codare sau semnătură.”.

3. Dispoziția din art. 2 lit. (c) din Directiva (UE) 2019/713 conține următoarea definiție: „mijloace digitale de schimb» înseamnă orice monedă electronică definită la articolul 2 punctul 2 din Directiva 2009/110/CE a Parlamentului European și a Consiliului sau monedă virtuală.”⁹ Această definiție nu trebuie reprodusă în art. 132³ CP RM. Or, așa cum am menționat *supra*, în pct. 4, în art. 132³ alin. (2) CP RM se folosește expresia „monedă electronică sau monedă virtuală”¹⁰ în locul sintagmei „mijloace digitale de schimb”.¹¹ Astfel, în art. 132³ alin. (2) CP RM se recurge la *definiens* (adică la explicația propriu-zisă), în timp ce în art. 2 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713 se recurge la *definiendum* (adică la conceptul care urmează să fie definit).

Mai mult, definiția noțiunii de monedă electronică, formulată în art. 132³ alin. (4) CP RM, corespunde noțiunii de monedă electronică din art. 2 pct. 2 al Directivei 2009/110/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 septembrie 2009 privind accesul la activitate, desfășurarea și supravegherea prudențială a activității instituțiilor emitente de monedă electronică, de modificare a Directivelor 2005/60/CE și 2006/48/CE și de abrogare a Directivei 2000/46/CE (în continuare – Directiva 2009/110/CE) (la care se face referire în art. 2 lit. (c) din Directiva (UE) 2019/713), coroborat cu art. 4 pct. 5 din Directiva (UE) 2015/2366 a Parlamentului European și a Consiliului din 25 noiembrie 2015 privind serviciile de plată în cadrul pieței interne, de modificare a Directivelor 2002/65/CE, 2009/110/CE și 2013/36/UE și a Regulamentului (UE) nr. 1093/2010, și de abrogare a Directivei 2007/64/CE (la care se face referire în art. 2 pct. 2 din Directiva 2009/110/CE). Drept urmare, cadrul normativ din Republica Moldova este compatibil cu art. 2 lit. (c) din Directiva (UE) 2019/713.

4. Dispoziția din art. 2 lit. (d) din Directiva (UE) 2019/713 conține următoarea definiție: „monedă virtuală» înseamnă o reprezentare digitală de valoare care nu este emisă sau garantată de o bancă centrală sau de o autoritate publică, nu este în mod obligatoriu legată de o monedă instituită legal și nu deține statutul legal de monedă sau de bani, dar este acceptată de către persoane fizice sau juridice ca mijloc de schimb și poate fi transferată, stocată și tranzacționată în mod electronic.”¹² Această definiție este reprodusă aproape *mot-à-mot* în art. 132³ alin. (5) CP RM. Drept urmare, cadrul normativ din Republica Moldova este compatibil cu art. 2 lit. (d) din Directiva (UE) 2019/713.

5. Dispoziția din art. 2 lit. (e) din Directiva (UE) 2019/713 conține următoarea definiție: „sistem informatic» înseamnă sistemul informatic definit la articolul 2 litera (a) din Directiva 2013/40/UE.”¹³ Astfel, conform art. 2 lit. (a) din Directiva 2013/40/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 august 2013 privind atacurile împotriva sistemelor informatice și de înlocuire a Deciziei-cadru 2005/222/JAI a Consiliului (în continuare – Directiva 2013/40/UE), „sistem informatic» înseamnă un dispozitiv sau grup

⁹ Ibidem.

¹⁰ Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

¹¹ Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

de dispozitive interconectate sau omoloage, dintre care unul sau mai multe asigură, prin intermediul unui program, prelucrarea automată a datelor informatice, precum și datele informatice stocate, prelucrate, recuperate sau transmise de acest dispozitiv sau grup de dispozitive în vederea exploatării, a utilizării, a protecției și a întreținerii lor.”¹⁴

Făcând o comparație, menționăm că, în conformitate cu art. 134²⁵ CP RM, „prin sistem informatic se înțelege orice dispozitiv izolat sau ansamblu de dispozitive interconectate ori aflate în legătură care asigură ori dintre care unul sau mai multe elemente asigură, prin executarea unui program, prelucrarea automată a datelor.”¹⁵ Observăm că fragmentul „precum și datele informatice stocate, prelucrate, recuperate sau transmise de acest dispozitiv sau grup de dispozitive în vederea exploatării, a utilizării, a protecției și a întreținerii lor”¹⁶ este ceea ce deosebește definiția de la art. 2 lit. (a) din Directiva 2013/40/UE de cea din art. 134²⁵ CP RM. În context, este util să reproducem opinia lui A. Strîmbeanu: „Nu excludem ideea ca textul definiției de la art. 2 lit. (a) a Directivei 2013/40/UE să fi fost tradus greșit în limba română. [...] Din definițiile din Codul penal al Republicii Bulgaria și din Codul penal al Republicii Malta [care au ca model definiția de la art. 2 lit. (a) a Directivei 2013/40/UE] rezultă că sistemul informatic implică asigurarea prelucrării automate a datelor informatice, precum și a datelor informatice stocate, prelucrate, recuperate sau transmise de acest dispozitiv sau grup de dispozitive în vederea exploatării, a utilizării, a protecției și a întreținerii lor. Din definiția din Codul penal al Republicii Bulgaria și din Codul penal al Republicii Malta nu rezultă că sistem informatic se consideră, între altele, datele informatice stocate, prelucrate, recuperate sau transmise de acest dispozitiv sau grup de dispozitive în vederea exploatării, a utilizării, a protecției și a întreținerii lor”.¹⁷

Este plauzibilă această posibilitate de traducere greșită, admisă de către A. Strîmbeanu. O asemenea interpretare este consolidată de două argumente care se desprind chiar din textul Directivei 2013/40/UE. Astfel, în primul rând, conform art. 2 lit. (b) din Directiva 2013/40/UE, „date informatice» înseamnă o reprezentare de fapte, informații sau concepte într-o formă adecvată pentru prelucrare într-un sistem informatic, inclusiv un program care permite unui sistem informatic să execute o funcție.”¹⁸

Care ar fi varianta reformulată a acestei definiții, dacă am admite că, în art. 2 lit. (a) din Directiva 2013/40/UE, prin „sistem informatic” se înțelege, între altele, „datele informatice stocate, prelucrate, recuperate sau transmise de acest dispozitiv sau grup de dispozitive în vederea exploatării, a utilizării, a protecției și a întreținerii lor”¹⁹? Răspunsul la această întrebare ar fi următorul: „date informatice” înseamnă o reprezentare de fapte, informații sau concepte într-o formă adecvată pentru prelucrare în *datele informatice*

¹⁴ Directiva 2013/40/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 august 2013 privind atacurile împotriva sistemelor informatice și de înlocuire a Deciziei-cadru 2005/222/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=celex:32013L0040> (accesat la 1 ianuarie 2026).

¹⁵ Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

¹⁶ Directiva 2013/40/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 august 2013 privind atacurile împotriva sistemelor informatice și de înlocuire a Deciziei-cadru 2005/222/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=celex:32013L0040> (accesat la 1 ianuarie 2026).

¹⁷ Strîmbeanu A. Răspunderea penală pentru accesul ilegal la informația computerizată. Chișinău: Tipografia Centrală, 2023, p. 166. 430 p.

¹⁸ Directiva 2013/40/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 august 2013 privind atacurile împotriva sistemelor informatice și de înlocuire a Deciziei-cadru 2005/222/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=celex:32013L0040> (accesat la 1 ianuarie 2026).

¹⁹ Ibidem.

stocate, prelucrate, recuperate sau transmise de acest dispozitiv sau grup de dispozitive în vederea exploatării, a utilizării, a protecției și a întreținerii lor, inclusiv un program care permite unui sistem informatic să execute o funcție. Evident, o astfel de definiție nu poate fi acceptată, fiind lipsită de coerență și logică. Or, cum ar fi posibil ca anumite date informatice să fie prelucrate în alte date informatice?

În al doilea rând, potrivit art. 5 al Directivei 2013/40/UE, „statele membre adoptă măsurile necesare pentru a asigura că fapta care constă în ștergerea, periclitarea, deteriorarea, modificarea, eliminarea datelor informatice dintr-un sistem informatic sau în a le face inaccesibile, cu intenție și fără drept, este incriminată, cel puțin atunci când nu reprezintă un caz minor”.²⁰ Care ar fi varianta reformulată a acestei dispoziții, dacă am admite că, în art. 2 lit. (a) din Directiva 2013/40/UE, prin „sistem informatic”, se înțelege, printre altele „datele informatice stocate, prelucrate, recuperate sau transmise de acest dispozitiv sau grup de dispozitive în vederea exploatării, a utilizării, a protecției și a întreținerii lor”²¹? Răspunsul la această întrebare ar fi următorul: statele membre adoptă măsurile necesare pentru a asigura că fapta care constă în ștergerea, periclitarea, deteriorarea, modificarea, eliminarea datelor informatice din *datele informatice stocate, prelucrate, recuperate sau transmise de acest dispozitiv sau grup de dispozitive în vederea exploatării, a utilizării, a protecției și a întreținerii lor* sau în a le face inaccesibile, cu intenție și fără drept, este incriminată, cel puțin atunci când nu reprezintă un caz minor. În mod vădit, o asemenea dispoziție ar fi lipsită de coerență și logică. Or, cum ar fi posibil ca anumite date informatice să fie șterse, periclitare, deteriorate, modificate, eliminate din alte date informatice?

În concluzie, art. 134²⁵ CP RM este parțial compatibil cu art. 2 lit. (e) din Directiva (UE) 2019/713. Pentru a asigura compatibilitatea deplină a acestor două norme, propunerea de lege ferenda este de a modifica și completa dispoziția din art. 134²⁵ CP RM, după cum urmează: „Prin sistem informatic se înțelege orice dispozitiv izolat sau ansamblu de dispozitive interconectate ori aflate în legătură care asigură ori dintre care unul sau mai multe elemente asigură, prin executarea unui program, prelucrarea automată a datelor informatice, inclusiv a datelor informatice stocate, prelucrate, recuperate sau transmise de acest dispozitiv sau ansamblu de dispozitive în vederea exploatării, a utilizării, a protecției și a întreținerii lor.”

6. Dispoziția din art. 2 lit. (f) din Directiva (UE) 2019/713 conține următoarea definiție: „«date informatice» înseamnă datele informatice definite la articolul 2 litera (b) din Directiva 2013/40/UE.”²² Potrivit art. 2 lit. (b) din Directiva 2013/40/UE, „«date informatice» înseamnă o reprezentare de fapte, informații sau concepte într-o formă adecvată pentru prelucrare într-un sistem informatic, inclusiv un program care permite unui sistem informatic să execute o funcție.”²³ În corespundere cu art. 2 al Legii Republicii Moldova nr. 20 din 3 februarie 2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice (în con-

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

²³ Directiva 2013/40/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 august 2013 privind atacurile împotriva sistemelor informatice și de înlocuire a Deciziei-cadru 2005/222/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=celex:32013L0040> (accesat la 1 ianuarie 2026).

tinuare – Legea RM nr. 20/2009), „prin «date informatice» se are în vedere „orice reprezentare de fapte, informații sau concepte sub o formă adecvată prelucrării într-un sistem informatic, inclusiv un program capabil să determine executarea unei funcții de către un sistem informatic.”²⁴ Această definiție o reproduce, aproape *verbatim*, pe cea din art. 2 lit. (b) din Directiva 2013/40/UE. Sintagma „date informatice” este folosită în următoarele articole din CP RM: art. 260 („Producerea, importul, comercializarea sau punerea ilegală la dispoziție a mijloacelor tehnice sau produselor program”²⁵) care este similar cu art. 7 lit. (b) al Directivei 2013/40/UE; art. 260¹ („Interceptarea ilegală a unei transmisii de date informatice”²⁶) care este similar cu art. 6 al Directivei 2013/40/UE; art. 260² („Alterarea integrității datelor informatice ținute într-un sistem informatic”²⁷) care este similar cu art. 5 al Directivei 2013/40/UE; art. 260³ („Perturbarea funcționării sistemului informatic”²⁸) care este similar cu art. 4 al Directivei 2013/40/UE. Cu toate acestea, în CP RM lipsește o definiție de genul celei din art. 2 lit. (b) al Directivei 2013/40/UE.

Pe cale de consecință, CP RM este incompatibil cu art. 2 lit. (f) din Directiva (UE) 2019/713. Propunerea de *lege ferenda* este de a completa CP RM cu un articol nou:

„Articolul 134²⁷. Date informatice

Prin date informatice se înțeleg datele definite astfel în Legea nr. 20/2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice.”.

7. Dispoziția din art. 2 lit. (g) din Directiva (UE) 2019/713 conține următoarea definiție: „«persoană juridică» înseamnă o entitate care are personalitate juridică în temeiul dreptului aplicabil, cu excepția statelor sau a organismelor publice în exercitarea prerogativelor lor de autoritate publică și a organizațiilor internaționale de drept public.”²⁹ În Codul civil al Republicii Moldova găsim următoarele dispoziții relevante: „Persoana juridică este subiectul de drept constituit în condițiile legii, având o organizare de sine stătătoare și un patrimoniu propriu și distinct, afectat realizării unui anumit scop conform cu legea, ordinea publică și bunele moravuri”³⁰ (art. 171 alin. (1)); „Persoanele juridice străine sunt asimilate, în condițiile legii, cu persoanele juridice ale Republicii Moldova”³¹ (art. 172); „Statul și unitățile administrativ-teritoriale participă la raporturile juridice civile pe poziții de egalitate cu celelalte subiecte de drept. Atribuțiile statului și ale unităților administrativ-teritoriale se exercită în asemenea raporturi de organele acestora, în conformitate cu competența lor”³² (art. 174 alin. (1)). Conform art. 21 alin. (4) CP RM, „persoanele juridice, cu excepția autorităților publice, răspund penal pentru infracțiunile pentru săvârșirea cărora este prevăzută sancțiune pentru persoanele juridice în partea specială din prezentul

²⁴ Legea Republicii Moldova privind prevenirea și combaterea criminalității informatice. Nr. 20 din 3 februarie 2009. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26.01.2010, nr. 11-12 (17).

²⁵ Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Ibidem.

²⁹ Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

³⁰ Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86 (661).

³¹ Ibidem.

³² Ibidem.

cod”.³³

În concluzie, dispoziția de la art. 21 alin. (4) CP RM (coroborată cu cele ale art. 171 alin. (1), art. 172 și art. 174 alin. (1) CC RM) sunt compatibile cu prevederea din art. 2 lit. (g) din Directiva (UE) 2019/713. Drept urmare, prevederea din art. 2 lit. (g) din Directiva (UE) 2019/713 nu necesită transpunere în legislația moldovenească.

8. În dispoziția din art. 3 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713 se stabilește: „Statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că următoarele acte, atunci când sunt săvârșite cu intenție, se pedepsesc ca infracțiuni: [...] utilizarea frauduloasă a unui instrument de plată fără numerar care a fost fie furat, fie însușit sau obținut pe alte căi ilegale”.³⁴ În CP RM nu găsim o normă care să reproducă expres această dispoziție din Directiva (UE) 2019/713. Cu toate acestea, art. 260⁸ alin. (3) CP RM prevede răspunderea pentru „efectuarea unei operațiuni de retragere de numerar, de transfer de fonduri, de încărcare sau descărcare a monedei electronice ori a monedei virtuale prin utilizarea, fără consimțământul titularului, a unui instrument de plată fără numerar, a unui instrument de plată electronică sau a datelor de identificare care permit utilizarea acestuia”.³⁵

La o analiză atentă, se poate observa că art. 260⁸ alin. (3) CP RM reprezintă o transpunere a art. 3 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713. Or, „utilizarea, fără consimțământul titularului, a unui instrument de plată fără numerar”³⁶ (prevăzută de art. 260⁸ alin. (3) CP RM) constituie „utilizarea frauduloasă a unui instrument de plată fără numerar”³⁷ (prevăzută de art. 3 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713). Or, art. 3 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713 nu se referă la utilizarea frauduloasă, cu consimțământul titularului, a unui instrument de plată fără numerar. Aceasta întrucât în art. 3 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713 se precizează că instrumentul de plată fără numerar „a fost fie furat, fie însușit sau obținut pe alte căi ilegale”.³⁸

În concluzie, art. 260⁸ alin. (3) CP RM este compatibil cu prevederea din art. 3 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713. Drept urmare, prevederea din art. 3 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713 nu necesită transpunere în legislația moldovenească.

9. Dispoziția din art. 3 lit. (b) din Directiva (UE) 2019/713 prevede: „Statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că următoarele acte, atunci când sunt săvârșite cu intenție, se pedepsesc ca infracțiuni: [...] utilizarea frauduloasă a unui instrument de plată fără numerar contrafăcut sau falsificat”.³⁹ În CP RM nu găsim o normă care să re-

³³ Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

³⁴ Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

³⁵ Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

³⁶ Ibidem.

³⁷ Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

³⁸ Ibidem.

³⁹ Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

producă expres această dispoziție din Directiva (UE) 2019/713. Cu toate acestea, art. 237 CP RM stabilește răspunderea, *inter alia*, pentru „[...] punerea în circulație a cardurilor, a tichetelor de masă sau a altor instrumente de plată false, care nu reprezintă semne bănești sau titluri de valoare, dar care confirmă, stabilesc sau acordă drepturi sau obligații patrimoniale”.⁴⁰

În accepțiunea art. 237 CP RM, prin „punere în circulație a cardurilor, a tichetelor de masă sau a altor instrumente de plată false” se înțelege, între altele, „utilizarea (plata mărfurilor, a serviciilor sau a lucrărilor ori a obligațiilor față de buget (impozite, taxe, alte plăți obligatorii); retragerea de numerar de la bancomate sau ghișeele băncilor; depunerea de numerar în contul bancar; transferuri între conturi, etc.) cardurilor, a tichetelor de masă sau a altor instrumente de plată false.”⁴¹

În concluzie, art. 237 CP RM este compatibil cu prevederea din art. 3 lit. (b) din Directiva (UE) 2019/713. Drept urmare, prevederea din art. 3 lit. (b) din Directiva (UE) 2019/713 nu necesită transpunere în legislația moldovenească.

10. În dispoziția din art. 4 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713 se stabilește: „Statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că următoarele acte, atunci când sunt săvârșite cu intenție, se pedepsesc ca infracțiuni: [...] furtul sau însușirea în alt mod ilegal a unui instrument de plată fără numerar material”.⁴² În CP RM nu găsim o normă care să reproducă expres această dispoziție din Directiva (UE) 2019/713. Cu toate acestea, însușirea în mod ilegal a unui instrument de plată fără numerar material poate forma pregătirea de sustragere a mijloacelor bănești corespunzătoare. Aceasta deoarece instrumentul de plată fără numerar, în sine, nu are valoare patrimonială proprie, ci reprezintă doar un mijloc tehnic pentru accesarea valorilor bănești aferente. În ipoteza analizată poate fi aplicată răspunderea în baza art. 26 și art. 186, 187, 188, 190, 191 sau 192 CP RM. Astfel, în aparență, ar fi inoportună incriminarea într-o normă distinctă din CP RM a însușirii în mod ilegal a unui instrument de plată fără numerar material. Or, pe această cale ar fi evitată multiplicarea normelor penale pentru fapte care pot fi subsumate cadrului normativ existent.

Totuși, o astfel de abordare ar veni în contradicție cu prevederea de la art. 9 alin. (2) din Directiva (UE) 2019/713. Conform acesteia, „statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că infracțiunile menționate la [...] articolul 4 literele (a) [...] se sancționează cu o pedeapsă maximă cu închisoarea de cel puțin doi ani”.⁴³ Această condiție nu ar fi îndeplinită, dacă luăm în calcul dispoziția din art. 81 alin. (2) și sancțiunile din art. 186 alin. (1) și art. 192 alin. (1) CP RM.

În concluzie, CP RM nu este compatibil cu prevederea din art. 4 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713. Propunerea de *lege ferenda* este de a completa art. 260⁸ CP RM cu un alineat nou cu următorul conținut:

„(2¹) Sustragerea unui instrument de plată fără numerar material,
se pedepsește cu amendă în mărime de la 450 la 750 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 120 la 180 de ore, sau cu închisoare de

⁴⁰ Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

⁴¹ Stati V. Infracțiuni economice. Chișinău: Tipografia Centrală, 2024, p. 73. 667 p.

⁴² Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

⁴³ Ibidem.

până la 2 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 3000 la 4500 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate”.

11. Dispoziția din art. 4 lit. (b) din Directiva (UE) 2019/713 prevede: „Statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că următoarele acte, atunci când sunt săvârșite cu intenție, se pedepsesc ca infracțiuni: [...] contrafacerea sau falsificarea frauduloasă a unui instrument de plată fără numerar material”.⁴⁴ În CP RM nu găsim o normă care să reproducă expres această dispoziție din Directiva (UE) 2019/713. Cu toate acestea, art. 237 CP RM stabilește răspunderea, între altele, pentru „fabricarea în scopul punerii în circulație [...] a cardurilor, a tichetelor de masă sau a altor instrumente de plată false, care nu reprezintă semne bănești sau titluri de valoare, dar care confirmă, stabilesc sau acordă drepturi sau obligații patrimoniale”.⁴⁵

În accepțiunea art. 237 CP RM, prin „fabricarea cardurilor, a tichetelor de masă sau a altor instrumente de plată false” se înțelege: „a) contrafacerea instrumentelor de plată; b) alterarea acestora. Prin „contrafacere” se înțelege confecționarea cardurilor, tichetelor de masă sau altor instrumente de plată false, care imită cardurile, tichetele de masă sau alte instrumente de plată autentice. [...] La rândul său, alterarea constă în fabricarea parțială a cardurilor, a tichetelor de masă sau a altor instrumente de plată false. Altfel spus, alterarea se exprimă în modificarea conținutului sau a aspectului cardurilor, a tichetelor de masă sau al altor instrumente de plată autentice.”⁴⁶

În concluzie, art. 237 CP RM este compatibil cu prevederea din art. 4 lit. (b) din Directiva (UE) 2019/713. Drept urmare, prevederea din art. 4 lit. (b) din Directiva (UE) 2019/713 nu necesită transpunere în legislația moldovenească.

12. În dispoziția din art. 4 lit. (c) din Directiva (UE) 2019/713 se stabilește: „Statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că următoarele acte, atunci când sunt săvârșite cu intenție, se pedepsesc ca infracțiuni: [...] posesia în vederea utilizării frauduloase a unui instrument de plată fără numerar material, furat sau însușit pe alte căi ilegale, sau contrafăcut sau falsificat”.⁴⁷ CP RM conține norme care comportă similitudini cu această dispoziție.

Astfel, art. 260⁸ alin. (2) CP RM prevede răspunderea, *inter alia*, pentru „[...] deținerea în vederea utilizării frauduloase a unui mijloc de plată fără numerar însușit prin săvârșirea unei infracțiuni”.⁴⁸ Dispoziția din această normă este asemănătoare cu fragmentul „[...] posesia în vederea utilizării frauduloase a unui instrument de plată fără numerar material, furat sau însușit pe alte căi ilegale [...]”⁴⁹ din art. 4 lit. (c) din Directiva (UE) 2019/713. În context, este de consemnat că noțiunea de instrument de plată fără numerar este o

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

⁴⁶ Stati V. Infracțiuni economice. Chișinău: Tipografia Centrală, 2024, p. 67, 68-69. 667 p.

⁴⁷ Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

⁴⁸ Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

⁴⁹ Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

parte a noțiunii mai largi de mijloc de plată fără numerar, care este definită în art. 132³ alin. (1) CP RM. Cât privește fragmentul „[...] posesia în vederea utilizării frauduloase a unui instrument de plată fără numerar material [...] contrafăcut sau falsificat”⁵⁰ din aceeași dispoziție, acesta intră, în mod implicit, sub incidența art. 237 CP RM. Or, așa cum deja am menționat, art. 237 CP RM stabilește răspunderea, între altele, pentru „[...] punerea în circulație a cardurilor, a tichetelor de masă sau a altor instrumente de plată false, care nu reprezintă semne bănești sau titluri de valoare, dar care confirmă, stabilesc sau acordă drepturi sau obligații patrimoniale”.⁵¹ Deținerea de instrumente de plată false, în scopul punerii în circulație a acestora, se califică drept pregătire de punere a lor în circulație, în baza art. 26 și 237 CP RM.

În concluzie, art. 260⁸ alin. (2) și art. 237 CP RM sunt compatibile cu prevederea din art. 4 lit. (c) din Directiva (UE) 2019/713. Drept urmare, prevederea din art. 4 lit. (c) din Directiva (UE) 2019/713 nu necesită transpunere în legislația moldovenească.

13. Dispoziția din art. 4 lit. (d) din Directiva (UE) 2019/713 prevede: „Statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că următoarele acte, atunci când sunt săvârșite cu intenție, se pedepsesc ca infracțiuni: [...] achiziția în folosul propriu sau al unei alte persoane, inclusiv primirea, însușirea, cumpărarea, transferul, importul, exportul, vânzarea, transportul sau distribuirea în vederea utilizării frauduloase a unui instrument de plată fără numerar material, furat, contrafăcut sau falsificat”.⁵² CP RM conține norme care comportă similitudini cu această dispoziție.

Astfel, art. 260⁸ alin. (2) CP RM prevede răspunderea, *inter alia*, pentru „dobândirea pentru sine sau pentru altul [...] în vederea utilizării frauduloase a unui mijloc de plată fără numerar însușit prin săvârșirea unei infracțiuni”.⁵³ Dispoziția din această normă este asemănătoare cu fragmentul „[...] achiziția în folosul propriu sau al unei alte persoane, inclusiv primirea, însușirea, cumpărarea, transferul, importul, exportul, vânzarea, transportul sau distribuirea în vederea utilizării frauduloase a unui instrument de plată fără numerar material, furat [...]”⁵⁴ din art. 4 lit. (d) din Directiva (UE) 2019/713. Cât privește fragmentul „[...] achiziția în folosul propriu sau al unei alte persoane, inclusiv primirea, însușirea, cumpărarea, transferul, importul, exportul, vânzarea, transportul sau distribuirea în vederea utilizării frauduloase a unui instrument de plată fără numerar material, [...] contrafăcut sau falsificat”⁵⁵ din aceeași dispoziție, acesta intră, în mod implicit, sub incidența art. 237 CP RM. Or, procurarea, transportarea, expedierea etc. de instrumente de plată false, în scopul punerii în circulație a acestora, se califică drept pregătire de punere a lor în circulație, în baza art. 26 și 237 CP RM.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

⁵² Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

⁵³ Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

⁵⁴ Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

⁵⁵ Ibidem.

În concluzie, art. 260⁸ alin. (2) și art. 237 CP RM sunt compatibile cu prevederea din art. 4 lit. (d) din Directiva (UE) 2019/713. Drept urmare, prevederea din art. 4 lit. (d) din Directiva (UE) 2019/713 nu necesită transpunere în legislația moldovenească.

14. Dispoziția din art. 5 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713 prevede: „Statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că următoarele acte, atunci când sunt săvârșite cu intenție, se pedepsesc ca infracțiuni: [...] obținerea ilegală a unui instrument de plată fără numerar nematerial, cel puțin atunci când respectiva obținere a implicat săvârșirea uneia dintre infracțiunile menționate la articolele 3-6 din Directiva 2013/40/UE, sau deturnarea unui instrument de plată fără numerar nematerial”.⁵⁶ CP RM conține norme care comportă similitudini cu această dispoziție.

Astfel, art. 260⁸ alin. (2) CP RM prevede răspunderea, *inter alia*, pentru „dobândirea pentru sine sau pentru altul [...] în vederea utilizării frauduloase a unui mijloc de plată fără numerar însoțit prin săvârșirea unei infracțiuni”.⁵⁷ Dispoziția din această normă este asemănătoare cu fragmentul „[...] obținerea ilegală a unui instrument de plată fără numerar nematerial [...]”⁵⁸ din art. 5 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713. Or, în art. 260⁸ alin. (2) CP RM nu se face nicio distincție între instrumentul de plată fără numerar material și instrumentul de plată fără numerar nematerial. De asemenea, este de menționat că termenul „ilegală” din dispoziția de la art. 5 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713 și textul „cel puțin atunci când respectiva obținere a implicat săvârșirea uneia dintre infracțiunile menționate la articolele 3-6 din Directiva 2013/40/UE”⁵⁹ din aceeași dispoziție corespund cu sintagma „însoțit prin săvârșirea unei infracțiuni”⁶⁰ din art. 260⁸ alin. (2) CP RM. Or, atunci când vorbim în acest context despre infracțiunea „de însușire”, ne referim, *inter alia*, la oricare dintre infracțiunile prevăzute la art. 259, 260¹ – 260³ CP RM (care corespund cu art. 3-6 din Directiva 2013/40/UE). În sensul art. 260⁸ alin. (2) CP RM, infracțiunea „de însușire” poate fi comisă, între altele, de către subiectul infracțiunii prevăzute la art. 260⁸ alin. (2) CP RM. În situația de „însușire” de către subiectul infracțiunii în cauză a unui mijloc de plată fără numerar, acesta trebuie să răspundă și pentru infracțiunea „de însușire”.

Cât privește fragmentul „[...] deturnarea unui instrument de plată fără numerar nematerial”⁶¹ din art. 5 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713, acesta intră, în mod implicit, sub incidența art. 260⁸ alin. (3) CP RM. Această normă stabilește răspunderea, *inter alia*, pentru „efectuarea unei operațiuni de retragere de numerar, de transfer de fonduri, de încărcare sau descărcare a monedei electronice ori a monedei virtuale prin utilizarea, fără consimțământul titularului, a unui instrument de plată fără numerar [...]”.⁶² Or, termenul

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

⁵⁸ Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

⁶¹ Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

⁶² Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

„deturnare” din art. 5 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713 se referă la ipoteza de utilizare abuzivă a unui instrument de plată fără numerar nematerial care i-a fost încredințat făptuitorului în mod legal (în baza unui titlu sau în virtutea unei funcții), dar care îl utilizează în afara limitelor dreptului său, în beneficiul propriu sau al altuia.

În concluzie, art. 260⁸ alin. (2) și (3) (coroborate cu art. 259, 260¹-260³ CP RM) sunt compatibile cu prevederea din art. 5 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713. Drept urmare, prevederea din art. 5 lit. (a) din Directiva (UE) 2019/713 nu necesită transpunere în legislația moldovenească.

15. În dispoziția din art. 5 lit. (b) din Directiva (UE) 2019/713 se stabilește: „Statele membre iau măsurile necesare pentru a se asigura că următoarele acte, atunci când sunt săvârșite cu intenție, se pedepsesc ca infracțiuni: [...] contrafacerea sau falsificarea frauduloasă a unui instrument de plată fără numerar nematerial”.⁶³ În CP RM nu găsim o normă care să reproducă expres această dispoziție din Directiva (UE) 2019/713.

În ipoteza analizată nu poate fi aplicat art. 237 CP RM, care stabilește răspunderea, între altele, pentru „fabricarea în scopul punerii în circulație [...] a cardurilor, a tichetelor de masă sau a altor instrumente de plată false, care nu reprezintă semne bănești sau titluri de valoare, dar care confirmă, stabilesc sau acordă drepturi sau obligații patrimoniale”.⁶⁴ Or, termenul „fabricare” desemnează exclusiv producerea unor entități materiale, pentru că sensul său lingvistic, juridic și teleologic este indisolubil legat de existența fizică a obiectului creat. Or, etimologia termenului „fabricare” provine din lat. *fabricare* = „a construi, a făuri, a meșteșugi”. Extinderea semantică la entități imateriale a termenului „fabricare” ar fi vulnerabilă din perspectiva regulii stabilite în art. 3 alin. (2) CP RM („Interpretarea extensivă defavorabilă și aplicarea prin analogie a legii penale sunt interzise”⁶⁵). O interpretare restrictivă a termenului „fabricare” asigură claritatea și previzibilitatea normei penale, care sunt importante în vederea asigurării respectării art. 7 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale.

Este adevărat că modificarea datelor informatice cu privire la un instrument de plată fără numerar nematerial, în scopul de a obține un beneficiu material pentru făptuitor sau pentru altul, dacă au fost cauzate daune în proporții mari, ar putea atrage răspunderea pentru una din infracțiunile prevăzute la art. 260⁶ CP RM. Totuși, aplicarea art. 260⁶ CP RM ar acoperi într-o măsură prea redusă ipoteza de contrafacere sau falsificare frauduloasă a unui instrument de plată fără numerar nematerial, descrisă în dispoziția din art. 5 lit. (b) din Directiva (UE) 2019/713. Or, în afara sferei de aplicare a art. 260⁶ CP RM ar rămâne ipoteza contrafacerii sau falsificării frauduloase a unui instrument de plată fără numerar nematerial, care este săvârșită în alt scop decât cel de obținere a unui beneficiu material pentru făptuitor sau pentru altul, și/sau care nu a cauzat daune în proporții mari.

⁶³ Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

⁶⁴ Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

⁶⁵ Ibidem.

4. CONCLUZII.

În concluzie, CP RM este în cea mai mare parte incompatibil cu art. 5 lit. (b) din Directiva (UE) 2019/713. Propunerea de *lege ferenda* este de a completa art. 237 CP RM cu un alineat nou care ar avea următorul conținut:

„(1) *Generarea ilegală sau falsificarea unui instrument de plată fără numerar nematerial,*

se pedepsește cu amendă în mărime de la 650 la 950 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 4 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 1500 la 3500 de unități convenționale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate.”

(va urma)

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86 (661).

Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129 (1012).

Directiva (UE) 2019/713 a Parlamentului European și a Consiliului din 17 aprilie 2019 privind combaterea fraudelor și a contrafacerii în legătură cu mijloacele de plată fără numerar și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/413/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ro/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (accesat la 1 ianuarie 2026).

Directiva 2013/40/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 august 2013 privind atacurile împotriva sistemelor informatice și de înlocuire a Deciziei-cadru 2005/222/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/ALL/?uri=celex:32013L0040> (accesat la 1 ianuarie 2026).

Hotărârea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Foii de parcurs privind „Statul de drept” (criteriu de referință în procesul de aderare a Republicii Moldova la Uniunea Europeană). Nr. 275 din 14 mai 2025. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 20.05.2025, nr. 241-244 (284).

Legea Republicii Moldova privind prevenirea și combaterea criminalității informatice. Nr. 20 din 3 februarie 2009. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 26.01.2010, nr. 11-12 (17).

Stati V. *Infrațiuni economice*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2024. 667 p. ISBN 978-5-88554-363-7.

Strîmbeanu A. *Răspunderea penală pentru accesul ilegal la informația computerizată*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2023. 430 p. ISBN 978-5-88554-178-7.

CZU: 340.6

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19563223>Sofia PILAT ¹

sofia-chirita@yandex.ru

EXPERTIZA JUDICIARĂ ȘI CONSTATAREA TEHNICO-ȘTIINȚIFICĂ SAU MEDICO-LEGALĂ – FORME DE VALORIFICARE A CUNOȘTINȚELOR SPECIALE

Abstract: Acest articol științific este dedicat analizei obiectului, rolului și importanței expertizei judiciare, precum și a constatării tehnico-științifice și medico-legale la aflarea adevărului în cadrul procesului penal. Raportul de expertiză judiciară și constatarea tehnico-științifică ori medico-legală, potrivit art. 93 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, reprezintă mijloace de probă care, între altele, prezintă anumite caracteristici comune. Din acest motiv, se impune determinarea elementelor comune și identificarea criteriilor care permit delimitarea și diferențierea acestor două categorii de mijloace probatorii.

Astfel, tactica realizării constatărilor tehnico-științifice ori medico-legale, precum și a expertizelor judiciare, presupune un complex de activități desfășurate de ofițerul de urmărire penală și de instanța de judecată, care includ dispunerea expertizei și evaluarea rezultatelor acesteia. Un rol esențial în acest proces îl deține expertul judiciar sau specialistul, care aplică în mod direct cunoștințele de specialitate, efectuează cercetări într-un domeniu specific și consemnează concluziile obținute într-un raport de expertiză sau de constatare.

Scopul direct al prezentului studiu îl constituie cercetarea modului de dispunere a constatărilor tehnico-științifice, medico-legale și a expertizei judiciare, precum și a organelor competente în dispunerea unor astfel de constatări și expertize, procedura de realizare a acestora, diferența între ele, rolul și importanța iminentă a lor la aflarea adevărului într-un proces penal.

Scopul indirect al studiului este relevarea importanței constatării tehnico-științifice sau medico-legale, precum și a expertizei judiciare privite sub aspect de forme de valorificare a cunoștințelor speciale.

Obiectivele lucrării constau în: definirea conceptului de constatare tehnico-științifică, medico-legală, expertiză judiciară; stabilirea atât a importanței, cât și a rolului constatării tehnico-științifice, medico-legale și expertizei judiciare în realizarea scopului urmăririi penale; descrierea procedurii de dispunere și realizare a constatărilor tehnico-științifice, medico-legale și a expertizei judiciare; identificarea diferențelor esențiale între constatarea tehnico-științifică, medico-legală și expertiza judiciară; evidențierea impactului unei constatări tehnico-științifice, medico-legale și expertizei judiciare asupra realizării scopului procesului penal per ansamblu.

Rezultatul respectivului studiu îl constituie cercetarea lucrărilor științifice a autorilor din domeniul abordat, precum și a legislației în vigoare, care la rândul său, va contribui la înțelegerea

¹ Conferențiar universitar, doctor, conferențiar al Catedrei „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>), e-mail: academia@mai.gov.md; e-mail: sofia-chirita@yandex.ru, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1517-8886>

importanței obiectului expertizei judiciare, a constatării tehnico-științifice sau medico-legale la realizarea scopului procesului penal.

Cuvinte-cheie: constatare tehnico-științifică, constatare medico-legală, expertiză judiciară, ordonator de expertize, expert judiciar, specialist, raport de constatare, raport de expertiză, mijloc de probă, cunoștințe speciale.

JUDICIAL EXPERTISE AND TECHNICAL-SCIENTIFIC OR FORENSIC MEDICAL ASSESSMENTS – MEANS OF SPECIALIZED KNOWLEDGE EMPLOYING

Abstract: *The respective scientific article is devoted to the analysis of the object, as well as the role and importance of judicial expertise and technical-scientific and forensic medical findings in establishing the truth within criminal proceedings.*

The judicial expert report, as well as the technical-scientific or forensic medical finding, according to Article 93 of the Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova, constitute means of evidence which, among other things, share certain common characteristics. For this reason, it is necessary to determine the common elements, as well as to identify the criteria that allow for the delimitation and differentiation of these two categories of evidentiary means.

Thus, the tactics of carrying out technical-scientific or forensic medical findings, as well as judicial expert examinations, involve a set of activities carried out by the criminal investigation officer and the court of law, which include ordering the examination and assessing its results. An essential role in this process is played by the judicial expert or specialist, who directly applies specialized knowledge, conducts research in a specific field, and records the conclusions reached in an expert report or a finding report.

The direct purpose of the present study is to examine the manner of ordering technical-scientific and forensic medical findings, as well as judicial expert examinations, the competent authorities empowered to order such findings and examinations, the procedure for conducting them, the differences between them, as well as their role and imminent importance in establishing the truth in criminal proceedings.

The indirect purpose of the study is to highlight the importance of technical-scientific or forensic medical findings, as well as judicial expertise, viewed as forms of capitalization of specialized knowledge.

The objectives of the present scientific paper consist in defining the concepts of technical-scientific finding, forensic medical finding, and judicial expertise; establishing both the importance and the role of technical-scientific and forensic medical findings and judicial expertise in achieving the purpose of criminal prosecution; describing the procedure for ordering and conducting technical-scientific and forensic medical findings and judicial expertise; identifying the essential differences between technical-scientific findings, forensic medical findings, and judicial expertise; and highlighting the impact of technical-scientific and forensic medical findings and judicial expertise on the achievement of the purpose of the criminal process as a whole.

As a result of the present study, the research of scientific works by authors in the relevant field, as well as of the legislation in force, is undertaken, which in turn will contribute to understanding the importance of the object of judicial expertise and of technical-scientific or forensic medical findings in achieving the purpose of the criminal process.

Keywords: *technical-scientific finding, forensic medical finding, judicial expertise, authority ordering the expertise, judicial expert, specialist, finding report, expert report, means of evidence, specialized knowledge.*

1. INTRODUCERE.

De-a lungul evoluției societății umane, conceptul drepturilor omului a reprezentat o problemă atât istorică, cât și socio-culturală. Acesta se află într-un proces permanent de

transformare, fiind influențat de schimbările și provocările de natură socială, economică și politică. În lupta pentru libertate și independență, s-a conturat necesitatea limitării autorității statului în raport cu individul, precum și a instituirii unor mecanisme de prevenire și protecție împotriva acțiunilor arbitrare și nejustificate ale reprezentanților puterii publice.

În contextul transformărilor profunde survenite după proclamarea independenței, reflectate în Constituție și în alte acte normative naționale, Republica Moldova a aderat la Consiliul Europei la data de 13 iulie 1995. Această organizație și-a exprimat încrederea că statul moldovean va întreprinde toate demersurile necesare pentru a se conforma standardelor fundamentale ale acestei structuri internaționale, printre care supremația legii ocupă un loc central. În acest cadru, țara noastră și-a asumat un set de obligații pozitive, inclusiv angajamentul de a armoniza legislația națională și practica aplicării acesteia cu principiile și standardele Consiliului Europei, în special în domeniul garantării și respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Nici litera, nici spiritul articolului 6 din Convenție nu împiedică o persoană să renunțe, expres sau tacit, la garanțiile procesului echitabil. Renunțarea trebuie stabilită de o manieră lipsită de echivoc și însoțită de garanții minime comensurabile cu importanța sa¹.

Din cele expuse supra, conchidem că atragerea la răspundere penală a persoanelor care au încălcat normele stabilite nu poate fi realizată fără aplicarea dispozițiilor dreptului procesual penal, al cărui scop este protecția individului, a societății și a statului împotriva infracțiunilor, precum și apărarea persoanei și a societății față de acțiunile ilegale ale funcționarilor în exercitarea atribuțiilor legate de investigarea faptelor presupuse ori comise. În acest mod, se asigură că orice persoană vinovată de săvârșirea unei infracțiuni este sancționată în conformitate cu gradul de vinovăție, iar nicio persoană nevinovată nu este supusă răspunderii penale sau condamnării.

În **ipoteza** dezvoltării rezultatelor științifice obținute va fi definit conceptul de constatare tehnico-științifică, medico-legală, expertiză judiciară, va fi descrisă procedura și etapele de dispunere și realizare a constatărilor tehnico-științifice, medico-legale și a expertizei judiciare, va fi stabilită atât importanța, cât și rolul iminent al constatării tehnico-științifice, medico-legale și expertizei judiciare în buna desfășurare a urmăririi penale și, nu în ultimul rând, va fi identificat impactul acestora asupra realizării scopului procesului penal per ansamblu.

2. METODE ȘI INSTRUMENTE DE CERCETARE.

În scopul realizării obiectivelor propuse, în respectivul articol științific au fost utilizate următoarele metode științifice precum: metoda logică bazată pe o gândire structurată, reguli și principii ce vizează stabilirea unor concluzii corecte și o analiză deductivă și inductivă; metoda comparativă ce implică analiza diferențelor și similitudinilor; metoda istorică ce presupune examinarea evoluției conceptelor; metoda sistemică care s-a aplicat la sistematizarea etapelor de dispunere și realizare a constatărilor tehnico-științifice, medico-legale și expertizelor judiciare.

În procesul elaborării prezentului studiu, au fost consultate lucrările științifice ale autorilor Iu. Odagiu, L. Luchin, T. Osoianu, D. Ostavciuc, Ig. Dolea, D. Roman, Iu. Sedlețchi, M. Gheorghită, Gh. Golubenco, Gh. Nistoreanu, C. Beznițchi, D. Chiotici, M. Apetrei, L. Nae, V. Rusu, I. Ursu, A-M. Tatu, A-Șt. Tulbure, N. Volonciu, Л.Е. Владимиров, Е.Ю. Самутичева, precum și Deciziile și Hotărârile Curții Constituționale.

¹ Hotărârea Curții Constituționale a RM nr. 3 din 24.01.2023 cu privire la excepția de neconstituționalitate a art. 321, alin. (2), pct. 3 din CPP al RM. Pct. 38.

Listă de abrevieri:

CPP – Cod de Procedură Penală;
RM – Republica Moldova;
CSJ – Curtea Supremă de Justiție;
art. – articol;
alin. – alineat;
pct. – punct;
nr. – număr;
p. – pagină;
op.cit. – operă citată;
ș.a. – și alții;
etc. – etcetera.

3. DISCUȚII.

Potrivit art. 1 alin. (1) CPP al RM, „Procesul penal se consideră început din momentul sesizării sau autosesizării organului competent despre pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni”. În aceeași ordine de idei, art. 55 alin. (4) CPP al RM stipulează că dacă există indici ai infracțiunii, organul de urmărire penală concomitent cu înregistrarea sesizării despre aceasta pornește procesul de urmărire penală și, călăuzindu-se de dispozițiile prezentului cod, efectuează acțiuni de urmărire penală în vederea descoperirii ei și fixării probelor care confirmă sau infirmă săvârșirea infracțiunii, ia măsuri în vederea asigurării acțiunii civile sau a unei eventuale confiscări a bunurilor dobândite ilicit².

Referitor la problema ce se referă la începerea urmăririi penale, Curtea Constituțională menționează că, potrivit art. 28 alin. (1) din Codul de procedură penală, autoritățile au obligația pozitivă, în limitele competenței lor, de a porni urmărirea penală, în cazul în care sunt sesizate, în modul prevăzut de Cod, cu privire la comiterea unei infracțiuni, și de a efectua acțiunile necesare în vederea constatării faptei și a persoanei vinovate³. Prin urmare, analiza coroborată a art. 1 și a art. 274, 279 CPP al RM permite a face distincție între începerea procesului penal și începerea urmăririi penale, în calitate de acte de inițiere a unor etape diferite ale procesului, desfășurate într-un mod succesiv⁴.

În cadrul procesului penal, fără cunoașterea riguroasă de către judecători a faptei penale, produsă în realitate, a persoanei făptuitorului, a circumstanțelor obiective care au premers, au însoțit sau au urmat săvârșirii infracțiunii, a circumstanțelor subiective, precum și fără cunoașterea clară a altor împrejurări conexe cauzei, realizarea justiției este, uneori, imposibilă⁵.

Procesul penal constituie un proces de cunoaștere, în care organul judiciar trebuie să ajungă la aflarea adevărului. În activitatea de aflare a adevărului, elementele care duc la realizarea cunoașterii sunt dovezile⁶.

Probele, la rândul lor, pot fi obținute numai prin intermediul mijloacelor de probă

² Osoianu T., Ostavciuc D. Urmărirea penală. Chișinău: Editura „Tipografia Centrală”, 2022, p. 115.

³ Decizia Curții Constituționale nr. 50 din 31.05.2018 privind inadmisibilitate a sesizării nr. 59g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din art. 326, alin. (11) din Codul de procedură penală și a unor prevederi din art. 283, alin. (1) din Codul de procedură penală, pct. 27. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliuDocumentAfis/168078> [citat la 15.01.2026].

⁴ Osoianu T., Ostavciuc D. Urmărirea penală. Chișinău: Editura „Tipografia Centrală”, 2022, p. 26.

⁵ Beznițchi C. Unele considerații privind clasificarea probelor în procedura penală. În: Revista Națională de Drept. Nr. 1-3. Chișinău, 2018, p. 66.

⁶ Volonciu N. Tratat de procedură penală. Partea generală. București: Paideia, 1996. ISBN 973-9131-01-8. p. 331.

prevăzute în mod expres de Codul de procedură penală. Cunoașterea obiectului expertizei sau a constatării tehnico-științifice are o mare importanță atât teoretică, cât și practică. Necunoașterea exactă a obiectului expertizei sau a constatării tehnico-științifice face ca unele organe de urmărire penală și instanțe de judecată să nu se orienteze corect în situația în care dispun efectuarea unei expertize sau a unei constatări tehnico-științifice. Obiectul expertizei și al constatării tehnico-științifice, fiind legat nemijlocit de cel al probatoriului, îl constituie lămurirea unor împrejurări de fapt ale cauzei pentru care sunt necesare cunoștințe de specialitate⁷.

Cu privire la esența și conceptul cunoștințelor speciale, în literatura de specialitate există o opinie unică, la fel și legiuitorul utilizând expresia „cunoștințe speciale” și „cunoștințe specializate”. Noțiunea de cunoștințe speciale a fost examinată încă din antichitate, filosofii susținând că acestea au apărut odată cu existența umană. Platon, spre exemplu, a promovat ideea potrivit căreia o concepție devine cunoaștere prin intermediul conștiinței și al rațiunii. La rândul său, Aristotel considera că a cunoaște un lucru presupune înțelegerea necesității acestuia. În filosofia occidentală, cunoștințele sunt privite ca fiind abstracte, universale, obiective și fundamentate pe rațiune.

În literatura de specialitate sunt frecvent utilizate mai multe noțiuni cu sens similar, precum „cunoștințe speciale” și „cunoștințe specifice”. Prin conceptul de „cunoștințe speciale”, autorii înțeleg ansamblul datelor și informațiilor dobândite în urma unei pregătiri speciale și profesionale, acumulate și transmise în scopul soluționării unor probleme concrete dintr-un anumit domeniu al științei.

În literatura de specialitate există diverse puncte de vedere privind conceptul de cunoștințe speciale, precum și modalitățile de aplicare a acestora. În acest context, autorul M. Gheorghită subliniază că „în mod tradițional, în literatura juridică prin această noțiune se înțelege un sistem de cunoștințe teoretice profesionale și deprinderi practice într-un domeniu concret al științei, tehnicii, artei sau într-o meserie, însușite pe calea unei pregătiri speciale și a experienței profesionale”¹⁰. Alți autori precum Gh. Golubenco și D. Chiotici menționează că „cunoștințe specializate sunt oricare cunoștințe din știință, tehnică, artă, meșteșug, alte sfere ale activității umane (exceptând domeniul dreptului material și procesual), obținute în rezultatul unor pregătiri și experiențe profesionale sau ca urmare a unor îndeletniciri și experimente practice, aplicate în scopul soluționării problemelor, apărute în cadrul îndeplinirii justiției”¹¹.

Autorii Iu. Odagiu și L. Luchin au menționat că „expertiza judiciară reprezintă o formă calificată de folosire a cunoștințelor speciale. Ea lărgeste semnificativ posibilitățile de cunoaștere ale organelor de urmărire penală și ale instanțelor de judecată, acceptând folosirea tuturor mijloacelor științifice de cunoaștere”¹².

Majoritatea autorilor din domeniu consideră că cunoștințele speciale sunt utilizate în principal în cadrul expertizelor judiciare și al constatărilor tehnico-științifice sau medico-legale, însă există și alte procedee probatorii în care, în anumite situații, recurgerea

⁷ Rusu V., Ursu I. Reflecții de ordine procesuală privind deosebirile și asemănările dintre expertizele judiciare și constatările tehnico-științifice și medico-legale. În: Revista Națională de Drept. Chișinău, 2018, p. 20.

⁸ Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110, art. 6, pct. 121.

⁹ Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110, art. 142, alin. (1) CPP, Hotărârea Guvernului nr. 195 din 24.03.2017.

¹⁰ Gheorghită M. Tratat de criminalistică. Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2017. ISBN 978-9975-53-834-3. p. 690.

¹¹ Golubenco Gh., Chiotici D. Noțiunea „Cunoștințe specializate” în dreptul procesual penal al României și Republicii Moldova. În: Revista „Studii Juridice Universitare”, Chișinău, 2016. ISSN 1857-4122, pp. 105-116.

¹² Odagiu Iu., Luchin L. Expertize judiciare. Ghid practic. Chișinău: Print-Caro, 2011. ISBN 978-9975-935-83-8, p. 7.

la astfel de cunoștințe devine necesară, precum:

- Cercetarea la fața locului.
- Exhumarea cadavrului.
- Percheziția etc.

Potrivit art. 87 alin. (2) CPP al RM, specialistul trebuie să dețină cunoștințe și abilități speciale suficiente pentru a oferi sprijin organului de urmărire penală, procurorului, organului de constatare sau instanței, însă nu este autorizat să efectueze cercetări propriuzise, așa cum se întâmplă în cazul expertizei judiciare. O abordare contrară este reglementată de legiuitor în art. 6 pct. 43 CPP al RM, unde specialistul este definit ca persoană care stăpânește temeinic o disciplină sau o problemă specifică și care, potrivit legii, poate fi implicată în procesul penal pentru a contribui la descoperirea adevărului.

Din analiza celor prezentate anterior, se observă o discrepanță între normele legale ce reglementează instituția constatării tehnico-științifice sau medico-legale. Specialistul, ca participant la procesul penal, deține cunoștințe speciale pe care le aplică atât la desfășurarea acțiunilor de urmărire penală, cât și la realizarea constatărilor tehnico-științifice sau medico-legale. Este important să menționăm cerințele pe care o persoană trebuie să le îndeplinească pentru a i se recunoaște statutul de specialist.

În mod similar, expertul judiciar poate dobândi calitatea de specialist în cadrul anumitor acțiuni de urmărire penală. În acest sens, considerăm că ar fi utilă o intervenție legislativă care să prevadă într-un mod expres toate criteriile prestabilite de legislația în vigoare necesare pentru exercitarea ulterioară a activității de specialist. În faza de urmărire penală, organul de urmărire penală sau procurorul dispun din oficiu efectuarea acțiunilor de urmărire penală în scopul elucidării tuturor circumstanțelor cauzei¹³.

O asemenea obligație revine și organului național de urmărire penală. În acest context, art. 254 CPP al RM prevede expres că organul de urmărire penală trebuie să întreprindă toate măsurile legale necesare pentru a cerceta cauza într-un mod complet, obiectiv și sub toate aspectele sale. Prin aceasta, se asigură respectarea obligației statului de a garanta desfășurarea unei anchete eficiente, transparente și care este bazată pe litera legii. În această perspectivă, putem concluziona că expertiza judiciară reprezintă principalul procedeu probatoriu în care se utilizează cunoștințe speciale, fără a exclude însă posibilitatea aplicării acestora și în cadrul altor acțiuni de urmărire penală.

Ideea judecării științifice realizate de expert a fost, de asemenea, susținută de autorul L.E. Vladimirov, care a argumentat opinia sa prin faptul că nici judecătorul, nici jurații nu pot obține cunoștințe speciale din diferite domenii în timpul unei ședințe de judecată, ei nefiind în competență să cerceteze critic raportul de expertiză cu excepția condițiilor de formă. Reieșind din cele menționate, autorul concluzionează că experții sunt judecători științifici, concluzia cărora autorul o echivalează cu sentința de achitare sau de condamnare¹⁴.

Totuși, nu împărtășim opinia autorului menționat anterior, întrucât vinovăția sau nevinovăția unei persoane nu se stabilește doar prin aplicarea cunoștințelor speciale, ci prin evaluarea unui ansamblu de probe, apreciate de instanța de judecată respectând toate garanțiile procesuale. În literatura de specialitate nu există consens asupra ideii că expertul ar efectua o „judecată științifică” sau că raportul de expertiză judiciară ar avea o valoare probatorie superioară celorlalte mijloace de probă, aspecte asupra cărora ne-am

¹³ Самутичева Е.Ю. Заключение эксперта и его оценка в уголовном процессе. Сравнительно-правовое исследование. Диссертация к.ю.н. Москва, 2015, с. 41.

¹⁴ Владимиров Л.Е. Учения об уголовных доказательствах. Часть общая и особенная – 3 изд. Санкт-Петербург: Законоведение, 2006, с 197.

exprimat anterior.

„Judecata științifică” este negată de cea mai mare parte a reprezentanților doctrinei¹⁵, „care susțin părerea că asemenea opinii sunt străine gândirii juridice contemporane și vin în contradicție cu prevederile legale care nu permit ca probele să aibă putere dinainte stabilită”¹⁶. În consecință, pot fi reliefate principalele caracteristici ale cunoștințelor speciale, și anume:

- reprezintă totalitatea cunoștințelor din domenii precum știința, tehnica, arta, meșteșugurile sau alte arii ale activității umane;

- sunt dobândite printr-o pregătire de specialitate și prin experiență profesională;

- sunt utilizate în cadrul unei cercetări ori al unui procedeu probatoriu, iar rezultatele aplicării lor se concretizează în documente oficiale, precum procesul-verbal, raportul de expertiză sau raportul de constatare tehnico-științifică ori medico-legală.

Prin urmare, constatarea tehnico-științifică și cea medico-legală constituie o procedură procesuală destinată stabilirii cu celeritate a adevărului într-o cauză penală care impune o soluționare urgentă. În diferență față de expertiza judiciară, această formă de constatare poate fi dispusă și realizată inclusiv anterior începerii urmăririi penale, în temeiul prevederilor Recomandării nr. 38 a CSJ, care stabilește cadrul acțiunilor procesuale admisibile din momentul sesizării sau autosesizării organului competent și până la pornirea urmăririi penale. Pe când expertiza judiciară nu poate fi dispusă și efectuată înainte de începerea urmăririi penale, întrucât există riscul ca raportul de expertiză să fie exclus din materialele cauzei în temeiul art. 94, alin. (1), pct. 8 din CPP al RM care, la rândul său, „sanționează încălcările grave ale normelor legale comise de organul de urmărire penală sau ofițerul de investigații”¹⁷.

Constatarea tehnico-științifică constituie un mijloc de probă prin intermediul căruia, în cadrul procesului penal, sunt valorificate cunoștințele de specialitate ale unui specialist sau tehnician, în scopul lămuririi operative a unor fapte ori împrejurări ce reclamă competențe tehnice sau științifice. Astfel de constatări pot avea ca obiect activități precum prelevarea și examinarea amprentelor digitale în vederea identificării persoanei, stabilirea compoziției chimice a anumitor substanțe, precum și identificarea și ridicarea diferitelor urme.

Încadrarea concluziei specialistului în rândul mijloacelor de probă a suscitat dezbatere ample în doctrina de specialitate, atât sub aspectul naturii sale juridice, cât și al reglementării legale aplicabile acestui tip de probă. În acest context, autorii au ridicat mai multe problematici, precum: Care este forța probantă a concluziei specialistului în raport cu cea a expertului judiciar? Se impune oare o reglementare legală mai detaliată a constatării tehnico-științifice sau medico-legale, ori procedura de dispunere și de apreciere a rezultatelor acesteia ar trebui să urmeze aceleași reguli ca și în cazul expertizei judiciare? etc.

Constatarea tehnico-științifică nu constituie un mijloc de probă propriu-zis, ci un procedeu probatoriu, întrucât specialistul sau expertul examinează datele disponibile și, în urma acestei analize, formulează concluzii cu privire la aspectele ce necesită a fi interpretate bazându-se pe cunoștințe speciale într-un anumit domeniu. Pe când raportul de constatare tehnico-științifică, la rândul său, este un mijloc de probă în cadrul procesului penal, deoarece constituie un document în care sunt consemnate concluziile specialistului, acestea fiind valorificate ca probe în proces.

¹⁵ Dolea Ig., Roman D., Sedlețchi Iu. ș.a. Drept procesual penal. Chișinău: Cartier Juridic, 2005. ISBN 9975-79-343-6, p. 303.

¹⁶ Volonciu N. Op. cit., p. 393.

¹⁷ Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.

Potrivit principiului liberei aprecieri a probelor, constatarea tehnico-științifică nu beneficiază de o valoare probantă superioară în raport cu celelalte mijloace de probă. Cu toate acestea, ea se bucură, de regulă, de un grad sporit de credibilitate, întrucât este realizată de specialiști calificați care acționează în baza obiectivității științifice. Există, însă, situații în care anumite concluzii ale specialiștilor nu corespund realității, caz în care se poate dispune refacerea raportului de constatare sau efectuarea unei expertize judiciare.

Constatarea medico-legală constituie un procedeu utilizat în cadrul procesului penal pentru clarificarea unor împrejurări ce presupun operare strictă numai în baza unor cunoștințe de specialitate în domeniul medicinei. Astfel, în cazurile de deces survenit în urma aplicării violenței în circumstanțe necunoscute ori suspecte, sau atunci când se impune examinarea corpului unei persoane, organul de urmărire penală poate solicita realizarea constatării medico-legale de către un specialist în domeniu. Activitate care urmează a fi efectuată cu maximă promptitudine, motiv pentru care este dispusă, de regulă, anterior începerii urmăririi penale.

Constatarea tehnico-științifică sau medico-legală se efectuează când „există pericolul dispariției unor probe sau modificarea unor situații de fapt și este necesară explicarea de urgență a unor fapte sau circumstanțe ale cauzei”¹⁸. Constatarea tehnico-științifică și medico-legală este realizată în mod obișnuit de un specialist, însă, dacă este nevoie, aceasta poate fi efectuată și de un expert judiciar.

Spre deosebire de procedura de constatare, expertiza judiciară poate fi efectuată doar de un expert judiciar calificat, înscris în Registrul de stat al experților judiciari. Dispunerea constatării tehnico-științifice și a celei medico-legale urmează, în linii generale, aceeași procedură ca și dispunerea expertizei judiciare, și anume: organul de urmărire penală, procurorul sau instanța de judecată stabilește obiectul examinării, formulează întrebările ce urmează a fi clarificate, ghidându-se de prevederile Hotărârii de Guvern nr. 195 din 24.03.2017 cu privire la aprobarea Nomenclatorului expertizelor judiciare și în final fixează termenul de realizare a acesteia. Cu toate acestea, o asemenea formulare poate crea confuzii, întrucât persoana care dispune efectuarea procedurii nu are întotdeauna competențele unui specialist sau expert, fiind astfel în imposibilitatea de a aprecia cu exactitate durata necesară desfășurării investigației.

În doctrina de specialitate se întâlnește uneori o confuzie între noțiunile de „expert” și „specialist”. Astfel, unii autori¹⁹ utilizează termenul „specialist” atunci când se referă la expertul judiciar în calitate sa de participant la procesul penal. Considerăm, însă, că această abordare nu este nici legală, nici corectă, întrucât conduce la identificarea eronată a statutului expertului judiciar cu cel al unui alt participant procesual, respectiv specialistul, ale cărui atribuții și competențe funcționale sunt diferite de cele ale expertului judiciar.

De asemenea, analizând doctrina de specialitate, precum și dispozițiile Codului de procedură penală al Republicii Moldova, nu se identifică în mod clar care sunt condițiile pe care trebuie să le îndeplinească o persoană pentru a dobândi calitatea de specialist. Totodată, rămân neclar definite criteriile de evaluare a raportului de constatare tehnico-științifică, precum și aspectul privind garantarea independenței procesuale a specialistului.

Prin urmare, putem concluziona că specialistul nu realizează o cercetare propriu-zisă, ci se limitează la oferirea rapidă de clarificări asupra anumitor împrejurări ale cauzei. Constatarea tehnico-științifică trebuie să fie efectuată într-un moment foarte apropiat

¹⁸ Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.

¹⁹ Nistoreanu Gh., Apetrei M., Nae L. ș.a. Drept procesual penal. Partea Generală. București: Continent XXI, 1994. ISBN 973-96679-1-0, p. 136.

de cel al săvârșirii infracțiunii²⁰, deoarece numai în acest fel ea poate surprinde aspecte cu relevanță deosebită pentru rezolvarea cauzei. Totuși, realizarea expertizei judiciare implică un interval de timp considerabil, necesar pentru a garanta o cercetare corectă și obiectivă, ceea ce poate afecta termenii de desfășurare a urmăririi penale.

Constatarea se desfășoară într-un mod similar expertizei, utilizând materialele puse la dispoziție de ordonatorul expertizei sau cele indicate de acesta. La fel ca în cazul expertizei, dacă expertul sau specialistul consideră că documentele și probele existente sunt insuficiente, are dreptul să solicite completarea acestora de către organul de urmărire penală, procuror sau de către autoritatea care efectuează constatarea.

În situațiile în care este necesară examinarea corporală a învinutului sau a părții vătămate pentru identificarea eventualelor urme ale infracțiunii, autoritatea competentă poate dispune, după caz, efectuarea unei expertize medico-legale. La finalul realizării constatării tehnico-științifice sau medico-legale, specialistul întocmește un raport al cărui conținut poate fi consultat de către părți. În baza acestei consultări, organul de urmărire penală, procurorul sau autoritatea care a efectuat constatarea întocmește un proces-verbal. Dacă, după efectuarea constatării tehnico-științifice și medico-legale, ordonatorul consideră că raportul de constatare este incomplet sau concluziile nu sunt corecte, va dispune realizarea unei expertize judiciare.

Există atât asemănări, cât și diferențe între constatări și expertiză. Similaritatea rezidă în faptul că atât constatarea tehnico-științifică și medico-legală, cât și expertiza sunt utilizate atunci când pentru elucidarea și explicarea științifică a anumitor circumstanțe este necesară intervenția unui specialist în domeniu.

În acest sens, autorii A-M Tatu. și A-Șt. Tulbure menționează că „În cazul constatărilor tehnico-științifice și medico-legale, specialistul sau tehnicianul este o persoană din afara sistemului judiciar sau doar în cadrul ori de lângă acesta, care are cunoștințe de specialitate fără a fi atestat ca expert în domeniu, spere deosebire de expertiză care se efectuează de persoane obiective cu experiență în domeniu”²¹.

Diferența fundamentală dintre constatarea tehnico-științifică și medico-legală și expertiza judiciară constă în faptul că scopul constatărilor este prevenirea pierderii probelor sau a circumstanțelor relevante ale cauzei, ceea ce justifică caracterul lor urgent și necesitatea implicării unui specialist sau expert. Această urgență determină o procedură mai simplificată pentru constatări comparativ cu expertiza, precum și un nivel de obiectivitate mai limitat.

După cum menționează autorii A-M Tatu. și A-Șt. Tulbure, „Constatările tehnico-științifice și medico-legale pot fi dispuse, fie la cerere, fie din oficiu, exclusiv de către organul de urmărire penală sau prin rezoluție; instanța de judecată are competența doar de a cere completarea sau refacerea raportului de constatare ori de a solicita efectuarea unei expertize cu aceleași obiective”²².

Obiectivele constatărilor tehnico-științifice se limitează la informațiile și materialele furnizate sau indicate de organul de urmărire penală. Chiar dacă specialistul face parte din acest organ, nu i se pot atribui atribuții specifice acestuia și nu poate prelua responsabilitățile unui organ de urmărire penală.

În cazul în care norma care reglementează efectuarea constatării tehnico-științifice sau medico-legale nu precizează explicit dacă specialistul va aplica cunoștințe speciale,

²⁰ Nistoreanu Gh., Apetrei M., Nae L. ș.a. Op. cit., p. 133.

²¹ Tatu A-M., Tulbure A-Șt. Tratat de drept procesual penal. București: Editura ALL Beck, 2001. ISBN 937-655-113-X, p. 198.

²² Tatu A-M., Tulbure A-Șt. Op. cit., p. 198.

art. 87 alin. (2) din Codul de procedură penală prevede clar că specialistul trebuie să dețină cunoștințe și abilități speciale suficiente pentru a acorda sprijin organului de urmărire penală, procurorului, autorității care efectuează constatarea sau instanței, fără a implica însă realizarea unei cercetări propriu-zise, așa cum se întâmplă în cazul expertizei judiciare. Pe lângă această reglementare ambiguă, legiuitorul nu a stabilit clar care este structura raportului de constatare tehnico-științifică sau medico-legală. Este posibil ca structura acestui raport să fie identică cu cea a raportului de expertiză judiciară, însă nu există o prevedere legală care să clarifice acest aspect.

Necesitatea realizării unei analize comparative detaliate între constatarea tehnico-științifică și expertiza judiciară rezultă din faptul că ambele au o valoare probatorie echivalentă și joacă un rol semnificativ în constituirea probatoriului penal. Totuși, instituția constatării tehnico-științifice sau medico-legale nu este reglementată în mod detaliat la un nivel superior, ci doar prin câteva aspecte generale, considerate insuficiente pentru a oferi claritate și pentru a permite o evaluare precisă a acestui mijloc de probă.

Astfel, constatarea tehnico-științifică nu trebuie percepută ca un mijloc de probă în sens strict, ci ca un procedeu probatoriu, iar adevăratul mijloc de probă îl constituie raportul de constatare tehnico-științifică, care cuprinde toate dovezile și concluziile formulate de specialist sau expert pe marginea cauzei investigate.

Atunci când implicarea unui expert medical pentru a analiza și aprecia o anumită situație este strict necesară, se purcede la efectuarea constatării medico-legale. Organul de urmărire penală poate solicita realizarea unei constatări medico-legale, aceasta în cele din urmă fiind necesară în următoarele cazuri:

- moarte violentă;
- moarte a cărei cauză nu este cunoscută sau este suspectă;
- când este necesară o examinare corporală asupra învinutului sau persoanei vătămate, pentru a se constata pe corpul acestora existența urmelor infracțiunii²³.

Constatarea stării de ebrietate a conducătorului unui autovehicul este realizată de medicii de serviciu ai celei mai apropiate unități medicale, iar analiza probelor biologice se efectuează în cadrul compartimentului de specialitate.

4. REZULTATE.

Referitor la natura expertizei, literatura de specialitate internațională o prezintă ca pe un auxiliar al altor mijloace de probă, o „decizie științifică”, în timp ce în Anglia expertul este considerat un martor, iar raportul său reprezintă o depozitie științifică a martorului. Pe măsură ce știința și tehnologia au evoluat, expertiza s-a consolidat ca un mijloc de probă ce permite specialiștilor din diverse domenii să se pronunțe asupra unor probleme variate, apărute în cadrul cauzelor penale.

Totuși, între expertiză ca procedeu probatoriu și constatările tehnico-științifice sau medico-legale se conturează atât asemănări, cât și diferențe. În acest sens, menționăm că asemănările dintre expertiză și constatarea tehnico-științifică sau medico-legală sunt următoarele:

- ambele sunt realizate de specialiști cu pregătire corespunzătoare în diverse domenii;
 - obiectul examinării este clar stabilit de organul de urmărire penală;
 - rezultatele și concluziile sunt prezentate sub forma unui raport etc.
- În ceea ce privește aspectul diferențelor, cele mai relevante sunt următoarele:
- constatarea tehnico-științifică și medico-legală se efectuează cu caracter de

²³ Tatu A-M., Tulbure A-Șt. Op. cit., p. 199.

urgență, deci imediat după comiterea faptei;

- respectivele constatări tehnico-științifice sau medico-legale pot fi realizate conform prevederilor Recomandării nr. 38 al CSJ chiar înainte de începerea urmăririi penale, în timp ce expertizele pot fi dispuse și realizate doar în cursul urmăririi penale sau al judecății;

- în cadrul constatărilor, specialiștii se limitează la consemnarea și investigarea mai sumară a situațiilor, pe când expertiza implică o cercetare mai detaliată și aprofundată etc.

Importanța expertizelor crește odată cu dezvoltarea științei și tehnologiei și cu aplicarea acestora în activitatea penală, întrucât probatoriul se bazează pe date științifice obiective, corelate cu informațiile furnizate de părți sau martori. În acest sens, literatura de specialitate subliniază că judecătorilor și organelor de urmărire penală nu li se poate solicita să dețină cunoștințe specializate în domenii precum știința, arta, tehnica sau meșteșugurile, necesare pentru explicarea aspectelor ce implică astfel de competențe.

Prin urmare, specialistul intervine pentru a răspunde unor întrebări care nu necesită o cercetare complexă cu utilizarea echipamentelor de laborator și care pot fi soluționate într-un timp scurt. În schimb, expertiza judiciară se dispune atunci când este necesară realizarea unei cercetări aprofundate și detaliate, aplicând cunoștințe speciale, conform metodelor recunoscute și folosind mijloace tehnico-criminalistice standardizate. Acest fapt, la fel servește la trasarea unei diferențe diametral opuse între constatare și expertiză.

5. CONCLUZII.

Așadar, delimitarea dintre raportul de constatare tehnico-științifică sau medico-legală și raportul de expertiză judiciară nu se întemeiază pe criterii legale rigide, ci pe repere cu valoare preponderent interpretativă, desprinse din doctrină și practică. Deși aceste criterii contribuie la o mai bună înțelegere a naturii și funcției fiecărui mijloc de probă, ele nu pot substitui reglementarea expresă a legiuitorului.

Codul de procedură penală clarifică însă cadrul procedural prin stabilirea expresă a autorităților competente să dispună efectuarea constatărilor tehnico-științifice sau medico-legale, consacrând posibilitatea recurgerii la specialist atât din oficiu, cât și la cererea părților. Prin urmare, corecta valorificare a acestor mijloace de probă impune o interpretare sistematică a normelor procesual-penale, în acord cu scopul aflării adevărului și cu respectarea garanțiilor procesuale ale părților.

În concluzie, atât constatarea tehnico-științifică sau medico-legală, cât și expertiza judiciară pot fi dispuse la inițiativa părților, însă în limitele și condițiile stabilite de lege, fără ca solicitările acestora să aibă un caracter imperativ pentru organul judiciar. Totodată, legiuitorul conferă părților un rol activ la administrarea probelor, recunoscându-le dreptul de a solicita efectuarea unei expertize judiciare din proprie inițiativă și din cont propriu, în vederea apărării intereselor procesuale. Respectarea cadrului normativ, inclusiv a Nomenclatorului expertizelor judiciare, asigură legalitatea și relevanța probelor administrate, contribuind la desfășurarea unui proces echitabil și la aflarea adevărului.

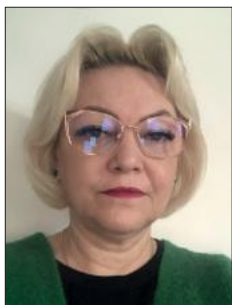
BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

Beznițchi C. Unele considerații privind clasificarea probelor în procedura penală. În: Revista Națională de Drept. Nr. 1-3. Chișinău, 2018, pp. 66-70.

- Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110, art. 6, pct. 121.
- Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 50 din 31.05.2018 privind inadmisibilitate a sesizării nr. 59g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a unor dispoziții din art. 326, alin. (11) din Codul de procedură penală și a unor prevederi din art. 283, alin. (1), pct. 27 din Codul de procedură penală. Disponibil: <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/168078> [citată la 15.01.2026].
- Dolea Ig., Roman D., Sedlețchi Iu. ș.a. Drept procesual penal. Chișinău: Cartier Juridic, 2005. ISBN 9975-79-343-6. 960 p.
- Gheorghită M. Tratat de criminalistică. Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2017. ISBN 978-9975-53-834-3. 862 p.
- Golubenco Gh., Chiotici D. Noțiunea „Cunoștințe specializate” în dreptul procesual penal al României și Republicii Moldova. În: Revista „Studii Juridice Universitare”, Chișinău, 2016. ISSN 1857-4122, pp. 105-116.
- Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 3 din 24.01.2023 cu privire la excepția de neconstituționalitate a art. 321, alin. (2), pct. 3 din CPP a RM. Pct. 38.
- Nistoreanu Gh., Apetrei M., Nae L. ș.a. Drept procesual penal. Partea Generală. București: Continent XXI, 1994. ISBN 973-96679-1-0. 576 p.
- Odagiu Iu., Luchin L. Expertize judiciare. Ghid practic. Chișinău: Print-Caro, 2011. ISBN 978-9975-935-83-8. 132 p.
- Osoianu T., Ostavciuc D. Urmărirea penală. Chișinău: Editura „Tipografia Centrală”, 2022. 220 p.
- Rusu V., Ursu I. Reflecții de ordine procesuală privind deosebirile și asemănările dintre expertizele judiciare și constatările tehnico-științifice și medico-legale. În: Revista Națională de Drept. Chișinău, 2018, pp. 20-24.
- Tatu A-M., Tulbure A-Șt. Tratat de drept procesual penal. București: Editura ALL Beck, 2001. ISBN 937-655-113-X. 375 p.
- Volonciu N. Tratat de procedură penală. Partea generală. București: Paideia, 1996. ISBN 973-9131-01-8. 504 p.
- Владимиров Л.Е. Учения об уголовных доказательствах. Часть общая и особенная – 3 изд. Санкт-Петербург: Законоведение, 2006, 330 с.
- Самутичева Е.Ю. Заключение эксперта и его оценка в уголовном процессе. Сравнительно-правовое исследование. Дис. канд. юрид. наук. Москва, 2015. 255 с.

CZU: 347.65/.68:336

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19563291>Gabriela NEMȚOI¹gabriela.nemtoi@fdsa.usv.ro

ASPECTE FISCALE ALE TRANSMISIUNII PATRIMONIALE PRIN MOȘTENIRE ÎN DREPTUL ROMÂN

Abstract: Tema abordată conturează aspecte care menționează modalitățile de transfer al bunurilor succesoriale și, implicit, costurile implicate de această procedură. În cazul decesului unei persoane, masa succesorală, reprezentând totalitatea drepturilor și obligațiilor care poate fi evaluată în termeni monetari, poate fi transferată „unei sau mai multor persoane în viață” (Art. 953 din Codul Civil), în concret moștenitorilor care se află în situația de a accepta sau chiar de a refuza moștenirea. Operațiunea juridică de deschidere a succesiunii implică executarea unor acte notariale sau judiciare în scopul transferului dreptului de proprietate de la defunct la moștenitor, fapt care implică achitarea unor taxe notariale dar și taxe fiscale pe care fiecare stat în parte le impune prin legislația fiscală.

În acest context, prezenta cercetare își propune să contureze conceptul de moștenire, formele de transmitere mortis causa și implicit, efectele transmiterii masei succesoriale, respectiv cu obligațiile moștenitorilor, nu doar materiale, ci și fiscale.

Obiectivele cercetării se concentrează pe înțelegerea regimului fiscal aplicabil în România în ceea ce privește procedura notarială de deschidere a unei moșteniri, a cotelor de impozitare, dar și a situațiilor în care masa succesorală nu este limitată de granițele statului, ceea ce duce la aplicarea unei impozitări cumulative excesive asupra valorii moștenirii, impozitare ce este determinată de reglementări naționale diferențiate în statele UE. Cercetarea a fost realizată printr-un studiu aprofundat al jurisprudenței privind procedura succesorală, care a arătat că reglementările fiscale privind succesiunile nu sunt uniforme în întreaga UE, creând disconfort financiar pentru moștenitori, motiv pentru care aceștia pot refuza moștenirea care implică existența unui patrimoniu care se află pe teritoriul mai multor state.

Cuvinte-cheie: succesiune, patrimoniu, moștenire, transfer de active, drepturi și obligații succesoriale.

¹ Conferențiar universitar, doctor, Facultatea de Drept și Științe Administrative, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava (ROR: <https://ror.org/035pkj773>), Suceava, România, e-mail: rectorat@usv.ro; e-mail: gabriela.nemtoi@fdsa.usv.ro ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-9964-5034>

TAX ASPECTS OF PROPERTY TRANSFER THROUGH INHERITANCE IN ROMANIAN LAW

Abstract: The topic addressed outlines aspects that mention ways of transferring inheritance assets and, implicitly, the costs involved in this procedure. It is clear that upon the death of a person, the estate, representing all rights and obligations that can be valued in monetary terms, can be transferred to "one or more living persons" (Art. 953 of the Civil Code). The legal operation involves the execution of notarial or judicial acts for the purpose of transferring ownership from the deceased to the heir.

In this context, the present research aims to outline the concept of inheritance, the forms of mortis causa and inter vivos transmission, and implicitly the effects of the transmission of the estate, which impose obligations on the heirs, not only material but also fiscal obligations.

The objectives of the research focus on understanding the tax regime applicable in Romania regarding the notarial procedure for opening an inheritance, tax rates, but also situations where the estate is not limited by state borders, which leads to the application of excessive cumulative taxation on the value of the inheritance, taxation that is determined by differentiated national regulations in EU states. The research was carried out through an in-depth study of case law on inheritance, which showed that tax regulations on inheritance are not uniform across the EU, creating financial discomfort for heirs, which is why they may refuse the inheritance.

Keywords: succession, estate, inheritance, transfer of assets, rights and succession obligations.

1. INTRODUCERE.

Tema abordată conturează aspecte care menționează modalități de transmisiune a patrimoniului succesoral și implicit costurile care sunt angrenate în această procedură. Este elocvent faptul că la decesul unei persoane, patrimoniul succesoral, reprezentând totalitatea drepturilor și obligațiilor ce pot fi evaluate în bani, pot fi transmise către „una sau mai multe persoane în ființă” (art. 953 C. civ.). Operațiunea juridică implică derularea unor acte notariale sau judiciare în scopul transferului dreptului de proprietate de la defunct către moștenitor. În acest context, prezenta cercetare urmărește conturarea conceptului privind noțiunea de moștenire, formele transmisiunii *mortis causa* și implicit efectele transmisiunii patrimoniului succesoral, care impun obligații materiale și fiscale față de moștenitori.

Obiectivele cercetării se axează pe cunoașterea regimului fiscal aplicabil în România privind procedura notarială de deschidere a moșteniri și taxele impozitare, dar s-a avut în vedere și situațiile în care masa succesorală nu este limitată de granițele statale, fapt care duce la aplicarea unor măsuri excesive de impozitare cumulată din valoarea moștenirii, impozitare care este determinată de reglementările naționale diferențiate în statele UE. Cercetarea s-a realizat printr-un studiu aprofundat a jurisprudenței în materie de succesiune, fapt care a demonstrat că reglementările fiscale care privesc moștenirea, nefiind unitare în UE, creează un disconfort financiar moștenitorilor, motiv pentru care aceștia pot refuza moștenirea doar pe motivul că acesta implică costuri exagerate.

2. METODE ȘI INSTRUMENTE DE CERCETARE.

Scopul definitoriu al cercetării este acela de a sublinia faptul că procedura succesorală notarială, vine la pachet nu doar cu aspecte avantajoase pentru moștenitori în sensul că aceștia vor dobândi patrimoniul defunctului ci și cu aspecte fiscale, taxe și impozite care atunci când vorbim de un patrimoniu care se află pe teritoriul mai multor state, în-

seamnă un calcul cumulativ de multe ori o supra taxare fiscală. Pentru a identifica această problemă am utilizat mai multe metode de cercetare cum ar fi: **metoda analizei logice**, prin care am utilizat raționamentele logice de interpretare a normelor juridice privind vechiul Cod Civil și noul Cod Civil care a intrat în vigoare în 2011, aducând în materia succesiunii modificări, **metoda analizei critice**, a facilitat conexarea și evaluarea aprofundată a contribuțiilor doctrinare privind, etapele succesiunii notariale, de asemenea s-a utilizat și **metoda comparativă**, aceasta a avut în vedere stabilirea comparativ a spectrului normativ privind taxele care se impun în spațiul Uniunii Europene în cazul declanșării procedurii de deschidere a moștenirii.

Lista abrevierilor

Art. Articol
NCC Noul Cod Civil
UE Uniunea Europeană
alin. Aliniat
T.S. Tribunalului Suprem
T.J. Tribunalul Județean
s.civ. sentința civilă
dec. decizie
RRD Revista Română de Drept
OMJ Ordinul Ministrului Justiției

3. DISCUȚII ȘI REZULTATE OBTINUTE.

3.1. Considerații generale privind transmisiunea patrimoniului prin moștenire

Evoluția statului și instituțiilor de drept pe teritoriul României cunoaște o mulțime de forme pe parcursul istoriei sale. Studiile de istorie a dreptului românesc¹ acoperă o perioadă de peste două mii de ani, de la primele texte scrise în antichitate până la legislația actuală.

Încă din cele mai vechi timpuri, oamenii au fost preocupați de acumularea bunurilor necesare vieții, dar și de asigurarea certitudinii stăpânirii lor. Totodată, apare problema privind soarta bunurilor strânse în caz de deces al proprietarului și dorința ca acestea să revină urmașilor ori unor persoane apropiate.

Instituția moștenirii² s-a instaurat o dată cu stabilitatea statului care a permis transmiterea sa ca normă generală. Izvorâtă dintr-o necesitate obiectivă, fiind în dependență directă de formele de proprietate, de relațiile de producție ale sistemului economic al statului, și abordând interesele unor pături largi ale populației, moștenirea a fost și este cea mai importantă verigă a vieții sociale.

De altfel, prin aceasta se și explică investirea instituției moștenirii în Constituția României, printr-o reglementare clară și concisă. Prin însuși modul ei de formulare, Legea supremă prevede în art. 46 că „Dreptul la moștenire este garantat”.³

Literatura constituțională susține că există două mari laturi ale acestei protecții:

¹ Veronica Stoica, Laurențiu Dragu, (2012), *Moștenirea legală în noul Cod civil*, Editura Universul Juridic, București, p. 23.

² Eugeniu Safta-Romano, (1995), *Dreptul de moștenire*, Editura Grafic, Iași, p. 50.

³ Constituția României revizuită, 2003.

în primul rând se gestionează aptitudinea generală și abstractă a oricărei persoane de a dobândi o moștenire, iar în al doilea rând – dreptul la moștenire deja născut. Din complexitatea textului constituțional rezultă intenția autorității constituante de a lăsa să înțelegem că acest drept fundamental este exercitat și garantat potrivit unor reguli și proceduri pe care legea civilă le va reglementa. Această primă menire revine Codului civil, care în Cartea a IV-a, intitulată „Despre moșteniri și liberalități”⁴, care consacră reglementări privind moștenirea.

Codul civil reglementează prin art. 953 considerațiile care țin de moștenire, și anume o definesc ca fiind „*transmiterea patrimoniului unei persoane fizice decedate către una sau mai multe persoane în ființă*”. Prin această definiție, legiuitorul a evidențiat trăsăturile esențiale ale noțiunii de moștenire. Ca și consecință a acestei definiții, rezultă că:

- moștenirea reprezintă una dintre modalitățile de transmitere a patrimoniului sau o modalitate de dobândire a proprietății. Actuala reglementare, în cuprinsul art. 557 alin. (1), prevede că „dreptul de proprietate se poate dobândi, în condițiile legii, prin convenție, prin moștenire legală sau testamentară, accesiune, uzucapiune etc.”;

- obiectul transmisiunii îl reprezintă patrimoniul, ca universalitate a drepturilor și obligațiilor cu valoare economică, ce aparțin unui subiect de drept, fiind astfel excluse acele drepturi nepatrimoniale, drepturile cu caracter viager, alte obligații *intuitu personae* ale defunctului (obligația de întreținere etc.);

- subiectele raportului de drept succesoral sunt: persoana fizică decedată, în calitate de transmitător (persoana al cărei patrimoniu se transmite nu poate fi decât o persoană fizică, deoarece transmiterea patrimoniului unei persoane juridice este supusă unor reguli speciale), și una sau mai multe persoane (fizice sau juridice), în calitate de dobânditor/dobânditori.

3.1.1. Noțiunea de moștenire

În conformitate cu legislația în vigoare, noțiunea de moștenire trebuie percepută sub două aspecte: unul sub denumirea de „succesiune”, iar cel de al doilea cu denumirea de „moștenire”, ca sinonim al primei accepțiuni. Pe lângă accepțiunea restrânsă, aceea de sinonim al termenului de „moștenire”, termenul de „succesiune” are în dreptul civil și un alt înțeles, mai larg decât cel de „moștenire”, și anume de „ereditate”. Potrivit accepțiuni privind termenul de „succesiune”, aspectul legislativ menționează prin acesta ca fiind operațiunea juridică de transmisiune de drepturi de la o persoană la alta, fie prin acte între vii, fie pentru clauză de moarte. Moștenirea, ereditatea sau succesiunea este transmiterea patrimoniului deținut de un defunct către alte persoane, după decesul acestuia.

Din punct de vedere al limbajului popular, prin moștenire se înțelege existența unor bunuri, care au rămas la moartea unei persoane fizice. Astfel, este uzitabil să auzim precum că x la „moștenire” a dobândit casă sau o mașină”, însă din perspectivă juridică, moștenirea este de fapt o operațiune de transmitere a patrimoniului deținut de defunct la moartea acestuia. Din punct de vedere al reglementării legale, termenul de moștenire, în accepțiunea de patrimoniu, comportă un alt sens, aceasta desemnând întreaga masă succesorală – totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale ale celui care lasă moștenirea, și nu bunurile acestuia.

Conform art. 954 alin (1) NCC ” Moștenirea unei persoane se deschide în momentul

⁴ Legea nr. 287 din 17 iunie 2009 privind Codul civil, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea. I, nr. 409 din 10 iunie 2011

decesului acesteia”. Deci o persoană în viață niciodată nu poate să transmită o moștenire. De aici regula că poate fi moștenitor un om viu (*nulla est viventis hereditas*).

În sistemul de drept românesc prin *moarte* se înțelege numai moartea naturală a unei persoane fizice care a fost constatată[fizic prin examenul cadavrului sau declarată prin hotărâre judecătorească în cazul indisponibilității constatării fizice. Subliniem faptul că simpla declarare judecătorească a dispariției unei persoane fizice nu are ca efect deschiderea moștenirii pentru că ” cel dispărut este socotit a fi în viață dacă nu a intervenit o hotărâre declarativă de moarte rămasă definitivă”.⁵

Ca atare, masa succesorală nu se identifică doar cu bunurile preluate de descendenți, ci vizează și obligațiile pe care defunctul le-a avut în exercițiul său. În masa succesorală⁶ sunt cuprinse numai acele drepturi și obligații care au un conținut economic (patrimonial); drepturile și obligațiile personale, nepatrimoniale, încetează la moartea celui care lasă moștenirea, fiind astfel netransmisibile.⁷

Masa succesorală este complexă, deoarece conține două părți: activul moștenirii, care înseamnă toate drepturile reale și de creanță, precum și bunurile la care acestea se referă, ale celui care lasă moștenirea; pasivul moștenirii, care face referire la o parte componentă a masei succesoriale ce cuprinde obligațiile și sarcinile cu conținut economic al moștenirii. Nu vor fi cuprinse în pasivul moștenirii obligațiile *intuitu personae*, care se sting odată cu încetarea din viață a celui care lasă moștenirea. Conținutul moștenii este complex și pune moștenitorii în situația de a accepta moștenirea sau de a o refuza, în funcție de existența activului sau pasivului.

3.1.2. Formele transmisiunii „mortis causa” și „inter vivos”

În contextul dreptului civil (și, adesea, al dreptului succesoral), conceptele „transmisiunii mortis causa” și „transmisiunii inter vivos” se referă la modalitățile de transfer al drepturilor (în special al proprietăților sau creanțelor). Termenii „transmisiune mortis causa” și „transmisiune inter vivos” se referă la modalități de transmitere a drepturilor și obligațiilor, în special a proprietății, în dreptul civil.⁸

Transmisiunea mortis causa (din latină, „din cauza morții”) este modalitatea prin care patrimoniul (totalitatea drepturilor și obligațiilor cu valoare economică) unei persoane decedate se transmite către una sau mai multe persoane în viață. În arhitectura dreptului succesoral, momentul în care un act juridic își produce efectele este de o importanță strategică fundamentală. Distincția dintre actele *inter vivos* (care produc efecte în timpul vieții părților) și actele *mortis causa* (care produc efecte după deces) asigură că ultima voință a defunctului este respectată și că patrimoniul său este transmis conform intențiilor sale finale, nealterate de obligațiile contractuale asumate prematur. Acest principiu protejează libertatea testatorului de a-și modifica dispozițiile până în ultima clipă a vieții.

Actele *mortis causa* sunt definite în doctrina juridică drept acele documente menite

⁵ A se vedea art. 53 Codul civil, <https://legislatie.just.ro/Public/FormaPrintabila/00000G0HNLSYPX-79WSN3FF0G5D4D34CH> (accesat la data 1.02.2026)

⁶ D. Chirică, (2017), *Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile*, ed. A -2-a Editura Hamangiu, București, p.11

⁷ T.S., S. civ., dec. nr. 1347/1972, în Repertoriu de practică judiciară în materie civilă pe anii 1969-1975, p. 205, nr. 511; T.S., s. civ., dec. nr. 1629/1976 în Repertoriu... 1975-1980, p. 141; T.S., s. civ., dec. nr. 1539/1979, în CD, 1979, p. 124-125.

⁸ T.J. Maramureș, dec. civ., nr. 340/1983, în RRD nr. 10/1983, p. 72

„să producă efecte numai după moartea autorilor lor”. Cunoscut și sub denumirea de „acte de ultimă voință”, scopul lor principal este de a reglementa transmiterea bunurilor unei persoane după decesul acesteia.

Exemplul fundamental și cel mai cunoscut de act *mortis causa* este *testamentul*. Acesta este un document unilateral care nu generează nici un efect juridic pe parcursul vieții autorului său. Testatorul poate modifica, revoca sau înlocui testamentul oricând dorește, fără a fi constrâns de vreo obligație față de potențialii beneficiari. Eficacitatea sa juridică se declanșează exclusiv în ziua decesului, moment în care voința sa finală devine legea părților în materie succesorală.

Deși caracterul *mortis causa* este definitoriu, practica juridică, în special cea internațională, prezintă instrumente care nuanțează această distincție. Un exemplu relevant este *pactul asupra unei succesiuni viitoare*, un acord care, deși vizează patrimoniul ce va fi lăsat la deces, este încheiat în timpul vieții părților.

Legislația europeană modernă, reflectată în Regulamentul (UE) Nr. 650/2012⁹, asimilează pactele succesoriale și testamentele reciproce (sau mutuale), înțelese ca acorduri rezultate din testamente care creează, modifică sau încetează drepturi asupra patrimoniului viitor. Aceste instrumente reprezintă o excepție de la caracterul pur *mortis causa*, deoarece creează o legătură juridică între părți înainte de deces. Spre deosebire de testamentul clasic, care este unilateral și liber revocabil, aceste acorduri stabilesc obligații și limitări reciproce care nu mai pot fi modificate în mod discreționar de una dintre părți, restrângând astfel libertatea absolută specifică actelor de ultimă voință. Analiza momentului producerii efectelor juridice ne conduce firesc către examinarea naturii și întinderii patrimoniului care se transmite, introducând astfel conceptele de universalitate și indivizibilitate.

3.1.3 Efectele transmisiunii patrimoniului succesoral

Efectele transmisiunii patrimoniului succesoral se referă la consecințele juridice care apar în momentul în care moștenirea – patrimoniul defunctului – trece la moștenitori. În dreptul civil român, transmiterea moștenirii se produce de drept în mod automat, în clipa decesului, chiar înainte de dezbateră succesiunii.

Transmiterea patrimoniului succesoral, ca urmare a decesului unei persoane fizice, produce o serie de efecte juridice fundamentale, care definesc natura moștenirii în dreptul civil.¹⁰ În situația dată, vom nominaliza câteva efecte privind transmiterea patrimoniului:

a. Dobândirea patrimoniului succesoral

Moștenitorii devin titulari ai tuturor drepturilor și obligațiilor transmisibile ale defunctului, adică: bunuri mobile și imobile, drepturi patrimoniale (de exemplu, creanțe), obligații patrimoniale (datorii ale defunctului), cote-părți sau drepturile defunctului din alte rapoarte juridice. Aceste efecte se produc în situația acceptării moștenirii.

b. Confuziunea patrimoniilor (sub condiția acceptării moștenirii)

În acest sens, acceptarea moștenirii presupune răspundere limitată la valoarea activului succesoral. O altă analiză academică se concentrează pe mecanismul de împărțire

⁹ Regulamentul(UE)Nr.650/2012<https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/RO/ALL/?uri=celex:32012R0650> (accesat la data 9.02.2026)

¹⁰ Codrin Macovei, (2018), *Caracterele juridice ale transmisiunii moștenirii*, Analele Universității „Al. I. Cuza”, Iași. Tomul LXIII, Științe Juridice, Nr.1, p.123-130.

a moștenirii (partajul), urmărind evoluția de la ficțiunea legală a *efectului declarativ* la noul *efect constitutiv*, menit să sporească siguranța terților creditori.

Astfel, o problemă persistentă sub imperiul vechiului Cod Civil era incertitudinea juridică generată de pasivitatea succesibililor. Lipsa unei manifestări de voință în termenul legal de opțiune nu echivala cu renunțarea, ceea ce putea menține stări de indiviziune pe perioade nedefinite, blocând circuitul civil și complicând soluționarea moștenirilor. Noul Cod Civil introduce o reformă structurală menită să combată această intenție: prezumția de renunțare.

Conform art. 1112 NCC¹¹, este prezumat că a renunțat la moștenire succesibilul care, deși cunoștea deschiderea moștenirii și calitatea sa de succesibil, nu și-a exercitat dreptul de opțiune succesorală în termenul legal de un an. Pentru a opera, prezumția impune îndeplinirea a două condiții cumulative:

1. Succesibilul să fi avut cunoștință de deschiderea moștenirii și de calitatea sa de moștenitor potențial.

2. Acesta să nu fi efectuat nici un act de acceptare (expresă sau tacită) și nici să fi renunțat expres în interiorul termenului de opțiune de un an.

Prezumția are un caracter relativ (*până la proba contrară*), putând fi răsturnată prin dovada exercitării dreptului de opțiune în termenul legal.¹² Mecanismul este consolidat prin posibilitatea ca notarul public sau instanța, la cererea oricărei persoane interesate, să îl citeze pe succesibil, punându-i în vedere că, în lipsa dovezii acceptării, va fi considerat renunțator.

O altă problemă care se impune cu privire la efectul transmiterii moștenirii o reprezintă nedemnitatea succesorală.¹³ Pentru ca o persoană să poată moșteni, legea impune îndeplinirea cumulativă a trei condiții: să aibă capacitate succesorală, să aibă vocație la moștenire și să nu fie nedemnă.

Nedemnitatea (nevrednicia) succesorală este decăderea moștenitorului legal sau testamentar, din dreptul de a culege rezerva la care ar fi îndrituit din această moștenire, deoarece s-a făcut vinovat de o faptă gravă față de cel care lasă moștenirea sau față de un succesibil al acestuia.¹⁴

Noul Cod Civil operează o reformă fundamentală a sancțiunii nedemnității successorale, recalibrând-o dintr-un mecanism rigid și pur punitiv într-un sistem sofisticat. Această nouă viziune calibrează sancțiunea în funcție de gravitatea faptei și, în mod critic, reîmputernicește testatorul prin introducerea posibilității exprese de „iertare”, semnalând o schimbare de filozofie legislativă spre respectarea voinței supreme a celui ce lasă moștenirea. NCC restructurează fundamental instituția, introducând o distincție clară între două forme de nedemnitate, în funcție de gravitate și de modul de operare:

• *Nedemnitatea de Drept* (art. 958 NCC): Aceasta intervine automat, în temeiul legii, pentru cele mai grave fapte, și poate fi constatată oricând, la cerere sau din oficiu, de către notarul public sau instanța de judecată, pe baza unei hotărâri judecătorești definitive. Cazurile includ:

¹¹ Art.1112, Noul Cod Civil

¹² Francisc Deak, Romeo Popescu, (2019), *Tratat de drept succesoral. Moștenirea legală*, vol. I, Editura Universul Juridic, 2019, p. 58, D. Chirică, (2003), *Drept civil. Succesiuni și testamente*, București, Editura Rosetti, p. 176.

¹³ D. Chirică. *Drept civil. Succesiuni și testamente*, București, Editura Rosetti, 2003, p. 176.

¹⁴ Francis Deak, Romeo Popescu, (2019), *Tratat de drept succesoral*, vol.I, *Moștenirea legală*, Editura Universul juridic, București, p.95

◦ Condamnarea penală pentru săvârșirea unei infracțiuni cu intenția de a-l ucide pe cel ce lasă moștenirea.

◦ Condamnarea penală pentru săvârșirea unei infracțiuni cu intenția de a ucide un alt succesibil, cu scopul de a înlătura sau restrânge vocația acestuia la moștenire.

• *Nedemnitatea Judiciară*¹⁵ (art. 959 NCC): Această formă nu operează automat, ci trebuie declarată de instanța de judecată la cererea oricărui succesibil, într-un termen de decădere de un an. Faptele care pot atrage această sancțiune sunt grave, dar lasă loc aprecierii judecătorului:

◦ Condamnarea penală pentru săvârșirea, cu intenție, împotriva defunctului, a unor fapte grave de violență, fizică sau morală.

◦ Ascunderea, alterarea, distrugerea sau falsificarea cu rea-credință a testamentului defunctului.

◦ Împiedicarea defunctului, prin dol sau violență, să întocmească, modifice sau revoce testamentul.

Reforma adusă de Noul Cod Civil este vizibilă nu doar în clasificarea cazurilor de nedemnitate, ci și în redefinirea efectelor și a posibilității de a le înlătura.

Efectul față de descendenții nedemnului: Sub vechiul cod, sancțiunea se răsfângea indirect și asupra descendenților nedemnului, care nu puteau veni la moștenire prin reprezentarea ascendentului lor. Noul Cod Civil elimină această consecință inechitabilă. Art. 967 alin. 1 NCC prevede explicit că *poate fi reprezentată persoana nedemnă*, chiar dacă aceasta este în viață la data deschiderii moștenirii. Astfel, sancțiunea capătă un caracter strict personal, neafectând drepturile succesoriale ale descendenților nevinovați. O noutate absolută este posibilitatea ca defunctul să îl „ierte” pe succesibilul vinovat. Art. 961 alin. 1 NCC permite înlăturarea expresă a efectelor nedemnității (atât de drept, cât și judiciare) printr-o dispoziție testamentară sau printr-un act autentic notarial. Această opțiune, inexistentă în vechea reglementare, aliniază legislația la principiul respectării voinței suverane a celui ce lasă moștenirea.

Prin reconfigurarea sancțiunii nedemnității, legiuitorul modern echilibrează nevoia de justiție cu protecția voinței defunctului, tranziția fiind legată de actul de voință al moștenitorului, manifestat prin opțiunea sa succesorală. În cazul acceptării moștenirii, descendenții se vor confrunta cu pasivul și activul masei succesoriale. Regulile care guvernează răspunderea pentru datoriile și sarcinile moștenirii sunt de o importanță critică, definind echilibrul dintre protecția patrimoniului personal al moștenitorilor și interesele legitime ale creditorilor defunctului. Una dintre cele mai profunde schimbări de paradigmă operate de Noul Cod Civil este trecerea de la o răspundere potențial nelimitată a moștenitorilor la o răspundere limitată, prin lege, la activele moștenirii.¹⁶

Sub imperiul Codului Civil de la 1864, acceptarea pură și simplă a moștenirii declanșa o confuziune între patrimoniul defunctului și cel al moștenitorului. Consecința directă era o răspundere *ultra vires hereditatis*: moștenitorul era obligat să achite datoriile succesiunii chiar și cu bunurile sale proprii, dacă activul moștenit era insuficient. Singura modalitate de a evita acest risc era acceptarea sub beneficiu de inventar, o procedură specială și mai greoaie, care limita răspunderea la valoarea bunurilor moștenite (*intra vires hereditatis*).

¹⁵ Victor Marcusohn, (2015), *Drept civil. Succesiuni*, ed. a 2-a, Editura Universul Juridic, București, p. 87

¹⁶ J. Kocsis, P. Vasilescu, (2016), *Drept civil. Succesiuni*, Editura Hamangiu, București, p. 189.

tis). Această opțiune era însă excepția de la regulă.

Noul Cod Civil, prin art. 1114 alin. 2, inversează complet această logică, transformând excepția în regulă. Această schimbare fundamentală se reflectă în următoarele aspecte cheie:

- *Principiul răspunderii limitate*: Dispoziția legală stabilește clar că moștenitorii legali și legatarii universali sau cu titlu universal răspund pentru datoriile și sarcinile moștenirii numai cu bunurile din patrimoniul succesoral, proporțional cu cota succesorală ce revine fiecăruia.

- *Protecția patrimoniului moștenitorului*: Prin instituirea răspunderii *intra vires* ca regulă generală, NCC oferă o protecție legală implicită patrimoniului personal al succesorilor. Confuziunea patrimoniilor nu mai operează automat, iar moștenitorul nu mai riscă să își piardă bunurile proprii pentru a acoperi datoriile defunctului.

- *Situația legatarului cu titlu particular*: În mod firesc, legatarul cu titlu particular, care dobândește doar bunuri determinate și nu o fracțiune de patrimoniu, nu contribuie, în principiu, la plata pasivului succesoral, cu excepția cazurilor expres prevăzute, precum sarcina impusă de testator.

Această reformă structurală aliniază legislația română la tendințele juridice europene moderne, care urmăresc să creeze un „firewall” între activele personale și datoriile moștenite, încurajând astfel acceptarea succesiunilor și fluidizând circuitul patrimonial. Pe lângă această reformă, o altă vizează momentul și natura juridică a dobândirii drepturilor în urma partajului.

c. Efectul retroactiv

Transmisiunea moștenirii produce efecte din momentul decesului defunctului, chiar dacă moștenirea a fost acceptată sau administrată.¹⁷ Efectul retroactiv al moștenirii se referă la situația în care efectele transmisiunii patrimoniului defunctului poate să se manifeste înapoi în timp, sau să afecteze situația juridică a unor situații anterioare deschiderii succesiunii. În dreptul succesului român, conceptul poate apărea în mai multe forme practice, deși denumirea „retroactivitatea moștenirii” nu este folosită ca un termen distinctiv în textul legal. În acest context menționăm câteva situații:

1. Întoarcerea sau repunerea în situația anterioară a creanțelor/datorilor

În anumite situații, bunuri sau drepturi care aparțin masei successorale pot să reintre în circuitul patrimonial, chiar dacă au fost îndepărtate pe diverse motive. Aceasta se poate manifesta în corecții contabile în cazul în care există succesiune sau în situația de modificare a titularilor în momentul deschiderii succesiunii. Practic, nu se poate spune că moștenitorul însușește retroactiv o poziție despre un act sau despre drepturi deja valorificate în afara masei succesiunii, ci mai degrabă despre aplicarea regulilor de devoluție.

2. Caracterul retroactiv al actelor de autorizare

Retroactivitatea asigură continuitatea posesiei și permite moștenitorilor să valideze acte de administrare efectuate între momentul decesului și finalizarea actelor notariale, cu condiția ca aceștia să fi acceptat moștenirea în termenul legal de 1 an.

¹⁷ N. Titulescu, *Op.cit.*, 1907, p. 17; M. Eliescu, (1966), *Transmisiunea și împărțea moștenirii în dreptul RSR*, Editura Academiei RSR, București, 1966, p. 282-287; T. Carabașiu, (1997), *Partajul*, Editura „Muntenia”, Constanța, p. 292-297, Fr. Deak, (1999), *Tratat de drept succesoral*, Editura Actami, București, p. 567.

d. Intrarea moștenitorului în raporturile juridice ale defunctului

În situația menționată moștenitorul poate:

- să preia contractele transmisibile;
- devine debitor pentru obligațiile defunctului;
- continuă drepturile și acțiunile patrimoniale ale defunctului.

În aceste ipostaze moștenitorul își asumă obligațiile în detrimentul patrimoniului fiind legat prin acceptarea succesiunii.

e. Indiviziunea succesorală

Indiviziunea succesorală este situația juridică în care masa succesorală este atribuită în comun mai multor moștenitori, fără a se efectua împărțirea bunurilor în loturi determinate. Practic, bunurile succesiunii aparțin în coproprietate tuturor moștenitorilor și nu pot fi administrate sau valorificate decât prin acord sau hotărâre judecătorească. Indiviziunea poate apărea în mai multe situații și are implicații importante pentru drepturile, obligațiile și administrarea patrimoniului comun.

Obiectul coproprietății, toți moștenitorii posedă drepturi egale sau proporționale în masa succesorală, iar bunurile nu pot fi împărțite în loturi concrete fără o procedură de partaj.¹⁸ Cu privire la administrare menționăm că: în caz de indiviziune, administrarea poate fi exercitată de coindivizari împreună sau de un administrator/executor desemnat de instanță, cu posibilitatea vânzării comune a unor bunuri sau închirierii lor, după reguli legale sau convenția moștenitorilor. Indiviziunea¹⁹ poate dura pe termen scurt (până la realizarea partajului) sau, în unele situații, poate persista pe termen lung dacă nu există consens sau dacă bunurile necesită evaluări, investigații sau această formă de administrare. Ca soluționare²⁰ privind partajarea, legiuitorul consemnează: vânzare în coproprietate: bunurile pot fi vândute în comun, iar sumele rezultate se împart între coproprietari în funcție de cote; instanța poate dispune de părți ale bunurilor, în formă verbală sau scrisă, stabilind proceduri, valori, și eventuale compensații bănești; potrivit legii, unele bunuri pot rămâne în coproprietate dacă nu există acord pentru vânzare sau împărțire, cu administrare comună sau cesiunea cota-parte: un coindivizar este liber să cedeze dreptul său asupra masei succesoriale către alt moștenitor sau terți, sub anumite condiții.

3.2. Regimul fiscal al transmisiunii patrimoniului prin moștenire

Regimul fiscal aplicabil transmisiunii dreptului de proprietate cu titlu de moștenire în România prezintă o structură complexă, fiind reglementat de Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal. Este fundamental de subliniat că, spre deosebire de alte jurisdicții europene, România nu aplică un impozit pe moștenire perceput asupra valorii patrimoniului moștenit. În schimb, cadrul fiscal operează cu o scutire condiționată, iar neîndeplinirea condiției temporale atrage o penalitate fiscală.

Sursa principală de reglementare se găsește în Titlul VII, în special Articolul 111, care

¹⁸ A. Broussard. (1866), *De l'effet translatif du partage en droit romain. De l'effet déclaratif du partage en droit français*, teză de doctorat, Poitiers, p. 7. Atât timp cât durează indiviziunea, fiecare coindivizar are un drept de proprietate care se întinde asupra întregului bun. Partajul vine și pune capăt acestei stări. Fiecare coindivizar primește un bun individual determinat corespunzător cotei indivize deținute.

¹⁹ St. Liègeard, (1855), *De l'origine, de l'esprit et des cas d'application de la maxime. Le partage est déclaratif de propriété*, Paris, p. 4; F. Laurent. (1893), *Principes de droit civil français*, ediția a V-a, Bruxelles/Paris, tom X, p. 410.

²⁰ I. Genoiu, (2012), *Dreptul la moștenire în Noul Cod civil*, Editura C.H. Beck, București, p. 145.

definește venitul din transferul proprietăților imobiliare din patrimoniul personal.²¹ În contextul fiscalității succesiunii, se identifică trei componente distincte care pot genera obligații de plată pentru moștenitori. Deși România se numără printre statele europene care nu au instituit un impozit pe moștenire propriu-zis, Codul Fiscal conține prevederi specifice care pot genera obligații de plată pentru moștenitori în anumite condiții.

Cadrului juridic și fiscal românesc referitor la moșteniri și transferul de proprietate *mortis causa*, consemnează atât procedurile notariale, cât și implicațiile financiare. Aspectul fiscal central îl reprezintă scutirea de la impozitul de 1% din valoarea masei succesoriale aplicabil transferului imobiliar, cu condiția ca dezbaterile succesiunii să fie finalizată în termenul limită de doi ani de la data decesului. Pe lângă acest impozit condiționat, costurile includ onorariile notariale calculate pe o scară gradată în funcție de valoarea bunurilor și taxa de intabulare de 0,15% pentru bunurile imobile, fiind enumerate și documentele esențiale necesare pentru stabilirea clasei și calității de moștenitor. Aceste reguli, deși relativ simple, trebuie înțelese în detaliu.

Analiza regimului fiscal aplicabil succesiunilor în România, conform Art. 111 din Codul Fiscal, se structurează în jurul unui mecanism temporal. Principiul beneficiului fiscal este scutirea totală de la plata impozitului pe venitul din transferul proprietăților imobiliare din masa succesorală, cu condiția ca procedura succesorală să fie dezbătută și finalizată în termen de 2 ani de la data decesului autorului. Această prevedere este menită să stimuleze moștenitorii să clarifice situația juridică a bunurilor într-un termen rezonabil.

Dacă procedura succesorală nu este finalizată în acest termen de 2 ani, moștenitorii datorează un impozit de 1%.²² Acest impozit se calculează la valoarea masei succesoriale, conform procedurilor prevăzute la pct. 1514 și 1515 din normele metodologice ale Codului Fiscal.²³ Impozitul este perceput de stat la transferul dreptului de proprietate și al dezmembrămintelor acestuia.

Natura acestui impozit este percepută ca o penalizare de conformitate pentru ineficiența procedurală care blochează evidențele de proprietate ale statului. Chiar și un patrimoniu de valoare mare poate beneficia de cost fiscal zero dacă moștenitorii acționează cu diligență în cele 24 de luni.

• **Impozitul de 1%:** În cazul în care termenul de 2 ani este depășit, se activează o ob-

²¹ Art. 111 Cod Fiscal, Definirea venitului din transferul proprietăților imobiliare din patrimoniul personal - Codul Fiscal din 2015 (Legea 227/2015) - Sintact, <https://sintact.ro/legislatie/monitorul-oficial/codul-fiscal-din-2015-legea-227-2015-16950032/art-111>

²² În ceea ce privește calculul impozitului pentru certificatul de moștenitor, art. 771 alin. (3) din Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare, prevede ca „Pentru transmisiunea dreptului de proprietate și a dezmembrămintelor acestuia cu titlul de moștenire nu se datorează impozitul prevăzut la alin. (1), dacă succesiunea este dezbătută și finalizată în termen de 2 ani de la data decesului autorului succesiunii. În cazul nefinalizării procedurii succesoriale în termenul prevăzut mai sus, moștenitorii datorează un impozit de 1% calculat la valoarea masei succesoriale”.

În cazul în care procedura succesorală a fost finalizată la mai mult de 2 ani de la data decesului autorului succesiunii, procedura de calcul a impozitului este cea prevăzută la pct. 151⁴ și 151⁵ din Hotărârea Guvernului nr. 44/2004 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Legii nr. 571/2003 privind Codul fiscal, astfel cum a fost modificată prin Hotărârea Guvernului nr. 1861/2006 (în cazul procedurii finalizate în perioada 29.12.2006 - 18.10.2007) sau astfel cum a fost modificată prin Hotărârea Guvernului nr. 1195/2007 actualizată la data de 14/03/2013.

²³ Normele metodologice de aplicare a Legii nr. 571/2003 privind Codul fiscal, astfel cum a fost modificată prin Hotărârea Guvernului nr. 1861/2006 (în cazul procedurii finalizate în perioada 29.12.2006 - 18.10.2007) sau astfel cum a fost modificată prin Hotărârea Guvernului nr. 1195/2007 actualizată la data de 14/03/2013.

ligație fiscală. Moștenitorii vor datora un *impozit de 1% calculat la valoarea proprietăților imobiliare* din masa succesorală (valoarea activului net imobiliar). Este fundamental de subliniat că această măsură este considerată mai degrabă o formă de constrângere fiscală, menită să descurajeze amânarea procedurilor, decât un veritabil impozit pe moștenire.

Acest impozit se calculează și se încasează de către notarul public înainte de finalizarea succesiunii sau de către organul fiscal competent, în cazul dezbaterii pe cale judecătorească. Cu toate acestea, legiuitorul stabilește excepții în situații de excepție cum ar fi acordarea de scutire pentru persoanele fizice cu handicap grav sau accentuat.

Acești moștenitori sunt scutiți de la plata impozitului de 1%, indiferent de momentul în care este finalizată procedura succesorală. Codul Fiscal prevede o serie de scutiri de taxe și impozite pentru persoanele cu handicap grav, conform Articolului 60. Totuși, analiza cadrului normativ arată că persoanele cu handicap grav nu sunt explicit scutite de impozitul de 1% din valoarea bunurilor moștenite, dacă procedura succesorală depășește termenul de grație de doi ani.²⁴

Această omisiune ridică un conflict cu principiile constituționale care garantează dreptul la proprietate privată și moștenire (Art. 44)²⁵ și protecția persoanelor cu handicap (Art. 50).²⁶ Aplicarea rigidă a penalității de 1% în cazul persoanelor incapabile legal, precum celor puse sub interdicție, transformă sancțiunea procedurală într-o penalizare a statutului social, limitând accesul lor la dreptul de moștenire, mai ales când incapacitatea legală și procedurile de tutelă fac dificilă respectarea termenului de 2 ani. Acest aspect indică o lipsă de prevedere legislativă adecvată, care ar necesita o interpretare extinsă a scutirilor sociale sau o intervenție legislativă explicită care să excepteze cazurile de forță majoră sau de incapacitate legală de la rigorile termenului de 2 ani.

Este esențial ca moștenitorii să înțeleagă că eșecul de a finaliza procedura în termenul de 2 ani, chiar dacă acceptarea succesiunii s-a făcut în primul an, atrage automat impunerea fiscală de 1%. Indiferent dacă întârzierile sunt cauzate de obținerea dificilă a actelor sau de eventuale litigii minore, depășirea pragului de 24 de luni implică aplicarea sancțiunii fiscale. O gestionare strategică a procedurii impune finalizarea demersurilor notariale cu o marjă de siguranță de 4-6 luni înainte de expirarea celor doi ani.

În cazul partajul succesoral, care reprezintă ieșirea din indiviziune a moștenitorilor, acesta are un regim fiscal specific atunci când este inclus în certificatul de moștenitor. Dacă partajul are loc concomitent cu dobândirea dreptului de proprietate (ambele operațiuni sunt consfințite printr-un înscris unic, certificatul de moștenitor), cota de impozit aplicabilă este cea prevăzută pentru dobândirea cu titlu de moștenire. Astfel, scutirea de impozit este menținută dacă întreaga procedură (dobândirea și partajul) este finalizată în termenul de 2 ani. Această situație trebuie clar distinsă de partajul voluntar realizat ulterior, printr-un act notarial separat, care ar putea fi supus altor taxe și onorarii, inclusiv unei taxe fixe de 19 lei pentru partajul succesoral menționată în contextul asistenței juridice.

• Onorariile notariale²⁷

²⁴ Art. 111, alin. 1 din Legea nr. 227/2015 prevede o procedură de succesiune, <https://www.senat.ro/legis/PDF/2019/19L547EM.PDF>

²⁵ Art.44 din Constituția României revizuită, 2003 (dreptul la proprietate).

²⁶ Art. 50 din Constituția României revizuită, 2003 (protecția persoanelor cu handicap).

²⁷ Onorariile notariale, MONITORUL OFICIAL AL ROMÂNIEI, PARTEA I, Nr. 70/26.I.2024, <https://cnpb.ro/assets/2024/12/norme-onorarii-2024.pdf>

Onorariile percepute de notarii publici pentru serviciile prestate, inclusiv pentru procedura succesorală, sunt reglementate prin Normele privind tarifele de onorarii minime. Aceste norme sunt aprobate prin Ordinul Ministrului Justiției (OMJ), cel mai recent fiind OMJ Nr. 177/C/2024, care a abrogat reglementările anterioare. Sistemul de tarificare este structurat pe baza unor tranșe valorice și este progresiv descrescător. Cu cât valoarea patrimoniului este mai mare, cu atât procentul aplicat pentru onorariu scade. Valoarea patrimoniului este un factor determinant al costului, chiar și în absența impozitului de 1%. Procedura notarială este preferabilă, deoarece costurile sunt mai mici, iar termenul este imediat, pe când procedura judiciară implică costuri mai mari, implicit un timp mai îndelungat.

Procedura judiciară implică plata unei taxe de timbru, calculată în funcție de valoarea bunurilor supuse partajului. Există un risc semnificativ de dublare a costurilor, deoarece moștenitorii pot fi nevoiți să plătească onorarii notariale pentru etapele eșuate, plus cheltuielile judiciare și onorariile avocațiale.

• **Taxa de intabulare:** Pentru bunurile imobile, se percepe o taxă de 0,15% din valoarea imobilului pentru înscrierea în Cartea Funciară pe numele moștenitorilor. Această predictibilitate a regimului național se află în contrast direct cu peisajul fiscal european, a cărui diversitate fundamentală generează riscuri substanțiale de dublă impunere pentru patrimoniile ce depășesc granițele României, așa cum vom analiza în continuare.

3.3. Provocări fiscale în succesiunile internaționale

La nivelul Uniunii Europene nu există o competență legislativă în domeniul taxării directe, ceea ce înseamnă că fiecare stat membru își păstrează suveranitatea în a decide cum și dacă impozitează moștenirile. Această autonomie a condus la o diversitate remarcabilă de sisteme fiscale, creând un mozaic complex și, adesea, imprevizibil pentru patrimoniile transfrontaliere. Înțelegerea strategică a acestor diferențe este crucială pentru a anticipa și a diminua riscurile fiscale. În această situație putem clasifica statele în funcție de modul de impozitare a succesiunii.

State care taxează transferul patrimonial (succession tax). În acest model, impozitul este datorat de fiecare moștenitor în parte, iar cota de impunere depinde adesea de gradul de rudenie cu defunctul și de valoarea bunurilor primite. Printre țările care aplică acest sistem se numără: Bulgaria, Cehia, Danemarca, Finlanda, Germania, Grecia, Ungaria, Irlanda, Italia, Letonia, Luxemburg, Olanda, Polonia, Slovenia, Spania.

State în care accentul cade pe bunurile moștenite (estate-based tax). Aici, impozitul se aplică asupra valorii totale a masei succesoriale, înainte de distribuirea acesteia către moștenitori. Acest model este întâlnit, cu particularități naționale, în state precum Belgia, Danemarca, Franța, Regatul Unit.

State care nu prevăd impozit pe moștenire. Acest grup de țări, din care face parte și România, a eliminat impozitul pe moștenire, deși pot exista alte forme de taxare indirectă sau condiționată. Din această categorie fac parte: Austria, Cipru, Portugalia, România, Suedia.

Asumarea moștenirii cu elemente de extraneitate atrage după sine riscul dublei impozitări. Dubla impunere succesorală apare atunci când două sau mai multe state pretind, în baza legislației lor interne, dreptul de a impozita același transfer patrimonial sau aceleași bunuri din masa succesorală. Acest fenomen este cauzat de suprapunerea criteriilor

de legătură fiscală: un stat poate impozita pe baza reședinței obișnuite a defunctului, altul pe baza reședinței moștenitorului, iar un al treilea pe baza principiului *lex rei sitae* (locul unde este situat un bun imobil). În absența unor convenții bilaterale de evitare a dublei impunerii, sarcina fiscală poate deveni excesivă și inechitabilă.

Deși Uniunea Europeană nu are competență directă în domeniul taxării moștenirilor, Curtea de Justiție a Uniunii Europene a jucat un rol esențial în modelarea acestui peisaj. Printr-o jurisprudență constantă, CJUE a impus statelor membre obligația de a-și exercita competența fiscală în conformitate cu principiile fundamentale ale tratatelor, în special libera circulație a capitalurilor și principiul nediscriminării. Curtea a sancționat în mod repetat legislațiile naționale care introduceau tratamente fiscale mai oneroase pentru nerezidenți sau pentru bunurile situate în alte state membre, fără o justificare obiectivă.²⁸

4. CONCLUZII

În contextul unui spațiu european caracterizat de o mobilitate tot mai accentuată a cetățenilor, numărul succesiunilor cu elemente de extraneitate – fie că defunctul a avut reședința într-un alt stat membru, fie că patrimoniul său succesoral este dispersat în mai multe țări – a crescut exponențial. Această realitate a generat provocări juridice complexe, determinate de diversitatea sistemelor naționale de drept succesoral.

Legislația națională oferă un cadru procedural și substanțial bine definit, care reglementează modul în care patrimoniul unei persoane decedate este transmis moștenitorilor săi. Această secțiune detaliază procedura de dezbatere, principiile transmisiunii patrimoniale, cotele succesoriale legale și instrumentele juridice specifice care guvernează succesiunile pe teritoriul României.

Regimul fiscal românesc aplicabil transmisiunii dreptului de proprietate cu titlu de moștenire este conceput să stimuleze finalizarea rapidă a procedurii succesoriale. În acest context, România este statul care nu impozitează masa succesorală, dar vine cu unele condiții tocmai pentru a stimula moștenitorii în vederea desăvârșirii procedurii succesoriale.

Determinarea faptică a reședinței obișnuite rămâne un punct delicat, susceptibil de interpretări și litigii, iar provocările fiscale, excluse explicit din domeniu, continuă să genereze riscuri majore de dublă impunere și costuri substanțiale. În acest peisaj juridic dual, marcat de unificarea normelor civile și de fragmentarea celor fiscale, intervenția proactivă și consilierea strategică acordată de un specialist în drept devin nu doar necesare, ci indispensabile pentru protejarea patrimoniului succesoral transfrontalier.

Un alt aspect care a fost invocat în cercetare este cadrul legal al UE prin care se stabilește procedura succesorală. Deși procedura de succesiune în Uniunea Europeană (UE) este reglementată, în majoritatea statelor membre (cu excepția Irlandei și Danemarcei), de Regulamentul (UE) nr. 650/2012, taxele care le impun statele nu sunt similare, variind de la taxe foarte mici cum ar fi România 1% până la taxe majore cum ar fi Spania care are cel mai mare impozit maxim pe moștenire din lume, ajungând la 81,6%, potrivit datelor EY și ale Consiliului General al Economistilor spanioli, urmată îndeaproape de Belgia, cu o rată maximă de 80%, Franța, cu 60%, Danemarca, cu 52%, și Germania, cu 50%. Mai mult

²⁸ A se vedea Cauza Jäger (C-256/06) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=ecli:CLI%3AEU%3AC%3A2008%3A20> (accesată la data 1.02.2026); Cauza Barbier (C-364/01), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62001CJ0364>, (accesată la data 1.02.2026).

în unele state europene impozitul pe moștenire se aplică tuturor atât rezidenților , cât și nerezidenții, iar dacă primești o moștenire indiferent de statut, pentru a intra în posesia ei ești obligat la plata taxelor.

În acest sens ca o sugestie *de lege ferenda*, pentru spațiul european s-ar impune o echilibrare a taxelor, chiar dacă fiecare stat dispune de cadrul național, limita dintre maxim și minim să fie rezonabilă.

BIBLIOGRAFIE**BIBLIOGRAPHY**

- Veronica Stoica, Laurențiu Dragu, (2012) Moștenirea legală în noul Cod civil, Editura Universul Juridic, București,
- Eugeniu Safta-Romano, (1995), Dreptul de moștenire, Editura Grafix, Iași,
- Constituția României revizuită, 2003, <https://www.ccr.ro/wp-content/uploads/2020/03/Constitutia-2003.pdf> (accesat la data 1.02.2026)
- Legea nr. 287 din 17 iunie 2009 privind Codul civil, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea. I, nr. 409 din 10 iunie 2011, <https://legislatie.just.ro/Public/FormaPrintabila/00000G0HNLSYPX79WSN3FF0G5D4D34CH> (accesat la data 1.02.2026)
- Dan. Chirică,(2017) Tratat de drept civil. Succesiunile și liberalitățile, ed. A -2-a Editura Hamangiu, București,
- T.S., S. civ., dec. nr. 1347/1972, în Repertoriu de practică judiciară în materie civilă pe anii 1969–1975, nr. 511, întocmit de I. Mihuță;
- T.S., s. civ., dec. nr. 1629/1976 în Repertoriu de practică judiciară în materie civilă pe anii 1975–1980; întocmit de I. Mihuță
- T.S., s. civ., dec. nr. 1539/1979, în CD, 1979, în Repertoriu de practică judiciară în materie civilă pe anii întocmit de I. Mihuță
- T.J. Maramureș, dec. civ., nr. 340/1983 , în RRD nr. 10/1983,
- Regulamentul (UE) Nr. 650/2012 <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/RO/ALL/?uri=celex:32012R0650> (accesat la data 9.02.2026)
- Codrin Macovei, (2018), Caracterele juridice ale transmisiunii moștenirii, Analele Universității „Al. I. Cuza”, Iași. Tomul LXIII, Științe Juridice, Nr.1, p.123-130.
- Francisc Deak, Romeo Popescu, (2019), Tratat de drept succesoral, Moștenirea legală, vol. I, Editura Universul Juridic,
- Dan. Chirică., (2003), Drept civil. Succesiuni și testamente, București, Editura Rosetti,
- Victor Marcusohn, (2015), Drept civil. Succesiuni ed.- 2-a, Editura Universul Juridic, București,
- J. Kocsis, P. Vasilescu, (2016), Drept civil. Succesiuni, Editura Hamangiu, București,
- M. Eliescu, (1966), Transmisiunea și împărțea moștenirii în dreptul RSR, Editura Academiei RSR, București,
- A. Broussard, (1866), De l'effet translatif du partage en droit romain. De l'effet déclaratif du partage en droit français, teză de doctorat, Poitiers,
- St. Liégeard, (1855), De l'origine, de l'esprit et des cas d'application de la maxime Le partage est déclaratif de propriété, Paris,
- F. Laurent, (1893), Principes de droit civil français, ediția a V-a, 1893, Bruxelles/Paris, tom X.
- I. Genoiu, (2012), Dreptul la moștenire în Noul Cod civil, Editura C.H. Beck, București, 2012.

Codul Fiscal din 2015 (Legea 227/2015) - Sintact, <https://sintact.ro/legislatie/monitorul-oficial/codul-fiscal-din-2015-legea-227-2015-16950032/art-111>.

Hotărârea Guvernului nr. 44/2004 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Legii nr. 571/2003 privind Codul fiscal, astfel cum a fost modificată prin Hotărârea Guvernului nr. 1861/2006 (în cazul procedurii finalizate în perioada 29.12.2006 - 18.10.2007) sau astfel cum a fost modificată prin Hotărârea Guvernului nr. 1195/2007 actualizată la data de 14/03/2013, https://www.mfinante.gov.ro/static/10/Mfp/legislatie/cod_fiscal/HGnr44_2004.pdf (accesată la 2.02.2026).

Normele metodologice de aplicare a Legii nr. 571/2003 privind Codul fiscal, https://mfinante.gov.ro/documents/35673/115873/HGnorme_20052014.pdf, (accesate la data 7.02.2026).

Cauza Jäger (C-256/06) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=ecli:ECLI%3AEU%3AC%3A2008%3A20> (accesată la data 1.02.2026); Cauza Barbier (C-364/01), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62001CJ0364>, (accesată la data 8.02.2026).

CZU: 32(477+470):37.017

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19564146>Simion CARP¹

carpsimion@gmail.com

Elena CARP²

elenacarp@gmail.com

INSTIGAREA LA URĂ ȘI PROPAGANDA RĂZBOIULUI ÎN PROCESUL DE EDUCAȚIE PATRIOTICĂ A TINERILOR ÎN FEDERAȚIA RUSĂ

Abstract: În articol se menționează că după destrămarea URSS, majoritatea țărilor ex-sovietice urmează calea spre democrație și integrare europeană, educând tânăra generație în spiritul valorilor democratice. Totodată, în Federația Rusă, educația militaro-patriotică în instituțiile de învățământ se desfășoară cu totul altfel. În această țară au apărut ideologi afiliați conducerii politice, care promovează ideea că poporul rus este unul deosebit și merită să domine alte popoare, sub pretextul că acestea pe timpuri au făcut parte din imperiul sovietic. Influențat de această ideologie, sistemul de învățământ din Rusia este orientat să valideze falsul istoric cu privire la războiul de agresiune împotriva Ucrainei, precum și a altor țări, să prezinte crimele de război drept acte de eroism săvârșite de militarii ruși. Camuflarea violenței prin mesaje patriotice reprezintă instrumente utilizate de Federația Rusă și adepții acestora din regiunile separatiste (inclusiv rmn), care își doresc reconstituirea URSS prin ură și agresiune.

În final, autorii constată că unul din factorii care favorizează acest gen de infracțiuni este propaganda rusă care cheamă în mod deschis la reunificarea spațiului post-sovietic prin încălcarea normelor de drept internațional și declanșarea războaielor de agresiune. Reieșind din situația

¹ Profesor universitar, doctor în drept, cercetător științific principal, Institutul de Cercetări Științifice și Drept Comparat, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>), e-mail: academia@mai.gov.md; e-mail: carpsimion@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4772-8325>

² Master în drept, șef a Departamentului informațional biblioteconomic, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>), e-mail: academia@mai.gov.md; e-mail: elena-carp@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-1763-953X>

reală se accentuează necesitatea de a întreprinde măsuri de prevenire a unor asemenea manifestări infracționale.

Cuvinte-cheie: educație militaro-patriotică, propagarea războiului, instituții de învățământ, promovarea militarismului, Federația Rusă.

INCITEMENT TO HATRED AND WAR PROPAGANDA WITHIN THE FRAMEWORK OF PATRIOTIC YOUTH EDUCATION IN THE RUSSIAN FEDERATION

Abstract: *The article notes that after the dissolution of the USSR, most post-Soviet countries have followed a path toward democracy and European integration, educating the younger generation in the spirit of democratic values. At the same time, in the Russian Federation, military-patriotic education in educational institutions is carried out in a completely different manner. In this country, ideologues affiliated with the political leadership have emerged, promoting the idea that the Russian people are exceptional and deserve to dominate other peoples, under the pretext that these territories once formed part of the Soviet Empire. Influenced by this ideology, the Russian education system is oriented toward validating historical falsehoods regarding the war of aggression against Ukraine, as well as against other countries, and toward presenting war crimes as acts of heroism committed by Russian military personnel. The concealment of violence through patriotic messages constitutes a tool used by the Russian Federation and its supporters in separatist regions (including Transnistria), who seek the reconstitution of the USSR through hatred and aggression.*

In conclusion, the authors find that one of the factors facilitating this type of criminal activity is Russian propaganda, which openly calls for the reunification of the post-Soviet space through violations of international law and the initiation of wars of aggression. Based on the actual situation, emphasis is placed on the need to undertake measures aimed at preventing such criminal manifestations.

Keywords: *military-patriotic education, war propaganda, educational institutions, promotion of militarism, the Russian Federation.*

1. INTRODUCERE.

Conștiința națională a fiecărui popor se formează în baza trecutului istoric a credinței, tradițiilor, culturii, valorilor morale și altor idealuri care au fost apărute de predecesori și transmise din generație în generație. Astfel, educația în general, precum și educația militaro-patriotică au contribuit la formarea unor modele de conduită axată pe bune maniere, respectarea cuvântului dat, modestie, cumpătare, inteligență, onoare, demnitate etc. În baza unor astfel de calități s-a format conștiința civică a popoarelor civilizate. Educația militaro-patriotică prin arsenalul de activități sensibilizează tineretul să manifeste respect față de valorile general umane să fie devotați neamului din care fac parte, să de-a dovadă de spirit de inițiativă pentru a contribui la dezvoltarea și prosperitatea țării sale, iar la necesitate să fie gata să o apere de invadatori. Prin exemple concrete, elevii sunt ghidați să ducă un mod de viață sănătos, să fie disciplinați, să nu încalce normele de drept, să dezvolte relații interpersonale armonioase contactând cu lumea reală. În procesul de educație patriotică a minorilor, sunt implicate cadre didactice, personalități celebre, veterani ai ministerelor de forță etc., care în timpul orelor extracurriculare îi informează despre datoria fiecărei generații de a păstra și promova valorile naționale și de a apăra țara și neamul de agresori. După căderea URSS, majoritatea țărilor ex-sovietice urmează calea spre democrație și integrare europeană, educând tânăra generație în

spiritul valorilor democratice. În timpul orelor elevilor li se oferă informații cu privire la necesitatea racordării sistemului juridic la standardele europene, despre egalitatea suverană a statelor lumii, despre pace și legăturile de buna vecinătate cu alte țări, precum și despre diferență dintre războaiele de apărare și cele de agresiune, specificând că războiul de agresiune este cel mai barbar și criminal instrument de promovare a politicii unui stat în raport cu altul.

Cu totul altfel se desfășoară educația militaro-patriotică în instituțiile de învățământ din Federația Rusă. În această țară au apărut ideologi afiliați conducerii politice, care promovează ideea că poporul rus este unul deosebit și merită să domine alte popoare, sub pretextul că acestea pe timpuri au făcut parte din imperiul sovietic. Pentru a transmite tinerei generații acest mesaj care instigă la crimă, sunt implicați sute de mii de propagandiști ai regimului autocrat. Influențat de această ideologie, sistemul de învățământ din Rusia este orientat să valideze falsul istoric cu privire la războiul de agresiune împotriva Ucrainei, precum și a altor țări, să prezinte crimele de război drept acte de eroism săvârșite de militarii ruși, să instige la ură față de reprezentanții popoarelor din statele declarate de actualul regim „neprietenoase”, manipulând conștiința elevilor, precum că anume lor le revine misiunea istorică de a renaște imperiul sovietic. Acțiunile au loc în timp ce lumea civilizată condamnă propagarea războiului a ideilor fasciste, naționaliste, șovine etc.: „Lupta insistentă a forțelor progresiste ale omenirii pentru interzicerea propagandei de război a condiționat adoptarea de către Comitetul Politic al Adunării Generale a O.N.U. la 28 octombrie 1947 a unei rezoluții, în care se arată că Adunarea Generală condamnă propaganda de război sub orice formă în orice țară.”¹

În același timp, în Federația Rusă prin exercitarea presiunii psihologice și politizarea excesivă a lecțiilor de educație patriotică se urmărește scopul de a forma din elevii instituțiilor de învățământ o generație de fanatici, adepți ai regimului Putin, care vor atenta la suveranitatea altor state încălcând brutal normele de drept internațional, pentru a extinde teritoriul Federației Ruse.

2. METODE ȘI MATERIALE APLICATE.

În limitele de studiu ale acestui articol, au fost aplicate metodele: istorică, analiza, sinteza, comparația și conștientizarea logică. Sunt utilizate publicații ale savanților din domeniul, materiale de arhivă și legislația relevantă. Arsenalul metodologic folosit este focalizat pe analiza critică a discursului istoric, confruntând versiunea oficială cu realitățile ascunse.

3. DISCUȚII ȘI REZULTATE OBTINUTE.

În opinia istoricului Anatol Petrencu: „Educația patriotică a tinerilor în Federația Rusă, fiind făcută din vârsta cea mai fragedă, este una militaristo-agresivă. Copiii au moștenit de la regimul totalitar comunist multe deprinderi, specifice acelor ani. De exemplu, defilări ale elevilor în coloane a câte patru persoane în rând, cu diverse drapele paramilitare, cu tobe și cântece patriotice și militare. În Federația Rusă au fost întemeiate o mulțime de tabere para-militare de vară, există diverse cluburi para-militare, în care tinerii sunt antrenați în mânăuirea armelor, în lupte marțiale etc.”²

După cum afirmă autoarea N. Vlasov, „Documentul de bază ce reglementează aceas-

¹ Borodac A. Manual de drept penal. Partea specială, Chișinău, 2004, p. 25.

² Petrencu A. Rusia, 2019: „Acesta a fost un an greu...”. Pro Memoria, Chișinău, 2020, p. 91.

tă activitate este programul „Educația patriotică a cetățenilor Federației Ruse...”, aprobat prin hotărârea Guvernului Federației Ruse...”.³ Aceste programe se actualizează o dată la cinci ani. După aceleași principii se desfășoară educația militaro-patriotică și în regiunile aflate sub ocupație militară rusă, printre care se regăsește și așa-numita republică moldovenească nistreană. Cursuri speciale în acest domeniu trec și cursanții instituțiilor de învățământ ale ministerelor de forță din Federația Rusă. De remarcat că printre absolvenții acestora sunt cetățeni ai Republicii Moldova; unii dintre ei, ulterior au fost folosiți de serviciile secrete ruse pentru activități de subminare a securității statului nostru. Atenționăm că sub masca promovării culturii ruse de către anumite centre, create pe teritoriile fostelor republici ex-sovietice se desfășoară activități propagandistice pentru a manipula populația să susțină intenția grupului criminal politic de la Kremlin privind realizarea ideii de renaștere a URSS. Drept consecință, unele persoane controversate, conduse din culise de către reprezentanți ai „lumii ruse” provoacă dezordini în masă, comit atentate teroriste, întreprind tentative de a schimba ordinea constituțională în țările lor de origine, pentru a le include în lista vasalilor Federației Ruse. În acest context, trebuie evaluate riscurile care sunt generate de persoanele ce doresc să obțină cetățenia Republicii Moldova, de cetățenii noștri care au făcut studii în instituții de învățământ ale Federației Ruse, sau care au fost înrolați în unități militare ruse, în servicii secrete, atât în epoca sovietică cât și în timpul actualului regim, iar ulterior au revenit la baștină. Aceste acțiuni sunt necesare pentru a elimina factorii ce pot contribui la comiterea infracțiunilor contra autorităților publice și a securității de stat. E datoria structurilor competente să întreprindă măsuri pentru a nu permite pe teritoriul Republicii Moldova desfășurarea activităților de educație militaro-patriotică după tiparul epocii sovietice, în scopul promovării separatismului, șovinismul rus și a războiului de agresiune împotriva Ucrainei, precum și a altor țări. În acest sens, am considerat necesar să studiem particularitățile educației militaro-patriotice în instituțiile de învățământ și în alte structuri ale Federației Ruse, care prin instigarea la ură și propagarea războiului contribuie la formarea mentalității criminale la tineri, axându-ne pe impactul negativ al acestor metode în Republica Moldova.

De menționat că promovarea militarismului în Federația Rusă a luat amploare în anul 2003 la inițiativa președintelui țării. Drept confirmare este comentariul făcut de autoarea rusă O. Konevskaia care relatează că „Articolul 13 al Constituției Rusiei stipulează: „1. În Federația Rusă se acceptă diversitatea ideologică. 2. Nicio ideologie nu poate fi stabilită în calitate de ideologie de stat sau obligatorie”. Așadar, pe de o parte formal este consfințit în Constituție dreptul fiecărui om de a-și alege benevol o ideologie și pe de altă parte, sunt create condiții pentru a distruge temelia spiritualității societății ruse, din cauza că fără un fundament național care consolidează societatea, cetățenii vor fi dispersați în atomi ce se mișcă haotic. În context trebuie să luăm în calcul și alte probleme obiective. Se știe că ideologia de astăzi a Rusiei este o expresie a vechilor tradiții și a experienței obținute în epoca totalitară, când societatea era consolidată în jurul unei ideologii impuse de stat... În ultimii ani, conștientizând că dezvoltarea Rusiei se poate realiza prin stabilirea unor obiective concrete, noi considerăm oportun de a identifica o ideologie pentru a consolida societatea. Un eveniment care a marcat o cotitură cu privire la formarea institutului ideologiei de stat în Rusia, a avut loc în anul 2003, când au fost vociferate principalele teze ale puterii de stat, cu privire la „inclusiunea” în ideea națională, cu sprijinul populației,

³ Ibidem.

a următoarelor obiective: fortificarea democrației prin dezvoltarea instituțiilor societății civile și renașterea măreției Rusiei.”⁴

Evaluând cele relatate, deducem cu ușurință că renașterea măreției Rusiei poate fi realizată doar prin fraudă, adică prin încălcarea normelor de drept internațional. Însă acest lucru nu deranja elitele politice și științifice din Federația Rusă. Prin urmare, pentru realizarea proiectului de renaștere a Imperiului Rus au fost stabilite câteva etape. După cum menționează aceeași autoare, „În adresarea președintelui Rusiei, V.V. Putin, către Adunarea Federală a Federației Ruse se sublinia că „noi ne aflăm în fața unor probleme și amenințări serioase. Și trebuie să fii deștept și puternic, pentru a supraviețui în condițiile unei concurențe și lupte înverșunate ce a luat amploare în întreaga lume... Consolidarea tuturor resurselor administrative și celor morale, a potențialului intelectual va permite Rusiei să-și realizeze cele mai mari scopuri”. În luna iulie a aceluiași an, în una din cuvântările sale președintele Rusiei a argumentat necesitatea de a identifica o ideologie pentru a consolida poporul și de a fortifica statul. Într-o oarecare măsură aceste teze au fost relansate și în anul 2008 în cuvântarea sa la ședința lărgită a consiliului de stat „Cu privire la strategia dezvoltării Rusiei până în anul 2020”, unde se sublinia rolul consolidării societății pentru realizarea obiectivelor stabilite pe termen lung.”⁵

E necesar să subliniem că proiectul de renaștere a măreției Rusiei a început cu promovarea cultului personalității lui Putin, ce ne amintește de epoca cultului personalității lui Stalin, despre care criminologul rus A. Saharov spunea: „O mare problemă de ordin moral în perioada promovării cultului personalității a fost exagerarea luptei de clasă pentru așa-numita fortificare a socialismului. Astfel, au luat amploare abuzurile și samavolnicia în timpul colectivizării forțate. Se încuraja spionomania, au fost supuși represiunilor presupuși „dușmani ai poporului” inventați la comanda autorităților.”⁶

De remarcat că în asemenea perioade sub masca promovării patriotismului populația a fost obligată să elogieze regimul totalitar comunist și să glorifice organele represive, care persecutau oamenii, îi deportau, internau ilicit în spitale de psihiatrie, îi condamnau la închisoare în baza unor dosare fabricate la comandă, doar pentru că aveau alte viziuni politice. În acest sens unii autori amintesc despre afirmațiile cunoscutului filosof N.A. Berdiaev, care declara că patriotismul în Rusia țaristă și în cea sovietică se promovează prin crimă, violență, cruzime și minciună: „În Rusia, scria el, crește nu doar patriotismul comunist, ci și cel sovietic, care în esență este o formă a patriotismului rusesc. Însă patriotismul unui popor măreț trebuie să aibă la bază credința în marea misiune a acestui popor... misiunea poporului Rus trebuie să fie axată pe realizarea adevărului social în societatea umană, nu doar în Rusia, ci și în întreaga lume. Această misiune este o reflecție a tradițiilor rusești. Însă e groaznic, că experiența realizării obiectivului cu privire la adevărul social se asociază cu violența, criminalitatea, cruzimea și minciuna.”⁷

⁴ Коневская. О.Ю. Роль идеологии в обеспечении национальной безопасности: теория вопроса. În: Бутылин В.Н., Гончаров И.В., Громова О.Н., Рыжова Ю.В. Политическая система и безопасность государства. Москва, 2009, p. 98-99.

⁵ Ibidem.

⁶ Сахаров А.Б. Причины преступности в 1917-1953 годах. În: Криминология и профилактика преступлений. Под редакцией Алексеева. А.И. Москва, 1989, p.74.

⁷ Berdiaev N.A. citat de Mișcenko O.N. În: Мигущенко О.Н. Построение среды формирования здорового правосознания граждан как одно из важных условий обеспечения безопасности Российского государства. В: Бутылин В.Н., Гончаров И.В., Громова О.Н., Рыжова Ю.В. Политическая система и безопасность государства. Москва, 2009, p.132.

Este bine cunoscut că, din cele mai vechi timpuri, rușii nu erau dispuși să se debaraseze de propriile vicii, fiind preocupați de identificarea dușmanilor printre reprezentanții popoarelor străine, pe care îi învinuiau de toate problemele lor: „Practica de a primi în ospete călători străini devenise un obicei în Rusia, dar să nu dea Dumnezeu să se întâmple în acel moment un incendiu, omor, sau altă nenorocire, atunci în primul rând va fi suspectat de toate relele străinul, cu care se vor răfui rapid. Gloata îl pedepsește crunt, fără a desfășura investigații și a ține cont de procedura penală.”⁸

Aceeași soartă o aveau în situații similare și reprezentanții minorităților naționale din anumite regiuni ale Rusiei. Această practică continuă și la etapa actuală, structurile de forță comit abuzuri față de această categorie de persoane, învinuindu-i de lipsă de patriotism față de țara mamă Rusia. Asemenea cazuri, ce au șocat populația, au avut loc în satul Rojdestveno din regiunea Tver, cu implicarea angajaților Detașamentului cu Destinație Specială „OMON” care au aplicat abuziv forța fizică și au torturat oameni, același lucru s-a repetat și în alte localități: „O operațiune ce a urmărit scopul de a insufla frica în locuitorii orașului Blagoveșcensk (Başkortostan) și în satele din suburbie, a avut loc în perioada 10-14 decembrie 2004. Conform materialelor publicate de „Новая газета”, în timpul operațiunii au fost reținute în jur de 500-1500 de persoane, printre care femei, bărbați și minori, inclusiv persoane cu dizabilități. În total, 2,5% din populația orașului au fost bătuți și supuși torturii. Unii dintre aceștia au devenit invalizi... Locuitorii orașului după acțiunile umilitoare, violența și cazurile de viol care au avut loc au fondat o mișcare pentru lupta împotriva torturii și a acțiunilor abuzive ale angajaților organelor afacerilor interne în timpul așa-numitelor filtrări a cetățenilor, înaintând o petiție către toți oamenii ce trăiesc în Rusia.... „Noi suntem la fel fără drepturi, ca și voi. Autoritățile declară că exagerăm atunci când ne plângem că am fost bătuți, umiliți, torturați, invocând că toate incidentele au avut loc doar din vina noastră... În realitate printre victime sunt foști pușcăriași și oameni liberi, protestatari și trecători, bărbați și femei, bătrâni și minori. Am fost umiliți, au avut loc cazuri de viol... Violența fără limite a miliției în orașul nostru a fost un punct de pornire pentru astfel de acțiuni în alte regiuni ale Rusiei... Criminalii în uniforme de miliție și cu cagule pe cap au spus că acțiunile lor au fost petrecute conform unor ordine și instrucțiuni secrete. Aceste documente, pentru ei, sunt mai presus decât legea... Noi deja nu mai credem în autorități și nici în justiția rusă. Noi avem încredere doar în forțele proprii și contăm pe ajutorul reciproc al celor care au fost în situația noastră de neînviat.”⁹

Atât victimele cât și martorii declarau că angajații MAI au comis crime împotriva persoanelor nevinovate, purtând cagule pe cap, pentru a nu fi identificați și trași la răspundere penală. Autoarea Iu. Korabelnikova, studiind materialele anchetei cu privire la evenimentele din or. Blagoveșcensk, precum și din satul Rojdestveno, regiunea Tver, a înaintat următoarele propuneri: „Să fie întreprinse măsuri urgente pentru a interzice folosirea abuzivă a cagulelor de către miliția de ordine publică. De elaborat acte normative care vor reglementa strict situațiile când astfel de echipamente pot fi folosite de lucrătorii de miliție. În caz contrar, în Rusia permanent vor avea loc incidente cu impact negativ asupra imaginii organelor de menținere a ordinii publice.”¹⁰

⁸ Cialidze V. Ugolovnaia Rossia. „Terra”, Moscova, 1990, p. 25.

⁹ Массовое избиеение в Благовещенске // ru.wikipedia.org

¹⁰ Корабельникова Ю.Л. Взаимодействие уполномоченного по правам человека в Российской Федерации с органами внутренних дел по обеспечению прав и свобод человека и гражданина. În: Бутылин В.Н., Мулукае Р.С. Гончаров И.В. Демократия и безопасность государства: правовые, исторические и социальные аспекты. Сборник научных трудов, Москва, 2008, p. 223-224.

Mulți angajați ai subdiviziunilor MAI al Federației Ruse după participarea la „operațiuni speciale” în Cecenia, Abhazia, Georgia etc., întorcându-se acasă au creat probleme considerabile membrilor de familie: „Unul dintre milițienii detașamentului cu destinație specială OMSN pe nume S. menționa că după întoarcerea din misiune, dacă din întâmplare, un om necunoscut îi făcea observație, el avea dorința de a-l lovi... Soția unui alt angajat al OMSN cu numele J. consideră că întorcându-se din deplasare soțul ei manifestă un comportament neadecvat, nu poate vorbi normal cu fiul lor, și în general se comportă altfel.”¹¹ Aceste realități afectau imaginea sistemului și drept urmare, au fost puse în sarcina structurilor de propagandă din Rusia o serie de activități pentru „Formarea în societate a opiniei pozitive despre sistemul organelor de drept și rezultatele obținute în activitatea acestei structuri, precum și pentru a restabili încrederea populației față de organele afacerilor interne.”¹²

În același timp, în scopul consolidării relațiilor dintre aceste structuri și populație, conducerea Federației Ruse a luat decizia de a implica angajații și veteranii MAI în activități de educație patriotică a tinerei generații. Pentru realizarea principalelor obiective, „A fost încheiat un acord de colaborare între Consiliul veteranilor din Rusia și Departamentul pentru menținerea ordinii publice a MAI al Rusiei cu privire la participarea organizațiilor de veterani la procesul de educație a minorilor delincvenți. În planurile întocmite sunt incluse activități de educație patriotică... O atenție deosebită în acest sens organizațiile de veterani acordă comemorării angajaților căzuți la datorie... Numele lor le poartă 23 de străzi din ținutul Altai. În Kabardino-Balkaria numele angajaților căzuți în timpul respingerii atacului armat din or. Nalcik de pe 13-14 octombrie 2005 le poartă cinci străzi și o școală. În Republica Cecenă sunt edificate 9 complexe comemorative cu numele a peste 400 de angajați ai MAI ce și-au pierdut viața.”¹³

Astfel, unii militari și angajați ai organelor afacerilor interne care au comis crime în timpul acțiunilor militare în anumite regiuni ale Rusiei au ajuns pe lista eroilor. Acest lucru de multe ori a stârnit revolte în rândul reprezentanților minorităților naționale. Multe familii s-au adresat la CEDO pentru a-și revendica drepturile: „În cererile depuse la Curtea Europeană a Drepturilor Omului pe linia MAI al Rusiei, mai des se regăsesc următoarele încălcări: aplicarea torturii, bătăi, aplicarea ilicită a forței fizice, neacordarea ajutorului medical persoanelor reținute pentru presupuse acte infracționale; reținerea fără temei și detenția în condiții inumane... condamnarea persoanelor în baza probelor obținute prin căi ilicite (aplicarea metodelor pentru provocarea la crimă); încălcarea dreptului la viața privată, percheziții ilicite etc... moartea oamenilor în timpul desfășurării operațiunilor antitero pe teritoriul Republicii Cecene...”¹⁴ Se știe că un număr mare de etnici ceceni au fost omorâți de trupele ruse în timpul acțiunilor militare din perioadele 1994-1996 și 1999-2000, alții au părăsit propriile case și s-au refugiat în țări străine pentru a-și salva

¹¹ Смирнов В.Н., Бабкин А.В. Процесс психологической реадaptации сотрудников специальных подразделений органов внутренних дел как научно-практическая проблема. Труды Академии Управления МВД России. N 3(15) сентябрь 2010, p. 73.

¹² Образцов А.В. Перспективы развития правоохранительной системы Российской Федерации. Труды Академии Управления МВД России. N 4(12), декабрь, 2009, p. 9.

¹³ Бурькин В.М. Об опыте работы ветеранских организаций по патриотическому воспитанию сотрудников органов внутренних дел. Труды Академии Управления МВД России, N4(12) Москва, декабрь, 2009, p. 78.

¹⁴ Степкин Е.Ю. К вопросу о роли международного права в управлении органами внутренних дел. Труды Академии Управления МВД России. N 4(12), декабрь, 2009, p. 54-55.

viața. Însă, pe parcursul anilor, propagandiștii ruși au falsificat adevărul istoric, editând noi manuale de istorie în care fără temei este glorificată armata rusă. Trebuie să precizăm că și până la etapa actuală tinerii sunt educați în baza acestora. Pe acest fundal, un șir de organizații de veterani ai structurilor de forță implicate în procesul de educație militaro-patriotică au sarcina de a propaga militarismul rus. Cu regularitate sunt prezentate rapoarte voluminoase despre pretinsele succese obținute la acest compartiment, urmărind scopul de a estompa neregulile existente.

În unul din articolele sale, autorul rus V. Burîkin relatează că „În Republica Daghestan se desfășoară anual festivalul „Salutăm Victoria” și alte evenimente cultural-sportive consacrate educației patriotice... Foarte activ consiliile veteranilor și angajați ai MAI al Rusiei desfășoară lucrul educativ cu tineretul studios. Sunt bine cunoscute în toată Rusia reuniunile organizațiilor patriotice care au loc în cadrul Liceului de miliție de pe lângă Direcția Afacerilor Interne al ținutului Perm. Activ lucrează organizațiile de veterani în colegiul de miliție din orașul Moscova, în școlile suvoroviste din Petersburg și Novocerkassk, în clasele juridice ale școlilor generale. Organizația de veterani a aparatului Central al MAI al Rusiei patronează un număr mare de școli din or. Moscova.”¹⁵

Păstrând același stil, V. Burîkin adaugă la cele raportate că „La inițiativa organizațiilor de veterani din MAI se desfășoară lucrul pentru participarea veteranilor la procesul de educație a unei categorii deosebite de minori și tineri. Este vorba de copiii vagabonzi și delicvenți juvenili. Pentru realizarea acestei misiuni nobile sunt implicați circa 14,1 mii de veterani. În ultimi ani numărul lor a crescut cu 45%. Consiliul coordonator al organizațiilor de veterani ai afacerilor interne și al trupelor de interne din regiunea federală Extremul Orient a luat decizia de a identifica soluții pentru coordonarea participării veteranilor la lucrul educativ cu delicvenții juvenili pe teritoriul regiunii. 580 de veterani ai miliției din or. Tula și-au asumat patronajul asupra 1500 de minori dificili... Veteranii acordă asistență la 363 de consilii de prevenție de pe lângă instituțiile de învățământ. Consiliul veteranilor ai afacerilor interne și ai trupelor de interne din regiunea Kurgan cu regularitate acordă ajutor casei de copii din or. Kurgan. O experiență bogată au acumulat veteranii Direcției Afacerilor Interne din regiunea Voronej și ai organizației din orașul Moscova. Per total, în Federația Rusă 100,5 mii de copii se află sub patronajul veteranilor.”¹⁶

Evaluând rezultatele obținute în baza acestor activități, am confruntat raportul de mai sus cu datele statistice publicate de alți autori ruși. În baza investigațiilor am constatat că majoritatea activităților se desfășoară formal. Totodată, după cum am mai menționat anterior, la aceste ore se instigă la ură față de reprezentanții altor popoare și se propagă războiul. Din această cauză, a crescut numărul infracțiunilor comise de minori din motive de ură națională. Criminologii ruși au început să bată alarma cu privire la faptul că „unele grupări neformale de minori formate pentru a promova modul sănătos de viață și activități cu caracter patriotic participă la acțiuni ilicite. Membrii acestor grupuri, care la prima vedere nu se deosebesc cu nimic de microbiști, fani ai unor cluburi sportive, în ultimii ani au început să formeze grupări de tip nou, care se constituie în baza urii rasiale și promovării ideilor naționaliste. Evident, nu putem afirma că asemenea organizații nu au existat și în alte perioade ale istoriei noastre, însă amploarea cu care se mărește numărul grupărilor, care insultă, săvârșesc acțiuni violente și omoară persoane de altă naționalitate, în

¹⁵ Бурькин В.М. Оp. cit, p.78-79.

¹⁶ Ibidem.

condițiile Rusiei multinaționale ne îngrijorează profund.”¹⁷

Un număr mare de minori, care participă la cursurile de educație militaro-patriotică, consideră că-și demonstrează devotamentul față de poporul rus săvârșind în grup crime motivate de ură națională. Drept dovadă a celor relatate vine materialul publicat de autorul rus A. Artemiev, care analizând datele statistice a constatat că „în țară, îndeosebi în rândul tineretului, se profilează naționalismul agresiv. Doar în anul 2009 în Rusia din motive de ură rasială au fost înregistrate circa 200 de atentate asupra vieții și sănătății cetățenilor străini, fiind omorâți zeci de oameni și rănite sute de persoane. Sub lozinci naziste se formează grupări active, în care viziunile xenofobe sunt prezentate ca „patriotism”. În februarie 2010 în instanța de judecată a or. Moscova pe banca acuzaților au ajuns 12 inculpați ce făceau parte dintr-o grupare naționalistă „Lupii albi” care au comis 11 omoruri și o tentativă de omor din motive de ură națională.”¹⁸

Menționăm că art. 63 din Codul penal al Federației Ruse definește circumstanțele agravante, iar „În conformitate cu art. 151 CPP FR cercetarea prealabilă, în baza prevederilor art. 282 CP FR „Incitarea la ură sau dezbinare, precum și lezarea demnității umane” este desfășurată de regulă de anchetatorii procuraturii.”¹⁹

Cercetând un amplu volum de materiale, observăm că mulți autori consideră că unele infracțiuni au fost săvârșite de adulți, care intenționat au transferat vina pe minori, pentru a se eschiva de la pedeapsă. După cum afirmă B. Lelekov, „Minorii deseori își asumă vina pentru crimele ce nu le-au săvârșit, contând pe susținerea morală sau materială a complicilor adulți sau din cauza că se tem de răfuială.”²⁰ Criminologii ruși au constatat că în acest scop sunt selectați de regulă minori ce nu au atins vârsta de 16 ani pentru că aceștia, „conform prevederilor CP al Rusiei, pot fi atrași la răspundere doar în baza componenței a 20 de infracțiuni din 277 articole ale Părții speciale a Codului penal...”²¹

Nici la etapa actuală, nivelul criminalității în Federația Rusă nu a scăzut, iar printre victime în continuare se regăsesc mulți cetățeni străini. Reiterăm că naționaliștii promovează consecvent ideea că populația din țară este afectată de sărăcie și corupție din cauza emigranților, afirmație ce nu corespunde realității. Studiind evoluția evenimentelor, autorul O. Klușin prezintă următoarele date statistice cu privire la prezența reprezentanților altor etnii pe teritoriul Federației Ruse: „În comparație cu anul 1989, în țară a crescut numărul etnicilor armeni, inguși, azeri de 1,9-2,1 ori; kurzi, arabi, tadjici, sârbi de 1,2-4,2 ori; turci, indieni, chinezi de 6,7-9,3 ori; vietnamezi, puștu de 10 ori. În același timp, a scăzut numărul ucrainenilor, belarușilor, germanilor, evreilor, finlandezilor, etnicilor din țările baltice de 1,5-2,5 ori... La etapa actuală, în Rusia s-au format mari diaspore ale azerilor, tadjicilor, moldovenilor, armenilor, georgienilor, chinezilor, indienilor și turcilor.”²²

Același autor atenționează că „În legătură cu problemele de ordin economic are loc

¹⁷ Иванцов С.В., Калашников И.А. Организованность как криминологическая особенность преступности несовершеннолетних. Вестник Воронежского института МВД России №4. 2010, p.135.

¹⁸ Артемиев А.А. Феномен насилия и его влияние на подростка. Труды Академии Управления МВД России. № 3(15), сентябрь 2010, p.102.

¹⁹ Киреев М.П. Противодействие экстремизму в современной России и задачи органов внутренних дел. Труды Академии Управления МВД России, №2(10), Москва, июнь 2009, p. 96.

²⁰ Лелеков В.А. Спичкин М.Ю. Механизм формирования и криминологические особенности личности несовершеннолетних, совершивших преступления корыстно-насильственной направленности. Вестник Воронежского института МВД России №4. 2010, p. 132.

²¹ Ibidem, p. 131.

²² Клушин О.З. Проявления агрессивности в среде функционирования органов внутренних дел. Труды Академии Управления МВД России, №2(10), Москва, июнь 2009, p.102.

politizarea excesivă a populației... în calitate de forțe politice semnificative apar o mulțime de organizații sociale: partide, mișcări, fonduri, asociații, grupuri neformale, secte religioase. La 14 martie 2009, în or. Moscova a avut loc un miting cu genericul „Ziua furiei poporului”. Au participat reprezentanți a circa 30 de organizații, cum ar fi Frontul de stânga mișcarea „Tigrul”, la care s-au alăturat apărătorii valului de Crimeea, mișcarea în apărarea pădurii din Himki. În or. Vladivostok și S. Petersburg au desfășurat mitinguri organizațiile de automobiliști. Însă cele mai periculoase pentru populație sunt organizațiile de tineret care sub colorit politic manifestă comportament deviant – skinheads, neonaziștii, precum și unele culte religioase. Conform datelor biroului pentru drepturile omului din or. Moscova, în țară activează peste 240 de organizații de orientare extremistă.”²³

Sunt și autori, printre care Iu. Lealekin, care își exprimă îngrijorarea cu privire la prezența unui număr mare de emigranți chinezi în Federația Rusă: „Trebuie să recunoaștem că există pericolul expansiunii chineze, fluxul de chinezi în țară este concomitent și pericol, și necesitate pentru Rusia. Problema chineză nu este una regională, ci națională, obligându-ne să elaborăm o strategie în acest sens... Din punct de vedere al securității țării și pentru a proteja independența teritorială a Rusiei, e necesar de „deschis ușile” chinezilor în partea de vest a țării, creând condiții pentru repartizarea lor uniformă pe teritoriul Rusiei și de a evita concentrarea doar în Extremul Orient și mai ales pe teritoriul slab dezvoltat al Siberiei. Așadar, în paralel cu chinezii aceste regiuni trebuie populate cu vietnamezi, coreeni și posibil emigranți din India și țările Africii, pentru a evita populația lor excesivă de către un grup etnic distinct.”²⁴

Un alt autor rus, O. Stepanov, isteriza publicul în anul 2009, precum că viața rușilor se va înrăutăți brusc dacă Ucraina aderă la NATO: „Astăzi, paradoxal, dar Ucraina a devenit pentru noi cea mai mare durere de cap. Zbigniew Brzezinski în stilul lui sincer a spus într-o discuție că Rusia împreună cu toate fostele republici ex-sovietice, dar fără Ucraina – nu va fi o țară măreață, doar împreună cu Ucraina acest lucru se va întâmpla. Dacă citiți ceea ce scriu experții și politicienii occidentali care ademenesc Ucraina în NATO, nu este greu de înțeles scopul urmărit: primind Ucraina în NATO, se poate pune punct o dată și pentru totdeauna pe „viitorul Rusiei”, pentru că se va bloca proiectul de „renaștere a imperiului Rus”... Ucraina în NATO nu înseamnă doar ruperea ei de la Rusia și de la rădăcinile ei istorice. Noi suntem conștienți că o mare parte a arsenalului nostru de rachete balistice care formează potențialul nostru nuclear au fost fabricate în Ucraina și reprezentanții întreprinderilor producătoare deserveșc astăzi unitățile noastre de rachete strategice ce se află în stare de alertă. Cum credeți dumneavoastră, vor continua acești specialiști să deservească rachetele Rusiei dacă Ucraina va deveni membră a NATO și dacă da, atunci cum? Cred că e foarte simplu să deducem că scutul nostru de rachete nucleare va slăbi considerabil, în condițiile în care Rusia vizibil rămâne în urma occidentului la alte categorii de arme.”²⁵

De menționat că și în Federația Rusă, există savanți care au publicat articole științifice cu privire la adevăratele probleme ce împiedică procesul de dezvoltare a țării. Printre

²³ Ibidem, p. 103.

²⁴ Лялякин Ю.Я.. Влияние внешней миграции на безопасность государства: политико-правовые аспекты. În: Бутылин В.Н., Гончаров И.В., Громова О.Н., Рыжова Ю.В. Политическая система и безопасность государства. Москва, 2009, p. 122-123.

²⁵ Степанов. О.А. Концепция эффективного государства и участие в ее реализации органов внутренних дел на современном этапе. În: Бутылин В.Н., Гончаров И.В., Громова О.Н., Рыжова Ю.В. Политическая система и безопасность государства. Москва, 2009, p. 203-204.

aceștia se regăsește Iu. Kostin care afirmă următoarele: „Cu părere de rău, pașii modești pe care țara noastră i-a făcut spre o societate liberă, democratică, precum și pentru a apăra drepturile și libertățile omului, s-au dovedit a fi o perdea de fum care acoperă corupția, criminalitatea și imoralitatea. Mai grav e că în atare situație unele grupuri controversate întreprind acțiuni pentru a prezenta în altă lumină valoarea normelor morale și a normelor de drept, care tradițional pentru cetățeni noștri au fost expresia datoriei civice, onoarei, demnității, și respectării legilor statului.

„N-a fost prins – deci nu e hoț!”, iată lozinca stăpânilor contemporani ai Rusiei. Unii oligarhi, bancheri și demnitari de înalt nivel ar fi putut fără frică să parafrazeze această zicală în „A fost prins – dar nu-i hoț!”. Pentru că justiția noastră este „cea mai umană”, „care nu a depistat componenta de infracțiune” în acțiunile lor criminale... Astfel, expresiile „drepturile omului”, „stat de drept”, se transformă în cuvinte goale care nu au nicio valoare în viața reală, situație ce cu părere de rău s-a repetat de multe ori pe parcursul istoriei noastre... Stat de drept – este un titlu înalt, care nu poate fi atribuit unei țări incapabile să asigure condiții demne de trai cetățenilor săi.”²⁶

Evident că în situația descrisă de Iu. Kostin, tinerii din Federația Rusă încep să imite adulții conform unor noi criterii: „În „portretul pozitiv” se regăsesc trăsături, care nu au nimic comun cu norma morală și cu respectarea normei de drept... Comportamentul deviant devine pentru minor un mijloc de a se afirma...”²⁷

Astfel, constatăm că procesul de educație în instituțiile de învățământ din Rusia se desfășoară pe fondul unei crize profunde spirituale, morale și culturale a personalității, fapt care agravează și mai mult starea de lucruri. În baza cercetărilor desfășurate, autorul Iu. Iakușev afirmă că „Evenimentele ce au avut loc în Federația Rusă au produs mari schimbări în societate. Cel mai mult a fost afectată generația tânără, care s-a implicat masiv în activități criminale. Mulți minori au ajuns pe banca acuzaților. În timpul realizării unui sondaj s-a constatat că majoritatea minorilor delicvenți au ajuns în detenție pentru săvârșirea unor infracțiuni grave, cum ar fi furturi din apartamente, jafuri, atacuri tâlhărești. Crește constant numărul crimelor comise de minori în stare de ebrietate alcoolică și narcotică.”²⁸

Un alt factor, care a influențat creșterea numărului de infracțiuni comise de minori este dezamăgirea cu privire la valorile familiei. Copiii „au pierdut încrederea în lumea maturilor.”²⁹ Se știe că „Un mediu dezorganizat blochează orice efort al pedagogilor de a asigura calitatea lucrului educativ.”³⁰

Astfel, „În anii 2009-2013, în Federația Rusă organele de drept investigând dinamica criminalității au constatat date șocante cu privire la omor intenționat (de exemplu, omor la comandă a părinților, fraților, surorilor, care erau finanțate de copii minori), vătămă-

²⁶ Костин. Ю.В. Нравственно-правовые аспекты модернизации политической системы современной России и безопасность государства. În: Бутылин В.Н., Гончаров И.В., Громова О.Н., Рыжова Ю.В.. Политическая система и безопасность государства. Москва, 2009, p. 114-115.

²⁷ Руднева Н.В. Информационный аспект духовно-нравственной модернизации правовой культуры молодежи. Вестник Воронежского института МВД России №4. 2010, p. 193-194.

²⁸ Якушева Ю.И. Семейное неблагополучие как фактор формирования личности несовершеннолетнего преступника. Международная научно-практическая конференция: Обеспечение законности и правопорядка в странах СНГ. Часть 1, Воронеж, 2009, p. 341.

²⁹ Антонян Ю.М. Преступность среди женщин. Москва „Российское право”, 1992, p. 99.

³⁰ Лебеденко И.М. Развитие воспитательной среды образовательных учреждений МВД России как условие и средство эффективности воспитательной работы с личным составом органов внутренних дел. Труды Академии Управления МВД России. N 3, 15 сентябрь 2010, p. 66.

rea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății (de exemplu, bătaia în grup a unui om, provocând din imprudență moartea lui), violuri și acțiuni violente cu caracter sexual (de exemplu, când minorii comit asemenea acțiuni împotriva copiilor, care sunt elevi în școala generală) etc.”³¹

E necesar să amintim că din cauza politicii dublelor standarde mulți tineri manifestau comportament deviant și în epoca comunistă. Analizând situația, autorul sovietic K. Igoșev scria: „Considerăm că neajunsurile educației în școală se manifestă prin faptul că majoritatea adolescenților delicvenți consideră că vitejia, bărbăția, puterea de voință etc. nu au nicio legătură cu disciplina, cultura conduitei, amabilitatea și modestia. Ei percep disciplina ca umilință, purtarea exemplară ca fandoseală, amabilitatea ca timiditate, modestia ca îndobitocire și lipsă de încredere în sine. Din această cauză ei tind să demonstreze că sunt neînfricați, au putere de voință pe care o manifestă prin comportament cinic și brutal, care cu părere de rău nu este dezaprobat de ceilalți elevi din școală.”³²

La etapa actuală, printre victimele delicvenței juvenile ajung și cadrele didactice din școli: „Pe 29 martie 2010, la MAI a Rusiei sub președinția ministrului Afacerilor Interne, R. Nurgaliev, a avut loc ședința Comisiei guvernamentale pentru apărarea drepturilor minorilor. În cuvântarea sa, R. Nurgaliev a atras atenție comisiei la incidentele cu implicarea copiilor, înregistrate pe parcursul anului. Totodată, a oferit informații cu privire la un caz care a avut loc în școala din or. Șelehov, regiunea Irkutsk, unde elevii o perioadă îndelungată de timp, fără a fi pedepsiți, își băteau joc de învățătoria de cultură fizică în vârsta de 73 de ani. Actele de violență se filmau și se postau pe internet. Acest caz ieșit din comun denotă faptul că învățătorii și alte persoane responsabile de procesul educativ și de prevenirea delicvenței juvenile manifestă indiferență și nu se implică să stopeze și să prevină astfel de acțiuni ilicite.”³³

Merită a fi remarcat că acest exemplu nu este unic în școlile din Federația Rusă. În majoritatea instituțiilor de învățământ se exercită presiuni psihologice asupra unor profesori, precum și asupra elevilor aflați în situații de risc. Deseori problemele vin chiar din partea persoanelor responsabile de siguranța copiilor: „Un mare neajuns al sistemului contemporan de educație îl are atitudinea formală față de procesul de selectare și verificare a cadrelor angajate în instituțiile de învățământ. Este vorba de învățători, educatori, precum și de alți specialiști implicați în petrecerea orelor de creație a copiilor. Drept rezultat, în instituții de învățământ pătrund oameni care fac abuz de alcool, consumă droguri, manifestă comportament imoral. Unii dintre ei folosindu-se de vulnerabilitatea copiilor, îi manipulează pentru a le câștiga încrederea și îi abuzează sexual. Astfel, cet. F., lucrând director de școală, încălca disciplina, consuma abuziv băuturi alcoolice. Din aceste motive conducerea a fost nevoită să-l elibereze din funcție, transferându-l să lucreze în calitate de director al unei școli-internat din raionul vecin. Fiind la locul nou, a fost tras la răspundere penală (Dosarul N 122345, anul 2004//Judecătoria raionului Volsk, regiunea Saratov) pentru raport sexual cu o elevă de 14 ani din școala-internat pe care o conducea.”³⁴

³¹ Польшиков А.В., Буслов М.М. Правовое положение несовершеннолетних в сфере уголовно-правовых отношений. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. În: Анисимов А.А. и др. Правовые основы безопасности семьи и несовершеннолетних. Воронеж, 2013, p. 119-120.

³² Игошев К.Е. Опыт социально-психологического анализа личности несовершеннолетних правонарушителей. Москва, 1967, p. 35

³³ Артемиев А.А. Op. cit., p. 102.

³⁴ Гревнова И.А., Панова Ю.А. Некоторые вопросы противодействия сексуальному насилию. În: Ситковский А.Л., Лесников Г.Ю. и др. Преступность и общество. Сборник научных трудов. Москва, 2009, p. 77-78.

Cazuri șocante au fost mărturisite și de alte persoane ce au fost internate în orfelinate, iar ulterior abuzate sexual în familia care i-a adoptat. Un exemplu ne oferă cunoscutul criminolog Iu. Antonean: „Cetățeanca P. are 25 de ani, de patru ori a fost condamnată pentru furt; la vârsta de 4 ani, mama ei a fost condamnată, ea nu ține minte pentru care faptă și nu poate să-și amintească cum arăta mama, despre care până nu de mult nu avea nicio informație. A căutat-o mult timp și tocmai cu două zile înainte de discuția noastră a primit de la ea o scrisoare cu fotografie. Din conținutul scrisorii a aflat că mama în repetate rânduri a fost condamnată la pedepse privative de libertate. Cine e tatăl ei, P. nu știe, nu l-a văzut niciodată și nu știe nici numele lui. După arestul mamei, sora ei a internat fetița în orfelinat, de unde ea a fost adoptată de o familie, după cum povestește P. despre noii părinți: „mama adoptivă era lucrător de partid, un om foarte sever, iar el – un bețiv. Mama adoptivă nu consuma deloc alcool. El „când era în stare de ebrietate, o fugărea „, îmi cădea și mie din întâmplare câte o lovitură. Uneori ne gonea în stradă”. Începând din clasa a cincea, P. fugea de acasă din cauza atitudinii severe a mamei adoptive. De la vârsta de 6-7 ani a început să fure, dar nu hrană, ci lucruri, din cauza că era alungată din casă fără haine. În prima perioadă fura de la rude, ulterior de la alte persoane. Câte furturi a săvârșit nu mai ține minte. Din spusele lui P., ea a fost violată de tatăl adoptiv și a născut o fetiță. La scurt timp a fost condamnată pentru furt, iar mama adoptivă a internat copilul ei în orfelinat. Unde e copilul, la moment P. nu știe. După ce a fost arestată a început să mențină legături cu criminalii, împreună cu ei a săvârșit alte furturi. În această perioadă a fost concubina lui D., de la care a născut încă doi copii. Unde este primul ea nu știe, iar al doilea care e mai mic se află în colonia pentru minori, în care și ea pe timpuri a executat o pedeapsă. D., din spusele lui P. e criminal profesionist, hoț și traficant de droguri, la etapa actuală se află în detenție. La moment ea execută o pedeapsa pentru că a furat în tren bani și lucruri de preț ce aparțineau unor pasageri.”³⁵

Și astăzi, în Federația Rusă există un număr mare de copii orfani. În anul 2011, autoarea N. Popova scria: „Pentru nimeni nu e secret, că în ultimii ani în Rusia, în contextul situației instabile, se atestă creșterea constantă a numărului de copii-orfani și copii rămași fără îngrijirea părinților (731 de mii). Statul și societatea trebuie să acorde o mai mare atenție categoriei de copii vulnerabili, din care fac parte copiii cu dizabilități (587 de mii) și copiii din categoria social vulnerabilă (676 de mii)... Doar puțini copii au rămas fără îngrijire din cauza decesului părinților. Ceilalți sunt din categoria așa-numiților „orfani sociali”, care se află în situația orfanilor, în timp ce părinții lor sunt în viață; de remarcat că numărul acestor copii crește constant. În realitate Rusia ocupă primul loc în lume după numărul de orfani, înregistrați la fiecare 10 000 de copii.”³⁶

Din afirmațiile autorului A. Artemiev reiese că „La etapa actuală în Rusia locuiesc tot atâția copii vagabonzi câți erau înregistrați în primul an după al Doilea Război Mondial. În acest context este necesar de creat centre de triere, cu sarcini de resocializare a delicvenților juvenili... În primul rând este nevoie de soluționat problemele de ordin socio-economic. De ridicat calitatea nivelului vieții și a nivelului de educație și cultură, de a garanta apărarea drepturilor fundamentale ale omului. E necesar de reformat legislația în conformitate cu normele internaționale, de creat centre de criză pentru acordarea

³⁵ Антонян Ю.М. Оp. cit., p. 75.

³⁶ Popova N. citată de Lelekov V. și Dobrosoțkaia Iu. În: Лелеков В.А., Добросоцкая Ю.П. Проблемы социальной адаптации выпускников детских домов и школ-интернатов как криминогенный фактор. Вестник Воронежского института МВД России. N. 2, 2011, ISSN 2071-3584, p. 119.

asistenței necesare acestei categorii de minori.”³⁷

Din cele relatate, constatăm că sistemul de educație existent nu le asigură elevilor internați în orfelinele din Rusia deprinderile necesare de viață. În anul 2011, „a fost desfășurat un sondaj de opinii în rândul angajaților Școlii-internat Nr.1 din or. Voronej pentru copii orfani și copii rămași fără îngrijire. Drept rezultat s-a constatat că 39,5% din persoanele chestionate consideră că elevii se confruntă cu mari probleme după ce absolvă școala-internat și nu se pot adapta la condițiile vieții. Astfel, 37,1 % din experți consideră că anume din această cauză crește numărul infracțiunilor comise de orfani. În baza investigațiilor s-a constatat că după un an de la absolvirea școlii-internat 20% din absolvenți devin infractori, 30% ajung boschetari, 10% se sinucid.”³⁸

În același timp, mulți savanți criminologi menționează că în Legislația Penală a Federației Ruse există suficiente norme juridice menite să protejeze familia și minorii: „Amintim că în CP FR capitolul 20 este consacrat protecției familiei și minorilor (intitulat „infracțiuni contra familiei și minorilor”), care prevede pedepse pentru următoarele infracțiuni: art.150 - Atragerea minorilor la activitate criminală; 151 - Atragerea minorilor la activitate antisocială; art.151 - Comercializarea către minori a produselor alcoolice(această normă este introdusă prin Legea Federală a FR de la 21 iulie 2011 N253-FZ); art.153 - Substituirea copilului; art.154 - Adopția ilicită, art.155 - Divulgarea secretului adopției; art.156 -Neîndeplinirea obligației de educație a minorului; art.157 - Eschivarea de la acordarea surselor financiare pentru întreținerea copiilor sau a părinților inapți de muncă.”³⁹

Aplicarea defectuoasă a legii este un alt motiv din cauza căruia mulți elevi ajung victime ale bullyingului și ale diferitelor forme de violență în școlile din Rusia, unde și la etapa actuală se percep taxe de protecție de către anumite grupări de delicvenți, care nu sunt deranjați de poliție. Situația poate fi schimbată doar cu implicarea activă a cadrelor didactice, părinților, tutorilor, persoanelor implicate în așa-numita educație patriotică, precum și a organelor de drept, care au obligația de a interveni conform procedurilor stabilite în situațiile de risc, garantând un mediu educațional sigur pentru elevi. Totodată e necesar de acordat mai multă atenție procesului de formare a conștiinței civice și juridice a elevilor, oferindu-le cât mai multă informație despre valorile morale, despre drepturile și libertățile lor.

În timpul investigațiilor am constatat că la lecțiile de limba și literatura rusă se desfășoară activități destinate educației militaro-patriotice. În cadrul acestor ore, elevii prezintă eseuri pe marginea calendarului evenimentelor istorice importante. Un număr mare de evenimente din calendar sunt consacrate epocii comuniste, între care: „7 noiembrie 1941, ziua desfășurării paradei militare în Piața Roșie din orașul Moscova, consacrată aniversării a douăzeci și patra de la marea revoluția socialistă din octombrie.”⁴⁰ Pentru a reconstitui cronica acelor evenimente, învățătorii din școli pun în sarcina elevilor misiunea de a lectura cărți scrise de autorii sovietici, ce au glorificat regimul totalitar comunist. Unul dintre acești scriitori este Mihail Șolohov, care prin povestirile sale urmărea scopul

³⁷ Артемиев А.А. Op. cit., p. 102-103.

³⁸ Andriuhin N.G. citat de Lelekov V. și Dobrosoțkaia Iu. În: Лелеков В.А., Добросоцкая Ю.П.. Проблемы социальной адаптации выпускников детских домов и школ-интернатов как криминогенный фактор. Вестник Воронежского института МВД России. N. 2, 2011, ISSN 2071-3584, p. 120.

³⁹ Польшиков А.В., Буслов М.М. Op. cit., p. 118-119.

⁴⁰ Власова Н.А. О сущности и формах патриотического воспитания на занятиях по русскому языку в военном ВУЗе. Вестник Воронежского института МВД России N 2/2011, p. 203.

de a prezenta în imagini pozitive bolșevicii și de a discredita oponenții lor politici, încurajând extinderea luptei de clasă chiar și în sânul familiilor din Rusia. Promovându-i opera, criticul literar român din timpul epocii comuniste, Ion Vitner, scria: „De cele mai multe ori, lupta pentru menținerea ordinii trecutului la albi, sau pentru realizarea unei noi umanități, lipsită de exploatare, la roșii, a înlocuit cu totul legăturile de sânge și de familie. Oamenii sunt dușmani, sau apărători ai aceluiași crez, ai acelorași interese sociale. Chiaburul Bodeaghin este împotriva legislației sovietice. Fiul său este comisar al detașamentului de aprovizionare, împotriva căruia s-a ridicat tatăl. Tatăl și fiul nu s-au văzut de ani de zile. Tânărul Bodeaghin îl întreabă pe bătrân: „De șase ani nu ne-am văzut, tată, și n-avem să ne spunem nimic?” Chiaburul îi răspunde: „Nu-mi ești fiu, nu-ți sunt tată. (...) Dacă n-oi muri, dacă m-o feri de prăpăd Maica Domnului, te omor cu mâinile mele ...”⁴¹ În familia: „cazacului Kramskov (Vârtejul) tatăl și doi fii, Ignat și Grigori, sunt de partea roșilor. Un alt fiu, Mihail, ofițer în Oastea Donului, este un dușman implacabil al comuniștilor. Tatăl și cei doi fii fug din cătunul aflat sub stăpânirea albilor și se înrolează în armata roșie. Prinși în cursul unei lupte, Pahomici, tatăl, și Ignat sunt împușcați din ordinul lui Mihail într-o răpă înghețată, în mijlocul urletelor lugubre ale lupilor. În Stricăciunea, chiaburul Iacov Alexeevici și Maxim, fiul lui cel mare, sunt împotriva orânduirii sovietice. Stiopca, fiul mai mic, este comsomolist și își demască tatăl atunci când acesta încercă să înșele organele de stat. Iacov și cu Maxim îlucid în mod sălbatic pe Stiopca.

În nuvela Pândarul, tatăl este alb și își chinuiește în mod bestial băieții, Feodor și Mitika, simpatizanți ai roșilor. Fiodor fuge peste Don la roșii, iar Mitika își ia lumea în cap și devine pândar într-o bostănărie. În coliba lui îl ascunde pe Feodor, rănit grav într-o luptă cu albi. Când tatăl vine pentru a pune mâna pe Feodor, Mitika îi crapă capul cu o secure...”⁴²

În continuare, același autor intervine pe marginea altor cazuri: „Înfiorătoare este drama brudarului Mikișara (Om cu familie grea). Sărac și văduv, el trebuie să hrănească o puzderie de guri. Ca țăran sărac este un simpatizant al roșilor și nu are nimic împotrivă atunci când Ivan și Danilo, băieții mai mari, fug în armata acestora. El rămâne în satul stăpânit de albi, pentru că nu-și poate părăsi ceilalți șapte copii mai mici. Ivan și Danilo sunt prinși și cazacii îl silesc pe Mikișara să-i ucidă. Pentru a salva restul copiilor, brudarul execută ordinul. Una din fete, Natașka, ajunsă la 16 ani, îi spune lui Mikișara: „Mi-e silă, tată, să mănânc la masă cu matală. Când mă uit la mâinile matală și când îmi aduc aminte că tot cu mâinile astea mi-ai omorât frații, mă apucă scârba”.

Nu mai puțin teribilă este tragedia personală a mitraliorului roșu Sibalok. În momentul în care Daria, nevasta lui, naște, speriată de chinurile facerii și crezând că moare, îi destăinuie lui Sibalok că ea de fapt este o spioană a bandei albe a lui Ignatiev. Nu l-a luat pe Sibalok decât pentru a putea pătrunde în detașamentul său și a furniza astfel informații lui Ignatiev, informații menite să ducă la distrugerea detașamentului roșu. Daria naște, iar Sibalok o împușcă. Copilul este hrănit câțva timp cu lapte de iapă și încredințat apoi unui cămin de copii. Monologul lui Sibalok este tragic, în eroismul său firesc, detașat. El nu are un singur moment conștiința că a omorât pe mama copilului său. Arma sa a împușcat o trădătoare.”⁴³

Scriitorul M. Șolohov a creat personaje pe care le-a prezentat în calitate de model

⁴¹ Vitner I. Meridiane literare. București, 1960, p. 215.

⁴² Ibidem, p. 212-213.

⁴³ Idem, p. 213-214.

în lupta pentru instaurarea puterii sovietice. În realitate cititorii lui se confruntau cu o formă a pseudo-patriotismului, promovată în toate lucrările scriitorilor proletcultiști. Cărțile lor au discreditat familia și au contribuit considerabil la procesul de „spălare a creierului” a sutelor de mii de tineri, care au comis crime din motive politice. Totodată, e necesar să subliniem și faptul că ideea violenței a fost insuflată maselor de către scriitori, propagandiști și activiști la indicația liderilor regimului totalitar comunist. În viziunea autorului A. Diacenko, „„Distrugerea stereotipurilor despre familie a început încă în timpul războiului civil, când un frate mergea să-și omoare fratele, fiul, călcând în picioare sentimentele își denunță tatăl pentru a-l condamna la moarte, soția-soțul... În timpul repressiunilor devenise o regulă să denunți membrii familiei, să trădezi, să te dezici de membrii familiei. O lovitură grea institutului familiei a fost dată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial... Pe lângă aceste nenorociri, noi am trăit o perioadă când fătărnicia luase amploare și oamenii au pierdut încrederea unul în altul. Minciuna a devenit politică de stat... Era posibil oare în asemenea condiții să se păstreze valorile familiei?”⁴⁴

Aplicând cele mai odioase tactici de îndoctrinare marxist-leninistă, puterea sovietică a urmărit scopul de a lipsi popoarele din republicile unionale de identitate națională. Băștinașii au fost obligați să vorbească în limba rusă pentru a accelera procesul de rusificare. Propagandiștii în stilul specific epocii raportau că „Statul sovietic a făcut multe pentru a întări rolul limbii ruse, promovând-o la nivel mondial. În toate republicile URSS erau școli, în care instruirea se făcea în limba rusă. Din anul 1938, limba rusă a fost inclusă obligatoriu pentru a fi studiată în toate școlile altor etnii. Drept rezultat, cu fiecare an se mărea numărul persoanelor de naționalitate ne-rusă, care cunoșteau bine limba rusă.”⁴⁵

În presa timpului se publicau multiple articole despre „școlarizarea” localnicilor din teritoriile ocupate de armata sovietică, despre nivelul lor de pregătire pentru a putea lectura materialele propagandistice tipărite în limba rusă și de a participa la scrutinele electorale, rezultatele cărora erau falsificate de autoritățile sovietice. Articole cu un conținut similar se regăseau și în ziarele din Republica Sovietică Socialistă Moldovenească: „La adunarea comsomolistă a satului Zărnești, raionul Cahul, a fost luată hotărârea: către data desfășurării alegerilor în Sovietul Suprem al RSS Moldovenești să fie lichidat analfabetismul consătenilor. - Drept rezultat, fiecare țăran din sat să poată citi de sine stătător numele de familie ale candidaților blocului comuniștilor, ale celor fără de partid și să-și dea votul pentru ei...”⁴⁶

Procesul de învățare a limbii ruse se realiza la comandă politică, iar organele repressive au avut indicația să monitorizeze rezultatele obținute, să identifice sabotorii și să distrugă fondul de carte românească. Paradoxal, în cadrul acestei campanii au fost confiscate de la unii comercianți și cărți tipărite în așa-numita limbă moldovenească, care au fost editate la indicația noului regim cu folosirea alfabetului chirilic, pentru a demonstra că basarabenii vorbesc o altă limbă decât românii. În nota informativă strict secretă prezentată conducerii de la Moscova, ministrul Afacerilor Interne al RSSM, generalul locotenent Tutușkin, raportând despre rezultatele obținute în combaterea criminalității, menționa că „În or. Florești a fost reținut speculantul Rîvkin Șmul Abramovici, care cumpăra manu-

⁴⁴ Дьяченко А.П. Интердевочки в зеркале прессы. În: Хотченков Ю.М., Шмаров И.В. Проституция и преступность. „Юридическая литература”, Москва, 1991, p. 84.

⁴⁵ Введенская Л.А., Павлова Л.Г. Риторика для юристов. Учебное пособие для ВУЗов. Ростов-на-Дону, „Fenix”, 2007, p. 57.

⁴⁶ Молодежь Молдавии. 17 января, 1947 г., p. 3.

ale școlare la un preț redus și ulterior le vindea la un preț ridicat. În timpul reținerii i-au fost confiscate... 200 de caiete și 62 de abecedare în limba moldovenească.”⁴⁷

Însă situația s-a schimbat radical pe parcursul următorilor ani și numărul cărților tipărite în limba moldovenească s-a mărit considerabil. La indicația conducerii politice a început procesul de traducere a lucrărilor scriitorilor ruși, printre care și cărțile lui M. Șolohov: „La traducerea lor în limba moldovenească participă Em. Bucov, A. Lupan, L. Deleanu, B. Istru, G. Meniuc, A. Lipcan... În RSSM tema reîntoarcerii la munca pașnică după Marele război pentru apărarea Patriei a fost strâns legată de cea a colectivizării în raioanele din dreapta Nistrului. De aici necesitatea de a reedita cunoscutele opere despre colectivizare, inclusiv romanul „Pământ desțelenit” de M. Șolohov.”⁴⁸

Situația în raioanele de pe malul drept al Nistrului s-a schimbat doar după destrămarea URSS, iar în instituțiile de învățământ din raioanele de est ale Republicii Moldova, subordonate regimului separatist de la Tiraspol, educația elevilor continuă să fie desfășurată în baza literaturii sovietice și a celei editate în Federația Rusă, excepție făcând liceele cu instruire în limba română. În timpul vacanțelor, un număr mare de copii din regiunea separatistă sunt trimiși la odihnă în taberele din Federația Rusă, unde participă la activități cu caracter militar-patriotic. După cum afirma istoricul A. Petrencu, „Rusia democratică de astăzi nu s-a detașat de cea sovietică: și astăzi copiii sunt îndemnați să defileze și să interpreteze cântece militariste. Un exemplu în acest sens poate fi cântecul „Nenea Vova, suntem cu tine!” [rus.: „Deadea Vova, mî s toboi!"]. Autorii cuvintelor și melodiei sunt Veaceslav Antonov (tatăl) și Nicolai Antonov (fiul) - „adevărați patrioți ai țării noastre” (așa e scris la finalul clipului muzical).

Iată cuvintele cântecului „Nenea Vova, suntem cu tine!” (în traducere liberă): „A început secolul al XXI-lea/Globul pământesc a obosit de atâtea războaie/Populația Globului este sătulă de Hegemon [probabil sunt vizate SUA - A.P.]/Uniunea Europeană nu are o opinie /Orientul Apropiat geme de nevoi/ Președintele de peste Ocean este lipsit de putere” [probabil autorii se referă la președintele SUA, Donald Trump - A.P.]. Urmează refrenul: „Noi, însă, de la mările de nord/până la frontierele de sud/De la insulele Kurile/până la malurile [Mării] Baltice/[am vrea ca] Peste pământuri să fie pace/ Însă dacă comandantul principal/ Ne va chema la cea din urmă bătălie,/ [Atunci] Nenea Vova, noi suntem cu tine!”

Următoarea strofă: „Dacă ceea ce va moșteni/ Generația mea / Și [ea, generația mea] va da dovadă de slăbiciune/ Noi vom pierde țara. / Prietenii noștri fideli / Sunt flota și armata / memoria prieteniei/ memoria steluței roșii a bunelului” [se are în vedere steluța roșie cu cinci colțuri de pe chipiul militarilor sovietici - A.P.].

Urmează refrenul, după care ultima strofă: „Niciodată lanțul de insule [insulele Kurile]/ Nu va reveni samurailor/ (În 1945 URSS a cucerit insulele Kurile care aparțineau Japoniei. Japonezii cer returnarea a patru insule, pe care rușii nu doresc să le întoarcă. Este cauza nesemnării până azi a Tratatului de pace între FR (succesoarea de drept a URSS) și Japonia)/ Vom sta „perete” [în apărarea] capitalei chihlimbarului [adică Kaliningradului]/ Sevastopolul nostru și Crimeea/ Le vom păstra pentru urmași”/ Și acum atenție!: „În portul Patriei vom aduce Alaska [adică teritoriul SUA].”⁴⁹

⁴⁷ Arhiva MAI al Republicii Moldova. Fond 103. Opis 5, Ex.60. Dosarul Nr. 4, fila 181.

⁴⁸ Varticean I., Andrunachevici V., Anestiadi V. et. al. Enciclopedia Sovietică Moldovenească, Chișinău, 1981, vol. 8, p. 434.

⁴⁹ Petrencu A. Op. cit., p. 91-92.

Acest cântec este o reflecție a politicii șovine și de expansiune, promovată de actualul regim al Federației Ruse. Intențiile sunt clare. La prima etapă să „de-ucrainizeze Ucraina”, iar ulterior să cucerească Alaska pentru a o „elibera” de americani. Aceste mesaje sunt preluate de mulți politicieni ruși, care deseori pentru a le promova folosesc un limbaj suburban, însoțit de gesturi specifice subculturii criminale, confirmând astfel atitudinea agreabilă acestei ideologii.

Totodată, majoritatea materialelor didactice, care sunt folosite la cursurile de educație militaro-patriotică în Rusia, nu au conținut științific și nu sunt purtătoare de valori morale și democratice. În manualele de istorie este denaturant adevărul cu privire la războaiele de agresiune împotriva Republicii Moldova (1992), Georgiei (2008) și Ucrainei începând cu anul 2014, care continuă și în prezent. În tot acest timp, Federația Rusă a încălcat flagrant normele de drept internațional și o serie de tratate internaționale pe care se obliga să le respecte. Mai grav e că criminalii de război sunt prezentați tinerei generații în calitate de eroi naționali. Indivizi cu trecut infracțional, întorși de pe frontul din Ucraina, manifestă comportament violent, fiind consumatori de alcool și droguri, încălcă normele de conviețuire socială și vorbesc tinerilor despre „rolul mesianic al Rusiei de a elibera Ucraina de naționaliștii ucraineni” și de a „salva” lumea rusă de presupuse pericole. Un reprezentant al așa-numiților „eroi” decorați cu distincții de război de către conducerea Federației Ruse este fostul director al studioului „Eralaș”, Ilya Belostoțki, condamnat pentru agresiune sexuală împotriva unui minor, iar „recent a fost decorat cu o medalie pentru participarea la acțiuni militare împotriva Ucrainei și eliberat de pedeapsă. Contractul cu Ministerul Apărării, Belostoțki l-a semnat în toamna anului 2023, când mai avea de executat 2.5 ani. La etapa actuală el activează în calitate de medic într-un detașament de asalt, anunță rtvi.com.”⁵⁰

Evident că mulți cetățeni din Rusia dezaproabă practica trimerii unei astfel de categorii de criminali pe frontul din Ucraina. De remarcat că și anterior sistemul de justiție al Federației Ruse a fost criticat pentru felul cum aplică legea față de pedofili. În acest sens autorului O. Klușkin scrie că „Atitudinea sistemului de justiție din Rusia față de pedofili și infracțiunile comise de ei îi uimește pe juriștii străini. Presa europeană numește Rusia rai pentru pedofili din cauza pedepselor penale blânde aplicate acestora. Asta în condițiile când doar în anul 2008, peste 9 000 de infracțiuni privind viața sexuală au fost săvârșite asupra minorilor.”⁵¹

Se știe că infractorii eliberați din penitenciare, precum și mulți militari ai trupelor ruse ce au invadat Ucraina, comit crime cu deosebită cruzime împotriva populației civile. Unii dintre aceștia revenind acasă au continuat activitatea criminală: „Sute de infracțiuni cu violență, soldate cu 551 de morți, au fost comise din 2022 în Rusia de foști soldați care se întorc de pe frontul ucrainean, familiile și cei apropiați fiind principalele victime, potrivit unei analize recente a publicației independente ruse „Viorstka”. Cu toate acestea, pedepsele pe care le primesc, uneori limitate la închisoare cu suspendare, sunt blânde, scrie g4media.ro... În majoritatea cazurilor, victimele sunt rude ale veteranilor –soți/soții, partener/partenere, membri ai familiei, prieteni, iar crimele au loc în timpul conflictelor familiale, certurilor sau luptelor, adesea alimentate de alcool sau droguri. „Alcoolul este implicat în 64% din infracțiunile analizate”, notează publicația, care citează numeroase

⁵⁰ rtvi.point.md (accesat pe 6 mai 2024).

⁵¹ Клушин О.З. Проявления агрессивности в среде функционирования органов внутренних дел. Труды Академии Управления МВД России, N2(10) Москва, июнь 2009, p. 103.

cazuri detaliate, însoțite de mărturii ale apropiaților.... „Mai mult de o treime dintre foștii deținuți care au ucis după război fuseseră deja condamnați pentru infracțiuni similare”. Totuși, instanțele dau dovadă de clemență. În 90% din hotărârile studiate, judecătorii au considerat participarea inculpatului la război drept circumstanță atenuantă. Decorațiile militare, rănilor suferite pe linia frontului, „angajamentul în lupta de apărare a țării” sau „serviciul militar adus Rusiei” sunt invocate pentru a justifica pedepse blânde sau chiar pedepse cu suspendare.”⁵²

Reamintim că unii dintre acești veterani au fost implicați în procesul de educație militaro-patriotică a tinerilor. În timpul orelor, aceștia povesteau discipolilor despre sa-dismul cu care executau prizonierii ucraineni, prezentând aceste fapte drept acte de ero-ism. S-a constatat că printre victimele invadatorilor ruși sunt persoane civile din rândul cetățenilor străini. Presa a scris despre soarta tragică a unui polonez care nu credea că războiul din Ucraina există, și ar fi murit torturat de militarii ruși: „Potrivit publicației poloneze *Gazeta Wyborcza*, care citează un raport din 2025 al organizației ruse pentru drepturile omului Memorial și mărturii ale martorilor oculari, Krzysztof Galos, din Cra-covia, ar fi trecut granița polono-ucraineană la mijlocul lunii aprilie 2023, după care s-a deplasat în teritoriile ocupate, transmite *știri.md* cu referire la *știrileprotv.ro*... După pier-derea legăturii cu el, familia a raportat dispariția la poliție. Mult timp, soarta sa a rămas necunoscută. În ianuarie 2025, Memorial – cea mai cunoscută organizație independentă pentru drepturile omului din Rusia – a publicat un raport intitulat *Ucraina: crimele de răz-boi ale agresorilor ruși*. Raportul documentează tortura sistematică în teritoriile ocupate și în Rusia, vizând în special cetățenii străini. Printre victime se numără și un cetățean polonez care a murit la Taganrog. Un martor a relatat că Galos ar fi spus că „a călătorit prin Ucraina ca să vadă ce se întâmplă acolo, dar a făcut o greșală de drum și a ajuns la un punct de control al soldaților ruși”. Potrivit Memorial, Galos era bătut în mod regulat, în special pentru că nu vorbea limba rusă și din cauza sprijinului Poloniei pentru Ucraina. În timpul unui control, gardienii l-au bătut atât de grav încât picioarele i s-au învinețit și au început să cedeze. Krzysztof Galos a murit la mijlocul lunii iunie 2023.”⁵³

În urmă cu peste trei decenii, un alt polonez a trecut prin experiențe neplăcute, fi-ind stopat de separatiști și militari ruși la un post de control din orașul Tighina în timpul războiului de la Nistru din anul 1992: „În materialele de arhivă s-a păstrat o notă infor-mativă cu următorul conținut: „În secția afacerilor interne Bender, pe data de 25.03.92, s-a adresat cet. Gavin Z, a.n.1961, cetățean al Republicii Polonia, militar al forțelor armate poloneze, cu plângere scrisă, precum că pe data de 24.03.92 la ora 17.00, pe strada so-vetskaia în lângă piața din or. Bender, aflându-se în automobilul de marca „Volvo-7421”, a fost stopat de gardiștii RMN, care l-au escortat în statul major al gardiștilor, unde a fost ținut captiv 15 ore. Ulterior, a fost eliberat în schimbul a 4 sticle de coniac „Napoleon”, pe care el personal le-a transmis comandantului adjunct de batalion pentru lucru educativ căpitanului Serikov.”⁵⁴

Alte persoane din rândul civililor au fost mai puțin norocoase. Fiind reținute în mod

⁵² <https://protv.md/international/lista-lunga-de-violente-comise-de-soldatii-rusi-care-se-intorc-din-ucraina---2746545.html>

⁵³ *știri.md* (accesat pe 9 ianuarie 2025).

⁵⁴ Carp S., Condrat R. Informative tracing of ethnic Poles by Soviet repressive bodies on the territory of the Moldavian Soviet Socialist Republic. Internal Security Volume:15, No.: 2, 2023, Police Academy in Szczytno, p. 161.

abuziv, la posturi instalate nelegitim de către separatiștii tiraspoleni, au fost torturate și omorâte de către cazaci, mercenari și militari ai armatei a 14-a aflate sub jurisdicția Federației Ruse. Despre sute de conaționali de-ai noștri nu se cunoaște nimic nici la etapa actuală. Pe parcursul anilor, „a fost efectuată exhumarea a 85 de cadavre, fiind identificate doar 18, dintre care 15 au fost omorâte prin împușcare, iar alte trei prin provocarea rănilor cu cuțitul.”⁵⁵ În același timp, unii criminali considerați eroi de către separatiștii de la Tiraspol și de regimul autocrat din Federația Rusă, sunt trimiși în calitate de veterani, pentru a împărtăși experiența de luptă tinerilor din Crimeea, Donețk și Lugansk, aflate sub ocupație rusă, îndemnându-i să participe la războiul de agresiune împotriva Ucrainei. Copiii ucraineni din aceste regiuni, care nu se dezică de identitatea lor națională, sunt considerați de către ocupanți drept extremiști. Identificând diverse forme de luptă cu așa-numitul extremism, unii autori ruși consideră că „problema prevenirii manifestărilor extremiste în rândul tineretului poate fi soluționată cu succes, dacă instituțiile de învățământ vor educa generația tânără ca pe niște cetățeni ce vor locui într-o singură țară, vor face parte dintr-o singură societate, dar nu ca reprezentanți ai diferitelor minorități naționale.”⁵⁶

Alți autori se adresează serviciilor secrete din Federația Rusă, solicitându-le să cenzureze lucrările autorilor străini care ajung pe piața rusă pentru a preveni extremismul: „„La noi au ajuns învățăturile din antichitate ale filosofului și conducătorului militar chinez Sun Tzu (î.e.n.), care la moment sunt adevărate recomandări practice pentru a desfășura un război informațional: Demoralizați tot ce este bun în țară..., provocați revolte și conflicte între cetățeni..., instigați tineretul la acțiuni ilicite...”, menționează autorul A.S. Ovcinski, aceste precepte fiind folosite de extremiști pentru a manipula tineretul și de a-l atrage spre ideologia extremistă.”⁵⁷

Lucrarea lui Sun Tzu a fost cartea de căpătâi a serviciilor secrete sovietice. Și astăzi, funcționari din Federația Rusă se conduc de tacticile și strategiile militare ale generalului chinez, pentru a destabiliza situația în multe țări ale lumii din lista celor „neprietenoase” Rusiei. Studiind această carte, autorul român Alexandru Popescu menționează că: Sun Tzu enunța și principiile pentru doborârea unui regim prin desfășurarea unor acțiuni de spionaj, influențare, dintre care sunt de numit: „Discreditați tot ceea ce merge bine în țara inamicului; implicați reprezentanții claselor conducătoare ai țării inamice în afaceri dubioase; ridiculați tradițiile adversarilor. Discreditați-le luminătorii de conștiință. Tulburătoare asemănare cu acțiuni de acest fel desfășurate de-a lungul istoriei, dar și în perioada contemporană.”⁵⁸

Urmărind evoluția evenimentelor, identificăm acțiuni similare desfășurate și de serviciile secrete ruse pentru a provoca crize politice și economice în scopul subminării securității și sistemului de apărare a țărilor care condamnă războiul de agresiune declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei. Printre ținte se numără Republica Moldova. Pentru a realiza astfel de misiuni, deseori sunt folosite persoane controversate

⁵⁵ Carp S. Procesul de căutare a polițiștilor, militarilor și voluntarilor dispăruți fără veste în timpul războiului de la Nistru din anul 1992. Chișinău, 2022, p. 76.

⁵⁶ Батршина Л.Р. О мерах предупреждения проявлений, связанных с экстремизмом в молодежной среде. Труды Академии Управления МВД России. N 4(12) декабрь, 2009, p. 107.

⁵⁷ А Назаров А.И., Федотов А.Е. Оперативно-розыскная профилактика молодежного экстремизма. Международная научно-практическая конференция. „Обеспечение законности и правопорядка в странах СНГ”. Часть 1, Воронеж, 2009, p. 208.

⁵⁸ Popescu A. Academia secretelor: intelectualii și spionajul: o istorie universală. Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011, p. 29.

care au fost instruite în scop terorist în tabere speciale, organizate de serviciile secrete ruse sub masca educației militaro-patriotice. Un rol important în războiul hibrid îl au pseudo-organizațiile obștești pentru promovarea „culturii ruse”, care în realitate propagă șovinismul și manipulează populația să susțină proiectul criminal lansat de conducerea autocrată de la Kremlin privitor la renașterea URSS în hotarele fostului Imperiu Rus. Recent, un oarecare Dmitri Sorokin a declarat că „Este necesară o revoluție, ca să eliberăm Moldova, așa cum a făcut Lenin, altfel nu se poate, cu putere soft nu vom construi nimic.”⁵⁹

Dmitri Sorokin, „președintele unui așa-numit centru de prietenie și cooperare ruso-moldovenesc, a publicat un video în care ține un toast la o masă de sărbătoare, iar urarea este ca armata rusă să ajungă în R. Moldova prin Odesa. „În noul an mergem spre noi victorii, iar victoria va fi de partea Rusiei, în orice caz. Nu știm când ne vom opri, dar cred că ne vom opri undeva lângă Polonia. (...) Împreună cu Moldova, sub Rusia.”⁶⁰ Evident că autorul acestor declarații este o persoană docilă regimului autoritar de la Kremlin, care în schimbul unor beneficii de ordin material propagă războiul de agresiune.

Reiterăm că scopul urmărit de regimul autocrat de la Moscova și susținătorii lui este de a continua războiul de agresiune împotriva Ucrainei și de a ocupa pe cale armată teritoriile altor țări pentru a renaște așa-numita „măreție” a Imperiului Rus. Aceste incitări reflectă adevărul, venind în contrast cu afirmațiile idealiste ale cunoscutului istoric și scriitor rus Karamzin, autorul tratatului „Istoria statului rus” în care scrie: „Rusia fără luptă a adunat în jurul său multe popoare și a devenit multinațională.”⁶¹ În realitate, ne convîngem că sub pretextul „eliberării” de sub jugul păgân, trupele ruse au folosit baioneta și au ocupat țări străine pentru a extinde teritoriul Imperiului Rus, aplicând un comportament discriminatoriu în raport cu reprezentanții popoarelor subjugate. Aceleași tratamente au cunoscut conaționalii noștri după anexarea frauduloasă a Basarabiei în anul 1812: „omoruri, jafuri, violență, deposedare de bunuri, privarea ilicită de libertate etc.”⁶²

Reamintim că un adevărat dezastru a provocat și revoluția din octombrie 1917, pe care o glorifică propagandistul D. Sorokin. Drept dovadă sunt afirmațiile Nadejdei Krupskaia, celui mai apropiat om al liderului bolșevic V. Lenin, care a fost citată în una din lucrările sale de criminologul rus A. Gurov: „La noi scria N.K. Krupskaia sunt înregistrați 7 milioane de copii vagabonzi (dar câți nu sunt înregistrați!), iar în casele de copii, pot fi internați cel mult 800 mii. Unde să-i ducem pe ceilalți?”⁶³ Adevărul e că un număr mare dintre acești copii au ajuns în coloniile de reeducare prin muncă în care mulți au decedat din cauza condițiilor de detenție. Același lucru s-a întâmplat în Basarabia după reinstaurarea puterii sovietice în vara anului 1944; copiii ai căror părinți au fost arestați, ajungeau în centre de triere și în coloniile de reeducare prin muncă. Băștinașii erau reținuți de organele represive sovietice „pentru presupusă activitate contrarevoluționară, naționalism, propagandă și agitație antisovietică, pregătirea rebeliunii armate și a diversiunilor îm-

⁵⁹ <https://www.zdg.md/stiri/partizanul-nostru-moldovean-cine-este-dmitrii-sorokin-cel-care-isi-dores-te-ca-rusii-sa-ajunga-prin-odesa-in-moldova/> accesat pe 27 decembrie 2025.

⁶⁰ <https://www.zdg.md/stiri/video-in-moldova-prin-odesa-victoria-va-fi-de-partea-rusiei-toast-al-pre-sedintelui-unui-asa-numit-centru-de-prietenie-si-cooperare-ruso-moldovenesc/> accesat pe 27 decembrie 2025.

⁶¹ Карамзин Н.М. История государства российского. Издательство „Наука”, Москва, 1989. Том 1, p. 15.

⁶² Carp S., Creangă L. Crime și abuzuri comise de militarii armatei ruse în Țara Românească, Moldova și Basarabia în prima jumătate a secolului XIX. Chișinău, 2025, p.13.

⁶³ Гуров А.И. Профессиональная преступность. Прошлое и современность. Москва: Юридическая литература, 1990, 91.

potriva puterii sovietice, terorism, banditism, susținerea teroriștilor. Alții, pentru că au locuit pe teritoriu ocupat de inamic, au fost membri ai unor organizații de partid, pentru spionaj, trădare de patrie, colaboraționism, pentru sustragerea de la plata impozitelor și neîndeplinirea obligației de predare a cotei de cereale la stat, pentru că erau înscriși în lista „chiaburilor” etc.”⁶⁴ În orfeline, școli speciale și colonii de reeducare prin muncă ajungeau și copiii localnicilor care nu se deziceau de religie. Autoritățile sovietice întreprindeau toate măsurile pentru ca aceștia să fie decăzuți din drepturile părintești. În vara anului 1948, conducerea MAI al RSSM raporta că „În republică au fost identificați 91 de elevi minori, care se aflau în mănăstiri în calitate de ascultători, fapt despre care a fost anunțat sovietul de miniștri al RSSM.”⁶⁵

Pentru a preveni asemenea cazuri, instituțiile de învățământ erau impuse să propage ateismul. În unul din articole sale, autorul sovietic A. V. Tanasii scrie: „reieșind din neregulile depistate în procesul de propagare a ateismului-științific, colectivul pedagogic al școlii medii din satul Pelenia, r-l Râșcani, cu sprijinul nostru a hotărât ferm să eficientizeze procesul de educație ateistă, începând cu prima zi și terminând cu ultima zi a aflării elevului în școală.”⁶⁶ Exemplele de mai sus sunt doar câteva din multitudinea celor existente, care aduc dovezi clare ce contravin cu mesajele propagandiștilor de tipul lui D. Sorokin și alți nostalgici pentru timpurile epocii sovietice.

Camuflarea violenței prin mesaje patriotice sunt instrumente utilizate de Federația Rusă și adepții Kremlinului din regiunile separatiste, care își doresc reconstituirea URSS prin ură și agresiune. În acest scop, începând cu anul 2000 grupuri de provocatori din rândul tinerilor „patrioți ruși” au comis crime împotriva emigranților. Mulți străini au fost hărțuiți prin intermediul rețelelor sociale. Din afirmațiile autoarei V. Burkovski: „În rețelele virtuale, pe lângă faptul că se promovează ura națională, rasială, se distribuie insulte și amenințări la adresa reprezentanților diferitelor naționalități, se mai desfășoară și „războaie virtuale”.⁶⁷ Se știe că despre intenția de a lansa un proiect de formare a unor grupuri de tineri capabili să îndeplinească astfel de misiuni distructive, vorbea fostul ministru al apărării din Federația Rusă, Serghei Șoigu, pe care l-a citat autoarea română Olguța Dogaru în unul din articolele publicate: „suntem pe punctul de a lansa o căutare majoră de programatori și experți IT. Avem nevoie de o nouă generație de tineri care vor dezvolta știința războiului”.⁶⁸ Astfel, „Chiar dacă în Internetul rus sunt identificate o mulțime de materiale cu conținut xenofob și rasist, autorii nu sunt sancționați penal.”⁶⁹

Viziunea autoarei V. Burkovski se reliefează din lipsa de reacții a organelor de drept din Rusia în cazuri când e necesară aplicarea legii. În acest context, ea intervine cu următorul comentariu, specificând că „Latura obiectivă a infracțiunii prevăzute la alin. (1) art. 282 Cod penal al Federației Ruse „Incitarea la ură sau dezbinare, precum și umilirea

⁶⁴ Carp S., Carp E. Tratamente inumane și degradante aplicate față de femei și minori în instituțiile de detenție din RSSM (anii 1944-1949), p. 39.

⁶⁵ Arhiva MAI al Republicii Moldova. Fond 103. Opis 6, Ex.71. Dosarul Nr. 1, vol.2, fila 113.

⁶⁶ Танасий Г.Ф. О некоторых педагогических условиях научно-атеистического воспитания учащихся. Итоговая научная конференция преподавательского состава института за 1965 год. Бельцы, 1966, p. 33.

⁶⁷ Бурковская В.А. Европейские стандарты по борьбе с ксенофобией и расизмом в интернете. În: Цепелев В.Ф., Мартыненко Н.Э., Беяева Л.И. и др. Современные проблемы уголовной политики, уголовного права, криминологии и уголовно-исполнительного права. Сборник научных статей. Москва, 2007, p. 107-108.

⁶⁸ Dogaru O. Supremția în spațiul cibernetic. Revista de investigare a criminalității. Volumul VIII-nr.1/ianuari-iunie 2015. Editura Universul Juridic, București, 2015, p. 301.

⁶⁹ Бурковская В.А. Op. cit., p.110.

demnității umane”, se caracterizează prin săvârșirea publică sau prin utilizarea mijloacelor de informare în masă a unor acțiuni orientate spre incitarea la ură ori dezbinare, precum și spre umilirea demnității persoanei, în funcție de diverse circumstanțe. Astfel, plasarea pe site-uri web a informațiilor care propagă ura sau dezbinarea, justificarea genocidului și a altor infracțiuni împotriva umanității, inclusiv insulte motivate de ură națională, urmează a fi calificate potrivit alin. (1) al prezentului articol, iar amenințările corespunzătoare – potrivit alin. (2).⁷⁰ Nu s-au identificat cazuri, în Federația Rusă, care să confirme tragerea la răspundere penală a persoanelor ce difuzează mesaje ce instigă la ură. Dimpotrivă, tinerii sunt încurajați să propage războiul de agresiune împotriva Ucrainei. Drept rezultat, mii de propagandiști folosind rețelele de socializare amenință cu moartea atât etnicii ucraineni, cât și reprezentanți ai altor popoare, prioritar din țările care acordă sprijin Ucrainei, pentru a-și apăra independența și suveranitatea. Chemări similare se răspândesc și în regiunile separatiste aflate sub ocupație rusă, inclusiv în așa-numita r.m.n. În acest sens, locuitorii din raioanele de est ale Republicii Moldova trebuie atenționați că „Prin propagandă de război se înțelege răspândirea în public a unor idei și concepții în favoarea unui război, care e îndreptată spre ațâțarea spiritelor militariste, care, în ultima instanță, pot declanșa un război.”⁷¹

4. CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

Așadar, potrivit legislației în vigoare, toți cetățenii Republicii Moldova care incită la ură și propagă războiul, sunt pasibili de pedeapsă penală. Reamintim că mulți autori ai unor asemenea mesaje sunt persoane care au făcut studiile în Federația Rusă și au petrecut vacanțele în taberele para-militare de educație „patriotică”, precum și alte categorii de persoane. Astfel, constatăm că unul din factorii care favorizează acest gen de infracțiuni este propaganda rusă ce cheamă în mod deschis la reunificarea spațiului post-sovietic prin încălcarea normelor de drept internațional și declanșarea unor războaie de agresiune. Reieșind din situația reală, considerăm necesar de a întreprinde măsuri de prevenire a unor asemenea manifestări infracționale prin blocarea activității așa-numitelor centre de cultură rusă care în realitate sunt niște nuclee de promovare a politicii de expansiune a Rusiei ce au scopul, prin acțiuni distructive, de a crea tensiuni în societate, de a provoca conflicte interetnice și de a discredita valorile europene.

Un alt factor ce contribuie la mărirea numărului nostalgicilor după regimul sovietic și a scepticilor euro integrării, ține de promovarea dublelor standarde în procesul de educare a tinerilor din Republica Moldova. Pe fondalul monumentelor lui Lenin, simbol al regimului criminal comunist, elevii din unele localități participă la ședințe festive consacrate sărbătorilor naționale. Spre regret, unele monumente au fost reinstalate la puțin timp după destrămarea URSS. În același timp, la biblioteci au fost distribuite memorii editate de către reprezentanții fostei nomenclaturi comuniste, în care autorii neagă crimele comunismului și prezintă victimele drept infractori.

În mun. Chișinău au apărut străzi ce poartă numele persoanelor implicate în autorizarea procesului de deportare a conaționalilor noștri în Siberia. Pe 2 martie, când se comemorează eroii căzuți în luptele de la Nistru din anul 1992, la Palatul Național au loc concerte distractive consacrate mărtisorului. Se știe că în epoca sovietică aceste concerte

⁷⁰ Ibidem, p. 108-109.

⁷¹ Borodac A. Op. cit., p. 26.

se organizau nu pentru a promova valorile naționale, ci în vederea împiedicării cetățenilor să consemneze sărbătorile pascale. Alternativa propusă de veteranii de război, ca ziua de 2 martie, când comemorăm eroii noștri ce au căzut în 1992 apărând integritatea teritorială și identitatea națională, să fie consemnată prin cântece patriotice, a rămas neuzită. Șirul exemplelor de acest gen poate fi continuat. Toate aceste acțiuni și inacțiuni din partea celor responsabili de a lua decizii în domeniile respective, diminuează aspirația tinerilor pentru valorile naționale, reducând dragostea și devotamentul pentru țară, popor și cultură. În contextul modern, educația patriotică necesită implicarea instituțiilor statului prin promovarea adevărului istoric, valorilor morale și civice, păstrarea identității culturale, care au menirea de a uni cetățenii cu patria lor, interesându-i să-și aducă contribuția prin acțiuni civice, muncă cinstită, respectarea legilor, continuarea tradițiilor și semnalaarea problemelor existente în comunitate.

BIBLIOGRAFIE
BIBLIOGRAPHY

- Andriuhin N.G. citat de Lelekov V. și Dobrosoțkaia Iu. În: Лелеков В.А., Добросоцкая Ю.П. Проблемы социальной адаптации выпускников детских домов и школ-интернатов как криминогенный фактор. Вестник Воронежского института МВД России. Nr. 2, 2011.
- Arhiva MAI al Republicii Moldova. Fond 103. Opis 5, Ex. 60. Dosarul Nr. 4, fila 181.
- Arhiva MAI al Republicii Moldova. Fond 103. Opis 6, Ex. 71. Dosarul Nr. 1, vol.2, fila 113.
- Артемиев А. А. Феномен насилия и его влияние на подростка. Труды Академии Управления МВД России. Nr. 3(15), сентябрь 2010.
- Berdiaev N.A. citat de Mișcenko O.N. În: Мигущенко О.Н.. Построение среды формирования здорового правосознания граждан как одно из важных условий обеспечения безопасности Российского государства. В: Бутылин В.Н., Гончаров И.В., Громова О.Н., Рыжова Ю.В. Политическая система и безопасность государства. Москва, 2009.
- Borodac A. Manual de drept penal. Partea specială, Chișinău, 2004.
- Carp S. Procesul de căutare a polițiștilor, militarilor și voluntarilor dispăruți fără veste în timpul războiului de la Nistru din anul 1992. Chișinău, 2022.
- Carp S., Carp E. Tratamente inumane și degradante aplicate față de femei și minori în instituțiile de detenție din RSSM (anii 1944-1949).
- Carp S., Condrat R. Informative tracking of ethnic Poles by Soviet repressive bodies on the territory of the Moldavian Soviet Socialist Republic. Internal Security. Volume: 15, No.: 2, 2023, Police Academy in Szczytno.
- Carp S., Creangă L. Crime și abuzuri comise de militarii armatei ruse în Țara Românească, Moldova și Basarabia în prima jumătate a secolului XIX. Chișinău, 2025.
- Cialidze V. Ugolovnaia Rossia „Terra”, Moscova, 1990.
- Dogaru O. Supremația în spațiul cibernetic. Revista de investigare a criminalității. Volumul VIII-nr.1/ianuarie-iunie 2015. Editura Universul Juridic, București, 2015.
- <https://protv.md/international/lista-lunga-de-violente-comise-de-soldatii-rusi-care-se-intorc-din-ucraina---2746545.html> (accesat la 31.12.2025).
- <https://www.zdg.md/stiri/partizanul-nostru-moldovean-cine-este-dmitrii-soro->

- kin-cel-care-isi-doreste-ca-rusii-sa-ajunga-prin-odesa-in-moldova/ (accesat la 27.12.2025).
- <https://www.zdg.md/stiri/video-in-moldova-prin-odesa-victoria-va-fi-de-partea-rusiei-toast-al-presedintelui-unui-asa-numit-centru-de-prietenie-si-cooperare-ruso-moldovenesc/> (accesat la 27.12.2025).
- Petrencu A. Rusia, 2019: „Acesta a fost un an greu...”, ProMemoria, Chișinău, 2020.
- Popescu A. Academia secretelor: intelectualii și spionajul: o istorie universală. Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011.
- Popova N. citată de Lelekov V. și Dobrosoțkaia Iu. În: Лелеков В.А., Добросоцкая Ю.П. Проблемы социальной адаптации выпускников детских домов и школ-интернатов как криминогенный фактор. Вестник Воронежского института МВД России. N. 2, 2011, ISSN 2071-3584.
- rtvi.point.md (accesat la 06.05.2024).
- stiri.md (accesat la 09.01.2025).
- Varticean I., Andrunachevici V., Anestiadi V. et.al. Enciclopedia Sovietică Moldovenească, Chișinău, 1981, vol. 8.
- Vitner I. Meridiane literare. București, 1960.
- Антонян Ю. М. Преступность среди женщин. Москва „Российское право”, 1992.
- Батршина Л.Р. О мерах предупреждения проявлений, связанных с экстремизмом в молодежной среде. Труды Академии Управления МВД России. Nr. 4(12), декабрь, 2009.
- Бурковская В.А. Европейские стандарты по борьбе с ксенофобией и расизмом в интернете. În: Цепелев В.Ф., Мартыненко Н.Э., Беляева Л.И. и др. Современные проблемы уголовной политики, уголовного права, криминологии и уголовно-исполнительного права. Сборник научных статей. Москва, 2007.
- Бурыкин В.М. Об опыте работы ветеранских организаций по патриотическому воспитанию сотрудников органов внутренних дел. Труды Академии Управления МВД России, Nr.4(12), Москва, декабрь, 2009.
- Введенская Л.А., Павлова Л.Г. Риторика для юристов. Учебное пособие для ВУЗов. Ростов-на-Дону, „Fenix”, 2007.
- Власова Н.А. О сущности и формах патриотического воспитания на занятиях по русскому языку в военном ВУЗе. Вестник Воронежского института МВД России Nr. 2/2011.
- Гревнова И.А., Панова Ю.А. Некоторые вопросы противодействия сексуальному насилию. În: Ситковский А.Л., Лесников Г.Ю. и др. Преступность и общество. Сборник научных трудов. Москва, 2009.
- Гуров А.И. Профессиональная преступность. Прошлое и современность. Москва: Юридическая литература, 1990.
- Дьяченко А.П. Интердевочки в зеркале прессы. În: Хотченков Ю.М., Шмаров И.В. Проституция и преступность. „Юридическая литература”, Москва, 1991.
- Иванцов С.В., Калашников И.А. Организованность как криминологическая особенность преступности несовершеннолетних. Вестник Воронежского института МВД России Nr.4. 2010.
- Игошев К.Е. Опыт социально-психологического анализа личности несовершеннолетних правонарушителей. Москва, 1967.
- Карамзин Н.М. История государства российского. Издательство „Наука” Москва,

1989. Том 1.

- Киреев М.П. Противодействие экстремизму в современной России и задачи органов внутренних дел. Труды Академии Управления МВД России, Nr.2(10), Москва, июнь 2009.
- Клушин О.З. Проявления агрессивности в среде функционирования органов внутренних дел. Труды Академии Управления МВД России, Nr.2(10), Москва, июнь 2009.
- Коневская О.Ю. Роль идеологии в обеспечении национальной безопасности: теория вопроса. În: Бутылин В.Н., Гончаров И.В., Громова О.Н., Рыжова Ю.В. Политическая система и безопасность государства. Москва, 2009.
- Корабельникова Ю.Л. Взаимодействие уполномоченного по правам человека в Российской Федерации с органами внутренних дел по обеспечению прав и свобод человека и гражданина. În: Бутылин В.Н., Мулукае Р.С., Гончаров И.В. Демократия и безопасность государства: правовые, исторические и социальные аспекты. Сборник научных трудов, Москва, 2008.
- Костин Ю.В. Нравственно-правовые аспекты модернизации политической системы современной России и безопасность государства. În: Бутылин В.Н., Гончаров И.В., Громова О.Н., Рыжова Ю.В. Политическая система и безопасность государства. Москва, 2009.
- Клушин О.З. Проявления агрессивности в среде функционирования органов внутренних дел. Труды Академии Управления МВД России, Nr.2(10), Москва, июнь 2009.
- Лебеденко И.М. Развитие воспитательной среды образовательных учреждений МВД России как условие и средство эффективности воспитательной работы с личным составом органов внутренних дел. Труды Академии Управления МВД России. Nr. 3, 15 сентябрь 2010.
- Лелеков В.А., Спичкин М.Ю. Механизм формирования и криминологические особенности личности несовершеннолетних, совершивших преступления корыстно-насильственной направленности. Вестник Воронежского института МВД России Nr.4, 2010.
- Лялякин Ю.Я. Влияние внешней миграции на безопасность государства: политико-правовые аспекты. În: Бутылин В.Н., Гончаров И.В., Громова О.Н., Рыжова Ю.В. Политическая система и безопасность государства. Москва, 2009.
- Массовое избиение в Благовещенске. ru.wikipedia.org
- Молодежь Молдавии. 17 января 1947 г.
- Назаров А.И., Федотов А.Е. Оперативно-розыскная профилактика молодежного экстремизма. Международная научно-практическая конференция „Обеспечение законности и правопорядка в странах СНГ”. Часть 1, Воронеж, 2009.
- Образцов А.В. Перспективы развития правоохранительной системы Российской Федерации. Труды Академии Управления МВД России. Nr. 4(12), декабрь, 2009.
- Польшиков А.В., Буслов М.М. Правовое положение несовершеннолетних в сфере уголовно-правовых отношений. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних. În: Анисимов А.А. и др. Правовые основы безопасности семьи и несовершеннолетних. Воронеж, 2013.
- Руднева Н.В. Информационный аспект духовно-нравственной модернизации правовой культуры молодежи. Вестник Воронежского института МВД России, Nr.4, 2010.

- Сахаров А.Б. Причины преступности в 1917-1953 годах. În: Криминология и профилактика преступлений. Под редакцией Алексеева. А.И. Москва, 1989.
- Смирнов В.Н., Бабкин А.В. Процесс психологической реадaptации сотрудников специальных подразделений органов внутренних дел как научно-практическая проблема. Труды Академии Управления МВД России. Nr. 3(15), сентябрь 2010.
- Степанов О.А. Концепция эффективного государства и участие в ее реализации органов внутренних дел на современном этапе. În: Бутылин В.Н., Гончаров И.В., Громова О.Н., Рыжова Ю.В. Политическая система и безопасность государства. Москва, 2009.
- Степкин Е.Ю. К вопросу о роли международного права в управлении органами внутренних дел. Труды Академии Управления МВД России. Nr. 4(12), декабрь, 2009.
- Танасий Г.Ф. О некоторых педагогических условиях научно-атеистического воспитания учащихся. Итоговая научная конференция преподавательского состава института за 1965 год. Бельцы, 1966.
- Якушева Ю.И. Семейное неблагополучие как фактор формирования личности несовершеннолетнего преступника. Международная научно-практическая конференция: Обеспечение законности и правопорядка в странах СНГ. Часть 1, Воронеж, 2009.

CZU: 343.148

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19564276>Artiom PILAT¹

artiom92@yandex.ru

CLASIFICAREA EXPERTIZELOR JUDICIARE CA MODALITATE DE APLICARE A CUNOȘTINȚELOR SPECIALE

Abstract: Articolul științific respectiv este dedicat unei analize a expertizei judiciare privită ca procedeu probatoriu în cadrul procesului penal, precum și a clasificării acesteia ca modalitate de aplicare a cunoștințelor speciale. Întrucât organul de urmărire penală nu dispune întotdeauna de cunoștințele necesare pentru a stabili anumite fapte ori împrejurări, iar chiar și în situația în care le-ar avea aprecierile sale obiective privind circumstanțele cauzei penale nu pot constitui probe în procesul penal, legiuitorul a reglementat expertiza judiciară ca procedeu probatoriu.

Expertiza judiciară, ca procedeu probatoriu în procesul penal, constă într-o activitate științifico-practică ce presupune realizarea unor investigații sistematice, prin utilizarea cunoștințelor speciale și a metodelor tehnico-științifice, în scopul formulării unor concluzii motivate referitoare la diverse fapte, împrejurări sau obiecte relevante cauzei.

Scopul direct al prezentului studiu științific îl constituie cercetarea propriu-zisă a expertizei judiciare sub aspectul interpretărilor legale și doctrinare, naturii acesteia, delimitarea expertizei judiciare de alte procedee probatorii, clasificarea expertizelor judiciare în funcție de domeniu, genul și specialitatea expertizei judiciare sau diverse criterii prevăzute de Nomenclatorul expertizelor judiciare, Codul de procedură penală, Legea cu privire la expertiza judiciară, descrierea fiecărei clasificări, realizarea delimitării dintre expertizele judiciare, evidențierea trăsăturilor definitorii ale expertizei judiciare efectuate în comisie sau ale expertizei judiciare complexe, ale expertizei repetate, precum și a expertizei obligatorii sau facultative.

Scopul indirect al studiului constă în relevarea importanței clasificării expertizelor judiciare privite ca modalitate de aplicare a cunoștințelor speciale.

Obiectivele prezentei lucrări științifice constau în: definirea conceptului de expertiză judiciară; enumerarea și descrierea criteriilor de clasificare a expertizelor judiciare; realizarea delimitării dintre expertizele judiciare; identificarea diferențelor esențiale între felurile expertizelor judiciare, precum și evidențierea rolului și importanței expertizei judiciare în realizarea scopului procesului penal etc.

Rezultatul studiului realizat îl constituie cercetarea lucrărilor științifice a autorilor autohtoni și a celor străini din domeniu, a legislației în vigoare și practicii, care la rândul său, va permite pătrunderea în esența problemei abordate și va asigura înțelegerea mai clară a importanței expertizei judiciare și clasificării în cadrul procesului penal per ansamblu.

¹ Conferențiar universitar, doctor, conferențiar al Catedrei „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>), e-mail: academia@mai.gov.md; e-mail: artiom92@yandex.ru ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6606-1952>

Cuvinte-cheie: expertiză judiciară, expertiză judiciară în comisie, expertiză judiciară complexă, expertiză judiciară repetată, cunoștințe speciale, procedeu probatoriu, activitate științifico-practică, expert judiciar, administrarea probelor, raport de expertiză.

CLASSIFICATION OF FORENSIC EXPERTISE AS A MEANS OF EMPLOYING SPECIALIZED KNOWLEDGE

Abstract: The respective scientific article is devoted to an analysis of forensic expertise viewed as an evidentiary procedure within criminal proceedings, as well as to its classification as a method of applying specialized knowledge.

Since the criminal investigation body does not always possess the necessary knowledge to establish certain facts or circumstances, and even in situations where it might have such knowledge, its objective assessments regarding the circumstances of a criminal case cannot constitute evidence in criminal proceedings, the legislator has regulated forensic expertise as an evidentiary procedure.

Forensic expertise, as an evidentiary procedure in criminal proceedings, consists of a scientific and practical activity that involves conducting systematic investigations through the use of specialized knowledge and technical-scientific methods, with the aim of formulating reasoned conclusions regarding various facts, circumstances, or objects relevant to the case.

The direct purpose of the present scientific study is the actual examination of forensic expertise from the perspective of legal and doctrinal interpretations, its nature, the delimitation of forensic expertise from other evidentiary procedures, the classification of forensic expertise depending on the field, type, and specialty of forensic expertise, or on various criteria provided by the Nomenclature of Forensic Expertises, the Criminal Procedure Code, and the Law on Forensic Expertise. The study also aims to describe each classification, to establish distinctions among forensic expertises, and to highlight the defining features of forensic expertise conducted by a commission or complex forensic expertise, repeated forensic expertise, as well as mandatory or optional forensic expertise.

The indirect purpose of the study consists in highlighting the importance of the classification of forensic expertises viewed as a method of applying specialized knowledge.

The objectives of the present scientific paper include defining the concept of forensic expertise; enumerating and describing the criteria for classifying forensic expertises; establishing distinctions among forensic expertises; identifying the essential differences between the types of forensic expertises; as well as emphasizing the role and importance of forensic expertise in achieving the purpose of criminal proceedings, etc.

As a result of the conducted study, research was carried out on the scientific works of both domestic and foreign authors in the relevant field, as well as on the applicable legislation and practice. This, in turn, will allow for a deeper understanding of the essence of the issue addressed and will ensure a clearer comprehension of the importance of forensic expertise and its classification within criminal proceedings as a whole.

Keywords: forensic expertise, commission-based forensic expertise, complex forensic expertise, repeated forensic expertise, specialized knowledge, evidentiary procedure, scientific and practical activity, forensic expert, taking of evidence, expert report.

1. INTRODUCERE.

Expertiza judiciară reprezintă un procedeu probatoriu prin care se garantează caracterul obiectiv al procesului de administrare a probelor în situații deosebit de complexe, având un rol esențial în aflarea adevărului. După cum menționează Gr. Theodoru, „Expertiza este o cercetare ce constă în operații specifice, efectuate de un expert. Pe baza cunoștințelor sale speciale și a echipamentului adecvat, expertul ajunge la concluzii referitoare la aspectele care trebuie clarificate. Concluziile expertului reprezintă probe,

iar raportul de expertiză în care sunt incluse constituie un mijloc de probă¹.

În doctrina străină au fost formulate diverse opinii cu privire la natura expertizei judiciare, aceasta fiind considerată fie un instrument auxiliar al altor procedee probatorii, fie o „hotărâre științifică”. În sistemul de drept englez, expertul este asimilat unui martor, iar raportul de expertiză este privit ca o declarație științifică a acestuia. De asemenea, s-a susținut că expertiza ar putea fi comparată cu cercetarea la fața locului. Reieșind din analiza dispozițiilor Codului de procedură penală român, deducem că expertiza constituie un procedeu probatoriu distinct, autonom, având o identitate proprie față de celelalte procedee probatorii.

În literatura de specialitate s-a conturat opinia potrivit căreia expertul are calitatea de auxiliar al justiției, întrucât desfășoară investigații independente menite să clarifice aspecte care presupun utilizarea unor cunoștințe de specialitate. Pentru evidențierea anumitor trăsături specifice ale expertizei judiciare, se impune realizarea unei clasificări a acesteia. Clasificarea expertizei judiciare facilitează îndeplinirea obiectivelor procesului penal și sprijină, totodată, desemnarea adecvată a expertului judiciar, formularea corespunzătoare a întrebărilor puse acestuia, precum și evaluarea corectă a concluziilor rezultate din efectuarea expertizei judiciare.

După cum menționează autorul M. Gheorghiță, „Ca bază pentru clasificarea expertizelor au fost luate obiectul și metoda cercetării, toate expertizele propunând a le diviza în zece domenii, și anume: criminalistice; medico-legale și psihofiziologice; ingineresti de transport; contabile și economico-financiare; tehnologice-ingineresti; tehnice; agricole; ecologice; biologice și a obiectelor de proveniență animală și vegetală”².

În ipoteza dezvoltării rezultatelor științifice obținute în prezentul articol va fi definit conceptul de expertiză judiciară, vor fi enumerate criteriile de clasificare a expertizelor judiciare și totodată va fi realizată clasificarea propriu-zisă după criterii enunțate a expertizelor judiciare. De asemenea, vor fi identificate diferențele esențiale între felurile expertizelor judiciare și va fi evidențiat rolul și importanța expertizei judiciare în realizarea scopului procesului penal per ansamblu.

2. METODE ȘI INSTRUMENTE DE CERCETARE.

În scopul realizării obiectivelor propuse *supra*, în prezentul articol au fost utilizate următoarele metode științifice de cercetare: metoda logică bazată pe analiza inductivă și cea deductivă, care permite o analiză mai detaliată a conceptului propus spre studiere; metoda comparativă pe larg utilizată în cercetarea criteriilor de clasificare a expertizelor judiciare; metoda sistemică care s-a aplicat la sistematizarea felurilor de expertiză judiciară în funcție de criteriile de clasificare specificate.

În procesul elaborării articolului științific, au fost consultate lucrări ale autorilor Ig. Dolea, D. Roman, Iu. Sedlețchi, M. Gheorghiță, Iu. Odagiu, L. Luchin, V. Todica, Gr. Theodoru, T. Plăieșu, precum și Hotărârile Plenului Curții Supreme de Justiție, Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, nr. 68 din 14 aprilie 2016 și numeroase cauze penale.

Listă de abrevieri:

RM – Republica Moldova;
CPP – Cod de Procedură Penală;
art. – articol;
alin. – alineat;

¹ Theodoru Gr., Plăieșu T. Expertiza judiciară. București: Editura Științifică, 1971, p. 270.

² Gheorghiță M. Tratat de criminalistică. Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2017. ISBN 978-9975-53, p. 696.

pct. – punct;
nr. – număr;
p. – pagină;
op.cit. – operă citată;
ș.a. – și alții;
etc. – etcetera.

3. DISCUȚII.

Chestiunea clasificării expertizelor judiciare a început să fie abordată în anii '50-'60 ai secolului trecut și, așa cum se poate observa, nu a fost pe deplin clarificată nici până în prezent. Opiniile specialiștilor din domeniu sunt variate, neexistând un criteriu unanim acceptat în ceea ce privește clasificarea acestora. În același timp, este de menționat precum că evoluția tehnico-științifică determină apariția unor noi ramuri ale științei și tehnicii, precum și a unor metode moderne de cercetare, ceea ce face imposibilă realizarea unei enumerări exhaustive a tuturor tipurilor de expertiză judiciară.

Reieșind din prevederile Hotărârii de Guvern nr. 195 din 24.03.2017³ cu privire la aprobarea Nomenclatorului expertizelor judiciare, expertizele judiciare sunt clasificate după: domeniu (criminalistic tradițional, chimico-criminalistic, biologic, economico-ingineresc, tehnico-ingineresc, psihologico-judiciare, psihiatrico-legal), genul expertizei judiciare (expertiza dactiloscopică; expertiza materialelor și a substanțelor; expertiza biologică etc.), specialitatea expertizei judiciare (expertiza urmelor digitale, palmare și plantare; expertiza armelor albe; expertiza ecologică a vibrațiilor și a vibrațiilor de fundal).

Așadar, în conformitate cu prevederile Hotărârii de Guvern nr. 195, din domeniul criminalistic tradițional fac parte următoarele genuri de expertiză judiciară:

- Expertiza dactiloscopică.
- Expertiza traseologică.
- Expertiza armelor albe.
- Expertiza grafoscopică.
- Expertiza de autor.
- Expertiza tehnică a documentelor.
- Expertiza de portret.
- Expertiza balistică.
- Expertiza fono- și videogramelor.
- Expertiza tehnico-explozivă.

Deci, conform Hotărârii de Guvern sus-menționate, din domeniul chimico-criminalistic tradițional face parte doar un gen de expertiză judiciară: Expertiza materialelor și a substanțelor; respectiv acest gen de expertiză se clasifică în următoarele specialități:

- Examinarea substanțelor narcotice (drogurilor) psihotrope și a precursorilor.
- Examinarea substanțelor narcotice (drogurilor) și psihotrope de origine vegetală.
- Examinarea substanțelor narcotice (drogurilor) și psihotrope de origine sintetică, a formelor medicamentoase și a produselor farmaceutice.
- Examinarea substanțelor de marcă a obiectelor aflate sub control special.
- Examinarea produselor petroliere și a lubrifiantilor.
- Examinarea metalelor, aliajelor și a articolelor fabricate din ele.
- Examinarea lacurilor, vopselelor și acoperirilor de vopsea.
- Examinarea fibrelor, materialelor fibroase și a produselor acestora de ardere.

³ Hotărârea de Guvern nr. 195 din 24.03.2017 privind aprobarea Nomenclatorului expertizelor judiciare. În Monitorul Oficial nr. 109-118, art. 274 din 07.04.2017.

- Examinarea sticlei, ceramicii și a articolelor fabricate din ele.
- Examinarea materialelor polimerice și a cauciucurilor.
- Examinarea criminalistică a lichidelor ce conțin alcool.
- Examinarea băuturilor alcoolice tari.
- Examinarea băuturilor slab-alcoolice și a altor lichide ce conțin alcool.
- Examinarea materialelor, documentelor și a scrisului.
- Examinarea urmelor secundare ale tragerii și a produselor împușcături.
- Examinarea substanțelor explozive, a produselor și a urmelor de explozii.
- Examinarea substanțelor de proveniență a solului.
- Examinarea inscripțiilor de marcă, a urmelor de ștanțare și refacere a inscripțiilor pe obiecte.

- Examinarea substanțelor necunoscute.

De asemenea, potrivit Hotărârii de Guvern nr. 195 din 24.03.2017, din domeniul biologic face parte doar un gen de expertiză judiciară, și anume expertiza biologică, care se clasifică în următoarele specialități:

- Expertiza obiectelor de proveniență animală (zoologică).
- Expertiza obiectelor de proveniență vegetală (botanică).
- Expertiza ecologică a biogeocenozei naturale și artificiale.
- Expertiza ecologică a solului.
- Expertiza ecologică botanică.
- Expertiza ecologică zoologică.
- Expertiza ecologică ornitologică.
- Expertiza ecologică entomologică.
- Expertiza ecologică ihtiologică.
- Expertiza ecologică microbiologică.
- Expertiza ecologică a bazinelor acvatice.
- Expertiza ecologică botanică (mediul acvatic).
- Expertiza ecologică ihtiologică (mediul acvatic).
- Expertiza ecologică microbiologică (mediul acvatic).
- Expertiza ecologică a aerului atmosferic.
- Expertiza ecologică microbiologică (în atmosferă).
- Expertiza ecologică a situației radioactive a mediului înconjurător.
- Expertiza ecologică a catastrofelor (naturale, antropogene, natural-antropogene).
- Expertiza ecologică a radiației.
- Expertiza ecologică a sunetelor și a zgomotului de fundal.
- Expertiza ecologică a radiației electromagnetice.
- Expertiza ecologică a vibrațiilor și a vibrațiilor de fundal.
- Expertiza de apreciere a nivelului ecologic confortabil în zona locativă (apartament, casă, oficiu).

- Expertiza ecologică în acțiunea gospodărească asupra mediului înconjurător.

Din domeniul economico-ingineresc, reieșind din prevederile Hotărârii de Guvern, fac parte următoarele genuri de expertiză judiciară:

- Expertiza economico-financiară.
- Expertiza merceologică.
- Expertiza în domeniul construcțiilor.

Din domeniul tehnico-ingineresc fac parte următoarele genuri de expertiză judiciară:

- Expertiza autotehnică.
- Expertiza aparatelor și a instalațiilor.

- Expertiza tehnico-incendiară.
- Expertiza mijloacelor și a tehnologiilor informaționale.
- Expertiza dispozitivelor radioelectronice.
- Expertiza tehnicii de securitate în muncă.

Din domeniul psihologico-judiciar face parte expertiza psihologică, care se clasifică în următoarele specialități:

- Expertiza psihologică în procesul civil.
- Expertiza psihologică în procesul penal.

Domeniului medico-legal îi sunt caracteristice următoarele genuri de expertiză judiciară:

- Expertiza medico-legală a cadavrelor și a părților de cadavre umane.
- Expertiza medico-legală a persoanelor.
- Expertiza medico-legală în baza documentelor medicale.
- Expertiza medico-legală a obiectelor biologice de origine umană și a corpurilor delictive.

Domeniul psihiatrico-legal cuprinde, la rândul său următoarele genuri de expertiză judiciară:

- Expertiza psihiatrico-legală.
- Expertiza psihiatrico-psihologică.
- Expertiza clinico-psihologică.
- Expertiza psihiatrico-narcologică.

Un alt criteriu de clasificare a expertizelor judiciare, reglementat de Codul de procedură penală, îl constituie necesitatea efectuării acestora. În acest sens, expertizele judiciare se împart în expertize judiciare obligatorii, realizate în condițiile prevăzute de art. 143 CPP al RM, și expertize judiciare facultative.

Dispoziții similare se regăsesc în art. 97 CPP al Republicii Moldova, care prevede expres că existența, natura și gravitatea vătămarilor corporale se stabilesc prin raportul de expertiză medico-legală. În consecință, raportul de constatare medico-legală are rolul de a confirma existența sau inexistența infracțiunii și, totodată, constituie temeiul pentru dispunerea expertizei judiciare după începerea urmăririi penale.

De asemenea, anumite hotărâri explicative ale Plenului Curții Supreme de Justiție, deși nu au caracter obligatoriu, recomandă efectuarea expertizei judiciare în anumite situații. Prin urmare, Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală⁴ prevede că „la evaluarea circumstanțelor săvârșirii violului și/sau a acțiunilor violente cu caracter sexual asupra persoanei care se află în stare de ebrietate, instanțele judecătorești trebuie să reiasă din faptul că prezența imposibilității victimei de a se apăra ori de a-și exprima voința este confirmată numai atunci când ebrietatea, provocată de consumul alcoolului, substanțelor narcotice sau altor substanțe euforizante, avea un astfel de grad, încât lipsea victima de putința de a opune rezistență făptuitorului, ori de a-și da seama ce se întâmplă cu ea sau de a-și manifesta voința. În funcție de caz, consumul alcoolului sau al substanțelor narcotice se va stabili printr-o expertiză corespunzătoare”.

De asemenea, Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor⁵, prevede că „le-

⁴ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 17 din 7 noiembrie 2005 despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală. Pct. 3.

⁵ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 11 din 24 decembrie 2012 cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor. Pct. 3.

gătura de cauzalitate dintre acțiunea și inacțiunea făptuitorului și urmările prejudiciabile sub formă de moarte cerebrală a victimei trebuie să fie stabilite cu atenție în fiecare caz în parte. De aceea, în toate cauzele care au ca obiect o infracțiune de omor se efectuează o expertiză medico-legală, care are drept scop tocmai stabilirea cauzelor decesului⁶.

Prevederile respective sunt regăsite și în alte Hotărâri ale Plenului Curții Supreme de Justiție: Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre purtarea (portul), păstrarea (deținerea), transportarea, fabricarea, comercializarea ilegală, sustragerea armelor de foc, a munițiilor sau a substanțelor explozive, păstrarea neglijentă a armelor de foc și a munițiilor⁶; Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție cu privire la practica judiciară de aplicare a legislației penale ce reglementează circulația drogurilor, etnobotanicelor sau analoagelor acestora și a precursorilor⁷; Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației în cadrul examinării cauzelor penale referitoare la încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport⁸.

Legea în vigoare privind expertiza judiciară și statutul expertului judiciar instituie o clasificare a expertizelor judiciare care se află în contradicție cu dispozițiile Codului de procedură penală.

Prin urmare, art. 27 al Legii cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar prevede clasificarea expertizelor judiciare după următoarele criterii:

- „consecutivitatea efectuării expertizelor;
- volumul cercetărilor;
- numărul de experți care au participat la efectuarea cercetărilor;
- numărul de domenii științifice aplicate la efectuarea expertizei⁹.

În literatura de specialitate și în legislație nu există o opinie unanimă referitoare la prima expertiză dispusă într-o cauză penală. Autorii Iu. Odagiu și L. Luchin¹⁰ menționează că „expertiza inițială este prima expertiză care se dispune într-o cauză penală., La rândul său, autorul M. Gheorghită susține că „expertiza primară se dispune pentru prima dată într-o cauză cercetată sau examinată în instanță¹¹. Autorii Iu. Odagiu și V. Todica menționează că după consecutivitatea efectuării, expertizele pot fi clasificate în inițiale și repetate. Expertiza inițială (primară) este prima expertiză dispusă în cauză¹². Și legea cu privire la expertiza judiciară operează cu termenul „expertiza primară”, însă termenul respectiv nu este reglementat în Codul de procedură penală.

Potrivit Dicționarului explicativ al limbii române, termenii „inițial” și „primar” sunt sinonimi, având aceeași semnificație. Codul de procedură penală nu precizează că prima expertiză ar fi „inițială” sau „primară”, utilizând exclusiv noțiunea de expertiză judiciară. Aceas-

⁶ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 31 din 9 noiembrie 1998 cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre purtarea (portul), păstrarea (deținerea), transportarea, fabricarea, comercializarea ilegală, sustragerea armelor de foc, a munițiilor sau a substanțelor explozive, păstrarea neglijentă a armelor de foc și a munițiilor.

⁷ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 2 din 26 decembrie 2012 cu privire la practica judiciară de aplicare a legislației penale ce reglementează circulația drogurilor, etnobotanicelor sau analoagelor acestora și a precursorilor.

⁸ Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 20 din 8 iulie 1999 despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației în cadrul examinării cauzelor penale referitoare la încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport.

⁹ Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, nr. 68 din 14 aprilie 2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 157-162.

¹⁰ Odagiu Iu., Luchin L. Op. cit., p. 13.

¹¹ Gheorghită M. Op. cit., p. 698.

¹² Odagiu Iu., Todica V. Expertize judiciare. Chișinău: Centrul editorial-poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2002, ISBN 9975-930-35-2, p. 8.

ta indică faptul că, în cadrul expertizei, obiectele sunt analizate pentru prima dată în cauza respectivă. În situația dispunerii unei expertize suplimentare sau repetate, se subînțelege că obiectele vizate au fost deja examinate anterior în cadrul aceleiași cauze penale.

Susținem poziția legiuitorului privind neutilizarea termenului „expertiză inițială (primară)” în Codul de procedură penală, deoarece expertiza judiciară este, prin natura sa, prima în cadrul cauzei, acest lucru rezultând implicit din lipsa mențiunii în actul de dispunere. Organul de urmărire penală poate dispune efectuarea expertizei judiciare în comisie în situațiile în care examinarea obiectelor supuse cercetării implică un grad ridicat de complexitate, atunci când expertiza este de volum mare sau dacă concluziile expertizelor anterioare sunt contradictorii ori prezintă diferențe esențiale. Conform Codului de procedură penală, expertiza în comisie se realizează de cel puțin doi experți judiciari de aceeași specializare sau, după caz, de specializări diferite.

Decizia privind efectuarea expertizei în comisie aparține organului de urmărire penală, procurorului sau instanței de judecată. Totuși, în anumite situații, conducătorul instituției de expertiză judiciară poate propune efectuarea expertizei în comisie, ținând cont de complexitatea cercetărilor ce urmează a fi efectuate.

În rezultatul efectuării cercetărilor necesare, comisia întocmește un singur raport de expertiză judiciară, care este semnat de către fiecare expert judiciar în parte, membru al comisiei de experți. În situația în care „...nu există o concluzie comună, unanim acceptată, în raportul de expertiză judiciară se prezintă concluzia acceptată de majoritatea experților participanți la efectuarea expertizei judiciare în comisie ori se declară imposibilitatea prezentării unor concluzii comune. Opiniile separate ale experților se expun în concluzii separate care se anexează la raportul de expertiză judiciară și se prezintă ordonatorului expertizei judiciare”¹³.

Pornind de la cele expuse anterior, pot fi identificate următoarele trăsături definitorii ale expertizei judiciare efectuate în comisie:

- investigația este realizată de mai mulți experți judiciari, fie de aceeași specialitate, fie de specializări diferite;
- rezultatele obținute sunt analizate în cadrul comisiei de experți;
- se întocmește un raport unic de expertiză judiciară, semnat de toți membrii comisiei;
- în situația existenței unor opinii divergente între experți, acestea sunt formulate separat și anexate la raportul de expertiză judiciară.

Expertiza judiciară complexă este dispusă în vederea stabilirii unor împrejurări cu relevanță probatorie în cauza penală, atunci când clarificarea acestora presupune efectuarea unor investigații din domenii diferite. Această formă de expertiză permite o analiză amplă, aprofundată și multidimensională a obiectului cercetat, prin utilizarea cunoștințelor de specialitate din două sau mai multe domenii distincte.

În ceea ce privește aspectul referitor la trăsăturile esențiale ale expertizei judiciare complexe, în literatura de specialitate nu există o opinie unanimă. Astfel, unii autori precum I.A. Kudreavțev¹⁴ susțin că elementul care diferențiază expertiza complexă de celelalte expertize judiciare constă în aplicarea cunoștințelor speciale din două sau mai multe domenii în procesul cercetării aceluiasi obiect parvenit la examinare.

Potrivit dispozițiilor art. 147 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, expertiza judiciară complexă este dispusă atunci când stabilirea unei circumstanțe rele-

¹³ Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.

¹⁴ Кудрявцев И.А. Комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза. Москва: Юристъ, 1999. ISBN 5-211-04160-7. ISBN 5-211-04160-7, с. 18.

vante pentru cauza penală impune realizarea unor investigații din mai multe domenii. În cadrul efectuării acestei expertize pot fi antrenați mai mulți experți cu calificări în diferite tipuri de expertiză judiciară sau, după caz, un singur expert care deține competențe în mai multe genuri de expertiză.

Cel mai des sunt efectuate expertize complexe medico-criminalistice, incluși și medico-balistice pentru stabilirea mecanismului împușcăturii, medico-traseologice pentru stabilirea mecanismului cauzării vătămarilor corporale, de exemplu rănirea cu cuțitul. Deseori sunt dispuse și expertize de transport-traseologice pentru stabilirea mecanismului provocării accidentului rutier și a altor părți ale mijlocului de transport¹⁵.

Expertiza judiciară complexă prezintă un set de trăsături specifice care o diferențiază de celelalte forme de expertiză judiciară. Astfel, la realizarea acesteia participă mai mulți experți cu specializări distincte, între care se distribuie atribuțiile pe parcursul desfășurării investigațiilor.

Spre deosebire de expertiza obișnuită, în care toți experții iau parte în mod egal la efectuarea cercetărilor, în cadrul expertizei complexe fiecare expert examinează doar acele obiecte care țin de domeniul său de competență și aplică metodele pe care le stăpânește în mod corespunzător. Expertiza complexă este realizată de experți din domenii diferite atunci când stabilirea unor împrejurări relevante pentru cauza penală nu poate fi realizată prin expertize individuale sau când cercetările necesare depășesc competența unui singur expert ori a unei comisii formate din experți de aceeași specializare. Răspunsurile la întrebările formulate la dispunerea expertizei complexe rezultă din cercetările efectuate de mai mulți specialiști, prin utilizarea unui ansamblu de cunoștințe de specialitate. Concluzia finală este una comună, întemeiată pe rezultatele obținute de experți diferiți, iar la formularea acesteia pot participa nu toți experții implicați în cercetări, ci doar aceia care au competență în raport cu obiectul comun al investigațiilor¹⁶.

Pornind de la cele expuse anterior, pot fi evidențiate următoarele caracteristici ale expertizei judiciare complexe:

- necesitatea utilizării cunoștințelor de specialitate din mai multe domenii;
- existența unui obiect unic al cercetării;
- efectuarea investigațiilor de către mai mulți experți judiciari cu specializări diferite sau, după caz, de către un singur expert care deține calificări în mai multe genuri de expertiză judiciară. Rezultatele cercetării sunt consemnate într-un raport unic de expertiză judiciară.

În consecință, expertiza judiciară complexă constituie o investigație realizată de mai mulți experți specializați în domenii diferite ale expertizei judiciare ori de un singur expert cu competențe multidisciplinare, care analizează un singur obiect supus cercetării, prin aplicarea unor cunoștințe provenite din diverse domenii ale științei, tehnicii, artei și altor ramuri conexe. Conform prevederilor Codului de procedură penală, „Dacă concluziile expertului sunt neclare, contradictorii, neîntemeiate, dacă există îndoieli în privința veridicității lor și dacă aceste deficiențe nu pot fi înlăturate prin audierea expertului sau dacă a fost încălcată ordinea procesuală de efectuare a expertizei judiciare, poate fi dispusă efectuarea unei expertize judiciare repetate de către un alt expert sau o altă comisie de experți”¹⁷.

În redacția Codului de procedură penală din anul 2009, *expertiza repetată* era în-

¹⁵ Григорьева В.Н., Химичева Г.П. Уголовный процесс. Учебник. Москва: Юристъ, 2001, ISBN 5-238-00293-9, c. 158.

¹⁶ Ibidem, c. 158.

¹⁷ Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.

locuită cu *contraexpertiza*. *Contraexpertiza* se efectuează în cazurile când concluziile expertului nu sunt întemeiate, există îndoieli în privința lor sau a fost încălcată ordinea procesuală de efectuare a expertizei. *Contraexpertiza* este efectuată de alți experți, la ea putând participa primul expert pentru a da explicații, însă acesta nu participă la efectuarea investigațiilor și la finalizarea concluziilor¹⁸.

În practica organelor de urmărire penală, în anumite situații, apare necesitatea dispunerii unei expertize judiciare repetate. În acest context, poate fi prezentat un exemplu practic în care, pe parcursul desfășurării urmăririi penale, s-a impus efectuarea unei asemenea expertize.

Victima N.G. a înaintat o cerere către organul de urmărire penală pentru a solicita efectuarea unei expertize judiciare dactiloscopice repetate, motivând că, în cadrul expertizei inițiale, ofițerul de urmărire penală a transmis pentru cercetarea comparativă o fișă dactiloscopică ce conținea impresiuni digitale și palmare care nu aparțineau bănuțului, ci unei alte persoane, deși atât în ordonanță, cât și în fișa dactiloscopică, acestea au fost indicate ca ale bănuțului. În urma examinării realizate în cadrul expertizei primare, s-a stabilit că urma ridicată de la fața locului nu aparținea bănuțului. Ca urmare a admiterii cererii formulate de victimă, au fost prelevate din nou mostre de comparație de la bănuț, iar organul de urmărire penală a dispus efectuarea unei expertize judiciare dactiloscopice repetate¹⁹.

În ordonanța de dispunere a expertizei judiciare repetate, pe lângă întrebările privind valabilitatea urmei papilare și apartenența acesteia bănuțului, expertului judiciar i-a fost pusă următoarea întrebare: Dacă amprente papilare înscrise pe fișa dactiloscopică întocmită la data de 14.04.2016 pe numele cetățeanului D.M. și cele de pe fișa dactiloscopică întocmită la data de 20.05.2016 pe numele aceleiași persoane au fost realizate de una și aceeași persoană?

În urma investigațiilor efectuate, s-a stabilit că amprente papilare consemnate pe toate fișele dactiloscopice aparțin aceleiași persoane. Prin urmare, expertiza judiciară repetată a vizat aceleași obiecte, fapte și circumstanțe, având ca obiect soluționarea aceluiași întrebări care au fost formulate și în cadrul expertizei primare. Rezultatele expertizei judiciare repetate au aceeași valoare probantă ca și rezultatele expertizei anterioare și se apreciază în coroborare cu alte probe²⁰.

Potrivit prevederilor art. 148 alin. (1) CPP, „expertiza judiciară suplimentară se dispune în cazul când organul de urmărire penală, procurorul ori instanța de judecată care a dispus efectuarea expertizei judiciare constată că raportul expertului nu este complet și necesită explicații sau completări ori dacă apar întrebări noi referitoare la circumstanțele examinate și, în toate cazurile, răspunsurile nu pot fi obținute prin audierea expertului, se dispune efectuarea unei expertize judiciare suplimentare de către același expert sau de către un alt expert”.

În cauza penală nr. xxxxxxxxxx, în cadrul efectuării expertizei judiciare dactiloscopice, expertului judiciar i-au fost puse două întrebări: dacă urmele papilare sunt apte pentru identificare și dacă acestea aparțin cetățeanului V.X. În cursul cercetărilor, expertul judiciar D.G. a determinat care dintre urme sunt valabile pentru identificare, însă nu a putut formula un răspuns la cea de-a doua întrebare, motivând că fișa dactiloscopică a cetățeanului V.X. nu conține un număr suficient de elemente necesare pentru efectuarea

¹⁸ Dolea Ig., Roman D., Sedlețchi Iu. ș.a. Drept Procesual Penal. Chișinău: Cartea Juridică, 2009. CZU: 343.12. ISBN 978-9975-78-833-5, p. 344.

¹⁹ Cauza penală nr. 2014450191.

²⁰ Dolea Ig. Cod de procedură penală. Comentariu aplicativ. Ediția II. Chișinău: Editura „Cartea Juridică”, 2020, ISBN 978-9975-3418-0-6, p. 513.

analizei comparative.

În vederea stabilirii apartenenței urmelor papilare ridicate de la locul faptei cetățeanului V.X., ofițerul de urmărire penală a procedat la prelevarea unor mostre suplimentare pentru comparație și a dispus efectuarea unei expertize judiciare suplimentare²¹.

Pentru a determina dacă urmele papilare ridicate de la locul faptei îi aparțin cetățeanului V.X., ofițerul de urmărire penală a prelevat mostre suplimentare în vederea comparației și a dispus realizarea unei expertize judiciare suplimentare²².

Autorul I.L. Petruhin afirmă că expertiza suplimentară este dispusă când nu sunt îndoieli referitoare la obiectivitatea concluziei expertului, însă acestea necesită completări sau clarificări²³.

Apariția unor noi întrebări referitoare la obiectele examinate anterior în cadrul expertizei inițiale este determinată de faptul că concluziile formulate de expert în urma acestei expertize sau alte circumstanțe relevante au servit drept temei pentru formularea unor aspecte suplimentare care nu au fost adresate inițial expertului, deși vizează aceleași obiecte deja cercetate. Finalitatea expertizei suplimentare constă în precizarea și elucidarea concluziilor expertizei inițiale. În situația în care se constată că opinia expertului este insuficient de clară ori incompletă, se poate recurge la audierea acestuia, cu condiția să nu fie necesare investigații suplimentare.

Din perspectivă practică, dispunerea unei expertize suplimentare devine necesară atunci când informațiile relevante nu pot fi obținute prin audierea expertului sau când se impune efectuarea unor cercetări adiționale asupra obiectelor examinate anterior. Expertiza suplimentară poate fi încredințată atât expertului care a realizat cercetarea inițială, cât și unui alt expert.

4. REZULTATE.

Diferența esențială dintre expertiza suplimentară și cea repetată constă în faptul că, în cazul expertizei suplimentare, se urmărește elucidarea unor aspecte care nu au fost clarificate anterior, pe când expertiza repetată vizează reexaminarea unor întrebări care au fost deja soluționate în cadrul expertizei inițiale. În consecință, și procedura de dispunere și efectuare a acestor două tipuri de expertize este diferită. Astfel, expertiza suplimentară poate fi încredințată aceluiași expert care a realizat cercetarea inițială sau unui alt expert, în timp ce expertiza repetată se efectuează obligatoriu de către un alt expert ori de către o comisie de experți. Totodată, audierea expertului, în scopul clarificării unor neconcordanțe sau neclarități din raportul de expertiză judiciară, poate contribui la respectarea termenului rezonabil al urmăririi penale, întrucât dispunerea și realizarea unei expertize judiciare suplimentare implică un interval de timp mai mare comparativ cu procedura audierii expertului.

De asemenea, nu este întotdeauna clar în ce situații un raport de expertiză judiciară poate fi considerat incomplet. În opinia noastră, un astfel de raport este incomplet atunci când: expertul nu a răspuns la toate întrebările formulate de ordonator sau nu a oferit răspunsuri complete la acestea; nu au fost examinate toate obiectele supuse expertizei; anumite circumstanțe relevante ale cauzei nu au fost analizate sau luate în considerare; metodele de cercetare au fost aplicate într-un mod parțial sau insuficient. În situațiile în care concluziile expertului sunt incomplete din cauza utilizării insuficiente a bazei tehni-

²¹ Cauza penală nr. 2015482180.

²² Dolea Ig. Op. cit., p. 514.

²³ Петрухин И.Л. Экспертиза как средство доказывания в советском уголовном процессе. Москва: Юридическая Литература, 1964, с. 701.

co-materiale sau a neglijării unor circumstanțe importante indicate în actul de dispunere a expertizei, acestea pot fi considerate neîntemeiate și pot ridica îndoieli cu privire la veridicitatea lor, constituind astfel un motiv întemeiat pentru dispunerea unei expertize judiciare repetate.

Raportul de expertiză judiciară poate fi considerat incomplet atunci când ordonatorul nu a pus la dispoziție toate obiectele necesare cercetării sau nu a formulat toate întrebările necesare pentru clarificarea tuturor circumstanțelor cauzei. Totuși, în această situație, concluziile expertului rămân obiective și întemeiate, fiind rezultatul analizei obiectelor prezentate spre examinare, în limitele stabilite de actul de dispunere a expertizei judiciare.

În acest context, este important de subliniat că, la dispunerea unei expertize judiciare suplimentare, raportul de expertiză inițial trebuie anexat obligatoriu la actul de dispunere a expertizei. Nerespectarea acestei cerințe conferă expertului, potrivit prevederilor art. 148 alin. (5) din CPP al RM, dreptul de a refuza efectuarea expertizei judiciare suplimentare.

5. CONCLUZII.

Problema clasificării expertizelor judiciare a luat începutul din anii '50-'60 ai secolului al XX-lea și, după cum constatăm, nu este soluționată nici actualmente. Opiniile specialiștilor în domeniu sunt diverse și numitorul comun, referitor la clasificarea expertizelor, nu a fost identificat.

Totodată, recunoaștem faptul că, datorită progresului tehnico-științific, apar noi domenii ale științei și tehnicii, noi metode de cercetare, ceea ce contribuie la imposibilitatea de a enumera toate formele de expertiză judiciară. O diversitate de opinii în domeniul științei expertizei judiciare este benefică, contribuind la elucidarea și soluționarea unor probleme referitoare la activitatea de expertiză judiciară, însă nu este admisibil ca Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar să reglementeze instituția expertizei judiciare diferit în comparație cu prevederile Codului de procedură penală.

În acest context, este extrem de important să menționăm că prevederile legale referitoare la expertiza judiciară și clasificarea acesteia în funcție de diversitatea criteriilor existente constituie cheia de bază în procesul de realizare a urmăririi penale, aflării adevărului, atragerii la răspunderea penală a persoanelor vinovate de săvârșirea infracțiunii. Toate acestea se efectuează în vederea stabilirii unei pedepse echitabile și egal proporționale cu fapta comisă și realizării scopului de bază al procesului penal – înfăptuirea justiției în cauzele penale.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

- Cauza penală nr. 2014450191. Arhiva Organului de urmărire penală a IP Taraclia.
Cauza penală nr. 2015482180. Arhiva Organului de urmărire penală a IP Buiucani.
Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110.
Dolea Ig. Cod de procedură penală. Comentariu aplicativ. Ediția II. Chișinău: Editura Cartea Juridică, 2020. 1408 p. ISBN 978-9975-3418-0-6.
Dolea Ig., Roman D., Sedlețchi Iu. ș.a. Drept Procesual Penal. Chișinău: Editura Cartea Juridică, 2009. 320 p. CZU: 343.12. ISBN 978-9975-78-833-5.

- Gheorghită M. Tratat de criminalistică. Chișinău: „Tipografia Centrală”, 2017, 872 p. ISBN 978-9975-53-834-3.
- Hotărârea de Guvern nr. 195 din 24.03.2017 privind aprobarea Nomenclatorului expertizelor judiciare. În Monitorul Oficial nr. 109-118, art. 274 din 07.04.2017.
- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 11 din 24 decembrie 2012 cu privire la practica judiciară în cauzele penale referitoare la infracțiunile săvârșite prin omor. Pct. 3.
- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 17 din 7 noiembrie 2005 despre practica judiciară în cauzele din categoria infracțiunilor privind viața sexuală. Pct. 3.
- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 2 din 26 decembrie 2012 cu privire la practica judiciară de aplicare a legislației penale ce reglementează circulația drogurilor, etnobotanicelor sau analoagelor acestora și a precursorilor.
- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 20 din 8 iulie 1999 despre practica judiciară cu privire la aplicarea legislației în cadrul examinării cauzelor penale referitoare la încălcarea regulilor de securitate a circulației și de exploatare a mijloacelor de transport.
- Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 31 din 9 noiembrie 1998 cu privire la practica judiciară în cauzele penale despre purtarea (portul), păstrarea (deținerea), transportarea, fabricarea, comercializarea ilegală, sustragerea armelor de foc, a munițiilor sau a substanțelor explozive, păstrarea neglijentă a armelor de foc și a munițiilor.
- Legea cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, nr. 68 din 14 aprilie 2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 157-162.
- Odagiu Iu., Luchin L. Expertize judiciare. Ghid practic. Chișinău: Print-Caro, 2011. 132 p. ISBN 978-9975-935-83-8.
- Odagiu Iu., Todica V. Expertize judiciare. Chișinău: Centrul editorial poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, 2002. 76 p. ISBN 9975-930-35-2.
- Theodoru Gr., Plăieșu T. Expertiza judiciară. București: Editura Științifică, 1971. 420 p.
- Григорьева В.Н., Химичева Г.П. Уголовный процесс. Учебник. Москва: Юрист, 2001. ISBN 5-238-00293-9. 280 с.
- Кудрявцев И.А. Комплексная судебная психолого-психиатрическая экспертиза. Москва: Юрист, 1999. ISBN 5-211-04160-7. 497 с.
- Петрухин И.Л. Экспертиза как средство доказывания в советском уголовном процессе. Москва: Юридическая Литература, 1964. 866 с.

CZU: 343.8:37:347.96

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19564498>Svetlana GHEORGHIEVA¹

gheorghieva.sv@gmail.com

Vadim SUHOV²

vadim_suhov@yahoo.com

EDUCATION AS A PRECONDITION FOR ACCESS TO LEGAL AID IN THE PENITENTIARY CONTEXT

Abstract: Access to state-guaranteed legal aid for prisoners remains a complex issue, particularly within the specific constraints of the penitentiary environment. Although this right is formally recognized, its practical exercise is often hindered by institutional isolation, restricted access to information and limited legal awareness. In this context, the education of prisoners acquires a meaning that goes beyond the traditional understanding of rehabilitation.

The purpose of this study is to examine education as a practical precondition for prisoners' access to legal aid and, consequently, to justice. The analysis draws on international standards, doctrinal writings and judicial practice, highlighting the gap between the formal recognition of the right to legal aid and its effective use in penitentiary institutions. The findings indicate that without a basic level of education and legal awareness, legal aid tends to remain formal and underutilized, failing to provide real protection of rights. From both a theoretical and practical perspective, the study supports the idea that education and legal awareness should be viewed as integral components of access to justice mechanisms for prisoners, contributing to a more effective and meaningful exercise of their rights.

¹ Lector universitar, doctor în drept, Catedra „Drept public”, Universitatea de Stat din Comrat (ROR: <https://ror.org/024zspx22>), e-mail: kdu_91@kdu.md; e-mail: gheorghieva.sv@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7494-1351>

² Lector universitar, doctor în drept, Catedra „Drept public”, Universitatea de Stat din Comrat (ROR: <https://ror.org/024zspx22>), e-mail: kdu_91@kdu.md; e-mail: vadim_suhov@yahoo.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-8699-7216>

Keywords: prisoners; right to education; legal aid; access to justice; legal awareness; penitentiary system.

EDUCAȚIA CA PREMISĂ A ACCESULUI LA ASISTENȚĂ JURIDICĂ ÎN MEDIUL PENITENCIAR

Abstract: Problema accesului persoanelor condamnate la asistență juridică garantată de stat rămâne una sensibilă, mai ales în condițiile specifice mediului penitenciar. Deși acest drept este recunoscut la nivel normativ, în practică el este adesea dificil de exercitat din cauza izolării instituționale, a limitării accesului la informație și a nivelului scăzut de informare juridică. În acest context, educația persoanelor private de libertate capătă o semnificație care depășește cadrul clasic al resocializării.

Scopul prezentului studiu este de a analiza educația condamnaților ca premisă reală a accesului la asistență juridică și, implicit, la justiție. Analiza se bazează pe standarde internaționale, lucrări doctrinare și exemple de practică judiciară, evidențiind discrepanța dintre recunoașterea formală a dreptului la asistență juridică și posibilitatea efectivă de utilizare a acestuia în penitenciare. Rezultatele cercetării arată că, în lipsa unui nivel minim de educație și de informare juridică, asistența juridică riscă să rămână un mecanism formal, greu accesibil și insuficient valorificat de beneficiari. Din perspectivă teoretică și practică, concluziile susțin necesitatea integrării educației și a informării juridice în structura mecanismelor de acces la justiție destinate persoanelor condamnate.

Cuvinte-cheie: persoane condamnate; dreptul la educație; asistență juridică; acces la justiție; informare juridică; sistem penitenciar.

1. INTRODUCTION.

In contemporary legal systems, state-guaranteed legal aid is widely regarded as a core mechanism for ensuring access to justice and for giving practical effect to the principle of equality before the law. International standards emphasise that legal aid cannot be reduced to the formal appointment of legal counsel; rather, it must secure a genuine and effective opportunity for individuals to protect their rights and legitimate interests, particularly where they find themselves in a vulnerable social or institutional position¹. From this perspective, the situation of convicted persons serving custodial sentences warrants particular attention, as their access to law is objectively constrained by custodial regimes, institutional isolation and pronounced information asymmetries.

Although deprivation of liberty lawfully entails restrictions on certain rights, international penitentiary standards are premised on the principle that convicted persons retain all fundamental rights not expressly limited by a judicial sentence. In particular, it is stressed that prisoners must have access to education, information and legal remedies, since these elements are essential to the preservation of human dignity and legal personality in the context of sentence enforcement². Accordingly, access to justice and to legal aid within the penitentiary environment cannot be viewed as an optional privilege but

¹ United Nations. (2013). United Nations principles and guidelines on access to legal aid in criminal justice systems. United Nations. [online], [quote 12.11.2025]. Available: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UN_principles_and_guidelines_on_access_to_legal_aid.pdf

² Council of Europe. (2006). European Prison Rules (Recommendation Rec (2006)2 of the Committee of Ministers to member states). Council of Europe Publishing. [online], [quote 19.11.2025]. Available: <https://www.refworld.org/legal/resolution/coeministers/2006/en/11978>

must be understood as a legal obligation of the state.

At the same time, empirical studies and analytical reports examining mechanisms of access to justice for convicted persons consistently point to a persistent gap between the normative recognition of the right to legal aid and its practical realisation. The mere formal existence of state-guaranteed legal aid does not necessarily translate into effective protection of rights. Prisoners frequently encounter limited access to legal information, procedural barriers to initiating legal action and a structural dependence on the administration of penitentiary institutions³. Under such conditions, legal aid tends to assume a predominantly reactive and formalised character.

Against this background, the analysis of prisoners' education as a factor influencing the effective exercise of the right to state-guaranteed legal aid acquires particular scholarly significance.

Within academic discourse, the right of convicted persons to education has traditionally been justified primarily through the objectives of resocialisation and the reduction of recidivism. However, a philosophical and legal perspective highlights the autonomous value of education as a social right that does not lose its relevance as a consequence of imprisonment and is directly linked to the preservation of individual legal subjectivity⁴. Moreover, contemporary research increasingly conceptualises education within the penitentiary system as a foundational condition for prisoners' meaningful participation in legal and social processes⁵.

International and comparative studies further underline that levels of legal awareness and access to educational resources have a direct impact on prisoners' ability to identify violations of their rights and to seek legal aid. Legal literacy and basic legal education are thus viewed as integral components of a broader conception of access to justice, complementing institutional mechanisms of publicly funded legal aid⁶. In the absence of such elements, state-guaranteed legal aid risks losing its substantive content and degenerating into a purely formal procedural safeguard.

Against this backdrop, the present article aims to provide a socio-legal and institutional analysis of prisoners' education as a factor in the realisation of the right to state-guaranteed legal aid. It advances the argument that education within the penitentiary environment performs not an ancillary but a structural function, by establishing the cognitive and informational prerequisites necessary for prisoners' effective access to legal aid.

The object of the research comprises the social relations arising in the process of

³ Irish Penal Reform Trust. (2012). The rule of law and prisons: Barriers to accessing justice. IPRT. [online], [quote 19.11.2025]. Available: https://www.iprt.ie/site/assets/files/4064/the_rule_of_law_and_prisons_-_barriers_to_accessing_justice.pdf; Lajeunesse, T. (2002). Study of the legal services needs of prisoners in federal penitentiaries in Canada. Department of Justice Canada. [online], [quote 18.10.2025]. Available: https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/csj-sjc/jsp-sjp/rr03_la19-rr03_aj19/rr03_la19.pdf

⁴ Vorhaus, J. (2014). Prisoners' right to education: A philosophical survey. *London Review of Education*, 12 (2), 162–176. [online], [quote 19.11.2025]. Available: <https://doi.org/10.1080/14748460.2014.929819>

⁵ Rangel Torrijo, H., & De Maeyer, M. (2019). Education in prison: A basic right and an essential tool. *International Review of Education*, 65(5), 671–685. [online], [quote 12.11.2025]. Available: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11159-019-09809-x>

⁶ United Nations. (2013). United Nations principles and guidelines on access to legal aid in criminal justice systems. United Nations. [online], [quote 12.11.2025]. Available: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UN_principles_and_guidelines_on_access_to_legal_aid.pdf; Yin, E. T., Korankye-Sakyi, F. K., & Atupare, P. A. (2021). Prisoners' access to justice: Family support, prison legal education and court proceedings. *Journal of Politics and Law*, 14(4), 113–126. [online], [quote 19.11.2025]. Available: <https://doi.org/10.5539/jpl.v14n4p113>

implementing the right of convicted persons to state-guaranteed legal aid in conditions of deprivation of liberty.

The subject of the research is the role of prisoners' education and their level of legal awareness in ensuring genuine access to legal aid within the penitentiary context.

2. METHODS AND MATERIALS APPLIED

In this study, formal legal, systemic and comparative law methods are employed in order to examine the normative content of the right of convicted persons to education and to state-guaranteed legal aid, as well as to identify their interrelationship within the broader mechanism of access to justice. In addition, a doctrinal analysis of academic literature, international standards and analytical reports is undertaken. The application of these methods makes it possible to provide a comprehensive assessment of the role of prisoners' education in the realisation of the right to legal aid within the penitentiary environment.

3. DISCUSSIONS AND RESULTS OBTAINED

3.1 The Right of Convicted Persons to Education as a Socio-Legal Category

The right to education is traditionally classified among fundamental social rights aimed at ensuring the comprehensive development of the individual and their capacity to participate in social and legal life. Within human rights theory, this right is understood as universal and indivisible, independent of a person's social status and not extinguished by criminal conviction or the execution of a sentence. Accordingly, deprivation of liberty cannot be regarded as a legitimate ground for excluding convicted persons from the scope of the right to education.

International penitentiary standards consistently proceed from the principle that convicted persons retain all rights that have not been expressly and lawfully restricted by a judicial sentence. In this context, the right to education occupies a distinctive position, as it is linked not only to preparation for release but also to the preservation of human dignity and legal subjectivity under conditions of institutional isolation. The European Prison Rules explicitly impose an obligation on states to ensure prisoners' access to education as an integral component of the regime for the execution of sentences⁷.

Legal doctrine and academic literature generally identify two principal approaches to substantiating the right of convicted persons to education. The first, instrumental approach conceives education primarily as a means of resocialisation and the reduction of recidivism. Notwithstanding its practical relevance, this approach has been criticised for reducing education to a managerial tool and for substituting the legal nature of education with considerations of criminal policy efficiency.

By contrast, the normative-value-based approach recognises the right of convicted persons to education as an autonomous social right grounded in the continued legal subjectivity of the individual. Within this framework, education in custodial settings is understood as a form of recognising the prisoner as a bearer of reason and of moral and

⁷ Council of Europe. (2006). European Prison Rules (Recommendation Rec (2006)2 of the Committee of Ministers to member states). Council of Europe Publishing. [online], [quote 19.11.2025]. Available: <https://www.refworld.org/legal/resolution/coeministers/2006/en/11978>

legal judgement, rather than as an object of exclusively disciplinary control⁸. Deprivation of liberty, therefore, does not negate the cognitive and legal autonomy of the person and cannot serve as a justification for excluding convicted persons from the educational sphere.

Contemporary international research reinforces this conclusion by emphasising the complex character of the right to education in the penitentiary context, which encompasses not only formal instruction but also access to knowledge and skills necessary for meaningful participation in social and legal processes. Education is thus conceptualised as a foundational condition for active citizenship and as a factor shaping prisoners' ability to navigate systems of rights and obligations⁹.

Of particular importance in this regard is the connection between education and the development of prisoners' legal awareness. Under conditions of institutional isolation, the absence of basic knowledge concerning legal status, mechanisms for the protection of rights and avenues for seeking legal aid effectively transforms formally guaranteed rights into declaratory constructs. It is for this reason that recent Council of Europe documents increasingly frame education within the penitentiary system as a component of a broader infrastructure of access to justice, rather than as an isolated domain of penitentiary policy¹⁰.

Accordingly, the right of convicted persons to education should be understood not only as an independent social right but also as a functionally significant element in the mechanism for the realisation of other rights. Such an understanding provides the theoretical basis for analysing the role of education in ensuring prisoners' effective access to state-guaranteed legal aid and enables a transition to the examination of the relevant institutional constraints.

3.2 State-Guaranteed Legal Aid for Convicted Persons: Normative Content and Institutional Constraints

State-guaranteed legal aid is recognised in international legal standards as a key component of access to justice and of the effective implementation of the right to a fair trial. United Nations instruments emphasise that legal aid must go beyond the formal presence of legal counsel and ensure a genuine ability for individuals to understand and utilise legal mechanisms of protection, particularly in situations of institutional vulnerability inherent in deprivation of liberty¹¹.

Normatively, the right of convicted persons to legal aid derives from the principle that they retain all rights not restricted by a judicial sentence. Its scope extends beyond criminal proceedings *stricto sensu* to encompass issues related to the execution of sentences, conditions of detention and the judicial review of actions taken by penitentiary

⁸ Vorhaus, J. (2014). Prisoners' right to education: A philosophical survey. *London Review of Education*, 12 (2), pp. 163–166. [online], [quote 19.11.2025]. Available: <https://doi.org/10.1080/14748460.2014.929819>

⁹ Rangel Torrijo, H., & De Maeyer, M. (2019). Education in prison: A basic right and an essential tool. *International Review of Education*, 65(5), pp. 672–675. [online], [quote 12.11.2025]. Available: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11159-019-09809-x>

¹⁰ Council of Europe. (2025). Draft explanatory memorandum on education in prison. Council of Europe. [online], [quote 27.11.2025]. Available: <https://rm.coe.int/draft-explanatory-memorandum-on-education-in-prison-12-january-2025/1680b355a1>

¹¹ United Nations. (2013). United Nations principles and guidelines on access to legal aid in criminal justice systems. United Nations. [online], [quote 12.11.2025]. Available: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UN_principles_and_guidelines_on_access_to_legal_aid.pdf

authorities. This expansive understanding is consistent with international standards and reflects a substantive, rather than purely formal, conception of access to justice¹².

At the same time, comparative and analytical studies point to systemic institutional constraints affecting the realisation of this right within the penitentiary context. One of the central factors is a narrow procedural understanding of state-guaranteed legal aid, under which legal assistance is provided only within the framework of formalised judicial proceedings. As a result, a significant proportion of prisoners' legal needs arising during the execution of sentences remain outside the scope of effective legal support¹³.

A further substantial barrier to the effective exercise of the right to legal aid lies in the deficit of legal information and the low level of prisoners' legal awareness. Empirical research demonstrates that a lack of knowledge regarding legal status, protection procedures and avenues for seeking legal aid significantly reduces the likelihood of initiating legal action, even where formal guarantees exist¹⁴. Under conditions of institutional isolation, this factor is exacerbated by prisoners' structural dependence on penitentiary administrations.

Reports by human rights organisations additionally indicate that procedural and financial barriers, coupled with the absence of specialised legal aid mechanisms tailored to the needs of convicted persons, hinder effective access to courts in matters concerning detention conditions and the execution of sentences¹⁵. As a consequence, the right to legal aid often assumes a predominantly declaratory character.

National judicial practice further underscores that the right to defence must be ensured with due regard to an individual's actual capacity to make use of the guarantees provided. The Supreme Court of Justice of the Republic of Moldova has consistently affirmed the need for a substantive understanding of the right to defence, oriented towards effective access to legal aid rather than the mere formal observance of procedural requirements¹⁶.

Accordingly, state-guaranteed legal aid for convicted persons is confronted with a complex set of institutional constraints that cannot be overcome solely through the normative recognition of corresponding rights. These constraints create a compelling rationale for examining prisoners' education as a factor capable of establishing the cognitive and informational conditions necessary for the effective realisation of the right to legal aid.

3.3 Prisoners' Education and Legal Awareness as Preconditions for the Realisation of the Right to Legal Aid

The relationship between education and the realisation of the right to state-guaranteed legal aid manifests itself primarily through the concept of legal awareness. Access to

¹² Ibidem.

¹³ Lajeunesse, T. (2002). Study of the legal services needs of prisoners in federal penitentiaries in Canada. Department of Justice Canada. [online], [quote 18.10.2025]. Available: https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/csj-sjc/jsp-sjp/rr03_la19-rr03_aj19/rr03_la19.pdf

¹⁴ Yin, E. T., Korankye-Sakyi, F. K., & Atupare, P. A. (2021). Prisoners' access to justice: Family support, prison legal education and court proceedings. *Journal of Politics and Law*, 14(4), 113–126. [online], [quote 19.11.2025]. Available: <https://doi.org/10.5539/jpl.v14n4p113>

¹⁵ Irish Penal Reform Trust. (2012). The rule of law and prisons: Barriers to accessing justice. IPRT. [online], [quote 19.11.2025]. Available: https://www.iprt.ie/site/assets/files/4064/the_rule_of_law_and_prisons_-_barriers_to_accessing_justice.pdf

¹⁶ Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova. (2010). Hotărîrea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 11 din 24 decembrie 2010 privind practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare. [online], [quote 10.10.2025]. Available: https://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=347

justice theory consistently emphasises that the formal existence of a right and the presence of an institutional mechanism for its protection are not equivalent to an individual's capacity to make effective use of that right. For convicted persons held in conditions of institutional isolation, educational attainment and access to legal information constitute decisive factors shaping their ability to seek legal aid and to participate meaningfully in legal procedures.

Empirical research demonstrates that low levels of legal awareness significantly reduce the likelihood that prisoners will resort to legal protection mechanisms, even in legal systems where state-guaranteed legal aid is formally well developed. In particular, it is noted that convicted persons often remain unaware of their subjective rights or lack an understanding of the procedures for their enforcement, which results in the effective exclusion of a substantial proportion of legal issues from the sphere of legal response¹⁷. In this sense, a deficit of legal knowledge operates as an autonomous barrier to access to legal aid.

From a philosophical and legal perspective, this problem is closely connected to the question of individual legal subjectivity under conditions of deprivation of liberty. Education within the penitentiary environment is conceptualised not merely as a means of transmitting knowledge, but as a mechanism for sustaining the prisoner's capacity for rational and normative reasoning. As legal doctrine suggests, recognising the right of convicted persons to education necessarily entails acknowledging their ability to comprehend legal norms and to engage in legal communication; absent such capacity, procedural guarantees inevitably lose their substantive meaning¹⁸.

Contemporary research on prisoners' education further underlines that educational programmes aimed at developing basic cognitive and legal skills exert a direct influence on prisoners' ability to interact with legal institutions. In this context, education is understood as an element in the formation of an active stance towards one's own rights, rather than as a passive instrument of correction. It is through the educational component that the transition from the formal status of a rights-holder to the practical exercise of rights is made possible¹⁹.

At the national and regional levels, similar conclusions are reached in studies devoted to education within penitentiary systems. These analyses highlight that the absence of systematic legal education for prisoners leads to a perception of legal aid as an exceptional measure dependent on the discretion of prison administrations or external actors, rather than as a guaranteed right. In this regard, educational programmes are regarded as a necessary condition for the formation of legal culture and for fostering trust in rights-protection mechanisms²⁰.

¹⁷ Yin, E. T., Korankye-Sakyi, F. K., & Atupare, P. A. (2021). Prisoners' access to justice: Family support, prison legal education and court proceedings. *Journal of Politics and Law*, 14(4), 113–120. [online], [quote 19.11.2025]. Available: <https://doi.org/10.5539/jpl.v14n4p113>

¹⁸ Vorhaus, J. (2014). Prisoners' right to education: A philosophical survey. *London Review of Education*, 12 (2), pp. 165–169. [online], [quote 19.11.2025]. Available: <https://doi.org/10.1080/14748460.2014.929819>

¹⁹ Rangel Torrijo, H., & De Maeyer, M. (2019). Education in prison: A basic right and an essential tool. *International Review of Education*, 65(5), 672–676. [online], [quote 12.11.2025]. Available: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11159-019-09809-x>

²⁰ Георгиева, С. (2023). Образование в пенитенциарной системе: международные стандарты и опыт Республики Молдова. В Материалах международной научно-практической конференции, посвящённой 33-летию Комратского государственного университета (с. 720–725). Комратский государственный университет. [online], [quote 22.10.2025]. Available: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/720-725_1.pdf

The institutional dimension of this issue is of particular importance. Analytical and comparative reports emphasise that effective models of prisoners' access to legal aid presuppose the integration of educational and legal literacy components into the activities of penitentiary institutions. This does not entail substituting professional legal assistance with education; rather, it involves creating the cognitive prerequisites that enable prisoners to seek such assistance in an informed manner and to interact effectively with lawyers and other actors within the system of state-guaranteed legal aid²¹.

Accordingly, prisoners' education and legal awareness should be regarded as indispensable conditions for the realisation of the right to state-guaranteed legal aid. In the absence of educational support, legal aid risks remaining a purely formal guarantee that fails to fulfil its compensatory function. Conversely, the integration of an educational component into the infrastructure of access to justice facilitates the transformation of state-guaranteed legal aid into an effective mechanism for the protection of prisoners' rights under conditions of deprivation of liberty.

3.4 Prisoners' Education as a Structural Factor in the Effectiveness of the State-Guaranteed Legal Aid System

Examining prisoners' education through the lens of access to legal aid makes it possible to move beyond the identification of isolated barriers towards a broader institutional analysis. At the theoretical level, education should be understood not as an auxiliary element of penitentiary policy, but as a structural factor shaping the overall effectiveness of the system of state-guaranteed legal aid. Framing the issue in this way necessitates a reconsideration of the very model of legal aid as applied to conditions of deprivation of liberty.

International standards conceptualise legal aid as a comprehensive mechanism encompassing not only the provision of professional legal representation, but also the creation of conditions under which individuals are able to understand the legal significance of ongoing processes and to participate actively in the protection of their rights²². For convicted persons living in conditions of institutional isolation, this dimension acquires particular importance. In the absence of a basic level of general and legal education, legal aid becomes functionally constrained, as its beneficiaries are unable to initiate or sustain legal interaction in a meaningful manner.

Access to justice theory further emphasises that the effectiveness of legal aid depends not solely on the institutional availability of a lawyer, but also on the individual's capacity to act as an active subject of legal relations. In this sense, education performs a mediating function between the formal recognition of a right and its practical realisation. A prisoner possessing a minimum level of legal awareness is able to identify a violation of rights, articulate a legal claim and seek legal aid. Where such cognitive prerequisites are

²¹ Human Rights Initiative. (2015). Legal aid clinics in prisons. HRI. [online], [quote 19.11.2025]. Available: https://www.humanrightsinitiative.org/publications/prisons/LAC%20Phamplet6_%2025March%202015%20curved-F.pdf; Productivity Commission. (2014). Access to justice arrangements (Submission No. 82). Australian Government. [online], [quote 19.11.2025]. Available: <https://lawcouncil.au/publicassets/2361483d-e1d6-e611-80d2-005056be66b1/140605-Submission-2837-Productivity-Commission-Draft-Report-Access-Justice-Arrangements.pdf>

²² United Nations. (2013). United Nations principles and guidelines on access to legal aid in criminal justice systems. United Nations. [online], [quote 12.11.2025]. Available: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UN_principles_and_guidelines_on_access_to_legal_aid.pdf

absent, legal aid loses its compensatory function and is reduced to a purely formal element of a procedural framework.

The institutional significance of education is also evident in the operation of national systems of state-guaranteed legal aid. Scholarly analyses addressing the criteria for granting legal aid and the organisation of relevant mechanisms stress that vulnerable categories of beneficiaries require not only financial support, but also special conditions that ensure the genuine accessibility of legal assistance. In this respect, education and legal literacy may be regarded as elements of the institutional design of legal aid systems, aimed at overcoming asymmetries between the state and the beneficiary²³.

Comparative and analytical reports confirm that the most resilient models of prisoners' access to legal aid incorporate educational and legal literacy components. The practice of legal clinics operating within custodial institutions demonstrates that combining legal education with professional legal assistance enhances the effectiveness of rights protection and reduces the number of purely formal or unsubstantiated applications²⁴. Similar conclusions are drawn in studies devoted to the institutional conditions of access to justice, which underline the importance of legal literacy as a factor in the effectiveness of state-guaranteed legal aid²⁵.

Accordingly, prisoners' education should be regarded as a structural component of the system of state-guaranteed legal aid, ensuring its functional viability. It neither replaces professional legal assistance nor diminishes the scope of the state's obligations to provide such assistance; on the contrary, it creates the conditions for its informed and effective use. Disregarding the educational dimension leads to the formalisation of the right to legal aid and undermines its social and legal value.

Incorporating education into the theoretical model of the realisation of the right to state-guaranteed legal aid allows the legal aid system in the penitentiary context to be understood as a multi-layered mechanism in which institutional, cognitive and normative elements are interlinked. This perspective provides a basis for drawing general conclusions regarding the socio-legal significance of prisoners' education and its role in ensuring genuine access to justice under conditions of deprivation of liberty.

4. CONCLUSIONS.

The socio-legal and institutional analysis conducted in this study supports the conclusion that prisoners' education and state-guaranteed legal aid are structurally interrelated in a manner that remains insufficiently recognised in both academic literature and law-enforcement practice. Treating these institutions as autonomous and functionally unrelated elements of the penitentiary system leads to the formalisation of the right to

²³ Сухов, В. (2023). Международные критерии предоставления гарантируемой государством юридической помощи в гражданском процессе и зарубежный опыт их применения. *Revista Institutului Național al Justiției*, 1(64), 53–56. [online], [quote 19.11.2025]. Available: [https://doi.org/10.52277/1857-2405.2023.1\(64\).09](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2023.1(64).09)

²⁴ Human Rights Initiative. (2015). Legal aid clinics in prisons. HRI. [online], [quote 19.11.2025]. Available: https://www.humanrightsinitiative.org/publications/prisons/LAC%20Phamplet6_%2025March%202015%20curved-F.pdf

²⁵ Productivity Commission. (2014). Access to justice arrangements (Submission No. 82). Australian Government. [online], [quote 19.11.2025]. Available: <https://lawcouncil.au/publicassets/2361483d-e1d6-e611-80d2-005056be66b1/140605-Submission-2837-Productivity-Commission-Draft-Report-Access-Justice-Arrangements.pdf>

legal aid and diminishes its capacity to perform a compensatory role in addressing the vulnerable position of convicted persons.

The examination of the right of convicted persons to education as a socio-legal category demonstrates that it cannot be reduced solely to an instrument of resocialisation or a component of penal policy. Education constitutes an autonomous social right, grounded in the preservation of individual legal subjectivity under conditions of deprivation of liberty and closely linked to the exercise of other rights, including the right of access to justice. In this respect, the educational dimension acquires independent legal significance that extends beyond utilitarian interpretations.

The analysis of the normative content and institutional constraints of state-guaranteed legal aid reveals that the formal recognition of relevant rights and procedures does not, in itself, ensure their effective implementation within the penitentiary context. Institutional isolation, information asymmetries, a narrowly procedural understanding of legal aid and deficits in prisoners' legal awareness create circumstances in which a substantial portion of legal needs remains outside the scope of legal response. As a consequence, the right to legal aid risks being transformed into a declaratory guarantee that fails to secure genuine access to justice.

Within this framework, prisoners' education is appropriately conceptualised as a structural factor in the effectiveness of the state-guaranteed legal aid system. The theoretical analysis demonstrates that it is precisely the educational component that establishes the cognitive and informational prerequisites for the realisation of the right to legal aid, enabling convicted persons to identify violations of their rights, to initiate legal protection and to interact meaningfully with institutions of state-guaranteed legal aid. Education thus performs a mediating function between the normative recognition of a right and its practical exercise, without which legal aid loses its substantive content.

Accordingly, state-guaranteed legal aid in the penitentiary environment should be understood as a multi-layered mechanism whose effectiveness depends not only on the institutional availability of legal representation and procedural guarantees, but also on the level of educational and legal preparedness of its beneficiaries. Disregarding the educational dimension leads to structural vulnerability within the legal aid system, whereas its integration strengthens the socio-legal significance of this institution and brings its operation closer to the objectives of access to justice and equality before the law.

The findings of the study confirm the article's initial thesis that prisoners' education constitutes not an ancillary, but a structurally significant factor in the realisation of the right to state-guaranteed legal aid. This perspective broadens the theoretical framework for analysing access to justice under conditions of deprivation of liberty and provides a foundation for further doctrinal and institutional research in this field.

BIBLIOGRAFIE
BIBLIOGRAPHY

Council of Europe. (2006). European Prison Rules (Recommendation Rec (2006)2 of the Committee of Ministers to member states). Council of Europe Publishing. [online], [quote 19.11.2025]. Available:<https://www.refworld.org/legal/resolution/coeministers/2006/en/11978>

Council of Europe. (2025). Draft explanatory memorandum on education in prison. Coun-

- cil of Europe. [online], [quote 27.11.2025]. Available: <https://rm.coe.int/draft-explanatory-memorandum-on-education-in-prison-12-january-2025/1680b355a1>
- Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova. (2010). Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție nr. 11 din 24 decembrie 2010 privind practica aplicării legislației pentru asigurarea dreptului la apărare. [online], [quote 10.10.2025]. Available: https://juris-prudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=347
- Human Rights Initiative. (2015). Legal aid clinics in prisons. HRI. [online], [quote 19.11.2025]. Available: https://www.humanrightsinitiative.org/publications/prisons/LAC%20Phamplet6_%2025March%202015%20curved-F.pdf
- Irish Penal Reform Trust. (2012). The rule of law and prisons: Barriers to accessing justice. IPRT. [online], [quote 19.11.2025]. Available: https://www.iprt.ie/site/assets/files/4064/the_rule_of_law_and_prisons_-_barriers_to_accessing_justice.pdf
- Lajeunesse, T. (2002). Study of the legal services needs of prisoners in federal penitentiaries in Canada. Department of Justice Canada. [online], [quote 18.10.2025]. Available: https://www.justice.gc.ca/eng/rp-pr/csj-sjc/jsp-sjp/rr03_la19-rr03_a19/rr03_la19.pdf
- Productivity Commission. (2014). Access to justice arrangements (Submission No. 82). Australian Government. [online], [quote 19.11.2025]. Available: <https://lawcouncil.au/publicassets/2361483d-e1d6-e611-80d2-005056be66b1/140605-Submission-2837-Productivity-Commission-Draft-Report-Access-Justice-Arrangements.pdf>
- Rangel Torrijo, H., & De Maeyer, M. (2019). Education in prison: A basic right and an essential tool. *International Review of Education*, 65(5), 671–685. [online], [quote 12.11.2025]. Available: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11159-019-09809-x>
- United Nations. (2013). United Nations principles and guidelines on access to legal aid in criminal justice systems. United Nations. [online], [quote 12.11.2025]. Available: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UN_principles_and_guidlines_on_access_to_legal_aid.pdf
- Vorhaus, J. (2014). Prisoners' right to education: A philosophical survey. *London Review of Education*, 12 (2), 162–176. [online], [quote 19.11.2025]. Available: <https://doi.org/10.1080/14748460.2014.929819>
- Yin, E. T., Korankye-Sakyi, F. K., & Atupare, P. A. (2021). Prisoners' access to justice: Family support, prison legal education and court proceedings. *Journal of Politics and Law*, 14(4), 113–126. [online], [quote 19.11.2025]. Available: <https://doi.org/10.5539/jpl.v14n4p113>
- Георгиева, С. (2023). Образование в пенитенциарной системе: международные стандарты и опыт Республики Молдова. В Материалах международной научно-практической конференции, посвящённой 33-летию Комратского государственного университета (с. 720–725). Комратский государственный университет. [online], [quote 22.10.2025]. Available: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/720-725_1.pdf
- Сухов, В. (2023). Международные критерии предоставления гарантируемой государством юридической помощи в гражданском процессе и зарубежный опыт их применения. *Revista Institutului Național al Justiției*, 1(64), 53–60. [online], [quote 19.11.2025]. Available: [https://doi.org/10.52277/1857-2405.2023.1\(64\).09](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2023.1(64).09)

CZU: 343.98:61:616.31:617.5

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19564888>Constantin PISARENCO¹

constantin.pisarenco@gmail.com

CHARACTERISTICS OF MEDICAL-LEGAL EXPERTISE IN THE INVESTIGATION OF NEGLIGENCE CRIMES COMMITTED DURING THE PROVISION OF MEDICAL CARE IN THE FIELD OF DENTISTRY AND AESTHETIC MEDICINE

Abstract: The study examines the particularities of forensic expertise in investigating crimes of negligence associated with the provision of medical assistance in dentistry and aesthetic medicine. The relevance of the topic is determined by the increase in outpatient interventions and the expansion of aesthetic procedures, which increase the risk of litigation and the difficulty of distinguishing between acceptable medical risk, inevitable complications, and deficiencies in care. The aim of the research is to identify the specific tasks and vulnerabilities of forensic expertise in these areas, as well as to formulate guidelines for the correct establishment of causality with. The methodology includes an analysis of the national regulatory framework, the case law of the European Court of Human Rights, and the clinical literature on dental and aesthetic complications. The results highlight the central role of medical documentation, device traceability, and informed consent in substantiating the expert's conclusions.

Keywords: forensic medical examination; negligent offences in medical practice; dental care; aesthetic medicine; defect in the provision of medical care.

CARACTERISTICILE EXPERTIZEI MEDICO-LEGALE ÎN INVESTIGAREA INFRAȚIUNILOR DIN NEGLIJENȚĂ COMISE ÎN TIMPUL ACORDĂRII ASISTENȚEI MEDICALE ÎN DOMENIUL STOMATOLOGIEI ȘI MEDICINEI ESTETICE

Abstract: Studiul examinează particularitățile expertizei medico-legale în investigarea infracțiunilor din neglijența asociat acordării asistenței medicale în stomatologie și medicina estetică. Actualitatea temei este determinată de creșterea intervențiilor ambulatorii și de extinderea procedurilor estetice, care sporesc riscul litigiilor și dificultatea delimitării dintre riscul medical ac-

¹ Associate Professor, Doctor of Law, Department of Public Law, Free International University of Moldova (ROR: <https://ror.org/054jx1t36>), e-mail: office@ulim.md, ulim@ulim.md; e-mail: constantin.pisarenco@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5548-4653>

ceptabil, complicațiile inevitabile și deficiențele de îngrijire. Scopul cercetării constă în identificarea sarcinilor specifice și a punctelor vulnerabile ale expertizei medico-legală în aceste domenii, precum și în formularea unor repere pentru stabilirea corectă a legăturii de cauzalitate. Metodologia include analiza cadrului normativ național, jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și literatura clinică privind complicațiile stomatologice și estetice. Rezultatele evidențiază rolul central al documentației medicale, al trasabilității dispozitivelor și al consimțământului informat în fundamentarea concluziilor expertului.

Cuvinte-cheie: expertiză medico-legală; infracțiuni din culpă în domeniul medical; asistență stomatologică; medicină estetică; defect al acordării asistenței medicale.

1. INTRODUCTION.

Dentistry is an independent clinical discipline focused on the diagnosis, treatment, and prevention of diseases of the dental and maxillary system. However, in modern conditions, it increasingly works in close collaboration with dental, plastic and cosmetic surgery. This integration is determined by the anatomical and functional relationship of the dental and maxillary system with the facial skeleton and soft tissues, as well as by the growing importance of the aesthetic component in dental treatment.

Dental surgery and maxillofacial surgery are based on the general principles of surgery and occupy a delimiting position between dentistry and general surgery, providing treatment for injuries, defects, and diseases of the facial region. Modern dental procedures, including implantation, orthopedic restoration of teeth, and occlusal correction, directly influence facial proportions, soft tissue contours, and facial expression, which brings dentistry closer to the challenges of plastic and aesthetic surgery.

In turn, plastic and aesthetic surgery can complement dental treatment by correcting deformities and asymmetries that cannot be addressed exclusively by dental methods. This interaction creates a unified clinical space for facial reconstruction and harmonization.

Aesthetic medicine is a transdisciplinary field that integrates cosmetology, plastic and cosmetic surgery into a single system. Within this system, cosmetology focuses primarily on conservative and minimally invasive methods, while aesthetic surgery offers more radical corrections through surgical interventions. Their relationship is built on the principles of clinical continuity, complementarity, and shared responsibility for medical outcomes and patient safety, which is fundamental to both clinical practice and the medico-legal assessment of the quality of care provided.

Dentistry and aesthetic medicine present a combination of advanced technology and high levels of conflict. On the one hand, interventions are increasingly standardized, based on protocols and regulated by material and product safety requirements. On the other hand, the outpatient format, commercial component, and increased social significance of the outcome lead to the perception of an adverse outcome by the patient as a breach of the promised outcome rather than a statistically probable complication. In the field of criminal law, this increases the risk of two opposing biases: the criminalization of clinically acceptable complications and, conversely, the medicalization of care defects, which should be subject to legal assessment.

The national criminal law framework allows for liability for acts of negligence that result in serious harm if there is proven professional misconduct and a causal link¹. How-

¹ Parliament of the Republic of Moldova. *Criminal Code of the Republic of Moldova*, No. 985-XV of 18.04.2002.

ever, in dentistry and aesthetic medicine, establishing these elements requires an expert assessment. A treatment defect may be associated not only with the technique of manipulation, but also with diagnosis, planning, product selection, prevention of complications, and post-procedural care. The causal relationship often includes multifactorial components: anatomical characteristics, comorbidity, patient behavior, material characteristics, as well as the promptness of recognizing complications and the doctor's response. Under these conditions, medico-legal expertise becomes a central mechanism for transforming clinical uncertainty into verifiable evidence-based knowledge, but its quality depends on the procedural environment—how the problem is formulated, what materials are provided, and whether the limits of competence are respected^{2,3, 4}.

The European standard of procedural effectiveness in medical matters deserves special attention. The case law of the European Court of Human Rights emphasizes that the state must provide an effective mechanism for establishing the circumstances and responsibility in cases where life and physical integrity are at stake, namely the promptness, independence, and capacity of the prosecuting authority to establish all the circumstances^{5, 6}. In cases where specialized knowledge plays an essential role, expert opinions become the „framework” of the evidentiary structure, and the methodological opacity of expert opinions can undermine the effectiveness of proceedings.

At the same time, the importance of informed consent as an element of patient autonomy and risk management is growing. International and national standards enshrine the principle of voluntary and informed intervention, which makes the quality of doctor-patient communication a significant legal component of medical care^{7,8}. In the field of elective aesthetics, this issue is particularly sensitive: the expected outcome and acceptable deviations must be discussed so that the patient can make an informed decision, not based on unfulfilled promises.

The research question is formulated as follows: what characteristics of forensic expertise allow for the simultaneous assurance of a clinically correct distinction between a complication and a defect in care?

The purpose of the study is to identify the specific challenges and vulnerabilities of forensic expertise in cases of negligence in dentistry and aesthetic medicine and to propose guidelines for formulating questions and substantiating causal relationships, ensuring the verifiability of the conclusion in court.

The study's hypothesis is that the probative value and legal stability of the conclusion of a medical-legal expertise in cases of negligence in dentistry and aesthetic medicine are determined decisively not by the fact of an unfavorable outcome in itself, but by a combination of three factors: the completeness and quality of the evidence (medical doc-

² Parliament of the Republic of Moldova. *Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova*, No. 122-XV of 14.03.2003.

³ Parliament of the Republic of Moldova. *Law No. 68 of 14.04.2016 on judicial expertise and the status of judicial experts*.

⁴ National Center for Judicial Expertise (Republic of Moldova). *Guide for the authorizing officer of judicial expertise*. Chișinău, 2022.

⁵ Šilih v. Slovenia, Application No. 71463/01, Judgment of the European Court of Human Rights of 9 April 2009.

⁶ Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal, Application No. 56080/13, Judgment of the Grand Chamber of the European Court of Human Rights of December 19, 2017.

⁷ Council of Europe. *Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine (Oviedo Convention)*. Oviedo, 1997.

⁸ Parliament of the Republic of Moldova, 2005a.

umentation, research results, photographic documentation, information about products and medicines and their traceability); a methodologically transparent cause-and-effect relationship (), based on an analysis of risk manageability, the dynamics of the complication over time and a comparison of alternative causes; procedural correctness of the appointment of the expert and the formulation of the expert's tasks, excluding the legalisation of issues and ensuring the reproducibility and verifiability of the expert's reasoning in court^{9,10}.

2. METHODS AND MATERIALS APPLIED.

The study was conducted as an interdisciplinary work at the intersection of forensic medicine, clinical dentistry, and aesthetic medicine, as well as criminal procedure. The legal material used consisted of national regulations defining criminal law and the procedural framework for investigations, the status of forensic experts, the legal regime governing patient rights, and the professional responsibilities of healthcare professionals^{11, 12, 13, 14, 15}. Current regulations on the medical-legal assessment of the severity of injuries were used to evaluate the criteria for health impairment¹⁶.

The legal and international comparative context is based on the standards of the Council of Europe and the practice of the European Court of Human Rights in matters of medical negligence and state obligations^{17,18,19, 20}. In addition, European Union legal acts affecting the safety and traceability of medical devices, which are important issues for implantology and aesthetic procedures, are taken into account^{21,22}.

The clinical block of sources is based on English and European publications, including clinical reviews, systematic reviews, and guidelines on complications of dental

⁹ European Parliament and Council of the European Union. *Regulation (EU) 2017/745 on medical devices*.

¹⁰ ENFSI (European Network of Forensic Science Institutes). *Guideline for Evaluative Reporting in Forensic Science*. 2015.

¹¹ Parliament of the Republic of Moldova. *Criminal Code of the Republic of Moldova*, No. 985-XV of 18.04.2002.

¹² Parliament of the Republic of Moldova. *Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova*, No. 122-XV of 14.03.2003.

¹³ Parliament of the Republic of Moldova. Law No. 264-XVI of October 27, 2005, on the practice of medicine.

¹⁴ Parliament of the Republic of Moldova. Law No. 263-XVI of October 27, 2005, on the rights and responsibilities of patients.

¹⁵ Parliament of the Republic of Moldova. Law No. 68 of 14 April 2016 on judicial expertise and the status of judicial experts.

¹⁶ Government of the Republic of Moldova. Decision No. 534 of July 26, 2023, approving the Regulation on the medical-legal assessment of the severity of bodily injury or damage to health.

¹⁷ Calvelli and Ciglio v. Italy, application no. 32967/96, Judgment of the European Court of Human Rights of January 17, 2002.

¹⁸ Byrzykowski v. Poland, application no. 11562/05, Judgment of the European Court of Human Rights of June 27, 2006.

¹⁹ Šilih v. Slovenia, Application no. 71463/01, Judgment of the European Court of Human Rights of 9 April 2009.

²⁰ Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal, application no. 56080/13, Judgment of the Grand Chamber of the European Court of Human Rights of 19 December 2017.

²¹ European Parliament and Council of the European Union. *Regulation (EU) 2017/745 on medical devices*.

²² European Parliament and Council of the European Union. *Directive (EU) 2024/2853 on liability for defective products*.

implants, endodontics, and cosmetic procedures^{23,24, 25(,)26,27,28, 29}. Since the subject of the article is the criminalistic interpretation of care defects and causality, clinical sources were considered primarily as reference points for the professional standard of care and risk management, rather than as a guide for the clinical treatment of a particular patient.

The analytical section used systemic and comparative legal methods, qualitative analysis of typical expert responses and errors committed, as well as causation using a model involving analysis of risk predictability, availability of preventive measures, temporal dynamics of complications, and alternative causes. The structure of the expert conclusions used evaluative reporting approaches, focusing on the transparency of reasoning and the reproducibility of conclusions for the court³⁰.

List of abbreviations

ECHR – European Court of Human Rights;
EU – European Union;
FME – forensic medical expertise;
VTEO – venous thromboembolism;
CT – computed tomography;
CBCT – cone beam computed tomography;
ISO/IEC 17025 – international standard for the competence of testing and calibration laboratories.

3. RESULTS.

The results of a comprehensive study and analysis demonstrate that, in dentistry and aesthetic medicine forensic examinations are particularly sensitive to the procedural and evidentiary context of a particular case. The outpatient format of care and brief clinical interaction significantly increase the importance of medical documentation as the primary source for retrospective reconstruction of events. If it is incomplete, inconsistent, or lacks objective data (examination, photographic evidence, laboratory test results), the forensic examination inevitably takes on a reconstructive nature, which extends the scope of uncertainty and reduces the forensic validity of the findings.

It has been found that typical procedural flaws in the conduct of expert examinations most often manifest themselves in the vagueness of the subject matter, confusion

²³ Renton T. *Prevention of iatrogenic inferior alveolar nerve injuries in relation to dental procedures*. Dental Update, 2010.

²⁴ Juodzbals G., Wang H.L., Sabalys G. *Injury of the inferior alveolar nerve during implant placement: A literature review*. Journal of Oral & Maxillofacial Research, 2011.

²⁵ Berglundh T., Armitage G., Araujo M.G. et al. *Peri-implant diseases and conditions: Consensus report of workgroup 4 of the 2017 World Workshop on the Classification of Periodontal and Peri-Implant Diseases and Conditions*. Journal of Clinical Periodontology, 2018.

²⁶ Vehkalahti M.M., Swanljung O. *Accidental perforations during root canal treatment: An 8-year nationwide perspective on healthcare malpractice claims*. Clinical Oral Investigations, 2020.

²⁷ Murray G., Convery C., Walker L. et al. *Guideline for the management of hyaluronic acid filler-induced vascular occlusion*. Journal of Clinical and Aesthetic Dermatology, 2021.

²⁸ Goodman G.J., Clague M.D., Cohen J.L. et al. *A consensus on minimizing the risk of hyaluronic acid embolic visual loss and suggestions for immediate bedside management*. Aesthetic Surgery Journal, 2020.

²⁹ Paolini G., Cavaliere F., De Mitri C. et al. *European guidelines on perioperative venous thromboembolism prophylaxis: Chapter 8 – Plastic surgery*. European Journal of Anaesthesiology, 2024.

³⁰ ENFSI (European Network of Forensic Science Institutes). *Guideline for Evaluative Reporting in Forensic Science*. 2015.

between clinical and legal categories, violation of the chronology of events, and incompleteness of the materials presented. In some cases, the questions posed to the expert are formulated in such a way as to effectively request an answer regarding guilt or the classification of actions, which exceeds the competence of forensic medicine and increases the risk that the conclusion will be considered insufficiently substantiated. Methodologically correct formulation of tasks requires the translation of „evaluative” formulations into descriptive and causal categories, focusing on the mechanism of harm, risk manageability, and comparison of alternative causes, based on the verifiable facts of the case and medical data³¹.

It has been demonstrated that, in the areas analyzed, the minimum evidence requirement is not limited to clinical records. The material and technological contours of the intervention are of significant importance, as a device or drug is often a functional part of medical care. Identification of the devices and drugs used, their batches, handling conditions, and documented origin is necessary to verify alternative causes and risk factors, especially where the product directly influences the mechanism of injury or complication. European regulations on medical devices establish a comparative framework for traceability and risk management, applicable as a guide for expert assessment of the technological chain of interventions, and Moldovan regulations allow for a comparable logic through national acts on the marketing authorization of devices and control of their circulation^{32,33}.

An analysis of causality in these categories of cases has shown that it is often multifactorial and requires a systemic argument based on a comparison of alternative explanations. In implantology, neurosensory disorders are known clinical risks; however, the issue of predictability and manageability of risk in a specific situation, the adequacy of diagnostic and planning measures, the appropriateness of the choice of intervention tactics, as well as the promptness of recognition of complications and the doctor's response, become legally significant^{34,35,36, 37}.

It has been established that diagnostic discipline and monitoring play a significant role in the assessment of implantology complications and periodontal support. Consensus definitions of peri-implant diseases provide a reproducible clinical framework for identifying and monitoring signs, allowing expert analysis not only of the outcome but also of the quality of follow-up, the promptness of intervention, and the organizational completeness of patient management³⁸.

³¹ Ibid.

³² European Parliament and Council of the European Union. *Regulation (EU) 2017/745 on medical devices*.

³³ Government of the Republic of Moldova. *Decision No. 704 of 11.07.2018 on the conditions for placing active implantable medical devices on the market*.

³⁴ Renton T. *Prevention of iatrogenic inferior alveolar nerve injuries in relation to dental procedures*. Dental Update, 2010.

³⁵ Juodzbalsys G., Wang H.L., Sabalys G. *Injury of the inferior alveolar nerve during implant placement: A literature review*. Journal of Oral & Maxillofacial Research, 2011.

³⁶ Diakonoff H., Moreau N. *Inferior alveolar nerve injury following dental implant placement: A medicolegal analysis of French liability lawsuits*. Journal of Stomatology, Oral and Maxillofacial Surgery, 2022.

³⁷ Berglundh T., Armitage G., Araujo M.G. et al. *Peri-implant diseases and conditions: Consensus report of workgroup 4 of the 2017 World Workshop on the Classification of Periodontal and Peri-Implant Diseases and Conditions*. Journal of Clinical Periodontology, 2018.

³⁸ Vehkalahti M.M., Swanljung O. *Accidental perforations during root canal treatment: An 8-year nationwide perspective on healthcare malpractice claims*. Clinical Oral Investigations, 2020.

In endodontics, procedural complications (including perforations) may occur as incidents, but they acquire probative value when analyzing prevention, timely recognition, and the adequacy of corrective actions. Analysis data on compensation claims and publications on medical ethics in endodontics confirm the recurrence of scenarios in which event documentation, patient information, and the rationality of subsequent management are essential³⁹.

In aesthetic medicine, the results most clearly demonstrate the dependence of the severity of the outcome on the promptness of recognition of complications and preparedness for a protocol-based response, particularly in the case of vascular events following filler injections. Clinical analyses of complications and guidelines for managing vascular occlusion emphasize the critical role of early action; therefore, the time factor and initial response form an independent link in the chain of causality and are subject to expert evaluation along with the intervention technique^{40,41, 42}.

Severe ophthalmic complications following cosmetic injections pose a particular challenge for experts. Publications highlight the limited therapeutic options with delayed intervention and emphasize the importance of prevention and emergency medical care. In the medico-legal context, this shifts the analysis from a simple finding of the complication to an assessment of professional training and organizational support for care, as these can determine the transition from a complication to a catastrophic outcome^{43,44}.

In aesthetic medicine, as a field of invasive interventions, the importance of risk-based preventive decisions is highlighted, especially with regard to venous thromboembolism. European guidelines for the prevention of venous thromboembolism in plastic surgery indicate that the standard of care includes not only surgical technique but also documented risk stratification and justification of prevention. Consequently, the causal link in the event of an adverse outcome may include organizational and tactical elements of perioperative management⁴⁵.

The informed consent section occupies a special place in the results. It is demonstrated that in the field of aesthetics and dentistry, the probative role of consent is determined by its content, individualization, and reflection of the discussion of significant risks, alternatives, and limits of the outcome, rather than by the formal presence of a signature. The lack of information complicates the reconstruction of the adverse event and weakens the experts' assessment of risk manageability and the reality of the patient's autonomous decision. European approaches to „significant risk” and standards of non-disclosure of information are applicable as a benchmark, and in the national context of the Republic of

³⁹ Ciobanu I.E., Popescu S.M., Ionescu E. et al. Root canal stripping: malpractice or common procedural accident—an ethical dilemma in endodontics. *Case Reports in Dentistry*, 2016.

⁴⁰ Murray G., Convery C., Walker L. et al. *Guideline for the management of hyaluronic acid filler-induced vascular occlusion*. *Journal of Clinical and Aesthetic Dermatology*, 2021.

⁴¹ Kyriazidis I., Giannakopoulos N.N., Kontochristopoulos G. et al. *Adverse events associated with hyaluronic acid filler injection: A systematic review*. *Aesthetic Surgery Journal*, 2024.

⁴² Hong J.Y., Kim J.H., Park K.Y. et al. *Review of adverse effects associated with dermal filler treatments: Part I – vascular complications*. *Diagnostics*, 2024.

⁴³ Lazzeri D., Agostini T., Figus M. et al. *Blindness following cosmetic injections of the face*. *Plastic and Reconstructive Surgery*, 2012.

⁴⁴ Goodman G.J., Clague M.D., Cohen J.L. et al. *A consensus on minimizing the risk of hyaluronic acid embolic visual loss and suggestions for immediate bedside management*. *Aesthetic Surgery Journal*, 2020.

⁴⁵ Paolini G., Cavaliere F., De Mitri C. et al. *European guidelines on perioperative venous thromboembolism prophylaxis: Chapter 8 – Plastic surgery*. *European Journal of Anaesthesiology*, 2024.

Moldova, this section correlates with the requirements of the legislation on patient rights and obligations^{46,47,48}.

A comparison between clinical sources and expert methodology allows us to draw a general conclusion: the specific nature of forensic examinations in dentistry and aesthetic medicine is manifested by the increased importance of documented evidence of risk management and the need for a methodologically transparent cause-and-effect analysis that takes into account alternative explanations and the temporal dynamics of complications. This creates requirements for evidence and the structure of the expert's conclusion, ensuring the verifiability of the conclusions by the court and the parties⁴⁹.

4. DISCUSSION.

The results obtained allow us to consider forensic medical expertise in cases of negligence in dentistry and aesthetic medicine as evidence, in which the medical logic of probabilities and variability of results must be reconciled with the procedural logic of verifiability and stability of evidence. In this sense, the distinction between two levels of analysis is of fundamental importance: the medical fact of a complication and the legally significant defect in the provision of care. The presence of a complication records a clinical event, but does not in itself indicate a breach of the standard of care. On the contrary, a defect implies the identification of a controllable risk factor which, with the necessary diligence, could have been prevented or mitigated promptly^{50, 51}.

In dental implantology, this distinction is particularly evident in the high frequency of claims for damages related to neurosensory disorders. Disputes focus mainly on the diagnosis and planning stage, rather than on the possibility of a neurological complication itself^{52,53,54}. In this regard, expert arguments prove most convincing when they reconstruct what information about risk was available prior to the intervention, what imaging and planning methods were used, the extent to which the tactics chosen were clinically rational, and how the physician responded to early symptoms of a complication. This approach reduces the risk of retrospective „guilt bias,” in which an adverse outcome is misinterpreted as evidence of a defect simply because it occurred, and thus supports legal certainty in the evaluation of professional conduct.

A similar mechanism can be observed in aesthetic medicine, where clinical data highlights the relative rarity of individual complications, coupled with the high severity

⁴⁶ Council of Europe. *Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine (Oviedo Convention)*. Oviedo, 1997.

⁴⁷ Parliament of the Republic of Moldova. Law No. 263-XVI of 27.10.2005 on patient rights and responsibilities.

⁴⁸ *Montgomery v. Lanarkshire Health Board*, Judgment of the Supreme Court of the United Kingdom, [2015] UKSC 11.

⁴⁹ ENFSI (European Network of Forensic Science Institutes). *Guideline for Evaluative Reporting in Forensic Science*. 2015.

⁵⁰ Renton T. *Prevention of iatrogenic inferior alveolar nerve injuries in relation to dental procedures*. Dental Update, 2010.

⁵¹ Paolini G., Cavaliere F., De Mitri C. et al. *European guidelines on perioperative venous thromboembolism prophylaxis: Chapter 8 – Plastic surgery*. European Journal of Anaesthesiology, 2024.

⁵² Chaushu, G., et al. *Medicolegal Aspects of Altered Sensation Following Implant Surgery: A Retrospective Analysis of Liability Claims*. The International Journal of Oral & Maxillofacial Implants. 2002.

⁵³ Diakonoff H., Moreau N. *Inferior alveolar nerve injury following dental implant placement: A medicolegal analysis of French liability lawsuits*. Journal of Stomatology, Oral and Maxillofacial Surgery, 2022.

⁵⁴ Laviv A., Levin L., Zigdon-Giladi H. et al. *The nature of malpractice claims related to nerve damage after dental implant insertion in Israel during 2005–2020*. Clinical Implant Dentistry and Related Research, 2022.

of their consequences. Here, the standard of care is shaped not only by the intervention technique, but also by the degree of preparedness of the protocol for an emergency response. Guidelines for managing vascular occlusion after hyaluronic filler injection, as well as consensus approaches for minimizing the risk of embolic vision loss, effectively reinforce the position that timely recognition of complications and initial actions are an integral part of professional care^{55,56,57}. Consequently, an assessment of a defect should include an analysis of the dynamics of events and the organizational availability of care, as this combination of factors often determines whether a complication will turn into a catastrophic outcome.

From a legal perspective, forensic expertise cannot be self-sufficient in the absence of a basic evidentiary framework. The national criminal procedural legislation of the Republic of Moldova focuses the investigation on the completeness and exhaustiveness of establishing the circumstances, and the rules governing the activity of expertise define the framework of the independence and competence of the expert^{58,59}. In cases of dentistry and outpatient aesthetics, this means that the decision to appoint an expert must be correctly formulated and accompanied by materials that allow for a reconstruction of the clinical process. The methodological recommendations for expert coordinators emphasize that the correct formulation of questions and the completeness of the materials provided are necessary conditions for the effectiveness of the expert opinion⁶⁰.

European standards, shaped by the case law of the European Court of Human Rights, further reinforce the importance of proper investigation of the case. The Court emphasizes that in cases affecting life and physical integrity, the state is obliged to provide an effective mechanism for establishing causes and responsibility. However, effectiveness does not necessarily imply criminal prosecution in all cases, but requires the real capacity of the legal system to establish the circumstances and provide a legally meaningful response where there are grounds^{61,62}. In the context of medical cases, this means that delayed examinations, contradictory conclusions, incomplete materials, or lack of efficiency undermine the effectiveness of procedures and increase the vulnerability of the national system with regard to the procedural obligations of the state^{63,64,65}. Thus, the quality of

⁵⁵ Murray G., Convery C., Walker L. et al. *Guideline for the management of hyaluronic acid filler-induced vascular occlusion*. Journal of Clinical and Aesthetic Dermatology, 2021.

⁵⁶ Goodman G.J., Clague M.D., Cohen J.L. et al. *A consensus on minimizing the risk of hyaluronic acid embolic visual loss and suggestions for immediate bedside management*. Aesthetic Surgery Journal, 2020.

⁵⁷ Lazzeri D., Agostini T., Figus M. et al. *Blindness following cosmetic injections of the face*. Plastic and Reconstructive Surgery, 2012.

⁵⁸ Parliament of the Republic of Moldova. *Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova*, No. 122-XV of March 14, 2003.

⁵⁹ Parliament of the Republic of Moldova. *Law No. 68 of 14.04.2016 on judicial expertise and the status of judicial experts*.

⁶⁰ National Center for Judicial Expertise (Republic of Moldova). *Guide for the authorizing officer of judicial expertise*. Chișinău, 2022.

⁶¹ Calvelli and Ciglio v. Italy, application no. 32967/96, Judgment of the European Court of Human Rights of January 17, 2002.

⁶² Powell v. the United Kingdom, application no. 45305/99, Decision of the European Court of Human Rights of May 4, 2000.

⁶³ Byrzykowski v. Poland, application no. 11562/05, Judgment of the European Court of Human Rights of June 27, 2006.

⁶⁴ Šilih v. Slovenia, Application no. 71463/01, Judgment of the European Court of Human Rights of 9 April 2009.

⁶⁵ Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal, application no. 56080/13, Judgment of the Grand Chamber of the European Court of Human Rights of December 19, 2017.

the examination becomes important not only as a professional factor, but also as a legally binding factor.

In medical cases, the causal link is often probabilistic and multifactorial, requiring expert opinions to be methodologically transparent and verifiable. Modern approaches suggest considering reasoning as a comparison of competing versions, demonstrating which data are most consistent with each version and outlining the limits of validity of the conclusions⁶⁶.

The special role of informed consent as an element of risk management and patient autonomy is also confirmed. International bioethical standards and national regulations on patient rights require that the patient's decision be free and based on sufficient information^{67,68}. In the aesthetic sphere, where interventions are often elective and alternatives are usually available, informational deficiencies can become not a secondary circumstance, but a key one. Therefore, the significance of consent, its individualization, and the demonstrable discussion of significant risks, including those that are rare but associated with severe consequences, are of major importance. In this context, the need to distinguish between aesthetic dissatisfaction and objective harm to health becomes clear, because without recording the initial condition and the dynamics of complications, expertise risks being drawn into evaluative disputes that have no medico-legal content^{69,70}.

An additional analytical level concerns the material and technological component of interventions. For implantology and aesthetic medicine, it is typical for the devices and products of interventions to be part of a causal chain. European regulation of medical devices reinforces the importance of traceability and risk management, while the modernization of the liability regime for substandard products establishes the possibility of legal assessment of a product defect as a mandatory element^{71,72}. For the prosecuting authority, this means the need to analyze alternative versions without reducing the dispute exclusively to the doctor's behavior and without replacing clinical analysis with assumptions about a product defect in the absence of evidence. In practical terms, this again underscores the initial thesis that the quality of an expert opinion is directly determined by the quality of the materials that allow the identification of the devices used and the reconstruction of the conditions of their use.

Although ISO/IEC 17025 initially focuses on testing and calibration laboratories, it reflects the modern understanding that the competence and reproducibility of procedures should be documented and verified⁷³. In medical case examinations, this principle manifests itself in the need for a clear methodology, documentation of the limits of the

⁶⁶ ENFSI (European Network of Forensic Science Institutes). *Guideline for Evaluative Reporting in Forensic Science*. 2015.

⁶⁷ Council of Europe. *Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine (Oviedo Convention)*. Oviedo, 1997.

⁶⁸ Parliament of the Republic of Moldova. Law No. 264-XVI of October 27, 2005, on the practice of medicine.

⁶⁹ Government of the Republic of Moldova. Decision No. 534 of July 26, 2023, approving the Regulation on the medico-legal assessment of the severity of bodily injury or health damage.

⁷⁰ Murray G., Convery C., Walker L. et al. *Guideline for the management of hyaluronic acid filler-induced vascular occlusion*. Journal of Clinical and Aesthetic Dermatology, 2021.

⁷¹ European Parliament and Council of the European Union. Regulation (EU) 2017/745 on medical devices.

⁷² European Parliament and Council of the European Union. Directive (EU) 2024/2853 on liability for defective products.

⁷³ ISO (International Organization for Standardization). ISO/IEC 17025:2017 – General requirements for the competence of testing and calibration laboratories. Geneva, 2017.

examination, and a transparent logic for moving from the case materials to conclusions. This is particularly important in situations where medical uncertainty is objectively unavoidable and where the expert's reasoning must be intelligible to a court without specialized knowledge.

Overall, it is confirmed that forensic dental examinations and cosmetic procedures should be considered a tool that requires consistent clinical guidelines, and transparent methodological reasoning. This would simultaneously avoid the criminalization of clinically acceptable complications and ensure a legally correct assessment of cases where a defect in care is identified, which plays an important role in the damage caused.

5. CONCLUSION.

Comprehensive and analytical analysis has confirmed that in dentistry and aesthetic medicine forensic expertise in cases of negligence and disputes over the quality of medical care operates under conditions of increased evidentiary fragility. This is due to the outpatient nature of many interventions, the variability of clinical outcomes, and the high subjective significance of the aesthetic result for the patient. Under these conditions, an adverse outcome cannot be considered self-sufficient evidence of professional malpractice and certainly does not replace an analysis of risk management and compliance with the standard of care.

It has been established that the probative validity of a version is achieved only through a methodologically transparent reconstruction of the clinical process, in which the predictability of risk in a specific situation, the availability and adequacy of diagnostic and preventive measures, the temporal dynamics of complications and the quality of the initial response, as well as (alternative) explanations for an adverse outcome, are constantly evaluated and documented. This approach allows for the distinction between a clinically acceptable complication with adequate care and a defect in care that contributes to the resulting harm.

With regard to causality, it has been found to be multifactorial, with clinical factors closely linked to organizational and logistical components. Therefore, causality largely depends on the availability of objective data and its chronological consistency: imaging results (including CBCT/CT), information about the procedures performed, complaints and objective status over time, as well as the documented traceability of the devices and medications used. The lack of identifiability of intervention materials and their conditions of use increases the risk of simplifying the causality model, reduces the verifiability of expert reasoning, and makes conclusions vulnerable to reasonable criticism in an adversarial process.

The quality of a conclusion depends directly on the correctness of the appointment of the expert, the formulation of questions, and the completeness of the materials presented. For the practice of the Republic of Moldova, this means the need to strictly comply with the procedural framework for appointing experts and the requirements regarding the status and competence of the expert. The correct methodological and procedural addressing of questions to the expert requires abandoning questions about guilt, qualification, intent, and focusing on the actual medical circumstances, the mechanism of harm.

A separate conclusion is the recognition of informed consent not as an auxiliary document, but as a structural element of medical care and an independent object of ex-

pert analysis. In dentistry and aesthetics, the role of consent is determined not by the fact of signing, but by the significance and individualization of the disclosure of information about significant risks, alternative options, and the limits of the result. The lack of information and documentation of doctor-patient communication can significantly complicate the distinction between subjective dissatisfaction with the aesthetic result and objective damage to health.

A comparison of the national context with European standards indicates that transparency and of the expert's reasoning and the effectiveness of examination in medical cases are of major importance. ECHR practice emphasizes the need for an effective mechanism for establishing circumstances and responsibility where life and physical integrity are at stake, and expert reports place the expert at the center of attention in terms of verifiability, reproducibility, and clarity of argumentation for the court. In conditions of medical uncertainty, the expert's conclusions and the completeness of the evidence make it possible to ensure a balance between the protection of the patient's rights and certainty in the assessment of professional conduct.

Thus, the specificity of forensic expertise in dentistry and aesthetic medicine lies in the increased importance of evidence regarding risk management, the technological traceability of the devices used, and the temporal dynamics of complications, as well as the need for a methodologically transparent cause-and-effect analysis. The implementation of these benchmarks in the Republic of Moldova can improve the quality of expert conclusions, increase the predictability of the legal assessment of medical events, and reduce the risk of both unjustified incrimination of clinically acceptable complications and underestimation of medical care defects that played a decisive role in causing the damage.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

- Berglundh T., Armitage G., Araujo M.G. et al. Peri-implant diseases and conditions: Consensus report of workgroup 4 of the 2017 World Workshop on the Classification of Periodontal and Peri-Implant Diseases and Conditions. *Journal of Clinical Periodontology*, 2018. <https://doi.org/10.1111/jcpe.12957>, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29926491/> (accessed December 10, 2025).
- Byrzykowski v. Poland, Application no. 11562/05, ECHR judgment of 27 June 2006. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76066> (accessed December 10, 2025).
- Chaushu, G., et al. Medicolegal Aspects of Altered Sensation Following Implant Surgery: A Retrospective Analysis of Liability Claims. *The International Journal of Oral & Maxillofacial Implants*. 2002. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12074458/>. Accessed 5 Jan. 2026.
- Calvelli and Ciglio v. Italy, Application no. 32967/96, ECHR judgment of 17 January 2002. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-60329> (accessed December 10, 2025).
- National Center for Judicial Expertise (Republic of Moldova). Guide for the authorizing officer of judicial expertise. Chișinău, 2022. https://cnej.gov.md/sites/default/files/ghidul_ordonatorului_de_expertize_judiciare_completat_web_cu_nr._13_si_14.pdf (accessed December 10, 2025).
- Council of Europe. Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Applica-

- tion of Biology and Medicine (Oviedo Convention). Oviedo, 1997. <https://rm.coe.int/168007cf98> (accessed December 10, 2025).
- Diakonoff H., Moreau N. Inferior alveolar nerve injury following dental implant placement: A medicolegal analysis of French liability lawsuits. *Journal of Stomatology, Oral and Maxillofacial Surgery*, 2022. <https://doi.org/10.1016/j.jormas.2021.06.008> <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34171525/> (accessed December 10, 2025).
- ENFSI (European Network of Forensic Science Institutes). Guideline for Evaluative Reporting in Forensic Science. 2015. https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2016/09/m1_guideline.pdf (accessed December 10, 2025).
- Goodman G.J., Clague M.D., Cohen J.L. et al. A consensus on minimizing the risk of hyaluronic acid embolic visual loss and suggestions for immediate bedside management. *Aesthetic Surgery Journal*, 2020. <https://doi.org/10.1093/asj/sjz312> <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31693068/> (accessed December 10, 2025).
- Government of the Republic of Moldova. Decision No. 704 of 11.07.2018 on the conditions for placing active implantable medical devices on the market. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108838&lang=ro (accessed December 10, 2025).
- Government of the Republic of Moldova. Decision No. 534 of July 26, 2023, on the medical-legal assessment of the severity of bodily injury or health damage. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=138349&lang=ro (accessed December 10, 2025).
- Hong J.Y., Kim J.H., Park K.Y. et al. Review of adverse effects associated with dermal filler treatments: Part I – vascular complications. *Diagnostics*, 2024. <https://doi.org/10.3390/diagnostics14151640>, <https://www.mdpi.com/2075-4418/14/15/1640> (accessed December 10, 2025).
- ISO (International Organization for Standardization). ISO/IEC 17025:2017 – General requirements for the competence of testing and calibration laboratories. Geneva, 2017. <https://www.iso.org/ISO-IEC-17025-testing-and-calibration-laboratories.html> (accessed December 10, 2025).
- Juodzbals G., Wang H.L., Sabalys G. Injury of the inferior alveolar nerve during implant placement: A literature review. *Journal of Oral & Maxillofacial Research*, 2011. <https://doi.org/10.5037/jomr.2011.2101>, <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC3886063/> (accessed December 10, 2025).
- Kyriazidis I., Giannakopoulos N.N., Kontochristopoulos G. et al. Adverse events associated with hyaluronic acid filler injection: A systematic review. *Aesthetic Surgery Journal*, 2024. <https://doi.org/10.1007/s00266-023-03465-1>, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/37563436/> (accessed December 10, 2025).
- Lazzeri D., Agostini T., Figus M. et al. Blindness following cosmetic injections of the face. *Plastic and Reconstructive Surgery*, 2012. <https://doi.org/10.1097/PRS.0b013e3182442363> <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22456369/> (accessed December 10, 2025).
- Lopes de Sousa Fernandes v. Portugal, Application no. 56080/13, Grand Chamber Judgment of the ECHR of 19 December 2017. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-179556> (accessed December 10, 2025).
- Montgomery v. Lanarkshire Health Board, UK Supreme Court, [2015] UKSC 11. <https://www.supremecourt.uk/cases/uksc-2013-0136.html> (accessed December 10, 2025).
- Murray G., Convery C., Walker L. et al. Guideline for the management of hyaluronic acid fill-

- er-induced vascular occlusion. *Journal of Clinical and Aesthetic Dermatology*, 2021. <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC8211329/> (accessed December 10, 2025).
- Paolini G., Cavaliere F., De Mitri C. et al. European guidelines on perioperative venous thromboembolism prophylaxis: Chapter 8 – Plastic surgery. *European Journal of Anaesthesiology*, 2024. <https://doi.org/10.1097/EJA.0000000000001998> <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/38957026/> (accessed December 10, 2025).
- Parliament of the Republic of Moldova. Criminal Code of the Republic of Moldova, No. 985-XV of 18.04.2002. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=151140&lang=ro# (accessed December 10, 2025).
- Parliament of the Republic of Moldova. Criminal Procedure Code of the Republic of Moldova, No. 122-XV of 14.03.2003. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150757&lang=ro (accessed December 10, 2025).
- Parliament of the Republic of Moldova. Law No. 263-XVI of 27.10.2005 on patient rights and responsibilities. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=140341&lang=ro#, accessed on 10.12.2025.
- Parliament of the Republic of Moldova. Law No. 264-XVI of October 27, 2005, on the practice of medicine. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150513&lang=ro# (accessed December 10, 2025).
- Parliament of the Republic of Moldova. Law No. 68 of 14.04.2016 on judicial expertise and the status of judicial experts. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150277&lang=ro# (accessed December 10, 2025).
- European Parliament and Council of the European Union. Regulation (EU) 2017/745 on medical devices. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2017/745/oj> (accessed December 10, 2025).
- European Parliament and Council of the European Union. Directive (EU) 2024/2853 on liability for defective products. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/2853/oj> (accessed December 10, 2025).
- Powell v. United Kingdom, Application No. 45305/99, ECHR Decision of May 4, 2000. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-5215>, accessed on December 10, 2025.
- Renton T. Prevention of iatrogenic inferior alveolar nerve injuries in relation to dental procedures. *Dental Update*, 2010. <https://doi.org/10.12968/denu.2010.37.6.350> <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/20929149/> (accessed December 10, 2025).
- Šilih v. Slovenia, Application no. 71463/01, ECHR judgment of 9 April 2009. <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-81333> (accessed December 10, 2025).
- Vehkalahti M.M., Swanljung O. Accidental perforations during root canal treatment: An 8-year nationwide perspective on healthcare malpractice claims. *Clinical Oral Investigations*, 2020. <https://doi.org/10.1007/s00784-020-03246-z>, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32140781/> (accessed December 10, 2025).

TÂNĂRUL CERCETĂTOR

CZU: 355(470+477):351.86

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19564986>

Dmitrii CIOLAC¹

dmitrii.ciolac@border.gov.md

TRAFICUL ILICIT DE ARMAMENT ÎN CONTEXTUL RĂZBOIULUI RUSO-UCRAINEAN. IMPLICAȚIILE PENTRU REPUBLICA MOLDOVA

Abstract: *Inviaza la scară largă a Ucrainei de către Federația Rusă, declanșată la 24 februarie 2022, a reconfigurat fundamental paradigma de securitate în Europa de Est, generând un context geopolitic de o complexitate fără precedent. Dincolo de consecințele umanitare și economice directe, acest conflict militar de amploare a exacerbă riscurile asociate cu fenomenul de proliferare și trafic ilicit de armament, muniții și explozivi, în special al armelor de calibru mic și ușor (SALW). Articolul de față întreprinde o analiză comprehensivă a dinamicii acestui fenomen periculos, investigând modul în care un conflict armat de o asemenea magnitudine devine o sursă de alimentare a piețelor negre de armament.*

Cercetarea explorează mecanismele de deviere a armelor de pe câmpul de luptă, examinând riscurile inerente asociate cu fluxurile masive de asistență militară internațională către Ucraina, precum și cu capturarea sau sustragerea armamentului de către actori non-statali. Se subliniază că, deși la momentul actual dovezile privind un trafic masiv de arme la nivel european sunt încă limitate, rapoartele de specialitate, precum cele emise de Inițiativa Globală Împotriva Crimei Organizate Transnaționale (GI-TOC), avertizează asupra unui potențial risc latent, denumit sugestiv „Fum pe orizont”.

În acest context, lucrarea se concentrează pe implicațiile directe și indirecte pentru securitatea națională a Republicii Moldova. Poziția sa geografică, la granița imediată cu Ucraina, o transformă într-un potențial coridor de tranzit pentru rețelele criminale organizate, care se adaptează rapid la noile oportunități ilicite create de război. O vulnerabilitate structurală de o gravitate deosebită o reprezintă situația din regiunea transnistreană, un teritoriu necontrolat de autoritățile constituționale și unde se află cel mai mare depozit de muniții din Europa de Est, la Cobasna. Se argumentează că instabilitatea și lipsa de transparență din această regiune sporește exponențial riscul ca cele peste 20.000 de tone de armament să devină o sursă majoră de trafic ilegal, alimentând grupări criminale și destabilizând întregul flanc Estic al Europei.

¹ doctorand, Școala Doctorală a Academiei Militare a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” din Chișinău, Republica Moldova, e-mail: academia.militara@army.md; șef al Serviciului securitatea aeronautică a Direcției regim și ordine publică, Inspectoratul General al Poliției de Frontieră al MAI, e-mail: dmitrii.ciolac@border.gov.md, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-4802-7580>

Articolul analizează, de asemenea, măsurile proactive întreprinse de autoritățile moldovenești pentru a contracara aceste amenințări. Se evidențiază eforturile consolidate de supraveghere a frontierei, programele naționale de control al armelor de calibru mic și ușor, precum și campaniile de distrugere a armamentului confiscat. O importanță deosebită este acordată cooperării regionale și internaționale, lucrarea subliniind rolul crucial al parteneriatelor cu entități precum Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră (EUBAM), Europol, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) și Centrul de informare pentru controlul armelor de calibru mic și ușoare din Europa de Sud-Est (SEESAC). În concluzie, lucrarea demonstrează necesitatea unei abordări strategice și integrate pentru a naviga prin provocările complexe generate de traficul de armament în contextul unui conflict militar de proporții, subliniind că securitatea Republicii Moldova este intrinsec legată de stabilitatea întregii regiuni.

Cuvinte-cheie: trafic de arme, securitate, război ruso-ucrainean, Republica Moldova, armament de calibru mic, conflict armat.

ILLICIT ARMS TRAFFICKING IN THE CONTEXT OF THE RUSSO-UKRAINIAN WAR. IMPLICATIONS FOR THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Abstract: The full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation on February 24, 2022, has fundamentally reconfigured the security paradigm in Eastern Europe, creating a geopolitical context of unprecedented complexity. Beyond the direct humanitarian and economic consequences, this large-scale military conflict has exacerbated the risks associated with the proliferation and illicit trafficking of small arms and light weapons (SALW), ammunition, and explosives. This scientific paper undertakes a comprehensive analysis of the dynamics of this dangerous phenomenon, investigating how a military conflict of such magnitude becomes a source for feeding black markets of weaponry.

The research explores the mechanisms for diverting weapons from the battlefield, examining the inherent risks associated with massive flows of international military assistance to Ukraine, as well as with the capture or theft of armaments by non-state actors. It is emphasized that, although evidence of a massive flow of arms at the European level is currently limited, specialized reports, such as those issued by the Global Initiative Against Transnational Organized Crime (GI-TOC), warn of a potential latent risk, suggestively named "Smoke on the Horizon."

In this context, the paper focuses on the direct and indirect implications for the national security of the Republic of Moldova. Its geographical position, on the immediate border with Ukraine, transforms it into a potential transit corridor for organized criminal networks that are rapidly adapting to the new illicit opportunities created by the war. A structural vulnerability of particular gravity is the situation in the Transnistrian region, a territory uncontrolled by constitutional authorities and where the largest ammunition depot in Eastern Europe, at Cobasna, is located. It is argued that the instability and lack of transparency in this region exponentially increase the risk that over 20,000 tons of armaments could become a major source of illicit trafficking, fueling criminal groups and destabilizing the entire eastern flank of Europe.

The article also analyzes the proactive measures undertaken by Moldovan authorities to counter these threats. It highlights the consolidated efforts of border surveillance, national programs for controlling small arms and light weapons, and campaigns for the destruction of confiscated armaments. Special importance is given to regional and international cooperation, with the paper emphasizing the crucial role of partnerships with entities such as the European Union Border Assistance Mission (EUBAM), Europol, the United Nations Development Programme (UNDP), and the South-Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons (SEESAC). In conclusion, the paper demonstrates the necessity of a strategic and integrated approach to navigate the complex challenges generated by arms trafficking in the context of a large-scale military conflict, underscoring that the security of the Republic of Moldova is intrinsically linked to the stability of the entire region.

Keywords: arms trafficking, security, Russo-Ukrainian war, Republic of Moldova, small arms, armed conflict.

1. INTRODUCERE.

Războiul de agresiune declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei la 24 februarie 2022 reprezintă un punct de inflexiune în istoria recentă a Europei, având implicații profunde și pe termen lung asupra securității continentale¹. Dincolo de consecințele militare și umanitare imediate, un aspect adesea subliniat în cercurile de securitate este potențialul conflictului de a alimenta o creștere a traficului ilicit de armament, muniții și explozivi (SALW) în regiune². Acest fenomen nu este o noutate în peisajul post-conflictual, conflictele armate fiind, prin definiție, un mediu propice pentru proliferarea armelor în afara lanțurilor de control statal³. Totuși, amploarea și durata confruntării din Ucraina, alături de asistența militară masivă oferită de partenerii internaționali, ridică o serie de întrebări și îngrijorări specifice cu privire la viitoarele dinamici ale piețelor ilicite de armament.⁴

Traficul ilegal de arme reprezintă o amenințare transnațională care erodează fundamentul securității statelor, alimentând criminalitatea organizată, terorismul și, în ultimă instanță, subminând statul de drept⁵. Acest fenomen este, prin natura sa, unul evaziv, iar cuantificarea sa exactă este o sarcină extrem de dificilă⁶. Rapoartele anterioare, precum cele ale Small Arms Survey, au estimat că, înainte de invazia la scară largă, în Ucraina se aflau deja între 2 și 3 milioane de arme de foc nereglementate, o moștenire a conflictului din Donbas început în 2014⁷. Această cifră demonstrează că țara avea deja o problemă structurală cu controlul armamentului, o vulnerabilitate exacerbată de războiul actual.

Pentru Republica Moldova, o țară mică, neutră din punct de vedere constituțional, dar situată la o distanță infimă de o zonă de război activă, riscurile sunt deosebit de acute. Proximitatea geografică, frontiera comună de sute de kilometri cu Ucraina și, mai presus de toate, situația precară a regiunii transnistrene, unde se află un depozit masiv de armament, o transformă într-un potențial nod de tranzit pentru armele ilicite⁸. Această configurație geopolitică unică transformă Republica Moldova nu doar într-un simplu observator, ci într-un actor potențial afectat direct de consecințele traficului ilegal de armament.

¹ European Commission. Republic of Moldova 2023 Report (SWD), p 3. Disponibil: https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf (accesat la data de 10.10.25).

² UNICRI. The conflict in Ukraine and its impact on organized crime and security. Raport, 2022, p 11. Disponibil: https://unicri.org/sites/default/files/2022-11/The%20conflict%20in%20Ukraine%20and%20its%20impact%20on%20organized%20crime%20and%20security_0.pdf (accesat la data de 22.10.25).

³ Martyniuk, A. Small Arms Survey. Measuring Illicit Arms Flows: Ukraine. Document de informare, 2017, p 2. Disponibil: <https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-BP3-Ukraine.pdf> (accesat la data de 22.10.25).

⁴ Global Initiative Against Transnational Organized Crime (GI-TOC). Smoke on the horizon: trends in arms trafficking from the conflict in Ukraine. Raport de cercetare, 2024. Disponibil: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2024/06/Smoke-on-the-horizon-trends-in-arms-trafficking-from-the-conflict-in-Ukraine-GI-TOC-June-2024.v3.pdf> (accesat la data de 24.10.25).

⁵ UNODC. Global Study on Firearms Trafficking. Viena, 2020, p 9. Disponibil: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Firearms/2020_REPORT_Global_Study_on_Firearms_Trafficking_2020_web.pdf (accesat la data de 22.10.25).

⁶ Martyniuk, A. Small Arms Survey. Measuring Illicit Arms Flows: Ukraine. Document de informare, 2017, p 1. Disponibil: <https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-BP3-Ukraine.pdf> (accesat la 22.10.25).

⁷ *Ibidem*.

⁸ Cebotari, S. Impactul războiului din Ucraina asupra securității Republicii Moldova: Realități și Perspective. În: Moldoscopie nr. 1 (96), 2022, p. 435. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/432-447.pdf (accesat la 22.10.25).

În acest context, lucrarea de față își propune să exploreze cu minuțiozitate modul în care războiul din Ucraina a influențat și continuă să influențeze fenomenul traficului de armament, cu o atenție specială acordată implicațiilor pentru securitatea națională a Republicii Moldova. Se va investiga modul în care fluxurile masive de armament, de la sistemele de calibru mare până la armele de calibru mic, pot fi deviate din circuitul legal și să ajungă pe piețele ilicite⁹. De asemenea, se va analiza rolul depozitului de la Cobasna ca sursă potențială de destabilizare regională și se va evalua răspunsul autorităților moldovenești și al partenerilor internaționali în vederea contracarării acestor amenințări.

Obiectivul principal al acestei lucrări este de a oferi o analiză aprofundată, argumentată, care să depășească simpla constatare a faptelor, pentru a construi un discurs științific coerent despre cauzele, consecințele și mecanismele de contracarare a traficului de armament. Succesul pe termen lung în combaterea acestei amenințări depinde de o înțelegere holistică a interdependenței dintre conflictul regional și provocările de securitate cu care se confruntă Republica Moldova. Această abordare secvențială va permite o înțelegere aprofundată a interdependenței dintre conflictul regional și provocările de securitate cu care se confruntă Republica Moldova, contribuind astfel la formularea unor recomandări strategice pentru un răspuns eficient și durabil la o amenințare care riscă să persiste cu mult după încheierea conflictului militar.

2. METODE ȘI MATERIALE APLICATE.

Elaborarea prezentei lucrări științifice s-a bazat pe o abordare metodologică predominant calitativă, focalizată pe analiza documentară și sinteza critică a literaturii de specialitate. Această metodologie a fost adoptată ca fiind cea mai potrivită pentru a investiga un fenomen social și de securitate cu un caracter transnațional și clandestin, precum traficul ilicit de armament, unde accesul la date primare este, prin însăși natura sa, limitat și fragmentat.

Materialele de cercetare au fost selectate cu rigoare, având ca principal criteriu relevanța, credibilitatea și actualitatea informațiilor. Corpusul documentar a cuprins o gamă variată de surse, clasificate tematic pentru a asigura o analiză structurată și exhaustivă. S-a apelat în mod fundamental la rapoartele de specialitate și analizele de cercetare publicate de organizații internaționale de prestigiu și think-tank-uri recunoscute la nivel global pentru expertiza lor în domeniul controlului armamentului și al criminalității organizate. Printre acestea se numără documente de referință emise de Global Initiative Against Transnational Organized Crime (GI-TOC), Small Arms Survey (SAS), UNODC și SEESAC. Aceste surse au furnizat o bază de date fundamentală privind tendințele, rutele de trafic și dinamica proliferării armelor în contextul conflictului, oferind o perspectivă globală și regională asupra fenomenului.

De asemenea, au fost consultate documente strategice și oficiale, cum ar fi rapoartele periodice ale Comisiei Europene privind situația Republicii Moldova și programele naționale elaborate de instituțiile guvernamentale, inclusiv Ministerul Afacerilor Interne. Aceste materiale au fost esențiale pentru a contextualiza și a evalua răspunsul instituțional al statului și pentru a identifica măsurile legislative și operaționale de contracarare adoptate.

Procesul de cercetare a debutat cu o etapă de identificare și colectare a surselor,

⁹ Global Initiative Against Transnational Organized Crime (GI-TOC). Smoke on the horizon: trends in arms trafficking from the conflict in Ukraine. Raport de cercetare, 2024. Disponibil: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2024/06/Smoke-on-the-horizon-trends-in-arms-trafficking-from-the-conflict-in-Ukraine-GI-TOC-June-2024.v3.pdf> (accesat la 22.10.25).

urmată de o analiză tematică a conținutului. Fiecare document a fost examinat minuțios pentru a extrage informații relevante privind sursele și rutele de trafic, actorii implicați, tipurile de armament tranzacționat și impactul fenomenului asupra securității. Ulterior, a avut loc o sinteză critică a informațiilor, prin care datele obținute din diverse surse au fost corelate și interpretate pentru a construi o narațiune coerentă și argumentată. Această abordare a permis nu doar prezentarea de fapte, ci și o înțelegere profundă a interconexiunilor cauzale dintre conflictul din Ucraina și vulnerabilitățile Republicii Moldova, demonstrând o cercetare de o profunzime necesară unui studiu științific.

3. DISCUȚII ȘI REZULTATE OBTINUTE

3.1. Dinamica și tendințele traficului ilicit de armament în contextul conflictului din Ucraina

Războiul din Ucraina, o conflagrație de o intensitate și o amploare fără precedent pe continentul european de la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, a creat un mediu de securitate profund perturbat, în care riscul de proliferare și trafic ilicit de armament, muniții și explozivi a atins cote alarmante. Acest fenomen, deși nu este nou în contextul conflictelor armate, prezintă în cazul Ucrainei particularități unice care merită o analiză detaliată. Războiul, prin definiție, reprezintă o sursă majoră de armament de calibru mic și ușor (SALW), dar și de alte tipuri de muniții și echipamente, care, inevitabil, își găsesc drumul pe piețele ilicite, fie prin furt și abandon, fie prin vânzarea directă de către combatanți¹⁰. Analiza situației din Ucraina demonstrează că, în ciuda eforturilor de control, un aflux masiv de arme pe piețele negre europene este un scenariu plauzibil, care, conform rapoartelor de specialitate, se profilează deja „la orizont”¹¹.

Un factor fundamental care contribuie la acest risc este fluxul masiv și continuu de asistență militară internațională către Ucraina. Deși esențială pentru capacitatea statului de a se apăra împotriva agresiunii ruse, această asistență ridică întrebări complexe și pe termen lung privind trasabilitatea și controlul armamentului¹². De exemplu, Planul de acțiune al Statelor Unite pentru limitarea deturnărilor de arme în Ucraina, elaborat în strânsă cooperare cu partenerii europeni și ucraineni, ilustrează îngrijorarea legitimă la cel mai înalt nivel politic cu privire la eventualele scurgeri de armament¹³. Acest plan nu este doar un exercițiu birocratic, ci reflectă o conștientizare profundă a faptului că, odată ce armele intră într-o zonă de conflict de o asemenea magnitudine, controlul lor absolut devine o provocare imensă. Războiul hibrid, caracterizat de un amestec de actori statali și non-statali, și de frontiere fluide, estompează granițele dintre legalitate și ilegalitate, creând un teren fertil pentru proliferarea armelor¹⁴. În aceste condiții, armele pot fi pierdute,

¹⁰ UNICRI. The conflict in Ukraine and its impact on organized crime and security. Raport, 2022, p. 10. Disponibil: https://unicri.org/sites/default/files/2022-11/The%20conflict%20in%20Ukraine%20and%20its%20impact%20on%20organized%20crime%20and%20security_0.pdf (accesat la 22.10.25).

¹¹ Global Initiative Against Transnational Organized Crime (GI-TOC). Smoke on the horizon: trends in arms trafficking from the conflict in Ukraine. Raport de cercetare, 2024, pp. 1-2. Disponibil: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2024/06/Smoke-on-the-horizon-trends-in-arms-trafficking-from-the-conflict-in-Ukraine-GI-TOC-June-2024.v3.pdf> (accesat la 24.10.25).

¹² Magrin, M. A Bang for Your Buck – un comentariu al Planului de acțiune al SUA de limitare a deturnărilor și a traficului de arme în Ucraina. În: Journal of Illicit Economies and Development, 6(2), 2024, pp. 19-25. Disponibil: <https://jied.lse.ac.uk/articles/238/files/667ea94ce831b.pdf> (accesat la 22.10.25).

¹³ Ibidem, p. 19.

¹⁴ Schroeder, M., Shumska, O. Making a Killing: Illicit Ammunition in Ukraine. Small Arms Survey. 2021, pp. 1-2.

abandonate pe câmpul de luptă, sustrate din depozite sau chiar vândute pe piața neagră de către indivizi sau grupări criminale care profită de haosul generat de conflict¹⁵.

Înainte de invazia la scară largă, cercetările Small Arms Survey indicau deja o prezență semnificativă a armamentului ilicit în Ucraina, o consecință directă a conflictului din Donbas, început în 2014¹⁶. Un raport al Inițiativei Globale Împotriva Crimei Organizate Transnaționale (GI-TOC), intitulat „Smoke on the Horizon”, avertizează că, deși un val masiv de armament din Ucraina nu a fost încă detectat la nivel european, riscul este „la orizont”¹⁷. Acest lucru sugerează că rețelele criminale nu se bazează pe oportunități întâmplătoare, ci se adaptează strategic și se pregătesc pentru a exploata potențialul de trafic al armelor odată ce conflictul militar se va stabiliza. Această adaptare include utilizarea platformelor *dark web* pentru a facilita tranzacții cu un grad ridicat de anonimitate, oferind o imagine clară a modului în care grupurile criminale transnaționale se interconectează rapid cu noile realități ale conflictului¹⁸.

Pe lângă armele de calibru mic și ușor, o dimensiune adesea subestimată a proliferării este cea a munițiilor și a componentelor de arme¹⁹. Munițiile sunt mai ușor de transportat și de ascuns decât armele complete, sunt mai greu de detectat la punctele de frontieră și, prin urmare, reprezintă un risc major de a alimenta criminalitatea organizată. Traficul cu muniții de tip militar, detonatoare și explozivi poate crește considerabil puterea de foc a grupurilor criminale, permițându-le să comită infracțiuni de o gravitate sporită. Rapoartele recente ale UNODC subliniază modul în care grupurile de crimă organizată transnațională se adaptează și exploatează instabilitatea cauzată de conflict, implicându-se nu doar în traficul de arme, ci și în alte activități ilicite, precum traficul de persoane sau contrabanda cu bunuri²⁰. Această convergență a piețelor ilicite creează o economie a conflictului, care este extrem de greu de monitorizat și de contracarat.

Poziția geografică a Ucrainei o transformă într-un nod central în cadrul rețelor de trafic de armament. Istoric, principalele rute de trafic de arme din Balcani au fost monitorizate și, într-o oarecare măsură, perturbate de eforturile comune ale autorităților europene. Războiul din Ucraina, însă, a deschis noi coridoare și a revitalizat conexiuni ilicite, mutând potențial centrul de greutate al traficului spre Est²¹. O atenție deosebită este

Disponibil: <https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-Report-Illicit-Ammunition-Ukraine.pdf> (accesat la 22.10.25).

¹⁵ UNICRI. The conflict in Ukraine and its impact on organized crime and security. Raport, 2022, p. 10. Disponibil: https://unicri.org/sites/default/files/2022-11/The%20conflict%20in%20Ukraine%20and%20its%20impact%20on%20organized%20crime%20and%20security_0.pdf (accesat la 29.10.25).

¹⁶ Schroeder, M., & Shumska, O. Making a Killing: Illicit Ammunition in Ukraine. Small Arms Survey. 2021, pp. 1-2. Disponibil: <https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-Report-Illicit-Ammunition-Ukraine.pdf> (accesat la 22.10.25).

¹⁷ Global Initiative Against Transnational Organized Crime (GI-TOC). Smoke on the horizon: trends in arms trafficking from the conflict in Ukraine. Raport de cercetare, 2024, p. 1-2. Disponibil: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2024/06/Smoke-on-the-horizon-trends-in-arms-trafficking-from-the-conflict-in-Ukraine-GI-TOC-June-2024.v3.pdf> (accesat la 22.10.25).

¹⁸ *Ibidem*, p. 25.

¹⁹ Schroeder, M., Shumska, O. Making a Killing: Illicit Ammunition in Ukraine. Small Arms Survey. 2021, p. 14. Disponibil: <https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-Report-Illicit-Ammunition-Ukraine.pdf> (accesat la 21.10.25).

²⁰ UNODC. Ukraine: Organized Crime Dynamics in the Context of War. 2025. Disponibil: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Ukraine/Ukraine_OC_Study.pdf (accesat la 05.11.25).

²¹ Global Initiative Against Transnational Organized Crime (GI-TOC). Tomorrow's Fire: Future Trends in Arms Trafficking from the Ukraine Conflict. Raport de conferință. 2025, p. 3. Disponibil: https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2025/02/Tomorrows-Fire_conference-report.v1-MR-PB-MR-18-Feb-PB-PG-MR-PB2.pdf (accesat la 22.10.25).

acordată graniței cu Uniunea Europeană și, în special, cu Republica Moldova. Vulnerabilitatea Moldovei este amplificată de frontiera sa divizată pe porțiuni extrem de vulnerabile cu Ucraina, care poate fi utilizată ca o rută de tranzit pentru armele destinate piețelor europene²². Regiunea transnistreană, controlată de un regim separatist și având o prezență militară rusă, reprezintă o problemă deosebit de acută, un spațiu nereglementat și greu de monitorizat, care poate servi drept „hub” pentru activitățile criminale. Instabilitatea din această regiune sporește exponențial riscul ca cele peste 20.000 de tone de armament de la Cobasna să devină o sursă majoră de trafic ilegal, alimentând grupări criminale și destabilizând întregul flanc Estic al Europei.

Analiza fenomenului demonstrează că traficul de arme nu se desfășoară întotdeauna pe scară industrială, ci adesea prin rețele de contrabandă mai mici, cu trafic transfrontalier de tip „ant-trafficking”²³. Aceste rețele, formate din grupuri mici sau doar din câțiva indivizi, transportă arme peste graniță pentru a le vinde pe piețele locale sau regionale. Aceste fenomene de micro-trafic sunt extrem de dificil de detectat și de combătut, deoarece nu necesită infrastructuri complexe și pot fi integrate în alte forme de contrabandă, cum ar fi traficul de țigări sau de alcool. Adaptabilitatea și descentralizarea acestor rețele criminale le fac extrem de rezistente la eforturile de aplicare a legii, iar soluțiile necesită o cooperare internațională extinsă și mecanisme de schimb de informații în timp real.

3.2. Implicațiile traficului de armament asupra securității naționale a Republicii Moldova

Contextul geopolitic generat de conflictul armat din Ucraina a expus Republica Moldova unor riscuri de securitate fără precedent, transformând-o dintr-o zonă de relativă stabilitate într-un flanc potențial vulnerabil al Europei de Est. Poziția sa geografică, la granița imediată cu un teatru de război activ, o face susceptibilă la o serie de amenințări transfrontaliere, dintre care traficul ilicit de armament este considerat una dintre cele mai grave și cu consecințe pe termen lung. Aceste riscuri nu sunt doar exogene, generate de instabilitatea din țara vecină, ci se suprapun peste vulnerabilități structurale interne, creând un cocktail exploziv care necesită o abordare strategică și integrată²⁴.

Una dintre cele mai evidente vulnerabilități ale Republicii Moldova este proximitatea sa geografică și frontiera extinsă de 1.222 de kilometri cu Ucraina. Deși autoritățile moldovenești și-au consolidat considerabil capacitățile de monitorizare și control la trecerea frontierei în ultimii ani, o asemenea lungime și diversitate a terenului reprezintă o provocare continuă. Războiul a generat un aflus masiv de refugiați, dar și de bunuri și persoane, creând un mediu haotic pe care rețelele criminale transnaționale îl pot exploata pentru a disimula traficul de arme și muniții. Această presiune constantă asupra capacităților statale, amplificată de amenințările hibride și de presiunile economice, poate eroda eficacitatea sistemului de securitate al frontierei²⁵. Mai mult, prezența unor zone izolate și slab controlate de autorități, în special în regiunea transnistreană, face ca un control total și hermetic să fie practic imposibil.

²² Martyniuk, A. Small Arms Survey. Measuring Illicit Arms Flows: Ukraine. Document de informare, 2017. Disponibil: <https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-BP3-Ukraine.pdf> (accesat la 22.10.25).

²³ *Ibidem*, p. 10.

²⁴ European Commission. Republic of Moldova 2023 Report (SWD), p. 5. Disponibil: https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf (accesat la 26.10.25).

²⁵ *Ibidem*.

Probabil cea mai serioasă amenințare la adresa securității Republicii Moldova, amplificată exponențial de contextul războiului, este situația din regiunea transnistreană și, în special, prezența depozitului de armament de la Cobasna²⁶. Acest teritoriu, o fâșie de pământ necontrolată de autoritățile constituționale de la Chișinău, este administrat de un regim separatist, susținut de o prezență militară rusă – așa-numitele trupe de menținere a păcii (Operative Group of Russian Forces). Depozitul de la Cobasna, un vestigiu al Războiului Rece, este considerat cel mai mare din Europa de Est, conținând o cantitate estimată la peste 20.000 de tone de muniții și armament sovietic²⁷. Deși a fost subiectul unor discuții și eforturi internaționale de a fi eliminat în ultimele decenii, statutul său incert și prezența militară a trupelor ruse transformă acest depozit într-o sursă masivă de potențial trafic ilicit. Orice cantitate, oricât de mică, deturnată sau vândută din acest stoc ar putea alimenta rețelele criminale transnaționale pentru zeci de ani, având un impact destabilizator mult dincolo de granițele Republicii Moldova. Riscul nu se limitează doar la o eventuală explozie, cu consecințe umanitare și ecologice catastrofale, ci și la posibilitatea ca o parte din acest armament să ajungă pe piețele negre, alimentând grupări criminale și teroriste pe întregul continent. Instabilitatea și lipsa de transparență din regiune sporește exponențial acest risc, transformând Cobasna dintr-un simplu depozit într-un simbol al vulnerabilității structurale a Republicii Moldova²⁸.

Proximitatea frontierei cu Ucraina, dublată de situația din Transnistria, creează un mediu favorabil pentru criminalitatea organizată. Afluxul de armament militar de proveniență necunoscută și cu o putere de foc superioară armelor de foc civile, ar putea schimba fundamental dinamica criminalității în Republica Moldova. Un raport UNODC subliniază modul în care grupurile de crimă organizată transnațională exploatează instabilitatea cauzată de conflictele armate, adaptându-se rapid la noi oportunități ilicite²⁹. Acestea se implică nu doar în traficul de arme, ci și în alte activități, precum traficul de persoane sau contrabanda cu bunuri, creând o piață ilicită complexă și interconectată. În trecut, studiile privind armele de calibru mic și ușor în Moldova indicau un nivel relativ scăzut de violență armată, un succes al programelor naționale de control și al eforturilor de colectare a armelor³⁰. Cu toate acestea, aceste date ar putea deveni irelevante în fața unei posibile scurgeri de armament. Grupurile criminale ar putea folosi situația din Ucraina pentru a se dota cu armament de proveniență militară, ceea ce ar crește substanțial amenințarea la adresa forțelor de ordine și a securității publice. Un nivel crescut de violență armată generează, de asemenea, o scădere a încrederii cetățenilor în instituțiile statului, ceea ce subminează fundamentul unei societăți stabile și democratice³¹. Prin urmare, combaterea traficului de armament devine nu doar o problemă de securitate, ci și o chestiune de stabilitate socială și politică, cu impact direct asupra coeziunii naționale și a

²⁶ Cebotari, S. Zona transnistreană a Republicii Moldova în contextul războiului din Ucraina. În: Teoria și Practica administrației publice, 2022, p. 123. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/122-127_29.pdf (accesat la 22.10.25).

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ European Commission. Republic of Moldova 2023 Report (SWD), p. 8. Disponibil: https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf (accesat la 22.10.25).

²⁹ UNODC. Ukraine: Organized Crime Dynamics in the Context of War. 2025. Disponibil: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Ukraine/Ukraine_OC_Study.pdf (accesat la 22.10.25).

³⁰ Saferworld. Small Arms and Light Weapons Survey of Moldova. 2006. Disponibil: <https://www.saferworld-global.org/downloads/pubdocs/Moldova%20Survey%20ROMANIAN.pdf> (accesat la 22.10.25).

³¹ SEESAC. Studiu privind armele de calibru mic și armamentul ușor (SALW). 2019. Disponibil: https://www.seesac.org/f/docs/SALW-Surveys/web_Moldova_SALW-Survey_ROM.pdf (accesat la 02.11.25).

percepției publice asupra capacității statului de a proteja cetățenii.

Pentru a contracara aceste amenințări, Republica Moldova a adoptat o serie de măsuri proactive. Autoritățile moldovenești și-au consolidat eforturile de supraveghere a frontierei, în special pe segmentul care se învecinează direct cu Ucraina, prin modernizarea echipamentelor și intensificarea patrulelor. Programele naționale de control al armelor de calibru mic și ușor (SALW) au fost revizuite și adaptate la noul context, cu un accent sporit plasat pe campaniile de distrugere a armamentului confiscat pentru a-l scoate definitiv din circulație. Cu toate acestea, este recunoscut faptul că o abordare pur națională nu este suficientă pentru a face față unui fenomen transnațional. O importanță deosebită este acordată cooperării regionale și internaționale, iar rolul parteneriatelor cu entități precum Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră (EUBAM), Europol, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) și Centrul de informare pentru controlul armelor de calibru mic și ușoare din Europa de Sud-Est (SEESAC) este crucial. Aceste parteneriate facilitează schimburi de informații, expertiză și bune practici, esențiale pentru contracararea rețelor criminale care operează la nivel regional. Un raport al Small Arms Survey a demonstrat modul în care eforturile de colaborare în Europa de Sud-Est au contribuit la o scădere a traficului de arme din regiunea Balcanilor de Vest, iar aceste lecții pot fi aplicate și în cazul Ucrainei și Republicii Moldova³². Traficul de arme nu se desfășoară întotdeauna pe scară industrială, ci adesea prin rețele de contrabandă mai mici, de tip „ant-trafficking”, în care grupuri mici sau chiar indivizi solitari transportă arme peste graniță. Aceste fenomene de micro-trafic sunt extrem de dificil de detectat și de combătut, deoarece nu necesită infrastructuri complexe și pot fi integrate în alte forme de contrabandă.

Prin urmare, implicațiile traficului de armament asupra securității naționale a Republicii Moldova sunt multiple și interconectate. Ele pornesc de la vulnerabilitățile structurale ale statului și se amplifică sub presiunea conflictului din Ucraina și a situației din regiunea transnistreană. Succesul pe termen lung în vederea combaterii acestei amenințări depinde nu doar de o creștere a capacităților de control, ci și de o înțelegere holistică a interdependenței dintre conflictul regional și provocările interne de securitate. Abordarea trebuie să fie una strategică, integrată, care să combine eforturile naționale de consolidare a statului de drept cu o cooperare regională și internațională extinsă. Doar prin acțiuni coerente și coordonate, Republica Moldova poate naviga prin provocările complexe generate de traficul de armament și va contribui la stabilitatea întregii regiuni.

3.3. Măsuri și mecanisme de contracarare la nivel național și internațional

Dezvoltarea și intensificarea conflictului armat de mare anvergură din Ucraina a generat un mediu de securitate regional cu multiple straturi de amenințări și vulnerabilități, având un impact direct și indirect asupra stabilității Republicii Moldova. Unul dintre cele mai semnificative riscuri emergente, cu potențial destabilizator pe termen lung, este traficul ilicit de armament, muniții și explozivi (SALW)³³. Acest fenomen nu este o noutate absolută în peisajul post-sovietic, având în vedere existența unor stocuri considerabile de armament ilegal, dar magnitudinea și dinamica războiului actual ridică problema la un

³² Martyniuk, A. Small Arms Survey. Measuring Illicit Arms Flows: Ukraine. Document de informare, 2017, p. 10. Disponibil: <https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-BP3-Ukraine.pdf> (accesat la 22.10.25).

³³ UNICRI. The conflict in Ukraine and its impact on organized crime and security. Raport, 2022, p. 11. Disponibil: https://unicri.org/sites/default/files/2022-11/The%20conflict%20in%20Ukraine%20and%20its%20impact%20on%20organized%20crime%20and%20security_0.pdf (accesat la 20.10.25).

nivel de complexitate fără precedent.

Pentru Republica Moldova, o țară cu o frontieră de peste 1.200 de kilometri cu Ucraina și cu o regiune separatistă, Transnistria, unde se află un depozit masiv de armament, riscurile sunt deosebit de acute. Răspunsul autorităților moldovenești și al partenerilor internaționali la această amenințare a evoluat rapid de la măsuri ad-hoc la o abordare strategică, proactivă și integrată, concentrată pe o serie de mecanisme de contracarare la nivel național și internațional. Această analiză detaliată explorează atât eforturile interne de consolidare a securității, cât și rolul crucial al cooperării internaționale în prevenirea și combaterea traficului de arme, cu o atenție deosebită acordată contextului actual și viitoarelor tendințe.

Conștientizarea faptului că un conflict de o asemenea anvergură poate inunda piețele ilicite cu arme a determinat autoritățile Republicii Moldova să adopte o serie de măsuri de securitate interioară și de control la frontieră. Primul pilon al acestei strategii a fost intensificarea controlului la hotar. Poliția de Frontieră a implementat tehnologii avansate de supraveghere și sisteme de analiză a riscurilor pentru a monitoriza fluxurile masive de oameni și bunuri, inclusiv refugiații și ajutorul umanitar, care ar fi putut fi exploatare de rețelele criminale pentru a disimula traficul de arme³⁴. Această măsură a fost esențială pentru a preveni devierea armelor din zona de conflict spre teritoriul național. Colaborarea bilaterală cu omologii ucraineni a fost consolidată, permițând schimbul de informații în timp real și derularea de operațiuni comune pentru a identifica și a neutraliza potențialele rute de contrabandă, inclusiv cele de tip „ant-trafficking”, care folosesc căi de transport neconvenționale și greu de detectat³⁵.

Al doilea pilon al strategiei naționale a fost consolidarea cadrului legal și operațional. În acest sens, a fost elaborat și implementat un Program Național de Control al Armelor de Calibru Mic și Ușor, al cărui scop principal este modernizarea legislației, dar și a capacităților tehnice ale instituțiilor responsabile, cum ar fi Ministerul Afacerilor Interne, Poliția de Frontieră și Serviciul Vamal³⁶. O componentă crucială a acestui program este dezvoltarea unor sisteme electronice de înregistrare și trasabilitate a armelor de foc, care permit o monitorizare mai eficientă a circuitului legal al armelor și o identificare rapidă a celor deturnate. Această capacitate este un instrument fundamental în lupta împotriva traficului ilicit, deoarece facilitează investigațiile și previne ca armele să ajungă pe piețele negre.

Un al treilea element al eforturilor naționale îl reprezintă campaniile de distrugere a armamentului confiscat sau predat voluntar. Aceste acțiuni, adesea sprijinite de parteneri internaționali, au un dublu rol: pe de o parte, ele elimină fizic armele din circuitul ilegal, asigurându-se că nu vor putea fi folosite în viitor la comiterea de infracțiuni, iar pe de altă parte, transmit un mesaj clar către public cu privire la seriozitatea fenomenului și la angajamentul autorităților de a-l combate³⁷. Programele de amnistie pentru predarea volun-

³⁴ Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Programul Management Integrat al Frontierei de Stat. Raport, 2023. Disponibil: <https://mai.gov.md/sites/default/files/Activitatea/Rapoarte/Raport%20PMIFS%20-%202023.pdf> (accesat la 22.10.25).

³⁵ poliția.md. Peste 2 100 de arme de foc distruse prin topire. 2025. Disponibil: <https://mai.gov.md/ro/node/9579> (accesat la 22.10.25).

³⁶ Global Initiative Against Transnational Organized Crime (GI-TOC). Tomorrow's Fire: Future Trends in Arms Trafficking from the Ukraine Conflict. Raport de conferință, 2025. Disponibil: https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2025/02/Tomorrows-Fire_conference-report.v1-MR-PB-MR-18-Feb-PB-PG-MR-PB2.pdf (accesat la 22.10.25).

³⁷ poliția.md. Peste 2 100 de arme de foc distruse prin topire. 2025, p. 5. Disponibil: <https://mai.gov.md/ro/node/9579> (accesat la 21.10.25).

tară a armelor deținute ilegal s-au dovedit a fi eficiente în alte regiuni post-conflictuale, contribuind la reducerea numărului de arme aflate în posesia neautorizată a civililor și a grupurilor criminale³⁸.

Eforturile naționale ale Republicii Moldova ar fi sortite eșecului fără o cooperare strânsă cu parteneri internaționali și regionali. Natura transnațională a traficului de armament impune o abordare coordonată și bazată pe partajarea de informații. Organizații precum Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Republica Moldova și Ucraina (EUBAM), Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE), Europol și UNODC joacă un rol crucial în furnizarea de asistență tehnică, schimb de informații și coordonare operațională³⁹. Aceste entități contribuie la consolidarea capacităților instituționale prin programe de instruire, donații de echipament modern și sprijin la elaborarea de politici publice, adaptate la dinamica schimbătoare a conflictului din Ucraina⁴⁰.

Un parteneriat deosebit de important este cel cu SEESAC (Centrul de informare pentru controlul armelor de calibru mic și ușoare din Europa de Sud-Est) și alte inițiative similare, susținute de Uniunea Europeană și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD). Aceste colaborări au permis implementarea unor proiecte esențiale, inclusiv dezvoltarea registrelor electronice de armament, modernizarea echipamentelor de marcare și formarea personalului, consolidând astfel capacitatea Moldovei de a monitoriza și de a combate traficul⁴¹. Schimbul de informații în timp real cu țările vecine și cu structurile de aplicare a legii europene este vital pentru a preveni devierea armelor din Ucraina către Republica Moldova și, ulterior, spre piețele criminale din Vestul Europei.

Un raport al Frontex subliniază importanța parteneriatelor consolidate în vederea contracarării amenințărilor transfrontaliere și a vulnerabilităților lanțurilor de aprovizionare ilicite, argumentând că o reacție rapidă și coordonată este singura cale eficientă de a contracara rețelele criminale transnaționale⁴². În plus, un raport din 2025 al Global Initiative Against Transnational Organized Crime (GI-TOC) subliniază necesitatea consolidării unei rețele de experți europeni în controlul armelor, a forțelor de aplicare a legii și a factorilor de decizie. Raportul „Tomorrow’s Fire” argumentează că aceste rețele trebuie să fie bazate pe încredere reciprocă și pe metodologii bine dezvoltate și interoperabile, ca să contracareze piețele de arme pentru infracțiunile organizate. Nodurile din rețea trebuie să fie bine informate, libere să partajeze date și să-și reprezinte țara sau organizația⁴³. Acest lucru indică o evoluție a gândirii de securitate de la o abordare bazată pe state la o una fundamentată pe rețele, care este mai adecvată pentru a face față piețelor ilicite agile și adaptabile.

O altă dimensiune crucială a cooperării internaționale o reprezintă asistența acordată pentru securizarea depozitului de la Cobasna și monitorizarea situației din regiu-

³⁸ SEESAC. Studiu privind armele de calibru mic și armamentul ușor (SALW). 2019. Disponibil: https://www.seesac.org/f/docs/SALW-Surveys/web_Moldova_SALW-Survey_ROM.pdf (accesat la 22.10.25).

³⁹ European Commission. Republic of Moldova 2023 Report (SWD), p. 10. Disponibil: https://enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf (accesat la 22.10.25).

⁴⁰ Frontex. Annual Risk Analysis Report. 2023, p. 11. Disponibil: https://www.frontex.europa.eu/assets/Publications/General/ARA_2023.pdf (accesat la 22.10.25).

⁴¹ SEESAC. Studiu privind armele de calibru mic și armamentul ușor (SALW). 2019. Disponibil: https://www.seesac.org/f/docs/SALW-Surveys/web_Moldova_SALW-Survey_ROM.pdf (accesat la 26.10.25).

⁴² Frontex. Annual Risk Analysis Report. 2023, p. 11. Disponibil: https://www.frontex.europa.eu/assets/Publications/General/ARA_2023.pdf (accesat la 22.10.25).

⁴³ Global Initiative Against Transnational Organized Crime (GI-TOC). Smoke on the horizon: trends in arms trafficking from the conflict in Ukraine. Raport de cercetare, 2024, p. 16. Disponibil: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2024/06/Smoke-on-the-horizon-trends-in-arms-trafficking-from-the-conflict-in-Ukraine-GI-TOC-June-2024.v3.pdf> (accesat la 22.10.25).

nea transnistreană. Depozitul de la Cobasna, considerat cel mai mare din Europa de Est, conține o cantitate estimată la peste 20.000 de tone de muniții și armament sovietic. Deși a fost subiectul unor discuții internaționale timp de decenii, statutul său incert și prezența militară a trupelor ruse de menținere a păcii (Operative Group of Russian Forces) în regiune transformă acest depozit într-o sursă masivă de potențial trafic ilicit⁴⁴. Orice cantitate, oricât de mică, deturnată sau vândută din acest stoc ar putea alimenta rețelele criminale transnaționale pentru zeci de ani, având un impact destabilizator mult dincolo de granițele Republicii Moldova. Riscul nu se limitează doar la o eventuală explozie, ci și la posibilitatea ca o parte din acest armament să ajungă pe piețele negre, alimentând grupări criminale și teroriste pe întregul continent. Instituțiile internaționale, precum OSCE, au un rol important în facilitarea dialogului și a inspecțiilor, chiar și în condițiile dificile ale unui teritoriu necontrolat de autoritățile constituționale de la Chișinău⁴⁵.

Războiul din Ucraina a creat un mediu fluid și haotic, propice pentru dezvoltarea piețelor ilicite de armament. Rapoarte precum „Smoke on the Horizon” ale GI-TOC arată că, deși un val masiv de arme din Ucraina nu a inundat încă piețele europene, riscul este „la orizont”⁴⁶. Acesta sugerează că rețelele criminale nu se bazează pe oportunități întâmplătoare, adaptându-se strategic și pregătindu-se pentru a exploata potențialul de trafic al armelor odată ce conflictul militar se va stabiliza. Pe lângă armele de calibru mic și ușor, o dimensiune adesea subestimată a proliferării este cea a munițiilor și a componentelor de arme⁴⁷. Munițiile sunt mai ușor de transportat și de ascuns decât armele complete, sunt mai greu de detectat la punctele de frontieră și, prin urmare, reprezintă un risc major de a alimenta criminalitatea organizată.

Proliferarea armelor de foc în spațiul public are un impact direct și negativ asupra securității cetățenilor și a statului de drept. Un aflux de arme din zona de conflict ar putea duce la o creștere a infracțiunilor violente, inclusiv omucideri, jafuri și acte de terorism⁴⁸. Deși studiile privind armele de calibru mic și ușor în Moldova, realizate înainte de conflict, indicau un nivel relativ scăzut de violență armată⁴⁹, aceste date ar putea deveni irelevante în fața unei posibile scurgeri de armament. Grupurile criminale organizate din Republica Moldova ar putea folosi situația din Ucraina pentru a se dota cu armament de proveniență militară, ceea ce ar crește substanțial amenințarea la adresa forțelor de ordine și a securității publice.

Războiul de agresiune din Ucraina a generat un mediu complex și volatil, în care traficul ilicit de armament reprezintă o amenințare latentă, dar deosebit de gravă pentru stabilitatea regională și securitatea națională a Republicii Moldova. Analiza a demonstrat că, deși o proliferare masivă a armelor nu a fost încă detectată la o scară alarmantă, riscurile

⁴⁴ Cebotari, S. Zona transnistreană a Republicii Moldova în contextul războiului din Ucraina. În: Teoria și Practica administrației publice, 2022, p. 123. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/122-127_29.pdf (accesat la 22.10.25).

⁴⁵ *Ibidem*, p. 125.

⁴⁶ Magrin, M. A Bang for Your Buck – un comentariu al Planului de acțiune al SUA de limitare a deturnărilor și a traficului de arme în Ucraina. În: Journal of Illicit Economies and Development, 6(2), 2024, pp. 1-2. Disponibil: <https://jied.lse.ac.uk/articles/238/files/667ea94ce831b.pdf> (accesat la 22.10.25).

⁴⁷ Martyniuk, A. Small Arms Survey. Measuring Illicit Arms Flows: Ukraine. Document de informare, 2017. Disponibil: <https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-BP3-Ukraine.pdf> (accesat la 22.10.25).

⁴⁸ UNODC. Ukraine: Organized Crime Dynamics in the Context of War. 2025. Disponibil: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Ukraine/Ukraine_OC_Study.pdf (accesat la 22.10.25).

⁴⁹ Saferworld. Small Arms and Light Weapons Survey of Moldova. 2006. Disponibil: <https://www.saferworld-global.org/downloads/pubdocs/Moldova%20Survey%20ROMANIAN.pdf> (accesat la 22.10.25).

structurale și factorii de context, precum proximitatea geografică, frontiera cu porțiuni de necontrolat în legătură cu situația din regiunea transnistreană, transformă țara într-un punct de vulnerabilitate major. Combaterea acestui fenomen necesită o abordare integrată, care combină eforturile naționale de consolidare a capacităților instituționale cu o cooperare internațională robustă. Succesul pe termen lung depinde de intensificarea supravegherii la frontieră, de implementarea unor politici coerente de control al armelor și de participarea activă a Republicii Moldova la mecanismele de securitate regională și globală. O atenție specială trebuie acordată, în continuare, monitorizării depozitului de armament de la Cobasna și a oricăror activități criminale care ar putea utiliza regiunea transnistreană ca rută de trafic.

Prin urmare, studiul de față subliniază că, pe lângă eforturile diplomatice de soluționare a conflictului, este esențial ca Republica Moldova și partenerii săi să mențină o stare de alertă sporită și să continue să investească în măsuri preventive și de contracarare. Numai printr-o abordare strategică, proactivă și bazată pe cooperare se pot diminua riscurile asociate cu traficul ilicit de armament și se poate asigura un viitor mai sigur pentru Republica Moldova și întreaga regiune, contribuindu-se astfel la stabilitatea întregului flanc Estic al Europei. Viitoarele eforturi trebuie să se concentreze pe adaptarea continuă la dinamica piețelor ilicite, care sunt din ce în ce mai interconectate și se bazează pe inovații tehnologice, precum platformele din *dark web*. Consolidarea rețelelor de informații și a parteneriatelor de tip „network-to-network” la nivel regional și european va fi cheia pentru a contracara în mod eficient această amenințare în continuă evoluție.

BIBLIOGRAFIEBIBLIOGRAPHY

- Ash, T., Bohr, A., et al. *Defending Europe's Future and the Dangers of a False Peace*. 2023, Chatham House.
- Buscemi, F., Duquet, N., Golovko, E., & Woods, E. *Proliferarea ilegală a armelor de foc la periferia UE: cazul Ucrainei*. 2020.
- Cebotari, S. Zona transnistreană a Republicii Moldova în contextul războiului din Ucraina. În: *Teoria și Practica administrației publice*, 2022, p. 123. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/122-127_29.pdf [accesat la 20.10.25].
- Cebotari, S. Impactul războiului din Ucraina asupra securității Republicii Moldova: Realități și Perspective. În: *Moldoscopie* nr. 1 96, 2022, p. 435. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/432-447.pdf [accesat la 22.10.25].
- European Commission. *Republic of Moldova 2023 Report SWD*. Disponibil: https://en-largement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_698%20Moldova%20report.pdf [accesat la 01.11.25].
- European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine EUBAM. *O nouă inițiativă comună de combatere a traficului ilicit de arme, muniții și explozivi*. 2019.
- Frontex. *Annual Risk Analysis Report*. 2023. Disponibil: https://www.frontex.europa.eu/assets/Publications/General/ARA_2023.pdf [accesat la 24.10.25].
- Galeotti, M., & Arutunyan, A. *GI-TOC. Peace and proliferation: The Russo-Ukrainian war and the illegal arms trade*, 2023.
- Global Initiative Against Transnational Organized Crime GI-TOC. *Smoke on the horizon: trends in arms trafficking from the conflict in Ukraine*. Raport de cercetare, 2024, p.

16. Disponibil: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2024/06/Smoke-on-the-horizon-trends-in-arms-trafficking-from-the-conflict-in-Ukraine-GI-TOC-June-2024.v3.pdf> [accesat la 22.10.25].
- Global Initiative Against Transnational Organized Crime GI-TOC. Tomorrow's Fire: Future Trends in Arms Trafficking from the Ukraine Conflict. Raport de conferință. 2025, Disponibil: https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2025/02/Tomorrows-Fire_conference-report.v1-MR-PB-MR-18-Feb-PB-PG-MR-PB2.pdf [accesat la 19.10.25].
- Institutul pentru Studii și Apărare. Impactul conflictului armat ruso-ucrainean asupra securității naționale a Republicii Moldova. 2022.
- Magrin, M. A Bang for Your Buck – un comentariu al Planului de acțiune al SUA de limitare a deturnărilor și a traficului de arme în Ucraina. În: Journal of Illicit Economies and Development, 62, 2024, pp. 19-25. Disponibil: <https://jied.lse.ac.uk/articles/238/files/667ea94ce831b.pdf> [accesat la 22.10.25].
- Martyniuk, A. Small Arms Survey. Measuring Illicit Arms Flows: Ukraine. Document de informare, 2017. Disponibil: <https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-BP3-Ukraine.pdf> [accesat la 18.10.25].
- Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova. Raport, 2023. Disponibil: <https://mai.gov.md/sites/default/files/Activitatea/Rapoarte/Raport%20PMIFS%20-%202023.pdf> [accesat la 22.10.25].
- poliția.md. Peste 2 100 de arme de foc distruse prin topire. 2025. Disponibil: <https://mai.gov.md/ro/node/9579> [accesat la 22.10.25].
- Saferworld. Small Arms and Light Weapons Survey of Moldova. 2006. Disponibil: <https://www.saferworld-global.org/downloads/pubdocs/Moldova%20Survey%20ROMANIAN.pdf> [accesat la 25.10.25].
- Schroeder, M., Shumska, O. Making a Killing: Illicit Ammunition in Ukraine. Small Arms Survey. 2021, pp. 1-2. Disponibil: <https://www.smallarmssurvey.org/sites/default/files/resources/SAS-Report-Illicit-Ammunition-Ukraine.pdf> [accesat la 22.10.25].
- SEESAC. Studiu privind armele de calibru mic și armamentul ușor SALW. 2019. Disponibil: https://www.seesac.org/f/docs/SALW-Surveys/web_Moldova_SALW-Survey_ROM.pdf [accesat la 02.11.25].
- TraCCC / GMU. Regional Hubs of Illicit Trade: Ukraine. 2024.
- UNDP / Small Arms Survey. Moldova SALW Survey. 2018.
- UNICRI. The conflict in Ukraine and its impact on organized crime and security. Raport, 2022. Disponibil: https://unicri.org/sites/default/files/2022-11/The%20conflict%20in%20Ukraine%20and%20its%20impact%20on%20organized%20crime%20and%20security_0.pdf [accesat la data de 26.10.25].
- UNODC. Global Study on Firearms Trafficking. Viena, 2020. Disponibil: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Firearms/2020_REPORT_Global_Study_on_Firearms_Trafficking_2020_web.pdf [accesat la data de 22.10.25].
- UNODC. Ukraine: Organized Crime Dynamics in the Context of War. 2025. Disponibil: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Ukraine/Ukraine_OC_Study.pdf [accesat la 05.11.25].

CZU: 343.73:343.9(478.9)

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19565055>Carmen DICHII¹

dichii.carmen@gmail.com

VICTIMA FABRICĂRII SAU PUNERII ÎN CIRCULAȚIE A SEMNELOR BĂNEȘTI FALSE SAU A TITLURILOR DE VALOARE FALSE

Abstract: Studiul examinează delimitarea dintre accepțiunea juridico-penală a victimei infracțiunii și accepțiunea procesual-penală a acesteia, pornind de la definiția din legislația europeană, care include atât persoana afectată direct, cât și cele prejudiciate prin ricoșeu. În sens strict penal însă, victima este titularul valorii sociale protejate de norma de incriminare, iar persoanele care resimt doar efectele colaterale ale faptei nu pot fi considerate victime ale infracțiunii, chiar dacă suferința lor este reală. Confuzia dintre cele două accepțiuni apare și în jurisprudența constituțională, unde prejudiciul este tratat ca element definitoriu al victimei, deși doctrina subliniază constant că noțiunea juridico-penală de victimă nu se suprapune cu cea procesual-penală. Această idee este confirmată de multiple opinii doctrinare, care accentuează că victima este persoana asupra căreia se resimte nemijlocit atingerea adusă valorii sociale protejate. Aplicând aceste repere asupra infracțiunilor de fabricare sau punere în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false, care sunt prevăzute la art. 236 din Codul penal al Republicii Moldova, se poate afirma că victimă certă / principală este emitentul semnelor bănești sau al valorilor mobiliare autentice. Persoana care obține sau deține semne bănești ori valori mobiliare false prin inducere în eroare, reprezintă o victimă eventuală / secundară, deoarece prejudiciul său derivă doar în cazul în care interacționează cu făptuitorul. Statul, societatea sau uniunile monetare de state nu pot avea calitatea de victimă a infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal al Republicii Moldova. La relațiile sociale protejate împotriva infracțiunilor prevăzute de acest articol participă direct nu astfel de subiecte colective, ci persoane fizice sau juridice, privite ca reprezentanți ai societății, ca actori sociali concreți.

Cuvinte-cheie: emitent, fabricare, persoană indusă în eroare, punere în circulație, relație socială, subiect pasiv, victimă.

¹ Doctorandă, Școala Doctorală Științe Juridice și Economice, Universitatea de Stat din Moldova (ROR: <https://ror.org/0475kvb92>); e-mail: rector@usm.md; procuror în Procuratura Drochia, Oficiul Dondușeni; e-mail: dichii.carmen@gmail.com; ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-7522-7347>

THE VICTIM OF THE PRODUCTION OR PUTTING INTO CIRCULATION OF COUNTERFEIT CURRENCY OR COUNTERFEIT SECURITIES

Abstract: *The study examines the distinction between the criminal-law meaning of the victim of an offence and its procedural-law meaning, starting from the definitions found in European legislation, which include both the person directly affected and those harmed indirectly. In the strict criminal-law sense, however, the victim is the holder of the social value protected by the incriminating norm, and persons who experience only the collateral effects of the act cannot be regarded as victims of the offence, even if their suffering is real. The confusion between these two meanings also appears in constitutional case-law, where the prejudice is treated as a defining element of the victim, although doctrine consistently emphasises that the criminal-law notion of victim does not overlap with the procedural-law notion. This idea is confirmed by multiple doctrinal opinions, which stress that the victim is the person upon whom the infringement of the protected social value is directly felt. Applying these criteria to the offences of production or putting into circulation of counterfeit money or counterfeit securities, provided by the art. 236 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, it may be stated that the certain / principal victim is the issuer of genuine money or genuine securities. The person who obtains or holds counterfeit money or counterfeit securities because of being deceived constitutes a possible / secondary victim, since their prejudice arises only if they interact with the perpetrator. The state, society, or monetary unions of states cannot qualify as victims of the offences provided by the art. 236 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. In the social relations protected against the offences provided by this article, not such collective subjects directly participate, but natural or legal persons, regarded as representatives of society, as concrete social actors.*

Keywords: *emitent, production, deceived person, putting into circulation, social relation, passive subject, victim.*

1. INTRODUCERE.

Nu toți doctrinarii din Republica Moldova au aceeași părere privind posibilitatea de existență a victimei în cazul infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM. De exemplu, C. Gurschi¹, A. Borodac² și V. Berliba³, în procesul de examinare a elementelor constitutive ale infracțiunilor sus-amintite, nu identifică un astfel de semn constitutiv al obiectului infracțiunii. Dimpotrivă, un alt grup de autori – S. Brînza, V. Stati⁴, V. Manea⁵, Gh. Nicolaev⁶ și A. Stratan⁷ – identifică situațiile în care infracțiunile, prevăzute la art. 236 CP RM, implică prezența victimei.

De datoria noastră este să verificăm dacă infracțiunile, prevăzute la art. 236 CP RM, au victimă sau nu. Pentru a înțelege care dintre cele două poziții doctrinare prezentate mai sus este fundamentată, trebuie, mai întâi, să stabilim conținutul conceptului de victi-

¹ Barbăneagră A. ș.a. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A. Barbăneagră. Chișinău: Arc, 2003, p. 495-499. 836 p.

² Borodac A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004, p. 310-313. 622 p.

³ Barbăneagră A. ș.a. Codul penal comentat și adnotat. Chișinău: Cartier, 2005, p. 355-358. 656 p.

⁴ Brînza S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015, p. 25. 1300 p.; Brînza S., Stati V. Drept penal. Partea specială: Compendiu. Chișinău: CEP USM, 2021, p. 256-257. 370 p.; Stati V. Infracțiuni economice: Note de curs. Ediția a 3-a. Chișinău: CEP USM, 2019, p. 39. 600 p.; Stati V. Infracțiuni economice: Monografie. Chișinău: Tipografia Centrală, 2024, p. 39. 667 p.

⁵ Stati V., Manea V. Noi abordări referitoare la aplicarea răspunderii pentru infracțiunile prevăzute la art. 236 și 237 CP RM. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2013, nr. 3, pp. 188-196.

⁶ Poalelungi M. ș.a. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p. 785. 1192 p.

⁷ Brînza S., Stati V., Stratan A. Drept penal. Partea specială: Compendiu. Ediția a 2-a. Chișinău: CEP USM, 2025, p. 267. 402 p.

mă a infracțiunii.

2. METODE ȘI MATERIALE APLICATE.

Studiul utilizează delimitarea conceptuală pentru a diferenția sensul juridico-penal al victimei de cel procesual-penal, urmată de analiza dogmatică a valorii sociale protejate și a titularului acesteia. Analiza normativă a art. 236 CP RM servește la identificarea victimelor certe / principale și a victimelor eventuale / secundare ale infracțiunilor prevăzute de acest articol, iar raționamentul logic și interpretarea sistemică sunt aplicate pentru a demonstra că statul, societatea sau uniunea monetară de state nu pot fi considerate victime ale fabricării sau punerii în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false.

Lista abrevierilor

BNM – Banca Națională a Moldovei;
CP RM – Codul penal al Republicii Moldova.

3. DISCUȚII ȘI REZULTATELE OBȚINUTE

În încercarea de a clarifica cine poate fi considerat victima unei infracțiuni, ne orientăm către un act normativ cu autoritate incontestabilă, care utilizează în mod explicit conceptul de victimă a infracțiunii. Conform lit. (a) alin. (1) art. 2 din Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului, „«victimă» înseamnă: (i) o persoană fizică ce a suferit un prejudiciu, inclusiv o vătămare a integrității sale fizice, mentale sau emoționale, sau un prejudiciu economic, cauzate în mod direct de o infracțiune; (ii) membrii familiei unei persoane al cărei deces a fost cauzat în mod direct de o infracțiune și care au suferit prejudicii în urma decesului persoanei respective.”⁸

În această definiție, în partea finală, sunt menționate „persoanele care au suferit prejudicii prin răscoală sau reflectare”.⁹ Dezvoltând ideea, autorul acestei trăsături caracterizante, A.-I. Coste, menționează că „Situațiile cel mai des întâlnite în practica judiciară de persoane vătămate ca urmare a comiterii infracțiunii, altele decât subiecții pasivi ai acesteia (evid. ns.), sunt cele în care subiectul pasiv decedează, lăsând în urmă persoane legate de acesta prin relații de interes patrimonial și/sau nepatrimonial (moral).”¹⁰

Într-adevăr, în definiția reprodusă mai sus apare și categoria persoanelor care nu sunt vizate direct de infracțiune, dar care resimt efectele ei colaterale. Ele nu sunt titulare ale valorii sociale protejate de norma penală; prejudiciul adus lor apare doar pentru că valoarea protejată a fost atinsă în persoana altcuiva. De aceea, în sens strict penal, persoanele care resimt efectele colaterale ale infracțiunii nu pot fi considerate victime, chiar dacă, în plan uman și social, suferința lor este reală și necesită atenție.

⁸ Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32012L0029> (accesat la 4 ianuarie 2026).

⁹ Coste A.-I. Subiectul pasiv al infracțiunii și persoana vătămată prin comiterea acesteia. Analiză comparativă a celor două noțiuni din prisma constituirii ca parte civilă în procesul penal. În: Themis, 2020, nr. 2, p. 8-34.

¹⁰ Ibidem.

Într-o altă ordine de idei, definiția analizată anterior indică, în partea ei inițială, că victima este persoana care a suferit un prejudiciu. Pornind de aici, devine necesar să abordăm problema confuziei dintre sensul juridico-penal al noțiunii de victimă a infracțiunii și sensul pe care aceeași noțiune îl capătă în plan procesual penal.

În acest context, Gh. Pavliuc evidențiază practica defectuoasă „de căutare a semnificației juridico-penale a noțiunii de victimă în alin. (1) art. 58 al Codului de procedură penală.”¹¹ Conform acestei norme, „se consideră victimă orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infracțiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale”.¹² Este ușor de remarcat că, potrivit acestei definiții, existența victimei pare posibilă doar în cazul infracțiunilor materiale. Totuși, infracțiunile formale prevăzute la art. 155, 164, 165, 166, 171-175¹ ș.a. din CP RM contrazic această concluzie, demonstrând că noțiunea de victimă nu poate fi limitată exclusiv la situațiile în care se produce un rezultat prejudiciabil concret.

Chiar în jurisprudența constituțională se admite uneori confuzia dintre accepțiunea juridico-penală a victimei infracțiunii și accepțiunea procesual-penală a acesteia. Astfel, în pct. 141 din Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 24 din 17.10.2019 privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin. (3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit. b) și din articolul 335 alin. (1)¹ din Codul penal, se menționează: „Noțiunea de «interes public» este abstractă și nu asigură identificarea entității căreia îi sunt cauzate daunele, adică victima infracțiunii (evid. ns.)”.¹³

Criticând o astfel de abordare, ne exprimăm acordul cu Gh. Gladchi, care opinează: „Noțiunea juridică penală de victimă nu trebuie confundată cu noțiunile procesual-penale de victimă.”¹⁴ La rândul său, A.-I. Coste consemnează: „Noțiunea de subiect pasiv nu se suprapune perfect peste noțiunea de persoană prejudiciată, noțiune care desemnează orice persoană care în urma comiterii unei infracțiuni a suferit un prejudiciu.”¹⁵ Pozițiile doctrinare analizate evidențiază un aspect esențial: termenii utilizați în dreptul penal nu întotdeauna coincid cu cei folosiți în procedura penală, chiar dacă aparent se referă la realități similare.

În încercarea de a trasa o linie de delimitare, Gh. Gladchi menționează: „Victimă este considerată acea persoană, asupra corpului fizic al căreia a influențat nemijlocit vinovatul, prin săvârșirea infracțiunii.”¹⁶ După M. Botnarenco și A. Strîmbeanu, „prin «victimă a infracțiunii» se are în vedere persoana fizică sau persoana juridică asupra căreia este săvârșită infracțiunea.”¹⁷ În toate aceste opinii se regăsește aceeași idee de fond: victima este persoana asupra căreia infracțiunea lasă o urmă directă, fie prin atingerea adusă

¹¹ Pavliuc Gh. Victima în dreptul procesual penal și în dreptul penal. În: Актуальные научные исследования в современном мире, 2018. Вып. 3, ч. 8, p. 27-32.

¹² Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110 (447).

¹³ Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin. (3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit. b) și din articolul 335 alin. (1)¹ din Codul penal. Nr. 24 din 17.10.2019. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 338-343 (207).

¹⁴ Gladchi Gh. Obiectul material al infracțiunii și victima infracțiunii. În: Reabilitarea victimelor infracțiunii, 22 octombrie 2021, Chișinău. Bălți: Indigou Color, 2022, p. 70-76.

¹⁵ Coste A.-I. Subiectul pasiv al infracțiunii și persoana vătămată prin comiterea acesteia. Analiză comparativă a celor două noțiuni din prisma constituirii ca parte civilă în procesul penal. În: Themis, 2020, nr. 2, p. 8-34.

¹⁶ Gladchi Gh. Obiectul material al infracțiunii și victima infracțiunii. În: Reabilitarea victimelor infracțiunii, 22 octombrie 2021, Chișinău. Bălți: Indigou Color, 2022, p. 70-76.

¹⁷ Botnarenco M., Strîmbeanu A. Victima infracțiunilor prevăzute la art. 259 din Codul penal. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2022, nr. 8, p. 111-120.

corpului sau intereselor sale, fie prin limitarea posibilității de a-și continua viața socială în mod firesc. Indiferent de nuanțele doctrinare, în centrul noțiunii rămâne persoana – cea care simte efectul faptei și ale cărei drepturi sunt atinse în mod nemijlocit.

În doctrina penală română se specifică preponderent nu noțiunea de victimă a infracțiunii, ci cea de subiect pasiv al infracțiunii. Precizăm că aceste două noțiuni au același înțeles. Aceasta se desprinde în mod implicit din punctele de vedere exprimate de penaliști din România și din Republica Moldova. Astfel, în opinia lui M. A. Hotca, „în sens strict penal, victima infracțiunii este de fapt subiectul pasiv al acesteia.”¹⁸ După părerea lui N. Buza, „victima infracțiunii reprezintă subiectul relațiilor sociale, a cărei apărare este exercitată prin intermediul unei incriminări concrete.”¹⁹ Nu în ultimul rând, P. Guidea consideră că „victima infracțiunii este subiectul relațiilor sociale protejate penal, prin intermediul căruia se aduce atingere valorilor sociale ale căror titular este subiectul respectiv.”²⁰ Altfel spus, relația socială își dobândește existența juridică doar prin prezența subiecților care o compun; în absența acestora, ea nu poate fi concepută. În cadrul acestei structuri, victima ocupă o poziție distinctă, întrucât asupra ei se proiectează consecințele încălcării normei de incriminare, iar afectarea drepturilor și intereselor sale relevă ruptura produsă în arhitectura relației sociale.

Revenind la echipolența dintre noțiunea de victimă a infracțiunii și cea de subiect pasiv al infracțiunii, apreciem că utilizarea primei este preferabilă, întrucât aceasta beneficiază de o consacrare expresă și constantă în Codul penal al Republicii Moldova (art. 77, 90, 132², 134²¹, 134²⁷, 145, 146, 148, 151, 152, 156, 159, 163, 164, 165 etc.). Totuși, nimic nu ne împiedică să valorificăm și ideile dezvoltate în dreptul penal român. În acest plan, este util de menționat că M. Udrioiu caracterizează subiectul pasiv al infracțiunii ca fiind „persoana fizică sau persoana juridică, titulară a valorii sociale ocrotite penal, împotriva căreia s-a îndreptat infracțiunea și asupra căreia se răsfrânge urmarea socialmente periculoasă a infracțiunii.”²¹ O viziune apropiată este exprimată în pct. 23 din Decizia Curții Constituționale a României nr. 726 din 06.12.2016 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 35 alin. (1) din Codul penal și art. 238 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal: „Noțiunea de subiect pasiv este folosită în mod frecvent în doctrina juridică de drept penal, ea definind titularul valorii sociale ocrotite prin reglementarea infracțiunii, valoare socială care este afectată prin săvârșirea acesteia.”²²

Aceste două direcții de analiză ajung, în esență, la aceeași idee: victima infracțiunii este purtătorul valorii sociale pe care norma de incriminare o protejează și în al cărui spațiu personal sau instituțional se resimte efectul faptei. După ce am stabilit în plan conceptual cine este victima infracțiunii și care este rolul acesteia în contextul obiectului infracțiunii, se impune examinarea ipotezelor în care apare victima infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM, precum și a caracteristicilor acesteia.

¹⁸ Hotca M.A. Manual de drept penal. Partea generală. București: Universul Juridic, 2020, p. 188. 592 p.

¹⁹ Buza N. Victima infracțiunii de tratamente inumane (art. 137 CP RM). În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2010, nr. 3, p. 176-181.

²⁰ Guidea P. Obiectul infracțiunii prevăzute la art. 168 din Codul penal. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2024, nr. 8, p. 110-114.

²¹ Udrioiu M. Drept penal. Partea generală. București: C.H. Beck, 2018, p. 97. 776 p.

²² Decizia Curții Constituționale a României referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 35 alin. (1) din Codul penal și art. 238 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal. Nr. 726 din 06.12.2016. În: Monitorul Oficial al României, 2017, nr. 130.

În acest demers vom porni de la câteva prevederi normative pe care le considerăm relevante. Astfel, în pct. 2 din Hotărârea BNM nr. 24 din 09.02.1999 cu privire la modificarea hotărârii Consiliului de Administrație al BNM nr. 1 din 12.01.1998 cu privire la punerea în circulație a monedei metalice cu valoarea nominală de 50 de bani, modelul anului 1997, se prevede că „monedele false vor constitui pierderile agenților economici, instituțiilor financiare și persoanelor fizice.”²³ La rândul său, pct. 99 din Hotărârea BNM nr. 78 din 11.04.2018 cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la operațiunile cu numerar în băncile din Republica Moldova conține următoarea dispoziție: „Banca este obligată să acopere diferențele în minus / suspecte de a fi false, iar diferențele depistate în plus, vor fi transferate de către BNM în contul băncii.”²⁴

Prevederile analizate arată că, atunci când în circuitul monetar apar semne bănești false, sunt afectate persoanele care au interacționat cu făptuitorul – instituții financiare / bănci, alți agenți economici sau persoane fizice. Ele devin victime deoarece au fost induse în eroare de către făptuitor și au ajuns, în acest fel, să obțină și/sau să dețină monedele false în cadrul activităților pe care le desfășoară. Această realitate practică se leagă firesc de ideea nodală: victima este titularul valorii sociale protejate, cel în al cărui spațiu personal sau instituțional se simte imediat efectul infracțiunii. În cazul infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM, identificarea acestor victime este facilă tocmai pentru că falsitatea se manifestă direct în sfera lor de activitate. O asemenea concluzie este valabilă și în cazul în care pe piața valorilor mobiliare apar valori mobiliare false, fiind afectați acei participanți la piața valorilor mobiliare care au interacționat cu făptuitorul.

În această ordine de idei, nu poate fi ignorat punctul de vedere al lui V. Stati: „Vorbim despre victima infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM, atunci când acestea presupun: „a) luarea ilegală a bunurilor, în contextul punerii în circulație a semnelor bănești sau a titlurilor de valoare false; b) beneficierea ilegală de servicii ori lucrări, în contextul punerii în circulație a semnelor bănești sau a titlurilor de valoare false. În astfel de cazuri, victimă este posesorul bunurilor luate ilegal de către făptuitor sau, respectiv, prestatorul serviciilor / executantul lucrărilor de care beneficiază ilegal făptuitorul.”²⁵

În legătură cu infracțiunea de falsificare de monede sau de alte valori, prevăzută la art. 282 din Codul penal al României din 1968, viziuni apropiate exprimă unii autori români. De exemplu, A. Boroș menționează: „Poate fi subiect al infracțiunii prevăzute în art. 282 C. pen. persoana fizică sau juridică indusă în eroare prin înmânarea monedei sau valorii falsificate și care, în felul acesta, este prejudiciată din punct de vedere material.”²⁶ Gh. Alecu susține că „poate fi subiect al infracțiunii persoana fizică sau juridică indusă în eroare prin înmânarea monedei sau valorii falsificate și care, în felul acesta este prejudiciată din punct de vedere material.”²⁷

În literatura de specialitate rusă, abordarea este convergentă. Astfel, C.Z. Aliev, A.V. Kareaghina și N.I. Avakova opinează: „Persoanei aflate în eroare de bunăcredință cu pri-

²³ Hotărârea BNM cu privire la modificarea hotărârii Consiliului de Administrație al BNM nr. 1 din 12.01.1998 cu privire la punerea în circulație a monedei metalice cu valoarea nominală de 50 de bani, modelul anului 1997. Nr. 24 din 09.02.1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr. 16-18 (39).

²⁴ Hotărârea BNM cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la operațiunile cu numerar în băncile din Republica Moldova. Nr. 78 din 11.04.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 133-141 (585).

²⁵ Stati V. Infracțiuni economice: Monografie. Chișinău: Tipografia Centrală, 2024, p. 39. 667 p.

²⁶ Boroș A. Drept penal: partea specială. București: C.H. Beck, 2006, p. 481. 696 p.

²⁷ Alecu Gh. Instituții de drept penal: Partea generală și Partea specială. Constanța: Ovidius University Press, 2010, p. 454. 671 p.

vire la autenticitatea semnelor bănești sau a valorilor mobiliare pe care le deține, în lipsa unui scop de a pune în circulație falsuri, i se poate aduce un prejudiciu moral, iar uneori chiar material. În aceste condiții, persoana de bunăcredință care transmite bani falsificați sau valori mobiliare false este considerată victimă.²⁸ De asemenea, prezintă interes părerea exprimată de A.S. Murzabaeva: „Ca urmare a punerii în circulație a semnelor bănești sau a valorilor mobiliare false, victime devin persoanele care le dobândesc (fiind induse în eroare – n.a.). În acest caz sunt afectate drepturile patrimoniale ale dobânditorilor de bună-credință ai semnelor bănești sau valorilor mobiliare false.”²⁹

Din analiza tuturor acestor puncte de vedere pare să rezulte că victima infracțiunilor, prevăzute la art. 236 CP RM, este orice persoană de bună-credință care, în activitatea sa din circuitul monetar sau de pe piața valorilor mobiliare, este indusă în eroare de făptuitor și ajunge, fără să știe, să primească ori să păstreze semne bănești sau valori mobiliare false. Pentru a verifica această ipoteză, considerăm necesar să o abordăm prin prisma conținutului pe care îl are obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM. În publicațiile noastre anterioare în care am analizat acest conținut, am afirmat, între altele: „Punerea în circulație a semnelor bănești autentice constituie primul pas în procesul de circulație a semnelor bănești autentice. În acest proces sunt implicați subiecți de drept public și subiecți de drept privat care participă la diferite raporturi de natură monetară.”³⁰; „Punerea în circulație a titlurilor de valoare autentice constituie primul pas în procesul de circulație a titlurilor de valoare autentice. În acest proces sunt implicați subiecți de drept public și subiecți de drept privat care participă la diferite raporturi pe piața valorilor mobiliare.”³¹

În consecință, în cazul punerii în circulație a semnelor bănești sau valorilor mobiliare false, subiecții relațiilor sociale protejate de art. 236 CP RM sunt persoanele fizice sau juridice care participă, cu bună-credință, la circuitul monetar ori la piața valorilor mobiliare. Atunci când aceste persoane sunt induse în eroare de către făptuitor și ajung, fără să știe, să primească ori să păstreze semne bănești sau valori mobiliare false, ele dobândesc calitatea de victimă a infracțiunilor prevăzute de acest articol.

Totuși, trebuie avut în vedere că punerea în circulație a semnelor bănești sau a valorilor mobiliare false nu reprezintă singura modalitate normativă a infracțiunilor prevăzute

²⁸ Алиев С.З. Уголовно-правовая характеристика фальшивомонетничества: проблемы теории и практики. În: Вестник Московского университета им. С.Ю. Витте. Серия 2: Юридические науки, 2016, № 1, с. 39-47; Карягина А.В., Авакова Н.И. Уголовно-правовой анализ современного фальшивомонетничества: проблемы теории и практики. În: Вестник Таганрогского института управления и экономики, 2017, с. 62-65.

²⁹ Мурзабаева А.С. Проблемы уголовно-правовой квалификации фальшивомонетничества. În: Modern Science, 2019, № 3, с. 224-228.

³⁰ Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal al Republicii Moldova. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației, 6 iunie 2024. Cahul: CentroGrafic SRL, 2024. Vol. 11, partea I, p. 87-91; Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal: clarificări conceptuale. În: Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice și economice, 7-8 noiembrie 2024. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, p. 67-71.

³¹ Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal al Republicii Moldova. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației, 6 iunie 2024. Cahul: CentroGrafic SRL, 2024. Vol. 11, partea I, p. 87-91; Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal: clarificări conceptuale. În: Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice și economice, 7-8 noiembrie 2024. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, p. 67-71.

la art. 236 CP RM. Au aceste infracțiuni o victimă atunci când modalitatea lor normativă constă în fabricarea semnelor bănești sau a valorilor mobiliare false? Sau, privite dintr-un unghi mai larg, aceste infracțiuni pot avea o victimă identificabilă indiferent de modalitatea normativă sub care se manifestă?

Nu este deloc accidental faptul că ridicăm asemenea întrebări. Or, atrag atenția unele opinii din doctrina penală română, care au fost exprimate în legătură cu infracțiunea de falsificare de monede sau de alte valori, prevăzută la art. 282 din Codul penal al României din 1968. Astfel, A. Boroș menționează: „Subiectul pasiv al infracțiunii este instituția care a emis moneda sau titlul de valoare supus falsificării, ale cărei interese, autoritate și încredere publică sunt puternic afectate în urma săvârșirii respectivei activități infracționale.”³² De asemenea, Gh. Alecu opinează: „Subiectul pasiv este instituția care a emis moneda sau titlul de valoare supus falsificării, ale cărei interese, autoritate și încredere publică sunt puternic afectate în urma săvârșirii respectivei activități infracționale.”³³

Mai nuanțate sunt pozițiile altor autori români. Spre exemplu, după părerea lui C. Butiuc, „subiectul pasiv poate fi unic sau multiplu (evid. ns.). Întotdeauna (evid. ns.) în această postură apare instituția emitentă de monedă sau a titlului de valoare care a fost falsificat și care suferă de pe urma pierderii încrederii publice. Mai poate exista și un subiect pasiv eventual (evid. ns.) – persoana fizică sau juridică ce a fost indusă în eroare prin primirea de monedă sau titluri falsificate și care este și păgubită în plan material.”³⁴ În viziunea lui S. Kahane, „subiectul pasiv cert (evid. ns.) al infracțiunii este institutul sau instituția care a emis moneda sau titlul de valoare falsificat (de către făptuitor – n.a.), ce este nevoită să retragă toate monedele sau titlurile falsificate care au ajuns în circuitul serviciilor sale, pierzând astfel contravaloarea acestora și care mai este dăunat și prin pierderea încrederii publice în valabilitatea monedelor sau titlurilor de valoare de felul celor falsificate. E suficient să se răspândească știrea că se găsesc în circulație anumite monede sau titluri de valoare falsificate pentru ca neîncrederea în monedele sau titlurile de același gen valabile să devină generale.”³⁵

În contextul examinării infracțiunii de falsificare de monede, prevăzute la art. 310 din Codul penal al României din 2009, și a infracțiunii de falsificare de titluri de credit sau instrumente de plată, prevăzute la art. 311 din Codul penal al României din 2009, M. Udriou evidențiază ca subiect pasiv „instituția emitentă a monedei”³⁶, „instituția emitentă a titlului de credit [...]”³⁷. În același context, C. Butiuc atribuie calitatea de subiect pasiv pentru „autoritatea care a emis moneda”³⁸, „instituția emitentă a titlului de credit [...]”³⁹.

În concluzie, atât în ipoteza de fabricare a semnelor bănești false, cât și în ipoteza de punere în circulație a unor asemenea falsuri, subiect al relațiilor sociale, apărute contra infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM, este emitentul de semne bănești autentice. Atât în ipoteza de fabricare a valorilor mobiliare false, cât și în ipoteza de punere în circulație

³² Boroș A. Drept penal: partea specială. București: C.H. Beck, 2006, p. 481. 696 p.

³³ Alecu Gh. Instituții de drept penal: Partea generală și Partea specială. Constanța: Ovidius University Press, 2010, p. 454. 671 p.

³⁴ Mateuț Gh. ș.a. Codul penal comentat. Vol. 2: partea specială. București: Hamangiu, 2008, p. 802. 1145 p.

³⁵ Dongoroz V. ș.a. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială – vol. IV. București: Editura Academiei Române, All Beck, 2003, p. 330. 926 p.

³⁶ Udriou M. Drept penal. Partea specială. București: C.H. Beck, 2019, p. 680. 862 p.

³⁷ Ibidem, p. 683.

³⁸ Brutaru V. ș.a. Explicațiile noului Cod penal. Vol. 4. Art. 257-366 / G. Antoniu, T. Toader (coord.). București: Universul Juridic, 2016, p. 409. 892 p.

³⁹ Ibidem, p. 424.

a unor astfel de falsuri, subiect al relațiilor sociale, apărute contra infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM, este emitentul de valori mobiliare autentice.

Putem oare afirma că – în ipoteza de fabricare a semnelor bănești false, precum și în ipoteza de punere în circulație a unor asemenea falsuri – victimă certă / principală este un stat sau o uniune monetară de state? Pentru a răspunde la această întrebare, considerăm important să reproducem precizarea făcută de A. V. Sumacev și D. A. Pisarenko: „Pentru persoana juridică, aflată în postura de victimă, este obligatorie existența unei legături cauzale directe între infracțiune și apariția posturii respective.”⁴⁰ Am reprodus această precizare deoarece, în cazul emisiei de semne bănești (adică al fabricării de semne bănești autentice), la relațiile sociale protejate împotriva infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM participă direct nu un stat sau o uniune monetară de state, ci o autoritate publică abilitată în materie de emisie monetară. În acest context, V. Stati remarcă întemeiat: „Datorită specificului unor infracțiuni, [...] titular al valorilor sociale proteguate este statul. Acesta nu poate avea calitatea de victimă a infracțiunii, de vreme ce victimă a infracțiunii este persoana fizică sau juridică care evoluează în calitate de participant la relațiile sociale ocrotite de legea penală.”⁴¹

În raport cu infracțiunile prevăzute la art. 236 CP RM, confirmarea acestei teze se regăsește în cuprinsul unor dispoziții relevante: „BNM are dreptul exclusiv de a emite pe teritoriul Republicii Moldova bancnote și monede metalice [...]”⁴² (art. 2 al Legii nr. 1232 din 15.12.1992 cu privire la bani); „Banca Centrală Europeană [...] este singura abilitată să autorizeze emisiunea de monedă euro. [...]”⁴³ (alin. (3) art. 282 din Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene). Anume din această cauză nu putem fi de acord cu punctul de vedere al lui M. Udrișu⁴⁴ și al lui C. Butiuc⁴⁵, conform căruia un stat ar avea calitatea de subiect pasiv cert / principal al infracțiunii de falsificare de monede, prevăzute la art. 310 din Codul penal al României din 2009, precum și al infracțiunii de falsificare de titluri de credit sau instrumente de plată, prevăzute la art. 311 din Codul penal al României din 2009.

La argumentul nostru se adaugă cel invocat de I. Selevestru, conform căruia un stat nu poate fi victima niciunei infracțiuni: „Ar fi impropriu ca din postura de victimă a infracțiunii statul să-și exercite calitatea de apărător al ordinii de drept. Un stat care evoluează în această postură este un stat care se declară incapabil de a-și apăra cetățenii împotriva infracțiunilor. Este un stat ca și cum inexistent.”⁴⁶ În mod asemănător, V. Stati susține: „Statul Republica Moldova este, fără doar și poate, titular al valorilor și relațiilor sociale apărute împotriva infracțiunilor sus-menționate. Însă statul nu poate apărea în postura de victimă a niciunei infracțiuni prevăzute de partea specială a Codului penal al

⁴⁰ Сумачев А.В., Писаренко Д.А. К вопросу о понятии юридического лица, потерпевшего от преступления. În: Юридическая наука и правоохранительная практика, 2012, № 1, с. 87-91.

⁴¹ Stati V. Infracțiuni economice: Note de curs. Chișinău: CEP USM, 2014, p. 17. 530 p.

⁴² Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei. Nr. 548 din 21.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 56-57, 624.

⁴³ Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene – Protocoale – Anexe – Declarații anexate la Actul final al Conferinței interguvernamentale care a adoptat Tratatul de la Lisabona semnat la 13 decembrie 2007 – Tabele de corespondență. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT> (accesat la 4 ianuarie 2026).

⁴⁴ A se vedea: Udrișu M. Drept penal. Partea specială. București: C.H. Beck, 2019, p. 680, 683. 862 p.

⁴⁵ A se vedea: Brutaru V. ș.a. Explicațiile noului Cod penal. Vol. 4. Art. 257-366 / G. Antoniu, T. Toader (coord.). București: Universul Juridic, 2016, p. 424. 892 p.

⁴⁶ Selevestru I. Victima infracțiunilor prevăzute la art. 191 CP RM. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2015, nr. 3, p. 194-199.

Republicii Moldova. Rolul statului Republica Moldova este să asigure apărarea valorilor și relațiilor sociale care alcătuiesc ordinea de drept. Acest rol nu poate fi cumulat cu cel de victimă a infracțiunii.⁴⁷

Așadar, în esență, un stat nu poate fi plasat în postura de victimă fără a-și compromite propria rațiune de a exista. A-l considera subiect pasiv al infracțiunii înseamnă a răsturna ordinea juridică: garantul devine protejat, iar autoritatea care trebuie să apere ordinea de drept ajunge să revendice protecție. Un asemenea paradox ar anula funcția fundamentală a statului – aceea de a proteja cetățenii și valorile sociale – și ar transforma instituțiile sale într-o structură formală, lipsită de capacitatea de a reacționa. Prin urmare, statul nu poate fi victimă în sens material fără a se autonega ca putere publică; un stat care se revendică victimă încetează, în mod simbolic și funcțional, să mai fie stat.

În fine, prezentăm un al treilea argument de ce un stat și, prin extensie, o uniune monetară de state nu pot avea calitatea de victimă certă / principală a infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM. Acest argument decurge dintr-o idee pe care am exprimat-o într-o publicație anterioară: „În Codul penal al Republicii Moldova nu există capitole în care să fie prevăzută răspunderea pentru infracțiuni de fals sau infracțiuni contra încrederii publice. În legea penală moldavă, fabricarea sau punerea în circulație a semnelor bănești false sau a titlurilor de valoare false este incriminată în capitolul dedicat infracțiunilor economice⁴⁸; „După părerea noastră, a ignora aceasta ar însemna să nesocotim voința legiuitorului moldav și, în consecință, să admitem erori în procesul de stabilire a obiectului juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM. Noțiunea de încredere publică în autenticitatea banilor sau a titlurilor de valoare nu decurge din noțiunea generică de economie națională. Or, cerința obligatorie este ca obiectul juridic special al infracțiunii să derive din obiectul juridic generic al infracțiunii.⁴⁹ Or, cel puțin din perspectiva Republicii Moldova, economia națională nu este una de stat. Statul reglementează economia, fără a fi însă titularul ei; prin urmare, el nu poate fi victimă certă / principală a acestor infracțiuni.

Se poate susține că societatea ar fi victimă certă / principală a infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM? În legătură cu infracțiunea de falsificare de monede, prevăzută la art. 310 din Codul penal al României din 2009, N. Manea afirmă: „Întrucât prin săvârșirea infracțiunii de falsificare de monede se aduce atingere ori se lezează întreaga colectivitate, stânenind relațiile între oameni, datorită afectării încrederii publice ca valoare socială, apare mai evident decât la orice altă infracțiune că societatea în ansamblul său este subiect pasiv generic.⁵⁰ În termeni apropiați, în legătură cu aceeași infracțiune, C. Butiuc menționează

⁴⁷ Stati V. Infracțiuni economice: Monografie. Chișinău: Tipografia Centrală, 2024, p. 18-19. 667 p.

⁴⁸ Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal al Republicii Moldova. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației, 6 iunie 2024, Cahul. Cahul: CentroGrafic SRL, Cahul, 2024, Vol. 11, Partea I, p. 87-91; Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal: clarificări conceptuale. În: Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice și economice, 7-8 noiembrie 2024, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, p. 67-71.

⁴⁹ Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal al Republicii Moldova. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației, 6 iunie 2024. Cahul: CentroGrafic SRL, 2024. Vol. 11, partea I, p. 87-91; Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal: clarificări conceptuale. În: Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice și economice, 7-8 noiembrie 2024. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, p. 67-71.

⁵⁰ Manea N. R. Investigarea criminalistică a infracțiunii de falsificare de monede. Teză de doctor în drept. București, 2018, p. 34. 239 p.

că „subiect pasiv generic este societatea”.⁵¹ (Interesant este că C. Butiuc face o asemenea afirmație în legătură cu infracțiunea de falsificare de monede, prevăzută la art. 310 din Codul penal al României din 2009, nu și în legătură cu infracțiunea de falsificare de titluri de credit sau instrumente de plată, prevăzută la art. 310 din Codul penal al României din 2009). De asemenea, M. C. Boga are un punct de vedere similar cu cel al lui N. Manea și C. Butiuc.⁵²

Nu împărtășim aceste opinii și, în sprijinul poziției noastre, invocăm argumentul formulat de Gh. Pavliuc: „Nu ar fi justificată identificarea victimei infracțiunii cu societatea, cu întreaga ordine de drept. Or, așa cum rezultă din alin. (1) art. 2 CP RM, întreaga ordine de drept (și relațiile sociale aferente) constituie obiectul juridic general al infracțiunilor prevăzute de partea specială a Codului penal.”⁵³ Nu este neglijabilă nici opinia lui C. Mitrache: „În ultimă instanță, orice infracțiune lezează societatea, ordinea de drept.”⁵⁴ În alți termeni, victima infracțiunii se raportează la sistemul obiectului infracțiunii, fără a se identifica cu acesta.

În afară de aceasta, nu trebuie să uităm că la relațiile sociale protejate împotriva infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM participă direct nu societatea în ansamblu, ci persoane fizice sau juridice, priviți ca reprezentanți ai societății, ca actori sociali concreți. Toate acestea demonstrează că societatea însăși nu poate apărea în postura de victimă a infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM.

4. CONCLUZII.

Studiul nostru se încheie prin enunțarea următoarelor concluzii:

1. în sens strict penal, persoanele care resimt efectele colaterale ale infracțiunii nu pot fi considerate victime ale infracțiunii, chiar dacă, în plan uman și social, suferința lor este reală și necesită atenție;
2. nu este admisibilă confuzia dintre accepțiunea juridico-penală a victimei infracțiunii și accepțiunea procesual-penală a acesteia;
3. sub aspect juridico-penal, victima infracțiunii este purtătorul valorii sociale pe care norma de incriminare o protejează și în al cărui spațiu personal sau instituțional se resimte efectul faptei. Poziția victimei ca titular al valorii sociale protejate nu poate fi înțeleasă decât în cadrul relației sociale pe care o structurează și în interiorul căreia se manifestă efectele încălcării normei penale;
4. este victimă certă / principală a infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM emittentul semnelor bănești sau al valorilor mobiliare, care fie au fost imitate în procesul fabricării de către făptuitor, fie au fost puse în circulație de către acesta;
5. este victimă eventuală / secundară a infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM aceea persoană care obține și/sau deține semne bănești ori valori mobiliare false în urma inducerii sale în eroare;
6. societatea, un stat sau o uniune monetară de state nu pot avea calitatea de victimă a infracțiunilor prevăzute la art. 236 CP RM.

⁵¹ Brutaru V. ș.a. Explicațiile noului Cod penal. Vol. 4. Art. 257-366 / G. Antoniu, T. Toader (coord.). București: Universul Juridic, 2016, p. 424. 892 p.

⁵² Boga M. C. Acțiunea penală. Noțiune, obiect, subiecți și trăsături. În: Acta Universitatis George Bacovia. Juridica, 2012, nr. 1, p. 26-47.

⁵³ Pavliuc Gh. Victima în dreptul procesual penal și în dreptul penal. În: Актуальные научные исследования в современном мире, 2018. Вып. 3, ч. 8, p. 27-32.

⁵⁴ Mitrache C. Drept penal roman. Partea generală. București: Șansa, 1999, p. 85. 357 p.

BIBLIOGRAFIE
BIBLIOGRAPHY

- Alecu Gh. Instituții de drept penal: Partea generală și Partea specială. Constanța: Ovidius University Press, 2010. 671 p. ISBN 978-973-614-614-579-7.
- Barbăneagră A. ș.a. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu / Sub red. lui A. Barbăneagră. Chișinău: Arc, 2003. 836 p. ISBN 9975-61-291-1.
- Barbăneagră A. ș.a. Codul penal comentat și adnotat. Chișinău: Cartier, 2005. 656 p. ISBN 9975-29-338-X.
- Bogea M. C. Acțiunea penală. Noțiune, obiect, subiecți și trăsături. În: Acta Universitatis George Bacovia. Juridica, 2012, nr. 1, p. 26-47. ISSN 2285-1933.
- Borodac A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău: Tipografia Centrală, 2004. 622 p. ISBN 9975-9788-7-8.
- Boroi A. Drept penal: partea specială. București: C.H. Beck, 2006. 696 p. ISBN 973-655-998-X.
- Botnarenco M., Strîmbeanu A. Victima infracțiunilor prevăzute la art. 259 din Codul penal. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2022, nr. 8, p. 111-120. ISSN 1814-3199.
- Brînza S., Stati V., Stratan A. Drept penal. Partea specială: Compendiu. Ediția a 2-a. Chișinău: CEP USM, 2025. 402 p. ISBN 978-5-88554-470-2.
- Brînza S., Stati V. Drept penal. Partea specială: Compendiu. Chișinău: CEP USM, 2021. 370 p. ISBN 978-9975-158-47-3.
- Brînza S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea Specială. Vol. II. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1300 p. ISBN 978-9975-53-470-3.
- Brutaru V. ș.a. Explicațiile noului Cod penal. Vol. 4. Art. 257-366 / G. Antoniu, T. Toader (coord.). București: Universul Juridic, 2016. 892 p. ISBN 978-606-673-341-0.
- Buza N. Victima infracțiunii de tratamente inumane (art. 137 CP RM). În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2010, nr. 3, p. 176-181. ISSN 1814-3199.
- Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 104-110 (447).
- Coste A.-I. Subiectul pasiv al infracțiunii și persoana vătămată prin comiterea acesteia. Analiză comparativă a celor două noțiuni din prisma constituirii ca parte civilă în procesul penal. În: Themis, 2020, nr. 2, p. 8-34. ISSN 1584-9783.
- Decizia Curții Constituționale a României referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 35 alin. (1) din Codul penal și art. 238 din Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal. Nr. 726 din 06.12.2016. În: Monitorul Oficial al României, 2017, nr. 130.
- Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității și de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A32012L0029> (accesat la 4 ianuarie 2026).
- Dongoroz V. ș.a. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială – vol. IV. București: Editura Academiei Române, All Beck, 2003. 926 p. ISBN 973-27-0998-7.

- Gladchi Gh. Obiectul material al infracțiunii și victima infracțiunii. În: Reabilitarea victimelor infracțiunii, 22 octombrie 2021, Chișinău. Bălți: Indigou Color, 2022. ISBN 978-9975-159-02-9.
- Guidea P. Obiectul infracțiunii prevăzute la art. 168 din Codul penal. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2024, nr. 8, p. 110-114. ISSN 1814-3199.
- Hotărârea BNM cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la operațiunile cu numerar în băncile din Republica Moldova. Nr. 78 din 11.04.2018. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2018, nr. 133-141 (585).
- Hotărârea BNM cu privire la modificarea hotărârii Consiliului de Administrație al BNM nr. 1 din 12.01.1998 cu privire la punerea în circulație a monedei metalice cu valoarea nominală de 50 de bani, modelul anului 1997. Nr. 24 din 09.02.1999. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1999, nr. 16-18 (39).
- Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității unor prevederi din articolele 189 alin. (3) lit. f), 307 alin. (2) lit. c), 327 alin. (2) lit. c), 329 alin. (1) și alin. (2) lit. b) și din articolul 335 alin. (11) din Codul penal. Nr. 24 din 17.10.2019. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2019, nr. 338-343 (207).
- Hotca M. A. Manual de drept penal. Partea generală. București: Universul Juridic, 2020. 592 p. ISBN 978-606-39-0731-9.
- Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei. Nr. 548 din 21.07.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 56-57 (624).
- Manea N. R. Investigarea criminalistică a infracțiunii de falsificare de monede / teză de doctor în drept. București, 2018. 239 p.
- Mateuț Gh. ș.a. Codul penal comentat. Vol. 2: partea specială. București: Hamangiu, 2008. 1145 p. ISBN 978-973-1836-67-6.
- Mitrache C. Drept penal roman. Partea generală. București: Șansa, 1999. 357 p. ISBN 973-9167-89-6.
- Pavliuc Gh. Victima în dreptul procesual penal și în dreptul penal. În: Актуальные научные исследования в современном мире, 2018. Вып. 3, ч. 8, p. 27-32. ISSN 2524-0986.
- Poalelungi M. ș.a. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p. ISBN 978-9975-53-231-0.
- Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal al Republicii Moldova. În: Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației, 6 iunie 2024. Cahul: CentroGrafic SRL, 2024. Vol. 11, partea I, p. 87-91. ISSN 2587-3571.
- Roșca C. Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 236 din Codul penal: clarificări conceptuale. În: Integrare prin cercetare și inovare: Științe juridice și economice, 7-8 noiembrie 2024. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al Universității de Stat din Moldova, 2024, p. 67-71. ISBN 978-9975-62-798-6.
- Selevestru I. Victima infracțiunilor prevăzute la art. 191 CP RM. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2015, nr. 3, p. 194-199. ISSN 1814-3199.
- Stati V., Manea V. Noi abordări referitoare la aplicarea răspunderii pentru infracțiunile prevăzute la art. 236 și 237 CP RM. În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2013, nr. 3, p. 188-196. ISSN 1814-3199.
- Stati V. Infracțiuni economice: Monografie. Chișinău: Tipografia Centrală, 2024. 667 p. ISBN 978-5-88554-363-7.
- Stati V. Infracțiuni economice: Note de curs. Chișinău: CEP USM, 2014. 530 p. ISBN 978-

9975-71-520-1.

Stati V. Infrațiuni economice: Note de curs. Ediția a 3-a. Chișinău: CEP USM, 2019. 600 p. ISBN 978-9975-146-73-9.

Udroiu M. Drept penal. Partea generală. București: C.H. Beck, 2018. 776 p. ISBN 978-606-18-0765-9.

Udroiu M. Drept penal. Partea specială. București: C.H. Beck, 2019. 862 p. ISBN 978-606-18-0865-6.

Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene -- Protocoale – Anexa – Declarații anexate la Actul final al Conferinței interguvernamentale care a adoptat Tratatul de la Lisabona semnat la 13 decembrie 2007 – Tabele de corespondență. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT> (accesat la 4 ianuarie 2026).

Алиев С.З. Уголовно-правовая характеристика фальшивомонетничества: проблемы теории и практики. În: Вестник Московского университета им. С.Ю. Витте. Серия 2: Юридические науки, 2016, № 1, с. 39-47. ISSN 2587-9472.

Карягина А.В., Авакова Н.И. Уголовно-правовой анализ современного фальшивомонетничества: проблемы теории и практики. În: Вестник Таганрогского института управления и экономики, 2017, с. 62-65. ISSN 2071-9604.

Мурзабаева А.С. Проблемы уголовно-правовой квалификации фальшивомонетничества. În: Modern Science, 2019, № 3, с. 224-228. ISSN 2414-9918.

Сумачев А.В., Писаренко Д.А. К вопросу о понятии юридического лица, потерпевшего от преступления. În: Юридическая наука и правоохранительная практика, 2012, № 1, с. 87-91. ISSN 1998-6963.

CZU: 343.98

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19565191>Ion BOTNARI¹

botnarion@gmail.com

VERSIUNILE CRIMINALISTICE ÎN CERCETAREA INFRAȚIUNILOR COMISE DE GRUPURI CRIMINALE ORGANIZATE: PARTICULARITĂȚI DE ÎNAINȚARE ȘI VERIFICARE

Abstract: Articolul analizează versiunile criminalistice ca instrument metodic central în cercetarea infracțiunilor comise de grupuri criminale organizate, cu accentul plasat pe particularitățile de înaintare și verificare în contextul criminalității organizate din Republica Moldova. Sunt examinate noțiunea și funcțiile versiunilor criminalistice în raport cu specificul grupurilor criminale organizate, tipologia acestora (generale și particulare), situațiile tipice de urmărire penală și algoritmul de înaintare a versiunilor în funcție de situația investigativă inițială. Se demonstrează că verificarea paralelă a versiunilor, coroborată cu măsurile speciale de investigații prevăzute de art. 132¹–132⁸ și art. 134¹–134⁵ din Codul de procedură penală, precum și cu analiza probelor digitale, financiare și materiale, reprezintă condiția metodică necesară pentru depășirea obstacolelor probatorii specifice dosarelor privind grupurile criminale organizate. Studiul se fundamentează pe analiza jurisprudenței naționale, a practicii instituțiilor de aplicare a legii și a standardelor internaționale Europol/Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate, propunând un algoritm metodic integrat de elaborare și verificare a versiunilor criminalistice, aplicabil în practica investigativă a organelor specializate din Republica Moldova.

Cuvinte-cheie: versiuni criminalistice, grupuri criminale organizate, situații tipice de urmărire penală, planificarea urmăririi penale, măsuri speciale de investigații.

FORENSIC VERSIONS IN THE INVESTIGATION OF CRIMES COMMITTED BY ORGANISED CRIMINAL GROUPS: PARTICULARITIES OF FORMULATION AND VERIFICATION

Abstract: The article analyses forensic versions as a central methodological tool in the investigation of crimes committed by organised criminal groups, focusing on the particularities of their formulation and verification in the context of organised crime in the Republic of Moldova. The concept and functions of forensic versions in relation to the specific features of organised crimi-

¹ doctorand, Școala Doctorală „Științe penale și drept public”, Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova ROR: <https://ror.org/036kvxa54>, e-mail: academia@mai.gov.md; director al Serviciului Tehnologii Informaționale al MAI, e-mail: botnarion@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4262-9777>

nal groups, their typology (general and particular), typical criminal prosecution situations and the algorithm for formulating versions according to the initial investigative situation are examined. It is demonstrated that the parallel verification of versions, combined with the special investigative measures provided under Art. 132¹–132⁸ and Art. 134¹–134⁵ of the Code of Criminal Procedure, as well as the analysis of digital, financial and material evidence, constitutes the necessary methodological condition for overcoming the evidentiary obstacles specific to organised criminal group cases. The study is grounded in the analysis of national case law, the practice of law enforcement institutions and Europol/UNODC international standards, proposing an integrated methodological algorithm for the formulation and verification of forensic versions, applicable in the investigative practice of specialised bodies in the Republic of Moldova.

Keywords: forensic versions; organised criminal groups; typical criminal prosecution situations; criminal proceedings planning; special investigative methods.

1. INTRODUCERE.

Elaborarea versiunilor criminalistice constituie una dintre componentele fundamentale ale planificării urmăririi penale, reprezentând instrumentul metodic prin care organul de urmărire penală transformă informațiile disponibile la un moment dat în ipoteze investigative verificabile, capabile să orienteze rațional întreaga activitate probatorie. Versiunea criminalistică nu este o simplă presupunere, ci o construcție intelectuală riguroasă, fundamentată pe date concrete și supusă verificării sistematice prin mijloace procesuale. Prin caracterul său ipotetico-deductiv, ea asigură legătura metodică dintre informațiile fragmentare disponibile la debutul urmăririi penale și tabloul factual complet necesar susținerii acuzării în instanță.

În cauzele privind grupurile criminale organizate, această componentă capătă o complexitate cu totul aparte, impusă de natura conspirată a activității infracționale, de multiplicitatea participanților cu roluri diferențiate și de volatilitatea ridicată a probelor disponibile. Spre deosebire de infracțiunile individuale, unde versiunile vizează un singur obiect probatoriu central, în cauzele privind grupurile criminale organizate investigatorul trebuie să construiască simultan versiuni pentru două planuri distincte: cel al infracțiunii-scop concrete și cel al structurii organizatorice a grupului ca entitate autonomă. Această dublă dimensiune probatorie face ca metodică elaborării versiunilor în cauzele privind grupurile criminale organizate să constituie un domeniu de sine stătător al criminalisticii aplicate.

Doctrina națională a tratat problematica versiunilor criminalistice preponderent din perspectivă generală. Mihail Gheorghiță fundamentează atât teoria metodicii criminalistice, inclusiv rolul versiunilor în planificarea investigației¹, cât și, separat, problemele de teorie și practică ale cercetării criminalității organizate – prima monografie autohtonă dedicată acestui subiect.² Ghidul metodic elaborat de Dinu Ostavciuc și Iurie Odagiu sub egida Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova³ reprezintă una din puținele lucrări metodice naționale dedicată specific investigării criminalității organizate, care tratează situațiile tipice de urmărire penală și versiunile criminalistice în contextul flagrantului. Maxim Gropa examinează planificarea urmăririi penale din perspectivă proce-

¹ Gheorghiță M. Tratat de metodică criminalistică. Chișinău: CEP USM, 2015. 648 p.

² Gheorghiță M. Организованная преступность: проблемы теории и практики расследования. Monografie. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, 1998.

³ Ostavciuc D., Odagiu Iu. Cercetarea infracțiunilor din materia crimei organizate: Ghid metodic pentru ofițerii de urmărire penală. Chișinău: Cartea Militară, 2020. 92 p. ISBN 978-9975-3364-8-2.

sual-penală.⁴ La nivel internațional, contribuțiile lui R. Belkin⁵ și Em. Stancu⁶ oferă cadrul teoretic comparativ. Lipsește însă un cadru metodic sistematic care să integreze versiunile criminalistice cu situațiile tipice de urmărire penală și cu instrumentele procesuale disponibile în dreptul național, lacună pe care prezentul studiu își propune să o cerceteze.

Analiza jurisprudențială a hotărârilor judecătorești pronunțate în cauze privind grupurile criminale organizate în Republica Moldova (2015–2025), disponibile pe portalul *instante.justice.md*⁷ relevă faptul că în peste 35% din dosarele care au debutat cu învinuiri privind grupuri criminale organizate s-a produs recalificarea infracțiunilor sau achitarea inculpaților. O parte semnificativă a acestor eșecuri își are rădăcina în planificarea deficitară a urmăririi penale, caracterizată prin elaborarea insuficientă a versiunilor criminalistice privind structura grupului criminal organizat și verificarea lor secvențială în loc de paralelă, ceea ce a permis grupului să neutralizeze probele disponibile înainte ca ancheta să le fixeze procesual.

Necesitatea unui cadru metodic specializat pentru versiunile criminalistice în cauzele privind grupurile criminale organizate este confirmată și de evoluțiile recente ale criminalității organizate din Republica Moldova, evidențiate de Europol în Evaluarea Amenințărilor din Criminalitatea Organizată la Nivelul Uniunii Europene (EU-SOCTA) 2025.⁸ Grupurile criminale organizate din spațiul post-sovietic au adoptat structuri organizatorice tot mai descentralizate, cu celule compartimentate și comunicații criptate, ceea ce amplifică dificultatea elaborării versiunilor și impune utilizarea unor tehnici analitice avansate, inclusiv analiza de rețele sociale și analiza pattern-urilor de comunicare digitală. Metodica tradițională de elaborare a versiunilor, orientată spre structuri ierarhice transparente și comunicații observabile, trebuie adaptată acestei realități.

Gradul de cercetare a subiectului la nivel național este limitat. Deși versiunile criminalistice sunt prezente ca element al metodicii generale în tratatele de specialitate, adaptarea lor specifică la particularitățile grupului criminal organizat nu a făcut obiectul unui studiu dedicat în doctrina moldovenească. Prezentul articol propune o sistematizare metodică a acestei teme, cu ancorare în practica națională și în standardele internaționale.

Ipoteza de cercetare: *particularitățile grupului criminal organizat – conspirativitatea, structura ierarhică, caracterul poli-infracțional și capacitatea de a distorsiona informațiile disponibile organului de urmărire penală – impun o metodică specializată de elaborare și verificare a versiunilor criminalistice, distinctă calitativ de cea aplicată în cazul infracțiunilor de drept comun, iar nerespectarea acesteia constituie una dintre cauzele principale ale eșecului probatoriu în dosarele de criminalitate organizată din Republica Moldova.*

2. METODE ȘI MATERIALE APLICATE.

Analiza documentară primară: Prezentul studiu se fundamentează pe clasificarea tripartită a situațiilor tipice elaborată de D. Ostavciuc și Iu. Odagiu utilizând ca sursă de

⁴ Gropa M. Investigarea infracțiunilor de criminalitate organizată. Teză de doctor în drept. Chișinău: Universitatea de Studii Europene din Moldova, 2024. Disponibil: <https://anacec.md/files/Gropa-teza.pdf> [accesat 15.11.2025].

⁵ Belkin R. Criminalistica: probleme, tendințe, perspective. Moscova: Iuridiceskaia Literatura, 1988. 304 p.

⁶ Stancu Em. Tratat de criminalistică. Ediția a IV-a. București: Universul Juridic, 2008. 864 p.

⁷ Baza de date a hotărârilor judecătorești din Republica Moldova, 2015–2025. Disponibil: <https://instante.justice.md> [accesat 19.11.2025].

⁸ Europol. European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment (EU-SOCTA) 2025. Hague: Europol, 2025. Disponibil: <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/EU-SOCTA-2025.pdf> [accesat 10.11.2025].

bază Ghidul metodic⁹, una din puținele lucrări metodice naționale specializate în investigarea criminalității organizate, cu examinarea directă a pasajelor despre situații tipice, versiuni criminalistice și planificarea urmăririi penale.

Analiza jurisprudențială empirică: examinarea hotărârilor judecătorești din Republica Moldova (2015–2025) disponibile pe portalul *instante.justice.md*, cu analiza aprofundată a dosarelor nr. 09-1-9316-14062017 (denumirea convențională *Machena*) și cel cu denumirea convențională *Uraniu 235* ca studii de caz reprezentative pentru situațiile tipice identificate.

Analiza normativă: examinarea sistematică a art. 46, 284 din Codul penal al Republicii Moldova,¹⁰ art. 94–96, 125–131, 132¹–132⁸, 134¹–134⁵ Codul de procedură penală al Republicii Moldova¹¹ și a Legii nr. 59/2012 privind activitatea specială de investigații¹² coroborată cu doctrina urmăririi penale elaborată de T. Osoianu și D. Ostavciuc¹³ sub aspectul relevanței pentru elaborarea și verificarea versiunilor criminalistice.

Analiza doctrinară comparativă: valorificarea contribuțiilor lui M. Gheorghită¹⁴, Gh. Golubenco¹⁵, R. Belkin¹⁶ și Em. Stancu¹⁷ coroborate cu practica Europol și Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate¹⁸ în vederea identificării particularităților versiunilor în cauzele privind grupurile criminale organizate. Lucrarea D. Ostavciuc, C. Rusnac¹⁹ a furnizat perspectiva internațională a asistenței criminalistice în investigarea grupului criminal organizat.

3. DISCUȚII ȘI REZULTATE OBTINUTE.

3.1. Noțiunea și funcțiile versiunilor criminalistice în cauzele privind grupurile criminale organizate.

Versiunea criminalistică este definită în doctrină ca o presupunere logică, fundamentată pe datele și informațiile disponibile la un anumit moment, cu privire la fapta cercetată sau la circumstanțele esențiale ale acesteia, care urmează a fi verificată prin activități de urmărire penală concrete. Această definiție este susținută și în literatura de specialitate actuală: V. Jitariuc și V. Rusu precizează că elaborarea versiunilor reprezintă etapa cognitivă preliminară oricărei activități de urmărire penală, prin care datele dispartate sunt integrate într-un sistem ipotetico-deductiv verificabil.²⁰ În accepțiunea lui

⁹ Ostavciuc D., Odagiu Iu. Cercetarea infracțiunilor din materia crimei organizate: Ghid metodic pentru ofițerii de urmărire penală. Chișinău: Cartea Militară, 2020. pp. 40–76. ISBN 978-9975-3364-8-2.

¹⁰ Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72–74, art. 195, cu modificările ulterioare, art. 46, 284.

¹¹ Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.05.2003, nr. 104–110, art. 447, cu modificările ulterioare, art. 94–96, 125–131, 132¹–132⁸, 134¹–134⁵.

¹² Legea Republicii Moldova nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 08.06.2012, nr. 113–118.

¹³ Osoianu T., Ostavciuc D. Urmărirea penală. Chișinău: Cartea Militară, 2021.

¹⁴ Gheorghită M. Tratat de metodică criminalistică. Chișinău: CEP USM, 2015.

¹⁵ Golubenco Gh. Criminalistica. Obiect. Sistem. Istorie. Studiu monografic. Chișinău: FEP Tipografia Centrală, 2008. 248 p.

¹⁶ Belkin R. Criminalistica: probleme, tendințe, perspective. Moscova: Iuridiceskaia Literatura, 1988. 304 p.

¹⁷ Stancu Em. Tratat de criminalistică. Ediția a IV-a. București: Universul Juridic, 2008. 864 p.

¹⁸ Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate. Criminal Intelligence – Manual for Analysts. Viena: Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate, 2011. 147 p. Disponibil: https://www.unodc.org/documents/organized-crime/Law-Enforcement/Criminal_Intelligence_for_Analysts.pdf [accesat 15.11.2025].

¹⁹ Ostavciuc D., Rusnac C. Forensic assistance in investigation of crimes committed by organised criminal groups. În: Social & Legal Studies, 2021, Vol. 4, Nr. 1, p. 110–115. DOI: 10.32518/2617-4162-2021-1-110-115.

²⁰ Jitariuc V., Rusu V. Tratat de criminalistică. Partea I: Noțiuni generale. Tehnica criminalistică. București: Pro Universitaria, 2023. ISBN 978-606-26-1769-1.

M. Gheorghită, versiunile constituie un element esențial al planificării urmăririi penale, servind drept instrument de organizare rațională a activității investigative, prin care ipotezele inițiale bazate pe informații incomplete și eterogene sunt transformate în planuri de acțiune cu obiective probatorii clare.

R. Belkin distinge între versiunile generale, care vizează natura și esența fenomenului investigat în ansamblu, și versiunile particulare, orientate spre circumstanțele concrete ale cauzei. Această distincție capătă o importanță metodică deosebită în cauzele privind grupurile criminale organizate, unde versiunile generale și particulare operează pe planuri probatorii diferite și necesită mijloace de verificare distincte.

În raport cu cauzele de drept comun, versiunile criminalistice în cauzele privind grupurile criminale organizate prezintă patru particularități definitorii, identificate pe baza analizei surselor doctrinare și a jurisprudenței naționale:

▪ **Multiplicitatea obligatorie.** În cauzele privind grupurile criminale organizate, multitudinea de participanți cu roluri diferențiate, diversitatea infracțiunilor-scop și complexitatea structurii ierarhice generează un număr mult mai mare de ipoteze investigative decât în cauzele obișnuite. D. Ostavciuc și Iu. Odagiu subliniază că organul de urmărire penală trebuie să determine într-un timp restrâns orientarea grupării criminale, deoarece stabilirea orientării de bază are o mare importanță metodologică, permițând determinarea sferei, regiunii și nivelului pericolului social.

▪ **Dubla dimensiune probatorie: fapta și structura.** Versiunile în cauzele privind grupurile criminale organizate trebuie să acopere concomitent două niveluri: (1) ipoteze privind infracțiunea-scop concretă; (2) ipoteze privind existența și structura grupului ca entitate, inclusiv stabilitatea, organizarea prealabilă și scopul comun prevăzute de art. 46 din Codul penal al Republicii Moldova. Fără versiuni care să acopere explicit al doilea nivel, ancheta produce probe pentru infracțiunea-scop, dar rămâne vulnerabilă în fața contestației elementelor constitutive ale grupului criminal organizat. Analiza jurisprudențială confirmă că această lacună stă la baza majorității recalificărilor identificate.

▪ **Incertitudinea amplificată a datelor inițiale.** Informațiile disponibile la momentul elaborării versiunilor în cauzele privind grupurile criminale organizate provin frecvent din activități speciale de investigații (Legea nr. 59/2012), care nu constituie prin ele însele mijloace de probă în sens procesual. Versiunile trebuie construite pe date eterogene, informații operative, date de trafic, surse confidențiale cu grade diferite de credibilitate și admisibilitate procesuală, fapt ce impune o evaluare critică riguroasă a fiecărei surse și o strategie clară de transformare a datelor operative în probe admisibile.

▪ **Volatilitatea probelor și urgența verificării.** Datorită conspirativității grupului criminal organizat și posibilității ștergerii de la distanță a datelor digitale prin protocoale de ștergere automată integrate în aplicațiile de comunicare utilizate de membrii grupului, verificarea versiunilor nu poate fi secvențială. Această urgență este recunoscută și în doctrina română, care subliniază că în cauzele de criminalitate organizată planul de anchetă trebuie conceput astfel încât să asigure verificarea simultană a versiunilor prioritare.²¹

Doctrina criminalistică națională, în special M. Gheorghită, Gh. Golubenco și, mai recent, V. Jitariuc cu V. Rusu abordează predominant versiunile criminalistice în contextul infracțiunilor individuale, cu structuri relativ simple și cu un singur nivel de probare. Transferul acestui cadru teoretic la cauzele privind grupurile criminale organizate impune revizuire substanțială: versiunile privind infracțiunile individuale pot fi verificate secvențial fără costuri probatorii majore, în timp ce în cauzele privind grupurile criminale

²¹ Stancu Em. Tratat de criminalistică. Ediția a IV-a. București: Universul Juridic, 2008. 864 p.

organizate secvențialitatea verificării înseamnă pierderea ireversibilă a probelor privind structura organizatorică. Această diferență de ordin metodic nu este explicată în doctrina generală, justificând necesitatea unui cadru metodic specializat pentru versiunile în cauzele cu privire la grupurile criminale organizate.

Funcțiile versiunilor criminalistice în cauzele privind grupurile criminale organizate pot fi sistematizate astfel: (1) *funcția de orientare* – determinarea direcției generale a investigației și a nivelurilor probatorii ce trebuie acoperite; (2) *funcția de planificare* – fundamentarea planului de urmărire penală și a acțiunilor de investigare, cu stabilirea priorităților în funcție de volatilitatea probelor; (3) *funcția de evaluare* – compararea rezultatelor probatorii obținute cu ipotezele inițiale și identificarea lacunelor; (4) *funcția de control* – verificarea caracterului complet al investigației prin asigurarea că toate versiunile plauzibile au fost verificate și infirmate sau confirmate pe baza probelor administrate.

3.2. Tipologia versiunilor criminalistice în cauzele privind grupurile criminale organizate.

• **Versiunile generale** se referă la natura fenomenului investigat în ansamblul său, răspunzând la întrebarea fundamentală: ne aflăm în prezența unui grup criminal organizat în sensul art. 46 din Codul penal al Republicii Moldova sau a altei forme de participare penală? Această calificare are consecințe juridice directe asupra sarcinilor probatorii ale acuzării și asupra mijloacelor procesuale disponibile. D. Ostavciuc și Iu. Odagiu identifică trei situații tipice în care se poate afla organul de urmărire penală la debutul cercetării criminalității organizate, din care derivă în mod direct setul de versiuni generale prioritare:

(I) Activitatea formațiunii criminale este cercetată, se cunosc liderii, membrii activi, o parte din membri și unele sfere de activitate – versiunile generale vor viza extinderea cunoașterii la membrii și activitățile necunoscute încă, precum și transformarea datelor operative în probe admisibile.

(II) Existența formațiunii criminale a fost stabilită ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni de către membrii acesteia sau de către alte persoane în interesul ei, cu reținerea unor membri activi și alți membri – versiunile generale vor viza identificarea liderilor și a structurii complete, pornind de la elementele cunoscute.

(III) În cazul cercetării unei infracțiuni se constată semnele săvârșirii acesteia de către o formațiune criminală – versiunile generale vor viza însăși existența și natura grupului ca entitate juridică, dovedirea stabilității asocierii și a organizării prealabile.

Selecția între aceste versiuni generale are consecințe juridice directe asupra calificării faptei și a sarcinilor probatorii specifice ale acuzării. Art. 46 Codul penal al Republicii Moldova impune probarea unor elemente constitutive suplimentare față de art. 44 (participare simplă) și art. 47 (organizație criminală): stabilitatea asocierii, organizarea prealabilă și scopul comun. Versiunea generală adoptată determină care dintre aceste elemente trebuie dovedite și prin ce mijloace.

• **Versiunile particulare** se referă la circumstanțele esențiale ale cauzei, în ipoteza confirmării existenței unui grup criminal organizat. Ele trebuie să acopere patru dimensiuni corelate, derivate din conținutul caracteristicii criminalistice a grupul criminal organizat, după cum urmează:

– **cu privire la componența și structura grupului:** identitatea liderilor și a membrilor activi; structura ierarhică (piramidală sau reticulară); rolul fiecărui participant în cadrul diviziunii funcționale a activității infracționale; existența unui bloc de apărare (avocat, relații de corupție) și a funcției de contramăsuri (supraveghere contra-investigativă, ștergere probe digitale).

– **cu privire la activitatea infracțională:** alte infracțiuni comise de grup în afara celei care a declanșat urmărirea penală; *modus operandi* specific și modalitățile de adaptare a acestuia la presiunea investigativă, sfera teritorială și temporală de activitate, conexiunile cu alte grupuri criminale naționale sau transfrontaliere

– **cu privire la mecanismul financiar:** existența fondului comun (*obșceak*) și modul de gestionare a acestuia; structurile comerciale legale utilizate ca paravan pentru spălarea profitului infracțional, monitorizabile prin art. 134² din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, circuitele de transfer de fonduri și beneficiarii finali.

Este important de subliniat că versiunile particulare nu sunt independente unele față de altele, formând un sistem articulat, în care confirmarea sau infirmarea uneia furnizează date relevante pentru verificarea celorlalte. De exemplu, confirmarea versiunii privind mecanismul financiar (existența unui fond comun și a distribuirii ierarhizate a profitului) furnizează probe indirecte și pentru versiunea privind structura ierarhică, întrucât controlul fondului comun este un indicator direct al autorității în cadrul grupului. Această interdependență a versiunilor particulare impune planificarea verificării lor integrate, nu izolate.

– **cu privire la conexiunile externe:** existența legăturilor de corupție cu funcționari publici, relevante atât pentru calificarea faptelor, cât și pentru explicarea capacității grupului de a evita investigarea, relațiile cu alte grupuri criminale organizate identificate de Europol, sursele de finanțare externă și rețelele de distribuție a produsului infracțional. Studiarea criminologică a acestor conexiuni, fundamentată de A. Nastas și S. Cernomoreț²², furnizează investigatorului un profil predictiv al structurii grupurilor criminale organizate anterior contactului cu probele procesuale.

3.3. Situațiile tipice de urmărire penală și algoritmul de înaintare a versiunilor.

Cele trei situații tipice la cercetarea infracțiunilor săvârșite de formațiunile criminale determină un set distinct de versiuni prioritare și o tactică diferită de verificare. Această clasificare constituie fundamentul empiric al prezentului studiu, derivată din practica metodică națională.

Situația I. Activitatea formațiunii criminale este cercetată, se cunosc liderii și unele sfere de activitate. Această situație, frecventă în practica instituțiilor de aplicare a legii, corespunde unui stadiu avansat al activității speciale de investigații, când datele operative privind grupul există, dar probele procesuale admisibile lipsesc. Logica investigativă este orientată DE LA GRUP SPRE FAPTĂ, pornește de la cunoașterea structurii și se urmărește surprinderea grupului în activitate infracțională concretă, care să genereze probe admisibile.

Versiunile prioritare vizează: natura exactă a activităților ilicite desfășurate (infracțiunile-scop concrete, calendarul și modalitățile de comitere), identitatea completă a membrilor necunoscuți, mecanismul financiar și structurile-paravan. Tactica recomandată este intensificarea măsurilor speciale de investigație de monitorizare — art. 134¹ (comunicații electronice), art. 134² (tranzacții financiare), art. 134⁴ din Codul de procedură penală al Republicii Moldova (date de la furnizorii de servicii) pentru a surprinde membrii în faza de pregătire sau comitere a unei infracțiuni și a transforma datele operative în mijloace de probă admisibile conform art. 94–96. Regimul juridic al acestor măsuri este analizat în detaliu de V. Cușnir²³ care evidențiază condițiile de admisibilitate specifice

²² Nastas A., Cernomoreț S. Criminologie: Tratat. București: ProUniversitaria, 2024. 366 p. ISBN 978-606-26-1562-8.

²³ Cușnir V. Reflecții privind regimul juridic al măsurilor speciale de investigații pentru colectarea de informații

mandatelor de supraveghere în cauzele de criminalitate organizată, iar B. Glavan demonstrează că activitatea specială de investigații și procesul penal sunt distincte juridic, dar interdependente funcțional în investigarea grupurilor criminale organizate.²⁴

Situația II. Existența formațiunii a fost stabilită ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni, cu reținerea unor membri activi.

Această situație apare când descoperirea unei infracțiuni concrete (flagrant, sesizare, plângere) conduce la identificarea primilor membri ai grupului. Logica investigativă este orientată DE LA FAPTĂ SPRE GRUP — se pornește de la probele disponibile privind infracțiunea concretă și se construiesc versiunile privind structura organizatorică ce a generat-o. B. Glavan și V. Cușnir evidențiază că investigațiile speciale moderne trebuie integrate în această etapă dintr-un prim moment, nu adăugate posterior, întrucât probele privind structura organizatorică sunt mai greu de obținut retroactiv.

Versiunile prioritare vizează: structura de comandă care a planificat și organizat fapta (cine a emis ordinele, cine a asigurat logistica, cine a primit profitul), identitatea liderilor și a membrilor nereținuți, care pot alerta restul grupului, legătura cu alte infracțiuni anterioare care urmează același *modus operandi*. Tactica recomandată este pornirea imediată a urmăririi penale și desfășurarea perchezițiilor simultane la toate locațiile identificate (art. 125 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova), cu exploatarea informațiilor obținute de la membrii reținuți înainte ca aceștia să poată comunica cu restul grupului.

Situația III. În cazul cercetării unei infracțiuni se constată semnele săvârșirii de către o formațiune criminală.

Această situație este frecventă și prezintă o oportunitate investigativă imediată, care trebuie valorificată rapid. În urma examinării și analizei tabloului infracțional în momentul reținerii în flagrant se pot înainta versiunile criminalistice necesare pentru stabilirea tuturor circumstanțelor faptei criminale, se pot planifica acțiunile de urmărire penală și măsurile speciale de investigație ulterioare.

Versiunile prioritare vizează: structura de comandă de la care au primit ordinele persoanele reținute (versiune esențială pentru calificarea în temeiul art. 284 față de art. 46 alin. (3) din Codul penal al Republicii Moldova), posibilitatea alertării celorlalți membri înainte de intervenția organelor de urmărire penală, locațiile unde sunt păstrate bunurile și fondurile grupului, natura și amploarea activității infracționale anterioare. Tactica cheie este exploatarea imediată a elementului surpriză, prin corelarea informațiilor obținute de la persoanele reținute cu măsuri operative urgente: percheziții (art. 125 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova), monitorizarea comunicațiilor (art. 134¹) și monitorizarea conturilor bancare (art. 134²).

Distincția dintre cele trei situații tipice nu este doar taxonomică, având consecințe practice directe asupra urgențelor investigative și a alocării resurselor. În **Situația I**, urgența prioritară este transformarea datelor operative în probe admisibile înainte ca grupul să detecteze supravegherea și să modifice comportamentul. În **Situația II**, urgența prioritară este izolarea informațională a membrilor reținuți față de restul grupului, pentru a preveni alertarea acestuia. În **Situația III**, urgența prioritară este identificarea rapidă a altor membri ai grupului, cu desfășurarea simultană a acțiunilor de reținere, pentru a preveni distrugerea probelor. Planul de urmărire penală trebuie să reflecte explicit această urgență diferențiată, cu alocare corespunzătoare a resurselor.

despre posibile evenimente și/sau acțiuni ce ar putea pune în pericol securitatea statului. În: Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică. Chișinău, 2020, p. 17-23. ISBN 978-9975-56-783-1.

²⁴ Glavan B., Cușnir V. Investigații speciale moderne împotriva criminalității: fundamente, realități și perspectivă europeană. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, 2025.

3.4. Principiile metodice de verificare a versiunilor criminalistice în cauzele privind grupurile criminale organizate.

Verificarea versiunilor este procesul prin care ipotezele formulate sunt supuse controlului prin activități de urmărire penală concrete, cu scopul de a le confirma sau infirma pe baza probelor administrate. În cauzele privind grupurile criminale organizate, doctrina criminalisticii consacră trei principii metodice fundamentale, a căror nerespectare este identificată în practica națională drept cauză a eșecului probatoriu:

- **Principiul verificării paralele.** Verificarea secvențială a versiunilor, mai întâi faptele materiale, ulterior structura grupului criminal organizat, este contraindicată în cauzele de criminalitate organizată, deoarece permite grupului să distrugă probe, să intimideze martori sau să-și reorganizeze activitatea în intervalul dintre fazele de verificare. Planul de urmărire penală trebuie să prevadă activități menite să verifice simultan toate versiunile plauzibile, indiferent de prioritatea lor aparentă.²⁵ Dosarul nr. 09-1-9316-14062017 (denumirea convențională *Machena*)²⁶ ilustrează consecințele verificării secvențiale: ancheta s-a concentrat succesiv pe faptele materiale (șantajul) și numai ulterior pe relația de subordonare dintre Varzari și liderul grupului, moment în care posibilitatea obținerii probelor concludente era deja semnificativ diminuată.

- **Principiul corelării probelor cu versiunile.** Fiecare acțiune de urmărire penală trebuie planificată în funcție de versiunile pe care urmează să le confirme sau să le infirme, nu în scop generic. O percheziție (art. 125–128 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova) trebuie să vizeze obținerea de probe concrete care să verifice o versiune precisă privind mecanismul financiar al grupului, locațiile de stocare a profitului infracțional sau identitatea membrilor nereținuți. D. Ostavciuc și Iu. Odagiu subliniază importanța obținerii, în cadrul cercetării la fața locului a unor materiale autentice pentru elaborarea unor versiuni fundamentate de urmărire penală.

Implementarea practică a principiului verificării paralele în dosarele care vizează grupuri criminale organizate este condiționată de disponibilitatea resurselor umane și tehnice necesare desfășurării simultane a mai multor linii de investigare. În practică, constrângerile de resurse conduc frecvent la verificarea secvențială, nu din cauza absenței metodologiei, ci din cauza acordării unei priorități forțate uneia dintre linii. Planul de urmărire penală trebuie să anticipeze această constrângere și să identifice, pentru fiecare versiune, acțiunile minime necesare verificării, care pot fi desfășurate cu resurse reduse față de acțiunile complementare ce aprofundează verificarea atunci când resursele sunt disponibile.

- **Principiul actualizării continue.** Pe măsură ce ancheta progresează și noi probe sunt administrate, versiunile inițiale trebuie revizuite, completate sau eliminate. Această abordare ciclică – versiune → verificare → actualizare → versiune revizuită → verificare → consolidare probatorie – este singura care permite gestionarea eficientă a complexității unui dosar privind grupul criminal organizat, în condițiile în care informațiile disponibile la debutul urmăririi penale sunt inevitabil incomplete și parțial eronate prin efectul dezinformării active practicate de grupuri criminale organizate sofisticate.

3.5. Algoritmul metodic integrat de înaintare și verificare a versiunilor

Pe baza analizei surselor doctrinare, a jurisprudenței naționale și a practicii, se propune un algoritm metodic integrat structurat în cinci etape corelate, ca sinteză originală a studiului:

²⁵ Jitariuc V., Rusu V. Tratat de criminalistică. Partea a II-a: Tactica criminalistică. București: Pro Universitaria, 2024.

²⁶ Curtea de Apel Chișinău, dosar nr. 1a-770/19. Disponibil: <https://instante.justice.md> [accesat 19.11.2025].

• **Etapa I. Identificarea situației tipice de urmărire penală.** La debutul urmăririi penale, ofițerul de investigații încadrează cazul concret în una din cele trei situații tipice expuse mai sus, evaluează credibilitatea și admisibilitatea procesuală a surselor de informații disponibile și stabilește urgența acțiunilor necesare în funcție de volatilitatea probelor identificate. Această etapă determină logica investigativă de bază: grup-faptă (Situația I), faptă-grup (Situația II) sau constatare-verificare (Situația III).

• **Etapa II. Elaborarea versiunilor generale și particulare.** Se formulează ipotezele privind existența și natura grupului criminal organizat (versiuni generale), urmate de elaborarea unor versiuni particulare structurate pe cele patru dimensiuni identificate: componența și structura grupului, activitatea infracțională, mecanismul financiar și conexiunile externe. Fiecare versiune particulară este corelată cu elementele constitutive ale art. 46 din Codul penal al Republicii Moldova pe care urmează să le dovedească, cu indicarea mijloacelor de probă anticipate și a acțiunilor de urmărire penală necesare.

• **Etapa III. Planificarea verificării paralele.** Se corelează fiecare versiune cu acțiunile de urmărire penală menite să o confirme sau infirme și se planifică desfășurarea simultană a perchezițiilor (art. 125 din Codul de procedură penală al Republicii Moldova), a măsurilor speciale de investigație (art. 132¹–132⁸), a audierilor și a expertizelor. Se stabilesc prioritățile în funcție de volatilitatea probelor, cu identificarea acțiunilor urgente (care trebuie desfășurate în primele 24–72 ore) față de cele planificabile pe termen mediu.

Etapa a III-a conține un element de noutate metodică față de practica curentă: propunerea de includere în planul de urmărire penală a unui *arbore decizional al versiunilor*, adică un instrument vizual care mapează relațiile de condiționare între versiuni și acțiunile de verificare corespunzătoare. Arborele decizional permite investigatorului să identifice rapid, pe baza rezultatelor acțiunilor deja desfășurate, ce versiuni au fost confirmate sau infirmate și ce acțiuni sunt necesare în etapa următoare. Acest instrument, recomandat de Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate în metodologia de analiză criminală rămâne nevalorificat în practica investigativă moldovenească și reprezintă o oportunitate imediată de îmbunătățire a calității planificării în dosarele aferente grupurilor criminale organizate complexe.

• **Etapa IV. Verificarea și actualizarea versiunilor.** Se desfășoară acțiunile planificate și se analizează probele obținute raportat la versiunile pe care trebuiau să le verifice. Versiunile infirmate se elimină cu motivarea probatorie corespunzătoare; versiunile confirmate parțial se aprofundează; noile date obținute generează versiuni derivate. Această etapă este iterativă și ciclică, nu liniară.

• **Etapa V – Consolidarea probatorie.** Se corelează toate probele obținute (materiale, digitale, financiare, declarative) pentru a construi un tablou probatoriu care să dovedească simultan infracțiunea-scop și elementele constitutive ale grupului criminal organizat, și anume stabilitatea, organizarea prealabilă și scopul comun prevăzute de art. 46 din Codul penal al Republicii Moldova. La această etapă se verifică dacă tabloul probatoriu este suficient pentru trimiterea în judecată cu calificarea grup criminal organizat sau dacă sunt necesare acțiuni suplimentare de urmărire penală.

Studii de caz ilustrative

○ Dosarul cu denumirea convențională *Uraniu 235* corespunde Situației II din clasificarea expusă mai sus. Descoperirea tentativei de contrabandă cu material nuclear a condus la identificarea primilor membri ai grupului. Versiunile inițiale formulate de organul de urmărire penală au vizat identitatea organizatorilor, structura de comandă și rețeaua de conexiuni transfrontaliere. Verificarea acestor versiuni a necesitat analiza probelor digitale obținute prin art. 134¹ din Codul de procedură penală al Republicii Moldova –

comunicații electronice interceptate și extrase din dispozitivele ridicate. Eșecul parțial al apărării de a exclude aceste probe a confirmat importanța documentării riguroase a lanțului custodiei probelor digitale încă din faza elaborării versiunilor privind posibilele contestații procedurale – o lecție metodică cu aplicabilitate generală în cauzele privind grupurile criminale organizate cu componentă digitală.

o **Dosarul nr. 09-1-9316-14062017** (denumirea convențională *Machena*) corespunde Situației I din clasificarea expusă mai sus: activitatea grupului criminal organizat era cercetată, se cunoșteau liderul Moscalciuc și unii membri activi. Versiunile trebuiau să acopere, conform algoritmului propus: (1) relația de subordonare dintre Varzari și lider (versiune particulară privind structura); (2) mecanismul fondului comun *obșceak* (versiune particulară privind mecanismul financiar); (3) rolul fiecărui participant în executarea faptelor de șantaj (versiune particulară privind activitatea infracțională). Eșecul parțial al acuzării în probarea art. 284 din Codul penal al Republicii Moldova indică o concentrare excesivă a versiunilor pe faptele materiale (șantajul) și o verificare insuficientă a versiunilor particulare privind structura grupului, tocmai dimensiunea care distinge calificarea în temeiul art. 284 față de calificarea mai puțin gravă în temeiul art. 46 alin. (3) din Codul penal al Republicii Moldova. Ambele studii de caz confirmă că aplicarea algoritmului metodic propus, în special respectarea principiului verificării paralele și a corelării acțiunilor de urmărire penală cu versiunile specifice, ar fi putut consolida semnificativ tabloul probatoriu privind structura organizatorică a grupului criminal organizat, reducând vulnerabilitățile identificate de instanțele de control judiciar.

3.6. Particularitățile versiunilor criminalistice în contextul standardelor internaționale

Standardele Europol în materia investigării grupului criminal organizat, reflectate în Evaluarea Amenințărilor din Criminalitatea Organizată la Nivelul Uniunii Europene (EU-SOCTA) 2025, subliniază că investigarea eficientă a criminalității organizate moderne caracterizată prin utilizarea intensivă a tehnologiei, prin dimensiunea transfrontalieră și prin capacitatea de adaptare rapidă la presiunea investigativă necesită o abordare proactivă bazată pe *intelligence*. Această abordare este fundamentată metodic exact prin tipul de versiuni generalizate și planificare paralelă propuse de prezentul studiu: investigatorul nu reacționează la infracțiuni deja comise, ci construiește versiuni privind activitatea viitoare a grupului și planifică acțiunile care vor permite surprinderea acestuia în flagrant.

Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate, în manualul de analiză criminală descrie elaborarea versiunilor privind structura grupului criminal organizat ca un proces sistematic de construire a ipotezelor bazate pe analiza de rețele sociale, analiza financiară și analiza comportamentală a membrilor. Integrarea acestor instrumente analitice în metodică de elaborare a versiunilor criminalistice recomandate de Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate ca standarde de investigare a criminalității organizate reprezintă o direcție de dezvoltare a practicii investigative moldovenești, care rămâne în prezent la un nivel preponderent empiric, fără o metodologie standardizată.

Un aspect metodic specific versiunilor în cauzele privind grupurile criminale organizate cu componentă digitală frecvente în practica contemporană, date fiind comunicațiile criptate și tranzacțiile cu criptomonede utilizate de grupurile sofisticate, este necesitatea elaborării versiunilor privind *lanțul de custodie al probelor digitale* încă din faza inițială a urmăririi penale. Apărarea în dosarele privind grupurile criminale organizate contestă sistematic admisibilitatea probelor digitale prin invocarea viciilor de procedură în colectarea și conservarea acestora. Versiunea criminalistică privind posibilele contestații procedu-

rare, elaborată anticipat cu identificarea riscurilor de inadmisibilitate și a măsurilor de prevenire este un instrument metodic preventiv, care trebuie inclus sistematic în planul de urmărire penală în cauzele cu componentă digitală semnificativă.

Versiunile privind structura financiară a grupului criminal organizat aferent fondului comun, fluxurile de distribuire a profitului, structurile-paravan beneficiază de un instrument procesual specific: art. 134² din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, care permite monitorizarea operațiunilor financiare în cadrul urmăririi penale. Elaborarea versiunilor financiare trebuie să preceadă solicitarea acestei măsuri speciale de investigație, întrucât instanța autorizează monitorizarea financiară numai în raport cu o versiune bine fundamentată privind activitatea financiară a grupului, nu și în scop exploratoriu generic.

Lucrarea lui D. Ostavciuc și C. Rusnac privind asistența criminalistică internațională în investigarea grupul criminal organizat relevă că cooperarea judiciară internațională generează versiuni criminalistice proprii, ipoteze privind dimensiunea transfrontalieră a activității grupului, rețelele de conexiuni externe și fluxurile financiare internaționale, care trebuie integrate în algoritmul investigativ național. Această dimensiune internațională a versiunilor criminalistice este insuficient cercetată în doctrina moldovenească și reprezintă o lacună metodică cu consecințe practice directe în cauzele privind grupurile criminale organizate cu element transfrontalier, frecvente în investigațiile instituțiilor de aplicare a legii.

4. CONCLUZII.

Prezentul studiu a demonstrat că versiunile criminalistice în cauzele privind grupurile criminale organizate prezintă particularități calitative distincte față de cele din cauzele individuale, determinate de conspirativitatea grupului, de dubla dimensiune probatorie (fapta și structura), de volatilitatea probelor și de multiplicitatea participanților cu roluri diferențiate. Aceste particularități impun o metodică specializată, care nu poate fi derivată mecanic din teoria generală a versiunilor criminalistice, ci necesită adaptări specifice la realitatea investigativă a criminalității organizate.

Cele trei situații tipice de urmărire penală aferente activității grupului cercetat (logică grup-faptă), fapta descoperită ce indică grupul (logică faptă-grup) și semnele unui grup constatate la cercetarea unei infracțiuni constituie de fapt fundamentul taxonomic al elaborării versiunilor, determinând logic și ierarhia versiunilor prioritare. Fiecare situație impune versiuni și tactici de verificare diferențiate, adaptate în timp real pe măsură ce ancheta progresează și noi date devin disponibile.

Principiul verificării paralele a versiunilor — în contrast cu verificarea secvențială frecvent întâlnită în practica națională și identificată în jurisprudență ca factor al eșecului probatoriu — este condiția metodică necesară pentru depășirea obstacolelor specifice dosarelor privind grupurile criminale organizate. Coroborat cu utilizarea măsurilor speciale de investigație prevăzute de art. 132¹–132⁸ și art. 134¹–134⁵ din Codul de procedură penală al Republicii Moldova și cu analiza probelor digitale, financiare și materiale, principiul verificării paralele constituie nucleul algoritmului metodic propus.

Studiul aduce o contribuție metodologică la nivelul criminalisticii aplicate din R. Moldova: propune sistematizarea versiunilor criminalistice specifice cauzelor privind grupurile criminale organizate, corelând cadrul doctrinar național cu practica investigativă identificată în jurisprudență și cu standardele internaționale de investigare a criminalității organizate. Rezultatele studiului pot constitui acel punct de plecare pentru elaborarea unui ghid metodic actualizat, dedicat planificării urmăririi penale în cauzele privind grupurile criminale organizate.

Din perspectivă comparativă, abordarea propusă este convergentă cu standardele de investigare a criminalității organizate promovate de Europol și Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate, care recomandă planificarea investigativă bazată pe *intelligence* și verificarea paralelă a ipotezelor ca elemente esențiale ale investigării proactive a grupului criminal organizat. Spre deosebire de modelele reactive orientate spre documentarea post-factum a infracțiunilor deja comise, modelul propus integrează versiunile criminalistice într-un ciclu investigativ proactiv, compatibil cu cerințele combaterii criminalității organizate moderne.

Analiza dosarelor cu denumirile convenționale *Machena* și *Uraniu* 235 confirmă că deficiențele de elaborare a versiunilor particulare privind structura grupului criminal organizat și verificarea secvențială reprezintă cauze concrete și identificabile ale eșecului probatoriu. Algoritmul metodic integrat în cinci etape propus oferă un instrument practic aplicabil de organele de urmărire penală și procurori, compatibil cu: cadrul procesual existent, principiul egalității armelor în procesul penal²⁷, standardele internaționale Europol și ale Oficiului Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate. Implementarea sa necesită formarea specializată a investigatorilor, dar nu implică modificări legislative, ceea ce îl face direct aplicabil în practica investigativă actuală.

BIBLIOGRAFIE
BIBLIOGRAPHY

- Belkin R. Criminalistica: probleme, tendințe, perspective. Moscova: Iuridiceskaia Literatura, 1988. 304 p.
- Baza de date a hotărârilor judecătorești din Republica Moldova, 2015–2025. Disponibil: <https://instante.justice.md> [accesat 15.11.2025].
- Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.05.2003, nr. 104–110, art. 447.
- Codul penal al Republicii Moldova nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72–74, art. 195.
- Curtea de Apel Bălți, dosar nr. 09-1-9316-14062017 (denumirea convențională *Machena*). Disponibil: <https://instante.justice.md> [accesat 15.11.2025].
- Cușnir V. Reflecții privind regimul juridic al măsurilor speciale de investigații pentru colectarea de informații despre posibile evenimente și/sau acțiuni ce ar putea pune în pericol securitatea statului. În: Mandatul de securitate: probleme actuale de interpretare, legislație și practică. Chișinău, 2020, p. 17–23. ISBN 978-9975-56-783-1.
- Europol. European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment (EU-SOCTA) 2025. Hague: Europol, 2025. Disponibil: <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/EU-SOCTA-2025.pdf> [accesat 10.11.2025].
- Gheorghiță M. Организованная преступность: проблемы теории и практики расследования. Monografie. Chișinău: Universitatea de Stat din Moldova, 1998.
- Gheorghiță M. Tratat de metodică criminalistică. Chișinău: CEP USM, 2015. 648 p.
- Glavan B., Cușnir V. Investigații speciale moderne împotriva criminalității: fundamente, realități și perspectivă europeană. Chișinău: Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne, 2025.
- Golubenco Gh. Criminalistica. Obiect. Sistem. Istorie. Studiu monografic. Chișinău: FEP Tipografia Centrală, 2008. 248 p.

²⁷ Nastas A. Principiul contradictorialității și egalității armelor în procesul penal. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 1 (52), Chișinău, 2020, p. 258–282.

- Gropa M. Investigarea infracțiunilor de criminalitate organizată. Teză de doctor în drept. Chișinău: Universitatea de Studii Europene din Moldova, 2024. Disponibil: <https://anacec.md/files/Gropa-teza.pdf> [accesat 15.11.2025].
- Jitariuc V., Rusu V. Tratat de criminalistică. Partea I: Noțiuni generale. Tehnica criminalistică. București: Pro Universitaria, 2023. ISBN 978-606-26-1769-1.
- Jitariuc V., Rusu V. Tratat de criminalistică. Partea a II-a: Tactica criminalistică. București: Pro Universitaria, 2024.
- Legea Republicii Moldova nr. 59 din 29.03.2012 privind activitatea specială de investigații. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 08.06.2012, nr. 113-118, art. 373.
- Nastas A. Principiul contradictorialității și egalității armelor în procesul penal. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 1 (52), Chișinău, 2020, p. 258-282.
- Nastas A., Cernomoreț S. Criminologie: Tratat. București: ProUniversitaria, 2024. 366 p. ISBN 978-606-26-1562-8.
- Oficiul Națiunilor Unite pentru Droguri și Criminalitate (UNODC). Criminal Intelligence – Manual for Analysts. Vienna: UNODC, 2011. 147 p. Disponibil: https://www.unodc.org/documents/organized-crime/Law-Enforcement/Criminal_Intelligence_for_Analysts.pdf [accesat 15.11.2025].
- Osoianu T., Ostavciuc D. Urmărirea penală. Chișinău: Cartea Militară, 2021.
- Ostavciuc D., Odagiu Iu. Cercetarea infracțiunilor din materia crimei organizate: Ghid metodic pentru ofițerii de urmărire penală. Chișinău: Cartea Militară, 2020. 92 p. ISBN 978-9975-3364-8-2.
- Ostavciuc D., Rusnac A. Forensic assistance in investigation of crimes committed by organised criminal groups. În: Social & Legal Studies, 2021, Vol. 4, Nr. 1, p. 110-115. DOI: 10.32518/2617-4162-2021-1-110-115.
- Stancu Em. Tratat de criminalistică. Ediția a IV-a. București: Universul Juridic, 2008. 864 p.

CZU: 343.6

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19565281>Nicolae SCAFARI¹

scafarinicolae@gmail.com

Andrei HARBUS²

andreiharbus4@gmail.com

MODIFICAREA CADRULUI LEGAL AL INFRAȚIUNII PREVĂZUTE DE ART. 155 CP PRIN PRISMA PRACTICII LEGISLATIVE INTERNAȚIONALE

Abstract: Ca stat aspirant la integrarea europeană, Republica Moldova este obligată să-și alinieze legislația penală la normele și valorile UE, care pun accent pe protecția persoanei. Incriminarea amenințării în sensul art.155 CP al RM contribuie la consolidarea statului de drept prin protejarea eficientă a vieții, integrității corporale și a sănătății persoanei.

Prevederea de la art.155 CP al RM are un rol esențial de prevenție, întrucât sancționarea acestei amenințări servește ca barieră juridică timpurie pentru infracțiuni cu un grad mai sporit de pericol social. Deoarece suntem în perioada în care amenințarea îmbracă noi forme de manifestare în special prin progresul tehnologic, este esențial a monitoriza și perfecționa continuu prevederile normei pentru a corespunde situațiilor nou apărute. Totodată, importanța sancționării amenințării cu omor ori cu vătămare gravă contribuie la creșterea încrederii victimelor infracțiunii prevăzute și încurajează raportarea cazurilor de amenințare cu omor ori cu vătămare gravă.

Scopul direct al prezentului studiu îl constituie efectuarea unei analize ample din perspectiva legislațiilor romano-germane, anglo-saxone și din statele CSI, care va avea ca efect propuneri legislative de completare și modificare a unor prevederi ce e referă la infracțiunea incriminată de amenințare cu omor ori cu vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății.

¹ Asistent universitar, Catedra „Procedură penală, criminalistică și securitate informațională”, master, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>); e-mail: academia@mai.gov.md; e-mail: scafarinicolae@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-0383-1511>

² Absolvent al INJ, candidat la funcția de judecător, e-mail: andreiharbus4@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-5641-725X>

Scopul indirect al studiului este de a identifica problematici din legislația națională privitor la încadrarea juridică a faptei de amenințare cu omor ori cu vătămare gravă, prin analiza legislațiilor în materie penală ale statelor romano-germane, anglo-saxone și CSI. Propuneri de completare a prevederilor Codului penal la norma prevăzută de art. 155 cu noi agravante vor cuprinde în întregime fapta incriminată, precum și vor permite aplicarea și sancționarea corespunzătoare pentru infracțiunea comisă, în vederea efectuării unei individualizări corecte. Astfel, prin această lucrare ne-am propus, ca pe baza studiului legislațiilor străine să identificăm acele breșe din norma articolului 155 Cod penal, pentru a propune noi completări, cu ajutorul cărora organele de drept, cum ar fi cele de urmărire penală, procuratura și instanțele de judecată, să cerceteze și să aplice o pedeapsă echitabilă pentru fapta comisă.

Obiectivele prezentei lucrări științifice constau în studierea legislației străine cu privire la infracțiunea de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, din perspectiva legislațiilor romano-germane, anglo-saxone și ale statelor CSI, prin care se va analiza modul de reglementare a infracțiunii. Scopul acestui studiu este de a identifica din legislația statelor menționate unele facilități care pot fi utilizate pentru a îmbunătăți legislația Republicii Moldova în materie penală în ceea ce ține de amenințarea cu omor, ori cu vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății.

Prin realizarea obiectivelor propuse, se urmărește aprofundarea înțelegerii infracțiunii de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale, din perspectiva statelor romano-germane, anglo-saxone și CSI, precum și identificarea erorilor frecvente care apar în practica juridică în legătură cu aplicarea articolului 155 din Codul penal al Republicii Moldova. În acest context, cercetarea urmărește să evidențieze lacunele și neconcordanțele din interpretarea și aplicarea normelor legale referitoare la amenințarea cu omor ori cu vătămare gravă a integrității corporale.

Cuvinte-cheie: amenințare, omor, integritate corporală, viața, sănătate, vinovăție, victimă a infracțiunii, individualizarea pedepsei, participare grup criminal, organizație criminală.

MODIFICATION OF THE LEGAL FRAMEWORK GOVERNING THE OFFENSE UNDER ARTICLE 155 OF THE CRIMINAL CODE FROM THE PERSPECTIVE OF INTERNATIONAL LEGISLATIVE PRACTICE

Abstract: As an aspiring state for European integration, the Republic of Moldova is obliged to align its criminal legislation with European norms and values, which emphasize the protection of the individual. The criminalization of threats, as stipulated in Article 155 of the Criminal Code of the Republic of Moldova, contributes to the consolidation of the rule of law by effectively protecting a person's life, physical integrity, and health.

The offense outlined in Article 155 of the Criminal Code of the Republic of Moldova plays an essential preventive role, as its penalization serves as an early legal barrier against crimes with a higher degree of social danger. Since we are currently in a period where threats take on new forms, especially due to technological advancements, it is essential to continuously monitor and improve the legal provisions to address newly emerging situations. At the same time, the importance of penalizing threats of murder or serious bodily harm contributes to increasing victims' trust in the legal system and encourages the reporting of such cases.

The direct aim of this study is to conduct a comprehensive analysis from the perspective of Romanian-German, Anglo-Saxon, and CIS countries' legislation, which will result in legislative proposals for the amendment and supplementation of certain provisions related to the offense of threats involving murder or serious harm to bodily integrity or health.

The indirect aim of this study is to identify issues within the national legislation regarding the legal classification of the offense of threats involving murder or serious bodily harm, through the analysis of criminal legislation in Romanian-German, Anglo-Saxon, and CIS countries. The study includes proposals to supplement the provisions of the Criminal Code specifically Article 155 with new aggravating circumstances that would fully encompass the incriminated act and allow for the proper application and sanctioning of the offense, ensuring accurate individualization of punishment. Thus, through this paper, we aim to identify, based on the study of foreign legislation, the gaps within the provisions of Article 155 of the Criminal Code, in order to propose new additions that

would assist law enforcement bodies including investigative authorities, prosecutors, and courts in properly investigating and applying a fair penalty for the committed offense.

The objectives of this scientific paper consist in studying foreign legislation concerning the offense of threats involving murder or serious harm to bodily integrity or health, from the perspective of Romanian-German, Anglo-Saxon, and CIS countries' legal systems, by analyzing how this offense is regulated. The purpose of this study is to identify certain legal mechanisms from the aforementioned countries that could be used to improve the criminal legislation of the Republic of Moldova regarding threats of murder or serious bodily harm.

By achieving the proposed objectives, the aim is to deepen the understanding of the offense of threats involving murder or serious harm to bodily integrity, from the perspective of the Romanian-German, Anglo-Saxon, and CIS legal systems.

Identification of common errors occurring in legal practice related to the application of Article 155 of the Criminal Code of the Republic of Moldova. In this context, the research aims to highlight gaps and inconsistencies in the interpretation and application of legal norms concerning threats of murder or serious bodily harm.

Keywords: threat, murder, bodily integrity, life, health, guilt, crime victim, sentencing individualization, participation in a criminal group, criminal organization.

1. INTRODUCERE.

Crearea statului de drept și a unei societăți democratice reale în Republica Moldova presupune de la sine realizarea unor transformări radicale de ordin social și juridic, perfecționarea legislației naționale și racordarea ei la standardele Uniunii Europene, precum și îmbunătățirea activităților organelor ocrotirii normelor de drept. Însă aceste schimbări în societatea noastră, promovate de peste trei decenii, sunt însoțite și frânate de creșterea continuă a ratei criminalității.

Completarea normelor codului penal cu art. 155, care incriminează fapta de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a sănătății și integrității corporale, a fost strict necesară în condițiile formării unei societăți sănătoase și a unui stat democrat, reprezentând un important element al sistemului juridic ce contribuie la prevenirea de a comite alte infracțiuni mai grave, la respectarea legii și la asigurarea stabilității și ordinii de drept în societate. Astfel, în art. 125 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova, este prevăzut că „Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile”¹. Ca urmare se poate deduce că nimeni nu poate acționa asupra unor drepturi ale persoanei ce țin de libertatea și siguranța acesteia, cu unele excepții prevăzute de lege în care drepturile persoanei pot fi restrânse prin forța coercitivă a statului. Această libertate a persoanei poate fi restrânsă prin mai multe modalități, constrângere fizică, psihică și morală.

Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor și Libertăților Fundamentale ale Omului, pactele și tratatele internaționale la care R. Moldova este parte.

În scopul respectării drepturilor persoanelor, țara noastră a ratificat un șir de acorduri și tratate internaționale, printre care putem evidenția: Declarația Universală a Drepturilor Omului, care conform art. 3 prevede că „Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale.”²; Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, în care la paragraful I art. 9 se menționează că „Orice individ

¹ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.

² Declarația Universală a Drepturilor Omului. Disponibil: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf (accesat la 23.08.2025).

are dreptul la libertate și la securitatea persoanei sale.”³

Potrivit acestor reglementări internaționale, statul a garantat dreptul persoanelor împotriva oricăror atingeri care ar duce la îngrădirea și restrângerea drepturilor persoanelor raportate la amenințări cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, raportând după caz aceste fapte la nivel de infracțiune, implementându-le în Codul penal și sancționându-le în cazul încălcării de către terți.

În acest sens, facem referire la prevederile art. 54 alin. (2) din Constituție, care prevede că „Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției”⁴.

În **ipoteza** dezvoltării rezultatelor științifice va fi analizată sub aspect comparativ legislația penală a Republicii Moldova cu cea a statelor romano-germane, anglo-saxone și CSI, vor fi identificate dificultățile cu care se confruntă organul de urmărire penală și instanța de judecată în vederea aprecierii dacă o faptă întrunește în întregime elementele infracțiunii de amenințare cu omor ori cu vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății. De asemenea, vor fi elaborate unele propuneri de completare a prevederilor articolului 155 din Codul penal cu noi agravante în baza cărora va fi posibilă încadrarea deplină a faptelor comise și individualizarea corectă a pedepsei acesteia, în vederea aplicării uniforme a legii penale.

2. METODE ȘI MATERIALE APLICATE.

În scopul realizării obiectivelor propuse, în respectivul articol științific au fost utilizate următoarele metode: a) metoda documentației; b) metoda logică (deductivă, inductivă, de specificare etc.), constând în utilizarea raționamentelor logice cu referire la analiza opiniilor doctrinare susținute de diferiți autori; c) metoda comparativă, utilizată pentru compararea legislației în domeniu a Republicii Moldova, cu cea a altor state; d) metoda aplicativă precum și examinarea practicii judiciare. S-au studiat: doctrina de specialitate din țară; soluții de practică judiciară publicate; opinii exprimate de autori străini; prezența comparativă a unor dispoziții din legislațiile altor state.

În procesul elaborării articolului, au fost consultate lucrările științifice ale autorilor: M.V. Dvoracek, Gh. Lupu, Gh. Avornic, M. Angheluță, Șt. Șaptefraț, precum și codurile penale ale SUA, României, Federației Ruse, Ucrainei etc.

Listă de abrevieri:

alin. – alineat
art. – articol
etc. – etcetera
ex. – exemplu
lit. – literă

³ Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/82590> (accesat la 23.08.2025).

⁴ Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.

nr. – număr

p. – pagină

pct. – punct

RM – Republica Moldova

CP – Cod Penal

CPP – Cod de Procedură Penală

CSI – Comunitatea Statelor Independente

SUA – Statele Unite ale Americii.

3. DISCUȚII.

3.1. Aspecte de drept penal comparat ale infracțiunii de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății.

În pofida faptului că în materia dreptului penal comparat se află o varietate mare și diferită de examinare și aplicare în practică a prevederilor art. 155 din Codul penal (amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății), este necesar a se stabili o incursiune teoretico-practică pentru identificarea avantajelor pe care le comportă incriminările corespondente din legislațiile penale ale unor state străine, fapt ce ar determina înaintarea unor propuneri de *lege ferenda* menite să optimizeze cadrul legal în partea ce vizează infracțiunea prevăzută la art. 155 Cod penal.

În dreptul comparat, s-a realizat o disjungere a dreptului în diferite familii în funcție de dezvoltarea sa pe plan mondial, de factorii economici, politici și sociali care au contribuit la formarea acestor mari teorii de drept. Astfel, se identifică următoarele trei mari familii ale dreptului care vor fi examinate în cadrul lucrării, fiind vorba de: romano-germană sau continentală, anglo-saxonă sau common-law și reglementările în legislațiile Comunității Statelor Independente (CSI). Ca ulterior să urmeze o comparație dintre legislația Republicii Moldova și a statelor din aceste trei familii.

Amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății în familia romano-germană (continentală).

Sistemul de drept romano-german este numit și continental în literatura juridică. Acest sistem este descendent din dreptul roman. Fiind o formă predominantă de exprimare a legi, cuprinde sisteme de drept ale Franței, Germaniei, Italiei, Spaniei, Belgiei, Portugaliei, țărilor Americii Latine, României etc., care au o istorie destul de îndelungată. Acest sistem a apărut ca rezultat al eforturilor făcute de savanți de la diferite universități europene, care au elaborat și au dezvoltat, începând cu secolul al XII-lea, pe baza codificării făcute în timpul Imperiului bizantin al lui Iustinian, știința juridică comună pentru toți și adoptată la condiția lumii contemporane⁵.

Sistemul de drept romano-german este rezultatul prelucrării și adoptării dreptului roman, care în prima sa fază doctrinară a fost un produs de semnificație culturală, având un caracter independent fără de politică. Treptat, el a început să se supună legităților generale ale legăturii dreptului cu economia și politica, în primul rând cu relațiile de proprietate, schimb etc. Caracteristic acestui sistem de drept este că se bazează preponderent pe legea scrisă, îi este specifică existența codurilor, cum sunt bunăoară Codul civil Francez din 1807, Codul civil german din 1900 etc. – adevărate monumente legislative care

⁵ Dvoracec M.V., Lupu Gh. Teoria generală a dreptului. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1996. p. 165.

se aplică până în prezent⁶.

În continuare urmează analiza infracțiunii de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății în statele din sistemul de drept romano-german:

În Codul penal al României, fapta de amenințare este reglementată în Capitolul VI infracțiuni contra libertății persoanei din Titlul I infracțiuni contra persoanei. Potrivit articolului 206, se sancționează „Fapta de a amenința o persoană cu săvârșirea unei infracțiuni sau a unei fapte păgubitoare îndreptate împotriva sa ori a altei persoane, dacă este de natură să îi producă o stare de temere”⁷. Rezultă că obiectul de amenințare, conform legislației României, este mult mai larg și prevede o mai mare aplicabilitate față de legislația Republicii Moldova.

Prin urmare, se identifică că în vederea aplicării răspunderii penale pentru amenințare, legiuitorul nu a stabilit un grad anumit al pericolului amenințării. Conform legislației Republicii Moldova, amenințarea se va califica ca atare dacă este cu omor sau cu vătămarea gravă, iar conform legislației României, amenințare numim dacă se efectuează cu săvârșirea unei infracțiuni sau fapte păgubitoare, însă fără a fi determinată natura și gradul prejudiciabil al acestei fapte.

Deși legislația Română prevede mecanismul de aplicare a răspunderii pentru fapta de amenințare, este clar că față de legislația Republicii Moldova are un grad sporit de aplicabilitate, deoarece oricărei persoane supuse unei infracțiuni de violență și cupiditate îi poate fi aplicabilă răspunderea potrivit prevederilor art. 206 Cod penal al României. Rezultă că legislația Republicii Moldova a determinat cu o exactitate mai mare condițiile de aplicare a răspunderii penale, specificând cazurile concrete când poate fi aplicată răspunderea adică nu față de orice fel de amenințare, dar numai față de o amenințare cu omor ori vătămare corporală gravă.

Codul penal al Slovaciei la articolul 360 „incriminează fapta de amenințare a unei persoane cu moartea, cu vătămarea gravă a integrității sau cu cauzarea unui alt prejudiciu grav”.⁸ În cadrul normei date se identifică că s-a determinat ce grad prejudiciabil trebuie să întrunească fapta de amenințare, anume cea de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau cu comiterea unui alt prejudiciu grav.

Astfel, putem determina o asemănare între legislațiile Republicii Moldova și Slovaciei ce ține de aplicabilitatea normei date privitor la gradul de pericol ce trebuie întrunit. În ceea ce ține de structura normei, legislația Slovaciei a prevăzut un șir de circumstanțe care agravează răspunderea pentru comiterea faptei de amenințare cu omor, cu vătămare corporală a integrității sau cu cauzarea unui alt prejudiciu grav, prin completarea prevederilor art. 360 Cod penal al Slovaciei cu alin. (2), unde se prevede că răspunderea penală se agravează atunci „când pe post de semn constitutiv apare scopul de a preveni sau de a obstrucționa exercitarea unor drepturi și libertăți fundamentale (art. 360, alin. 2, lit. (b); motivația specifică cu care acționează făptuitorul apare în calitate de semn circumstanțial agravant (lit. d) alin. (2) art. 360; amenințarea cu omor sau cu vătămarea gravă a sănătății

⁶ Avornic Gh. Teoria generală a dreptului. Ediția 1. Chișinău: Cartier, 2004. ISBN 997579274X. p. 336.

⁷ Codul Penal al României. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/223635> (accesat la 15.08.2025).

⁸ Șaptefrăț Șt. Amenințarea cu omor cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății: studiu de drept comparat. În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, nr. 3 (103), 2017. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017, p. 234.

ori cu cauzarea unui alt prejudiciu grav atunci când fapta prejudiciabilă este comisă în public (lit. e) alin.(2) art. 360)".⁹

În conformitate cu articolului 169 din Codul penal al Spaniei, „fapta prejudiciabilă se poate concretiza în amenințarea cu întreruperea cursului sarcinii sau cu săvârșirea torturii ori a unor fapte împotriva integrității morale”¹⁰. Se identifică o categorie de victime speciale în privința cărora poate fi îndreptată infracțiunea, cum ar fi femeia însărcinată, precum și categoriile de persoane aflate în custodia statului, condiție care nu este obligatorie.

Potrivit legislației Spaniei, amenințarea poate viza nu doar victima infracțiunii, ci și familia sa ori alte persoane cu care victima este legată afectiv. Unele legislații nu admit ca victima amenințării și destinatarul răului cu care se amenință să fie persoane diferite, așa cum este și cazul Republicii Moldova, în timp ce altele admit acest lucru. Pentru cel din urmă model legislativ este indiscutabil ca între cele două persoane victima amenințării și destinatarul răului cu care se amenință să existe o relație specială de rudenie, prietenie, simpatie etc., ceea ce ar determina posibilitatea lezării libertății psihice a victimei; or, în lipsa unor astfel de relații, este cu neputință să se înfrângă psihicul persoanei efectiv amenințate.

În legislația Republicii Moldova este obligatorie existența pericolului ca amenințarea să se realizeze, precum și să fie una reală și imediată. Pe când prevederile Codului penal al Spaniei au implementat componentele de infracțiune din simpla faptă prejudiciabilă, fără a specifica apariția pericolului de realizare a amenințării.

Amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății în familia anglo-saxonă sau common-law.

Sistemul este caracteristic Marii Britanii, SUA, Canadei, Irlandei, Australiei etc.). Spre deosebire de sistemul romano-german la baza căruia stă legea, acestui sistem îi este caracteristic precedentul judiciar. El a apărut în Anglia și este o creație a judecătorilor, conține reguli statornice pe care judecătorescă prin hotărâre, care – în cazuri similare – devin obligatorii pentru instanțele inferioare. Norma juridică de „common law” urmărește să dea o soluție într-un proces, nu însă să formeze reguli generale de conduită pentru viitor. Într-o viziune generală, preocuparea dominantă a normelor de common-law este restabilirea imediată a ordinii juridice tulburate, și nu stabilirea normelor de bază ale societății¹¹. Aici nu vom întâlni coduri sau în general acte normative, totodată nu întâlnim nici conceptul de ramură de drept.

În legislația Statelor Unite ale Americii, infracțiunea de amenințare cu omor ori cu vătămări corporale grave este reglementată sub mai multe forme, în funcție de statul în care este comisă fapta și de contextul acesteia. În general, infracțiunea este încadrată drept „criminal threats” sau „terroristic threats”.

În continuare urmează elucidarea mai multe exemple cu privire la infracțiunea de amenințare cu omor sau vătămare corporală, conform legislației federale din mai multe state ale SUA. Codul penal al Californiei reglementează infracțiunea de amenințare cu omor sau vătămare corporală în Titlul 11.5. denumit amenințări penale. În art. 422 lit. a) legislatorul a prevăzut că „orice persoană care amenință în mod intenționat că va comite o infracțiune ce va avea ca rezultat moartea sau vătămarea corporală gravă a altei persoane, cu intenția specifică ca declarația făcută verbal, în scris sau prin intermediul unui dispo-

⁹ Idem, pp. 236-237.

¹⁰ Idem, p. 234.

¹¹ Dvoracec M.V., Lupu Gh. Ibidem, p. 166.

zitiv de comunicare electronică să fie luată ca o amenințare, chiar dacă nu există intenția de a o îndeplini efectiv, în împrejurările în care este făcută fiind specifică și neechivocă. Amenințat cu gravitate, cu scop și o perspectivă imediată de executare a amenințării și, prin urmare, face ca persoana respectivă să se teamă în mod rezonabil pentru propria siguranță sau pentru siguranța familiei sale apropiate”¹².

Pentru infracțiunea de amenințare cu omor sau vătămare corporală au fost prevăzute în calitate de circumstanțe agravante două aspecte, în conformitate cu prevederile art. 422 lit. b) „În sensul acestei secțiuni, familie imediată înseamnă orice soț, prin căsătorie sau nu, părinte, copil, orice persoană înrudită prin consangvinitate sau afinitate în gradul doi sau orice altă persoană care locuiește în mod regulat în gospodărie sau care, în ultimele șase luni, a locuit în mod regulat în gospodărie”¹³, precum și agravanta de la lit. c) „Dispozitiv de comunicare electronică include, dar nu se limitează la telefoane, telefoane celulare, computere, aparate de înregistrare video, faxuri sau pagini de comunicare electronică, având același înțeles ca și termenul definit în Subsecțiunea 12 din Secțiunea 2510 din Titlul 18 din Codul Statelor Unite”¹⁴.

În conformitate cu prevederile art. 209 din Codul penal al Statului Maine (SUA), „o persoană este vinovată de amenințare penală dacă induce, intenționat sau cu bună știință, unei alte persoane temerea de vătămare corporală iminentă”¹⁵.

Codului penal al Nevada reglementează infracțiunea de amenințare cu omor sau vătămare corporală în capitolul 200, denumit infracțiuni împotriva persoanei, secțiunea hărțuire și urmărire. Potrivit prevederilor art. 200.571, denumit „Hărțuire”, „o persoană este vinovată de hărțuire dacă fără autoritate legală, persoana amenință cu bună știință cu provocarea în viitor de vătămări corporale persoanei amenințate sau oricărei alte persoane. A provoca daune fizice proprietății altei persoane. Să supună persoana amenințată sau orice altă persoană la detenție sau constrângere fizică. A face orice act care are scopul de a vătăma în mod substanțial persoana amenințată sau oricare altă persoană în ceea ce privește sănătatea sau siguranța sa fizică sau mentală. Persoana prin cuvinte sau comportament o pune pe persoana care primește amenințarea să se teamă rezonabil că amenințarea va fi executată”¹⁶.

Potrivit prevederilor articolului 338 din Codului penal al Statului Australia de Vest se menționează: „Amenințare – declarație sau comportament care constituie în mod expres sau poate fi considerat în mod rezonabil că constituie o amenințare de: (a) omor, rănire, primejdie sau vătămare a oricărei persoane; (b) distrugere, deteriorare, punere în pericol sau degradare a oricăror bunuri; (c) preluare sau exercitare a controlului asupra unei clădiri, construcții sau a unui mijloc de transport prin forță sau violență; (d) cauzare a unui prejudiciu de orice natură oricărei persoane”¹⁷.

Amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății în legislațiile statelor membre ale CSI.

¹² Codul penal al Californiei. Disponibil: <https://leginfo.ca.gov/faces/codesTOCSelected.xhtml?tocCode=PEN&tocTitle=+Penal+Code+-+PEN> (accesat la 15.08.2025).

¹³ Codul penal al Californiei. Disponibil: Ibidem (accesat la 30.07.2025).

¹⁴ Idem (accesat la 10.08.2025).

¹⁵ Angheluță M. Noțiunea de amenințare în legislația penală a Republicii Moldova. În: Revista Națională de Drept, 2022 (2021), nr. 1 (243), ISSN 1811-0770, E-ISSN 2587-411X, p. 47.

¹⁶ Codul penal al Nevada. Disponibil: <https://www.leg.state.nv.us/nrs/nrs-200.html#NRS200Sec571> (accesat la 27.07.2025).

¹⁷ Angheluță M. Ibidem, p. 47.

Acest sistem de drept este caracteristic unor state care au făcut parte din țările socialiste, ce se evidențiau prin caracterul lor ideologic. Deși a fost un sistem de sine stătător, el se referea la sistemul de drept romano-german. Cu toate trăsăturile comune acestor sisteme, există și unele deosebiri (particularități) care țin de caracterul lor de clasă. Sistemul de drept socialist își are originea în fosta URSS și s-a dezvoltat după cel deal Doilea Război Mondial prin sisteme de drept distincte ale țărilor socialiste din Europa, America și Asia¹⁸.

Actualmente, unele state care fac parte din CSI tind să intre în Uniunea Europeană și să se integreze în sistemul de drept european. De aceea, pentru a accelera procesul de aderare la UE, multe țări își armonizează legislația penală internă cu standardele internaționale, care sunt recunoscute și implementate de majoritatea țărilor europene dezvoltate.

Urmează analiza instituției de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății în legislația penală a țărilor care fac parte din CSI. În plan comparativ, atestăm o diferențiere de poziție legislativă. În unele state, exact ca în Republica Moldova, amenințarea cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății este amplasată în Capitolul Părții Speciale a Codului penal dedicat protecției vieții și sănătății persoanei drept valori sociale fundamentale (de exemplu: art. 186 Codul penal al Republicii Belarus, art. 134 din Codul penal al Azerbaidjanului, art. 129 din Codul penal al Ucrainei, art.119 din Codul penal al Federației Ruse). Precizăm că în toate legislațiile enunțate, capitolele Părții Speciale a Codurilor penale ce conțin infracțiuni care corespund celei de la art.155 CP al RM, sunt amplasate în cadrul secțiunilor dedicate protecției persoanei ca valoare socială comună.

Supunând studiului Codul penal al Federației Ruse, se poate observa că acesta conține aceleași condiții de aplicare a răspunderii penale a infracțiunii de amenințare cu omor sau cu cauzarea vătămarilor corporale grave ca și Codul Penal al Republicii Moldova. Reglementările sunt similare, cu mici excepții, în cazul agravantei conform legislației Federației Ruse, dar cu care a fost completat și Codul penal al Republicii Moldova.

Art.119 alin.(1) din Codul penal al Federației Ruse prevede că se consideră „amenințarea cu moartea sau cauzarea unei vătămări corporale grave a sănătății, dacă există motive să se creadă că această amenințare va fi îndeplinită”¹⁹. Iar alin. (2) din același articol prevede că este „aceeași faptă săvârșită din motive de ură sau dușmănie politică, ideologică, rasială, națională sau religioasă, ori pe motiv de ură sau dușmănie față de orice grup social”²⁰.

Astfel, putem determina că prevederile alin. (1) din codul penal al Federației Ruse coincid cu cele ale legislației naționale ce ține de cerințele pentru aplicare, anume referindu-se la cerințele de amenințare cu omor sau cu vătămarea gravă, precum și la existența pericolului în realizarea amenințării. Referitor la prevederile alin. (2) cu privire la comiterea faptei din motive de „ură sau dușmănie politică, ideologică, rasială, națională sau religioasă, ori pe motiv de ură sau dușmănie față de orice grup social”, legislația națională a fost completată cu o prevedere asemănătoare. Astfel, la 03.07.2022, Codul penal a fost completat cu agravanta aceeași faptă săvârșită din prejudecată, care înglobează comiterea faptei din motive de ură socială sau rasială, dușmănie, din cauze politice sau ideologice etc.

¹⁸ Avornic Gh. Ibidem, p. 337.

¹⁹ Codul Penal al Federației Ruse. Disponibil: <https://ru.scribd.com/doc/80674239/Codul-Penal-Al-Federatiei-Ruse> (accesat la 24.07.2025).

²⁰ Codul Penal al Federației Ruse, Ibidem (accesat la 24.07.2025).

Codul penal al Ucrainei a prevăzut tragerea la răspundere penală pentru amenințare cu omor la articolul 129, care prevede că „orice amenințare de ucidere, dacă a existat o cauză rezonabilă pentru a crede că această amenințare poate fi îndeplinită”²¹. Față de legislația Republicii Moldova, identificăm că în legislația Ucrainei s-a prevăzut în calitate de răspundere numai amenințarea cu omor ca o formă de atragere la răspundere penală. De asemenea, în legislația Ucrainei s-a atribuit agravanta la alin (2) art. 129 a faptei de amenințare cu omor „comisă de un grup criminal organizat”²², iar față de legislațiile statelor membre ale CSI se identifică că în legislația Ucrainei fapta de amenințare poate fi încadrată atunci când pericolul social este unul sporit, ceea ce face practic indiscutabilă necesitatea de aplicare a răspunderii penale persoanei pentru infracțiunea de amenințare cu omor.

Reglementările amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății în legislația penală a Republicii Belarus a prevăzut la art. 186 „că amenințarea poate viza distrugerea bunurilor prin mijloace socialmente periculoase”²³. În contextul legislației Republicii Moldova, amenințarea cu distrugerea bunurilor nu cade sub incidența art. 155 CP RM. În prezența unor condiții suplimentare, o atare faptă poate fi încadrată în tiparul unei alte norme de incriminare (de exemplu, potrivit art.189 CP RM, atunci când acțiunea principală constă în cererea de a se transmite bunurile proprietarului, posesorului sau deținătorului ori dreptul asupra acestora sau de a săvârși alte acțiuni cu caracter patrimonial și este însoțită de acțiunea adiacentă constând în amenințarea cu distrugerea sau cu deteriorarea bunurilor).

Ca urmare a exemplelor aduse din legislațiile altor state din CSI putem preciza faptul că într-o mare parte reglementările cu privire la infracțiunea de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății sunt într-o mare măsură asemănătoare. Pe alocuri au fost stabilite anumite particularități de agravare a răspunderii penale pentru infracțiunile comise sau, după caz, s-a stabilit doar atragerea la răspundere penală pentru anumite fapte, cum se prevede în legislația Ucrainei, numai pentru infracțiuni de amenințare cu omor, precum și săvârșirea acestei amenințări de un grup criminal organizat. Legislația Republicii Belarus sancționează amenințarea cu distrugerea bunurilor prin mijloace socialmente periculoase.

3.2. Propuneri legislative de completare și uniformizare a legii penale a infracțiunii de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății.

În practică, la etapa documentării și cercetării unei infracțiuni este greu de demonstrat intenția directă care este îndreptată de făptuitor către comiterea infracțiunii, deoarece aceasta din urmă nu are un obiect material care ar suferi un prejudiciu, în acest caz intenția poate fi redată din anumite modalități de comitere a faptei, cum ar fi cu utilizarea unui cuțit sau a unei arme cu ajutorul cărora se poate de demonstrat că făptuitorul a urmărit acea intenție directă la comiterea faptei. Potrivit art. 17 din CP, intenția este directă dacă făptuitorul își dădea seama de caracterul prejudiciabil al faptei, a prevăzut urmările ei prejudiciabile și dorea survenirea consecințelor.

Ce ține de percepția victimei, norma de la art. 155 CP prevede o condiție obligatorie,

²¹ Codul Penal al Ucrainei. Disponibil: https://www.justice.gov/sites/default/files/eoir/legacy/2013/11/08/criminal_code_0.pdf (accesat la 24.06.2025).

²² Codul Penal al Ucrainei. Ibidem (accesat la 24.06.2025).

²³ Șt. Șaptefrat. Ibidem, p. 234.

ca victima să perceapă că pericolul este unul real și imediat. Astfel, la această etapă apar anumite probleme ce pot fi interpretate de organele de drept la înfăptuirea actului de justiție, cum ar fi că fapta nu constituia un pericol real pentru viața victimei sau că aceasta nu l-a perceput.

Delimitarea de alte infracțiuni, și anume cazurile când infracțiunea de amenințare cu omor trebuie delimitată dintre normele asemănătoare, cum ar fi calificarea infracțiunii dintre o normă generală și una specială art. 116 CP, calificarea infracțiunii în cazul concurenței dintre două norme speciale art. 17 CP și calificarea infracțiunii în cazul concurenței dintr-o normă parte și un întreg. Prin cele analizate se determină faptul că în funcție de metoda de comitere a faptei, de scopul urmărit, de subiectul comiterii faptei de amenințare, acțiunile făptuitorului pot fi încadrate în baza altor norme prevăzute de legea penală decât cea de la art. 155 CP. De exemplu: art. 155 și art. 27, 145 CP, între care poate exista o concurență dintre o normă generală și una specială, respectiv conform art. 116 CP se va aplica norma specială care este prevăzută de art. 27, 145 CP. Un alt exemplu ar fi art. 155 și 201¹ alin. (1) lit. (b) CP. De asemenea, poate exista o concurență dintre o normă parte și un întreg, conform art. 118 CP, la care se va aplica norma întreagă.

Cu referire la participația la comiterea infracțiunii prevăzute de art. 155 CP, este sesizabil faptul că norma nu prevede o agravare a răspunderii penale cum fac alte norme (de exemplu: 186 alin. (2) CP – forma de participație de două sau mai multe persoane, și cea de la alin. (3) a art. 186, când furtul se comite de un grup criminal sau de o organizație criminală). Astfel, consider că nu este o echitate dintre sancțiunile normelor date, care după caz sunt fără schimbări în cazul amenințării cu omor.

Cu privire la pedeapsă, se constată că sancțiunile prevăzute pentru alin. (1) art. 155 Cod penal, respectiv munca neremunerată în folosul comunității, amenda sau închisoarea de la 1 la 3 ani, par a fi disproporționate în raport cu gravitatea faptei. De asemenea, pedeapsa prevăzută la alin. (2) al aceluiași articol ridică semne de întrebare privind eficiența ei în raport cu pericolul social concret al faptei. Aceasta deoarece amenințarea cu omor sau cu vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății reprezintă adesea o primă etapă într-un comportament infracțional progresiv, care poate degenera în fapte mult mai grave, precum vătămări reale sau chiar omor. În acest context, se pune problema dacă pedepsele actuale reflectă în mod adecvat pericolul social și funcția preventivă a normei penale.

Ca urmare a analizei legislațiilor unor alte state și racordarea acestora cu legislația Republicii Moldova, considerăm că normele de amenințare cu omor ori cu vătămare gravă a integrității corporale necesită a fi completate cu noi alineate. Acestea din urmă în esență vor cuprinde o analiză complexă mai amplă a prevederilor articolului dat, care la moment nu sunt cuprinse și vor da o aplicabilitate mai mare.

Astfel, în perioada actuală ne aflăm într-o etapă majoră de digitalizare, în care este sesizabil faptul că o mare parte din categoriile de amenințări cu omor ori cu vătămare gravă se comit prin intermediul diferitelor rețele de socializare sau cu utilizarea unor dispozitive tehnice (telefoane mobile, camere de supraveghere, etc.). Așa că prevederile Codului penal ar trebui să cuprindă nemijlocit o formă de incriminare a modalității date de comitere a faptei, iar prevederile alineatului (2) al articolului 155 din CP al RM să cuprindă mai multe agravante decât cele existente la momentul actual. Consider că alineatul 2 ar trebui să cuprindă la litera (a) agravanta care este prevăzută la momentul actual, iar litera (b) ar trebui să fie completată cu agravanta amenințarea prin mijloace electronice și să prevadă posibilitatea de a trage la răspundere penală anume în acele cazuri când fapta

este comisă prin rețele de socializare, ceea ce ar duce la o protecție mult mai sporită a mediului digital. Această agravantă trebuie să fie prevăzută și să cuprindă un mod amplu de realizare, spre exemplu „Aceleași acțiuni prevăzute la alineatul (1) comise prin mijloace electronice (telefoane, telefoane celulare, computere, aparate de înregistrare video, faxuri sau pagini de comunicare electronică).

De asemenea, se va pune în sarcina organelor de urmărire penală la cercetarea acestei modalități faptice de comitere a infracțiunii să stabilească dacă într-adevăr infracțiunea întrunește toate semnele crimei și dacă poate fi reținută ca agravantă. Această modalitate de comitere vine să contracareze fenomenul criminal tot mai răspândit în mediul online de realizare a amenințărilor cu omor și cu vătămarea gravă, unde făptuitorul beneficiază de o mare superioritate la comiterea faptei, mai mare ca cea comisă în alte modalități faptice descrise, iar necesitatea completării vine în raport cu distrugerea acestui flagel de comitere. Totodată, este de specificat faptul că pentru a fi reținută amenințarea cu omor ori vătămare gravă a integrității corporale în forma dată, este necesar ca această primejdie să fie una imediată și reală, la fel să fie percepută în acest fapt de partea vătămată, ori în caz contrar nu se vor întruni toate semnele infracțiunii.

Prevederile art. 155 CP al RM trebuie să fie completate cu o nouă agravantă la alineatul (2), precum și cu un nou alineat, în care să fie prevăzută tragerea la răspundere penală a infracțiunii date comise în formă de participatie; după caz, să fie prevăzută la alineatul (2) litera (c) răspunderea pentru comiterea infracțiunii în formă de participatie, iar la alineatul (3) să fie prevăzută răspunderea penală pentru comiterea infracțiunii în cazul comiterii acesteia de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală. Necesitatea stabilirii acestor două modalități de atragere la răspundere penală în forma participatiei este în stabilirea unei individualizări corecte pentru infracțiunea incriminată. Or, putem determina că legea penală la anumite articole nu este uniformă și nu prevede aceeași răspundere penală pentru participatia la comiterea unei infracțiuni. În cazul articolului 155 CP, la comiterea infracțiunii în formă de participatie nu poate fi efectuată o individualizare corectă și uniformă a pedepsei care urmează a fi acordată. Din acest considerent, legislația Republicii Moldova ar trebui completată cu noi forme de sancționare și de tragere la răspundere penală pentru aceste modalități faptice de comitere, care la moment nu sunt prevăzute, dar care sunt necesare atât pentru pedepsirea unor modalități faptice de comitere, cât și pentru atribuirea unei răspunderi penale uniforme pentru fiecare infracțiune în parte.

De asemenea, se impune aplicarea unei pedepsei mai aspre pentru infracțiunea comisă în participatie, din cauza pericolului social sporit pe care îl prezintă făptuitorii. Prin urmare, la comiterea infracțiunii în formă de participatie crește gradul de amenințare a victimei, prin provenirea acestor amenințări de la mai mulți făptuitori, iar efectele prin comiterea faptei asupra victimei vor fi tot mai resimțite de către aceasta, prin intensificarea acestor amenințări.

Aplicarea corectă a normei penale necesită nu doar identificarea elementelor obiective ale faptei, ci și o analiză aprofundată a contextului, a intenției făptuitorului și a gradului de teamă resimțit de victimă. Prin urmare, eficiența intervenției penale depinde de capacitatea sistemului de justiție de a distinge amenințarea reală capabilă să afecteze drepturile fundamentale ale persoanei de unele manifestări umane a libertății de exprimare cu caracter neprejudiciabil sau de acțiuni și fapte care depășesc competența de incriminare conform articolului 155 din Codul penal al Republicii Moldova.

4. REZULTATE.

Amenințarea reprezintă o acțiune prin care o persoană provoacă unei alte persoane teama de un pericol grav și iminent, precum o vătămare corporală, pierderea vieții sau consecințe grave asupra sănătății. În esență, amenințarea constă în exercitarea unei presiuni psihologice asupra victimei prin manifestarea intenției de a comite o faptă ilicită împotriva acesteia.

Infrațiunea de amenințare se consumă fără ca făptuitorul să fie nevoit să treacă la fapte. Este suficient ca acesta să exprime, în mod direct, intenția de a-i provoca victimei o leziune corporală sau chiar moartea, astfel încât cel amenințat să perceapă un pericol real. Scopul amenințării este de a-i insufla victimei o stare de teamă și de a o face să creadă că subiectul infrațiunii va duce la îndeplinire ceea ce afirmă.

Evoluția legislației naționale reflectă adaptarea la standardele internaționale și europene. Codul penal al Republicii Moldova a suferit modificări și completări constante, având în vedere aspirațiile europene ale statului. Printre acestea se numără introducerea infrațiunii comise din motive de prejudecată, evidențiind preocuparea pentru protecția drepturilor fundamentale.

Studiile doctrinare și jurisprudența au contribuit la definirea și delimitarea infrațiunii de amenințare, stabilind criterii esențiale precum existența unui pericol real și influența psihologică asupra victimei. Clasificările tipurilor de amenințare oferă un cadru detaliat pentru analiza și aplicarea corectă a prevederilor legale.

Analiza comparativă a legislației penale din diferite familii juridice (romano-germană, anglo-saxonă și CSI) arată diferențe semnificative la definirea și aplicarea infrațiunii de amenințare cu omor sau vătămare gravă. În timp ce legislația Republicii Moldova limitează infrațiunea doar la amenințarea cu omor sau vătămare gravă, alte state, precum România și Spania, se referă în legile lor și la alte tipuri de amenințări, precum cele cu pagube materiale sau asupra unor terți apropiați victimei.

Spre deosebire de Republica Moldova, unele state, cum ar fi Slovacia și Spania, nu necesită demonstrarea unui pericol real și imediat pentru ca amenințarea să fie incriminată, fapt care extinde aplicabilitatea normei. În SUA și Australia, legislația prevede circumstanțe agravante detaliate, inclusiv utilizarea mijloacelor electronice pentru transmiterea amenințărilor, iar în Slovacia se sancționează mai grav amenințările ce obstrucționează exercitarea unor drepturi fundamentale.

Reglementarea națională a infrațiunii de amenințare prezintă atât aspecte pozitive, cât și lacune în comparație cu normele din alte sisteme juridice. Printre punctele forte se numără caracterul clar al dispozițiilor legale și sancționarea explicită a amenințării cu omor sau vătămarea corporală gravă. Totuși, legislația Republicii Moldova rămâne limitată în ceea ce privește definirea extinsă a amenințării, neacoperind în mod suficient formele moderne de intimidare, inclusiv cele realizate prin mijloace electronice. De asemenea, lipsa unor criterii detaliate de agravare reduce eficiența normelor penale în raport cu standardele internaționale, subliniind necesitatea alinierii legislației naționale la modelele avansate existente în alte state.

Infrațiunea de amenințare cu omor ori cu vătămare gravă a integrității corporale sau a sănătății reflectă o realitate socială în care securitatea fizică și psihică a persoanei este pusă în pericol nu doar prin acțiuni directe de violență, ci și prin generarea stării de teamă ce pune în pericol capacitatea psihică a victimei. Această normă penală protejează

valori fundamentale garantate de Constituție și tratatele internaționale la care statul este parte, cum ar fi viața, integritatea corporală și sănătatea, dar și libertatea individuală a persoanei.

5. CONCLUZII.

Infracțiunea de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății, prevăzută de art.155 din Codul Penal al Republicii Moldova, reprezintă o manifestare prin care se limitează libertatea individuală a persoanei, prin care se atentează nu doar la liniștea și echilibrul emoțional al victimei, dar și la ordinea publică și valorile fundamentale ale societății.

Analiza teoretică a acestei infracțiuni a evidențiat faptul că aceasta din urmă are o structură juridică simplă, însă complexă din punct de vedere psihologic și probatoriu. Astfel, esența acestei infracțiuni constă în producerea unei stări reale în conștiința victimei, rezultată nu din simpla exprimare verbală a unor intenții, dar din circumstanțe concrete care transmit pericolul perceput ca iminent. Această percepție a victimei este dublată de o evaluare obiectivă a caracterului veridic al amenințării.

Totuși, în pofida faptului că legislația penală în materie de amenințării cu omor ori cu vătămarea gravă în ultima perioadă de timp a resimțit completări majore în domeniul ce ține de prevenire și tragere la răspundere penală pentru astfel de încălcări, prin completarea art. 155 CP al RM cu alin. (2), adică infracțiunea de amenințare cu omor ori cu vătămarea gravă comisă în formă de premeditație, sesizăm că trebuie efectuate completări majore cu forme de agravare a răspunderii penale în anumite modalități faptice de comitere a acestei infracțiuni.

Astfel, conform celor indicate supra, venim cu recomandări de completare a normei prevăzute de art. 155 Cod penal cu următoarele agravante:

- „Aceleași acțiuni prevăzute la alineatul (1) comise prin mijloace electronice (telefoane, telefoane celulare, computere, aparate de înregistrare video, faxuri sau pagini de comunicare electronică)”, care va fi completată la lit. (b) alin. (2) art. 155 Cod penal.
- Tragerea la răspundere penală în formă de participație, după caz să fie prevăzut la alin. (2) lit. (c) art. 155 Cod penal, răspunderea pentru comiterea infracțiunii în formă de participație (atunci când fapta este comisă de două sau mai multe persoane).
- Iar la alineatul (3) art. 155 Cod penal să fie prevăzută răspunderea penală pentru comiterea infracțiunii în cazul comiterii acesteia de un grup criminal organizat sau de o organizație criminală.

Prin urmare, completarea normei de amenințare cu omor ori cu vătămare gravă a integrității corporale cu agravantele invocate supra va da posibilitate unei aplicabilități mai bune a prevederilor legale în cazul comiterii infracțiunii prin intermediul sistemelor informatice, precum și în orice formă de participație. De asemenea, va contribui la individualizarea corectă a pedepsei pentru infracțiunea comisă în raport cu alte norme prevăzute de Codul penal al Republicii Moldova.

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAPHY

Angheluță M. Noțiunea de amenințare în legislația penală a Republicii Moldova. În: Revista

- Națională de Drept, 2022 (2021), nr. 1 (243), ISSN 1811-0770, E-ISSN 2587-411X, pp. 44-55.
- Avornic Gh. Teoria generală a dreptului. Ediția 1. Chișinău: Cartier, 2004. ISBN 9975 79 274 X, p. 336.
- Codul penal al Californiei. Disponibil: <https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/codes/TOC-Selected.xhtml?tocCode=PEN&tocTitle=+Penal+Code+-+PEN> (accesat la 15.08.2025).
- Codul Penal al Federației Ruse. Disponibil: <https://ru.scribd.com/doc/80674239/Codul-Penal-Al-Federatiei-Ruse> (accesat la 27.07.2025).
- Codul penal al Nevadei. Disponibil: <https://www.leg.state.nv.us/nrs/nrs-200.html#NRS200Sec571> (accesat la 27.07.2025).
- Codul Penal al României. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/223635> (accesat la 15.08.2025).
- Codul Penal al Ucrainei. Disponibil: https://www.justice.gov/sites/default/files/eoir/legacy/2013/11/08/criminal_code_0.pdf (accesat la 24.06.2025).
- Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1.
- Declarația Universală a Drepturilor Omului. Disponibil: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/rum.pdf (accesat la 23.08.2025).
- Dvoracec M.V., Lupu Gh. Teoria generală a dreptului. Iași: Editura Fundației „Chemarea”, 1996, p. 165.
- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/82590> (accesat la 23.08.2025).
- Șaptefrăț Șt. Amenințarea cu omor cu vătămarea gravă a integrității corporale sau a sănătății: studiu de drept comparat. În: Revista „Studia Universitatis Moldaviae”, nr. 3 (103), 2017. ISSN 1814-3199, ISSN online 2345-1017, p. 234.

CZU: 343.352:343.132

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19566966>Eugeniu ȘEVCIUC ¹

eugeniu.sevciuc@mai.gov.md

UTILIZAREA REZULTATELOR MĂSURILOR SPECIALE DE INVESTIGAȚIE ÎN PROCESUL DE INVESTIGARE A INFRAȚIUNILOR DE CORUPȚIE COMISE DE FUNCȚIONARI PUBLICI CU STATUT SPECIAL

Abstract: Studiul examinează rolul și valoarea probatorie a măsurilor speciale de investigații în cadrul investigării infracțiunilor de corupție comise de funcționari publici cu statut special, evidențiind particularitățile acestora în raport cu natura latentă și conspirativă a faptelor. Cercetarea pune în lumină faptul că aceste infracțiuni se caracterizează printr-un grad ridicat de disimulare, lipsa unor victime directe și existența unor mecanisme interne de protecție între participanți, ceea ce impune utilizarea unor instrumente investigative specifice. Analiza practicii judiciare demonstrează că măsurile speciale de investigații – precum interceptarea comunicațiilor, urmărirea vizuală, controlul transmiterii bunurilor și investigația sub acoperire – constituie elemente esențiale pentru documentarea și probarea faptelor de corupție. Rezultatele relevă că aplicarea corelată și proporțională a acestor măsuri contribuie decisiv la consolidarea probatoriului și la realizarea unui proces penal eficient, în concordanță cu exigențele legalității și ale protecției drepturilor fundamentale.

Cuvinte-cheie: corupție, funcționar public cu statut special, măsuri speciale de investigații, probatoriu, proces penal, investigație criminalistică.

USE OF THE RESULTS OF SPECIAL INVESTIGATIVE MEASURES IN THE INVESTIGATION OF CORRUPTION OFFENCES COMMITTED BY PUBLIC OFFICIALS WITH SPECIAL STATUS

Abstract: This study examines the role and evidentiary value of special investigative measures in the investigation of corruption offences committed by public officials with special status, highlighting their specific features in relation to the latent and conspiratorial nature of such acts. The research reveals that these offences are characterized by a high degree of concealment, the absence of direct victims, and the existence of internal protection mechanisms among participants, which necessitates the use of specialized investigative tools.

¹ Doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova (ROR: <https://ror.org/036kvxa54>); e-mail: academia@mai.gov.md; e-mail: eugeniu.sevciuc@mai.gov.md; ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-3310-9271>

The analysis of judicial practice demonstrates that special investigative measures—such as interception of communications, visual surveillance, controlled delivery of assets, and undercover operations—constitute essential elements for the documentation and proof of corruption offences. The findings indicate that the coordinated and proportionate application of these measures plays a decisive role in strengthening the evidentiary framework and ensuring the effectiveness of criminal proceedings, in line with the requirements of legality and the protection of fundamental rights.

Keywords: corruption, public official with special status, special investigative measures, evidence, criminal proceedings, forensic investigation.

1. INTRODUCERE.

Fenomenul corupției comise de funcționari publici cu statut special reprezintă una dintre cele mai complexe forme de criminalitate contemporană, caracterizată printr-un nivel ridicat de adaptabilitate și disimulare. Specificul acestor infracțiuni derivă din poziția privilegiată a subiecților activi, care dispun de cunoștințe profesionale, acces la informații sensibile și capacitatea de a influența sau obstrucționa actul de justiție. În acest context, metodele tradiționale de investigare se dovedesc adesea insuficiente, fiind necesară recurgerea la instrumente speciale, capabile să penetreze mecanismele oculte ale comportamentului infracțional.

În acest cadru, măsurile speciale de investigații capătă o importanță fundamentală, constituind nu doar mijloace tehnice de documentare, ci veritabile instrumente de reconstrucție a realității faptice. Utilizarea lor implică însă un echilibru delicat între eficiența investigării și respectarea drepturilor fundamentale ale persoanei, ceea ce impune o abordare riguroasă, fundamentată atât doctrinar, cât și jurisprudențial.

Scopul cercetării constă în analiza modului de utilizare a rezultatelor măsurilor speciale de investigații în procesul de investigare a infracțiunilor de corupție comise de funcționari publici cu statut special, cu evidențierea rolului acestora în constituirea probatoriului și în asigurarea eficienței procesului penal.

2. METODE ȘI MATERIALE APLICATE.

În vederea realizării obiectivului propus, cercetarea a fost fundamentată pe utilizarea unui ansamblu de metode științifice complementare, care permit o abordare complexă a fenomenului analizat. Astfel, metoda analizei logice a fost utilizată pentru interpretarea normelor juridice incidente și evidențierea relațiilor dintre diferitele categorii de măsuri speciale de investigații. Metoda sistemică a facilitat examinarea integrată a acestora în cadrul mecanismului procesual penal, iar metoda comparativă a permis identificarea unor tendințe și particularități în practica judiciară.

Materialul empiric al cercetării a fost constituit din analiza hotărârilor judecătorești relevante din Republica Moldova, precum și din examinarea doctrinei de specialitate în domeniul dreptului procesual penal și al criminalisticii. De asemenea, au fost valorificate reglementările legale în vigoare, în special dispozițiile Codului de procedură penală referitoare la măsurile speciale de investigații, ceea ce a permis corelarea cadrului normativ cu realitățile practice ale activității de urmărire penală.

3. DISCUȚII ȘI REZULTATE OBȚINUTE.

Investigațiile de corupție ce implică funcționari publici cu statut special se confruntă

cu caracterul ocult și consensual al acestor infracțiuni. Fără recurgerea la măsuri speciale de investigații, practic este imposibilă descoperirea și probarea faptelor de corupție, întrucât părțile implicate, de regulă, nu au interesul să dezvăluie tranzacția ilicită, iar dovezi directe lipsite de măsurile speciale de investigații sunt rar disponibile. Spre deosebire de alte infracțiuni (unde pot exista victime directe, martori sau urme materiale evidente), actele de corupție sunt comise în secret și lasă puține urme flagrante. În acest context, măsurile speciale de investigații devin esențiale pentru a documenta comportamentul infracțional – interceptând convorbiri, surprinzând întâlniri ilicite, prințând în flagrant transmiterea de bani – și pentru a strânge probe concludente necesare condamnării¹.

În literatura de specialitate² s-a abordat pe larg scopul și condițiile legale de dispunere, autorizare și efectuare a măsurilor speciale de investigații, așa încât prezenta cercetare se concentrează pe utilizarea practică a acestor măsuri în procesul investigativ și pe relevanța lor probatorie, reieșind din practica judiciară autohtonă analizată.

Interceptarea comunicărilor și/sau a imaginilor. Această măsură special de investigații este una dintre cele mai frecvent folosite în cazurile de corupție (92%). Reieșind din prevederile art. 138/1 alin. (1) CPP, această măsură specială permite organelor abilitate să intercepteze și să înregistreze, cu autorizarea judecătorului, discuțiile purtate de persoanele bănuite de corupție, inclusiv redarea lor în timp real prin mijloace tehnice (ex.: microfoane, camere ascunse). Scopul este de a documenta **în propriile cuvinte ale bănuților** solicitarea, promisiunea sau acceptarea bunurilor sau serviciilor, în absența oricărei constrângeri. Importanța acestei măsuri speciale de investigații pentru proba-

¹ A se vedea și: Alecu Gheorghe, Boloș Petru, Metodologia investigării și cercetării infracțiunilor de corupție. În: Criminalistica, nr. 1-2023 (133), martie 2023, VOL. XXIV, p. 71., pp. 67-72. Disponibilă: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/67-72_Ro.pdf [accesată: 04.05.2024].

² Covalciuc Ion, Dispunerea și realizarea măsurilor special de investigații în procesul penal, curs universitar, Chișinău, 2022, 77 p. ISBN 987-9975-135-59-7; Glavan Boris, Cicala Alexandru, Approaches regarding the legal regime of special investigative measures in the legal system of the Republic of Moldova. În: Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка, 4 (108), 2024, pp. 46-54. pISSN: 2786-9156, eISSN: 2786-9164; Glavan Boris, Cicala Alexandru, Utilizarea rezultatelor investigațiilor speciale în probatoriul penal al Republicii Moldova. În: Revista Universul Juridic, nr. 4, 2024, pp. 74-87. ISSN 2393-3445; Cicala Alexandru, Starciuc Iulian, Particularitățile măsurii speciale de investigații „culegerea de informații”. În: Legea și Viața, nr. 2(378), 2024, pp. 84-90. ISSN 2587-4365, ISSN 2587-4373; Cicala Alexandru, Particularitățile măsurii speciale de investigație „Supravegherea domiciliului prin utilizarea mijloacelor tehnice de înregistrare audio sau video”. În: Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM, științe juridice, nr. 17, 2023, pp. 151-162. ISSN 1857-0976; Cicala Alexandru, Particularitățile măsurii speciale de investigații „Urmărirea vizuală”. În: Revista Națională de Drept, nr. 3(245), 2021, pp. 49-56. ISSN 1811-0770 / ISSN 2587-411X; Jitariuc Vitalie, Clasificarea măsurilor speciale de investigații. În: Revista Institutului Național al Justiției, nr. 4(63), 2022, pp. 14-20; Glavan Boris, Temeiurile și condițiile pentru efectuarea măsurilor speciale de investigații. În: Intelectus, nr. 1-2, 2021, pp. 165-173; Ordinul comun al Serviciului de Informații și Securitate, Ministerului Afacerilor Interne, Centrului Național Anticorupție și Serviciului vamal nr.53/405/83/307-O din 15.09.2020, Înregistrat: Ministerul Justiției nr. 1591 din 06.10.2020. Publicat: 23.10.2020 în MO nr. 272-277 art. 1004; Gherman Marin, Botnari Ilie, Criteriile de clasificare a măsurilor speciale de investigații. În: Legea și Viața, ianuarie - martie 2023, pp. 74-79; Covalciuc Ion, Măsurile speciale de investigații autorizate de procuror în procesul penal, Specialitatea: 554.03. - Drept procesual penal, Teză de doctor în drept, Chișinău, 2018. Disponibilă: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53408/covalciuc_ion_thesis.pdf [accesată: 15.10.2022]; Glavan Boris, Abordări conceptuale privind activitatea specială de investigații în condițiile statului de drept. Teză de doctor habilitat în drept, Specialitatea: 554.03 - Drept procesual penal, 554.04 - Criminalistică, expertiză judiciară, investigații operative, Chișinău, 2024. Disponibilă: <https://anacec.md/files/Glavan-tezaDH.pdf> [accesată: 14.04.2025]; Botnari Ilie, Temeiurile și condițiile de efectuare a măsurilor speciale de investigații. Specialitatea 554.04 - Criminalistică, expertiză judiciară, investigații operative, Teză de doctor în drept, Chișinău, 2022. Disponibilă: http://www.cnaa.md/files/theses/2022/58189/ilie_botnari_thesis.pdf [accesată: 18.04.2023].

toriul în cauzele de corupție este enormă: ea furnizează probe directe ale dialogurilor ce probează corupția, care altfel ar rămâne cunoscute doar de participanți. În plus, interceptările pot releva detalii esențiale despre momentul, locul și modalitatea înțelegerii ilicite, consolidând celelalte probe.

În majoritatea cauzelor penale analizate, interceptarea comunicărilor și/sau a imaginilor a jucat un rol-cheie. De exemplu, într-o cauză din 2014, funcționarul public cu statut special a fost interceptat în timp ce primea suma de 2000 de lei mită de la denunțator, conversația interceptată relevând scopul plății și confirmând săvârșirea infracțiunii³. Într-un alt caz, organele de urmărire penală au montat o cameră video ascunsă și un microfon digital pentru a surprinde întâlnirea dintre un contribuabil și un inspector fiscal bănuیت de corupere pasivă. Judecătorul de instrucție a autorizat pentru 30 de zile această interceptare a comunicărilor și imaginilor purtate între cei doi (folosind o videocameră model „HY 900” și un dictafon digital „EDIC-Mini”)⁴. Materialul rezultat – **înregistrări operative audio-video** – a fost consemnat și anexat ulterior la dosar ca mijloc de probă, conținând discuțiile integrale despre tranzacția ilicită. De asemenea, interceptările telefonice tradiționale au fost esențiale în cazurile de trafic de influență: într-o cauză din 2020, convorbirile telefonice ale unui polițist bănuیت au fost interceptate în baza autorizării judecătorești, fișierele audio fiind stocate pe suport optic și transcrise în proces-verbal⁵. Din conținutul acestor convorbiri interceptate reiese clar cum bănuitul discută despre „soluționarea” favorabilă a unui dosar în schimbul banilor preținși, probe ce au fundamentat acuzațiile.

Valoarea probatorie distinctă a interceptărilor în cauzele de corupție rezidă în autenticitatea și detalierea pe care o conferă. Spre deosebire de declarații (care pot fi retractate ori contrazise) sau indicii circumstanțiale, o înregistrare audio/video prezintă **în mod obiectiv discuțiile și comportamentul** părților. În plus, corupția fiind o infracțiune fără victimă directă (partea interesată adesea participă voluntar la actul ilicit), propriile cuvinte ale participanților devin deseori singura declarație veritabilă a aranjamentului ilegal. Astfel, interceptarea comunicărilor permite practic ca „martorul direct” – aparatura tehnică – să redea fapta în fața organului de urmărire penală și, ulterior, instanței de judecată. Măsura este utilizabilă și în alte tipuri de criminalitate (de ex.: trafic de droguri, crimă organizată), însă **în investigarea corupției are o importanță cu totul aparte**, fiind aproape inevitabilă. Fără interceptări, demonstrarea *dincolo de orice dubiu* a înțelegerilor clandestine de corupție ar fi extrem de dificilă.

Ca exemplificare a forței probante, putem menționa că în sentința din 18.09.2017 instanța a reținut ca probă centrală procesul-verbal de consemnare a rezultatelor interceptării și înregistrării comunicărilor purtate între funcționarul public cu statut special și corupătorul activ, discuții stenografiate integral⁶. De asemenea, într-o cauză din 2017, re-

³ Sentința Judecătoriei Leova din 30.03.2015, emisă în Dosarul nr. 1-57/2015. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/0E1C46A8-67F8-E411-B888-005056A5D154 [accesată: 01.04.2022].

⁴ Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 11.02.2015, emisă în Dosarul nr. 1a-107/2015. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/95EFEF2B-C5C7-E411-A983-005056A5FB1A [accesată: 12.03.2022].

⁵ Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani, din 22.12.2020, emisă în Dosarul nr. 1-1623/2020. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7872AD32-968C-437F-A73E-86D42AC0B288 [accesată: 23.01.2024].

⁶ Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 27.04.2016, emisă în Dosarul nr. 1a-126/16. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/75F55A21-DD1C-E611-86A1-005056A5FB1A [accesată: 28.05.2023].

zultatele interceptării cu **înregistrare video** au fost consemnate oficial, surprinzând vizual interacțiunea bănuțului cu denunțatoarea și remiterea banilor preținși⁷. Aceste exemple subliniază că interceptările oferă proba directă a dialogului ce dovedește corupția, consolidând probele. Prin urmare, măsura special de investigație – interceptarea comunicărilor și/sau a imaginilor – este un pilon al investigării corupției, fără de care aflarea adevărului ar rămâne adesea un ideal greu de atins.

Urmărirea vizuală. O altă măsură specială de investigații, reglementată de art. 138/11 CPP, este urmărirea vizuală a persoanelor, locurilor sau obiectelor, care s-a realizat în 72% din cauzele analizate. Această măsură specială de investigație presupune supravegherea secretă, la distanță, a activităților unei persoane bănuite, pentru a consemna deplasările, întâlnirile și eventualele acțiuni relevante ale acesteia. În contextul cazurilor de corupție, urmărirea vizuală este folosită de regulă pentru a documenta **întâlniri conspirative** (între funcționarul public cu statut special și corupătorul activ), predarea unor bunuri/sume sau alte aspecte comportamentale ce pot corobora săvârșirea infracțiunii. Rezultatul acestei măsuri se materializează în rapoarte și procese-verbale privind consemnarea acestei măsuri, de multe ori însoțite de fotografii și înregistrări video realizate discret, care atestă vizual evenimentele de interes operativ.

În dosarele analizate, urmărirea vizuală a avut un rol de suport probator important, confirmând și completând informațiile obținute prin alte metode și mijloace materiale de probă. De pildă, într-un caz din aprilie 2016, ofițerii CNA au efectuat urmărirea penală unui polițist de frontieră bănuț de corupție: procesul-verbal de consemnare a măsurii speciale arată că, la data de 01.04.2016, timp de aproximativ o oră, bănuțul a fost urmărit încontinuu, fiind constatate și notate două întâlniri succesive ale acestuia cu un martor – una în intervalul 14:00–14:15 și alta în jurul orei 14:30–15:30, în locații diferite⁸. Aceste observații, realizate fără știrea bănuțului, au confirmat că acesta se vedea conspirativ cu persoana de la care pretinsese bani, aspect ce a susținut acuzația de comitere a corupției. În mod similar, **în cazul T.N.**, după ce banii marcați au fost remiși denunțatorului, echipa operativă a urmărit vizual întâlnirea din aceeași zi (16.09.2014) dintre denunțator și funcționarul public cu statut special. Procesul-verbal de consemnare a urmăririi vizuale arată clar **întâlnirea de la 16.09.2014**, ora stabilită între martorul M.S. și T.N. confirmând contactul direct în contextul transmiterii banilor⁹. Această dovadă vizuală a prezenței simultane a celor două persoane la locul și momentul tranzacției ilicite a consolidat credibilitatea probelor tehnice (înregistrările audio) ce indicau remiterea banilor.

În multe situații, urmărirea vizuală furnizează și material fotografic/video¹⁰ ce poate fi utilizat ca mijloc de probă. De exemplu, într-o cauză, instanța a reținut între altele ca probe un DVD care conținea înregistrarea video a întâlnirii dintre corupătorul activ și funcționarul public cu statut special (înregistrare realizată operativ, prin cameră la

⁷ Sentința Judecătorei Criuleni, sediul Dubăsari, din 12.08.2019, emisă în Dosarul nr. 1-145/17. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/0A45AF38-B829-420B-8C6A-B7E16DBA9040 [accesată: 13.09.2024].

⁸ Sentința Judecătorei Ungheni din 19.10.2016, emisă în Dosarul nr. 51-1-1351-04052016 (1-150/2016) [accesată: 20.11.2023].

⁹ Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 27.04.2016, emisă în Dosarul nr. 1a-126/16. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/75F55A21-DD1C-E611-86A1-005056A5FB1A [accesată: 28.05.2023].

¹⁰ N.a.: De multe ori, pe lângă urmărirea vizuală, se dispune, autorizează și efectuează interceptarea imaginii. Cu alte cuvinte, două măsuri speciale de investigații se realizează împreună (ca o acțiune unică).

distanță) și un CD-R cu fotografii făcute **în cursul urmăririi vizuale** din data respectivă¹¹. Imaginile surprinse au arătat că bănuitul (ofițer de patrulare) s-a întâlnit pe 18.06.2015 cu persoana de la care a primit bani, iar ulterior fotografiile realizate prin urmărirea vizuală au surprins momentul și contextul deplasării acestuia, constituind un suport probator puternic al afirmației că întâlnirea a avut loc în scop ilicit. Chiar și când nu surprinde explicit actul remiterii banilor, urmărirea vizuală confirmă aspecte circumstanțiale esențiale (prezența împreună a funcționarului public cu statut special și a denunțatorului, frecvența și caracterul ascuns al întâlnirilor, locațiile neobișnuite folosite etc.), consolidând astfel întreg probatoriul.

Valoarea distinctă a urmăririi penale în investigarea corupției constă în faptul că oferă o perspectivă obiectivă, de ansamblu, asupra comportamentului bănuितului. În timp ce interceptările redau convorbirile, urmărirea penală arată acțiunile: cine se întâlnește cu cine, unde și când. În cauzele de corupție, unde adesea bănuții neagă întâlnirile sau pretind alte motive pentru acestea, imaginile urmăririi penale de comun cu interceptările de imagini pot infirma astfel de apărări. De exemplu, dacă un funcționar public cu statut special susține că nu s-a văzut niciodată cu denunțatorul, fotografiile, ca rezultat al măsurilor special de investigații enunțate, îl pot contrazice direct, arătându-i împreună în locul și momentul indicat de acuzare. Totodată, urmărirea penală ajută la identificarea complicilor sau intermediarilor (dacă la întâlniri apar și alte persoane) și la localizarea bunurilor provenite din infracțiune (de exemplu, traseul parcurs de bănuitul după primirea banilor poate conduce organul de urmărire penală la locul unde ascunde acești bani).

Este de menționat că urmărirea vizuală se utilizează și în alte investigații, dar **în cazurile de corupție completează într-un mod crucial celelalte măsuri speciale de investigații**. Caracterul relativ *non-intruziv* al urmăririi penale (nu captează conținut comunicațional, ci doar constată fapte vizibile în spațiul public) îl face deosebit de util pentru coroborarea probelor, fără a ridica obstacole procedurale majore. Prin urmărirea vizuală, organul de urmărire penală poate aduna probe adiționale solide, care, cum s-a arătat în exemple, au fost constant primite de instanțe ca mijloace de probă pertinente. În același timp, rezultatele urmăririi penale acordă posibilitatea organului de urmărire penală să planifice alte acțiuni procesuale și acordă temei de a dispune alte măsuri special de investigații. Prin urmare, urmărirea vizuală reprezintă ochii investigației sub acoperire, asigurând că tot ceea ce se discută în ascuns (captat prin interceptări) este dublat de observații vizuale concrete asupra faptelor de corupție.

Controlul transmiterii sau primirii banilor, a serviciilor ori a altor valori materiale sau nemateriale pretinse, acceptate, extorcate sau oferite. Aceasta este o măsură specială de investigații special creată pentru a combate corupția, neavând practic aplicabilitate în alte genuri de infracțiuni. Această măsură, prevăzută expres la art. 138/7 CPP, permite organelor de drept să organizeze și să supravegheze remiterea efectivă a banilor, a serviciilor ori a altor valori materiale sau nemateriale pretinse, acceptate, extorcate sau oferite, sub controlul autorităților, pentru a prinde în flagrant făptuitorul și a obține probă materială indubitabilă. Exclusivitatea acestei măsuri în sfera faptelor de corupție se explică prin natura deosebită a infracțiunilor de corupție: esența lor constă tocmai în transmiterea unor bani sau foloase necuvenite, act care – dacă este monitorizat – oferă proba

¹¹ Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 19.01.2016, emisă în Dosarul nr. 05-1a-1339-14.10.2015. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/E6AAF833-A7EA-E511-86A1-005056A5FB1A [accesată: 20.02.2023].

directă a infracțiunii. În nicio altă categorie de infracțiuni nu întâlnim o situație similară (poate doar parțial în „livrarea controlată” de bunuri ilicite, folosită la traficul de droguri etc., dar acolo se urmărește, de exemplu, traseul unor bunuri de contrabandă, nu relația coruptă între persoane).

Controlul transmiterii banilor, a serviciilor ori a altor valori materiale sau nemateriale preținse, acceptate, extorcate sau oferite implică, în practică, marcarea prealabilă a valorilor ce urmează a fi remise, instrucțiuni clare către denunțator (sau investigator sub acoperire) cum și când să predea bunul, precum și pregătirea intervenției imediate pentru surprinderea făptuitorului cu obiectul infracțiunii asupra sa. De regulă, se întocmesc mai multe acte procedurale: ordonanța organului de urmărire penală de dispunere a măsurii, ordonanța procurorului de autorizare a măsurii (în care se precizează intervalul de timp, suma/obiectul ce va fi transmis și persoanele vizate), procese-verbale de examinare și marcarea a bancnotelor (sau a altor obiecte de valoare) care vor fi folosite la flagrant, procese-verbale de consemnare a acțiunii de transmitere sub control, precum și – ulterior – procese-verbale de prindere în flagrant și de ridicare a bunurilor transmise. Importanța acestei măsuri pentru probatoriu este greu de supraestimat: ea oferă proba „regină” în dosarele de corupție – flagrantul. Prin însăși natura sa, corupția este dificil de probat (deoarece, dacă nu intervine organul de urmărire penală la timp, corupția schimbă mâini în secret și dispare). Or, prin controlul transmiterii, organul de urmărire penală se interpune în scenariul infracțional, asigurându-se că momentul remisiunii este documentat și că banii/valorile pot fi apoi recuperate ca corpuri delictive. Cu alte cuvinte, această măsură transformă o faptă ascunsă într-una vizibilă și probată, creând practic condițiile unui flagrant delict legal.

Analiza sentințelor relevă numeroase situații în care controlul transmiterii banilor a constatat 87% și a fost decisiv. În cazul T.N., acuzat inspector al poliției, procurorul a dispus organizarea transmiterii sub control a sumei de 2000 de lei, pretinsă pentru a nu sancționa o contravenție. S-au marcat bancnotele (serii notate etc.) conform ordonanței din 16.09.2014 privind controlul transmiterii banilor, apoi denunțătoarea le-a remis inculpatului sub supraveghere. Ca rezultat, ofițerii CNA au intervenit imediat după primire, iar la percheziția efectuată în mașina de serviciu a inculpatului au fost găsite exact bancnotele marcate – zece bancnote a câte 200 de lei, cu seriile și numerele corespunzătoare celor din ordonanța de autorizare¹². Astfel această probă a devenit incontestabilă: banii ridicați *in corpore delicto* de la bănuít (având înscris „MITA CNA” și alte marcaje chimice) au demonstrat fără echivoc comiterea infracțiunii. În alt dosar, din 2017, un polițist a fost prins în flagrant primind suma 50 de euro de la un cetățean. Și acolo, controlul transmiterii fusese pregătit prin marcarea bancnotei de 50€ (notată în procesul-verbal din 14.08.2017). Martora denunțătoare a predat bancnota sub supraveghere, iar ulterior bănuítul, după intervenția organelor anticorupție, a predat de bunăvoie aceeași bancnotă de 50€, pe care o primise prin acte de corupție¹³. Aceasta avea seria identificată anterior de organele de urmărire penală, fiind astfel probată legătura directă cu flagrantul documentat. Un alt exemplu este cazul F.D., unde controlul transmiterii a constatat în remiterea sumei

¹² Sentința Judecătorei Leova din 30.03.2015, emisă în Dosarul nr. 1-57/2015. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/0E1C46A8-67F8-E411-B888-005056A5D154 [accesată: 30.04.2023].

¹³ Sentința Judecătorei Criuleni, sediul Dubăsari, din 12.08.2019, emisă în Dosarul nr. 1-145/17. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/0A45AF38-B829-420B-8C6A-B7E16DBA9040 [accesată: 13.09.2024].

de 300 de euro sub supraveghere. Denunțatorul a înmănat banii marcați intermediarului (funcționar public cu statut special) la 02.11.2020, moment după care bănuitul a fost imediat reținut având asupra sa cei 300 de euro „transmiși sub control”¹⁴.

Valoarea probatorie distinctă a controlului transducerii constă în certitudinea și completitudinea probelor obținute. Această măsură specială de investigații nu doar că oferă documentarea transducerii banilor, a serviciilor ori a altor valori materiale sau nemateriale pretinse, acceptate, extorcate sau oferite înregistrări audio-video ale momentului predării (de regulă, concomitent se folosesc și mijloace tehnice de interceptare, autorizate separate), dar livrează și obiectul material al infracțiunii – banii sau bunurile – direct în mâinile organului de urmărire penală. Odată ce bancnotele marcate sunt găsite asupra bănuitalui sau în spațiul controlat de acesta, posibilitățile de apărare devin minimale (spre ex., susținerea „împrumutului” sau a plății legale este demontată de însuși marcajul special al bancnotelor). Practic, flagrantul organizat în acest mod creează o situație ireversibilă pentru făptuitor, surprinzându-l *in actu* și blocând orice tentativă ulterioară de negare credibilă. De aceea, nu este de mirare că instanțele consideră probele obținute prin controlul transducerii ca având o greutate deosebită. În motivările hotărârilor judecătorești, adesea se subliniază că suma de bani ridicată de la bănuital, marcată anterior de organele anticorupție, constituie o probă directă și certă a vinovăției¹⁵.

Este important de accentuat că această măsură specială este aplicabilă exclusiv faptelor de corupție. Astfel, controlul transducerii banilor, a serviciilor ori a altor valori materiale sau nemateriale pretinse, acceptate, extorcate sau oferite reprezintă un instrument unic al luptei anticorupție, născut din necesitatea de a răspunde unui mod de operare specific al infractorilor: condiționarea unor servicii publice de primirea unor foloase. Fraza definitorie a măsurii – „controlul transducerii sau primirii banilor, a serviciilor ori a altor valori materiale sau nemateriale pretinse, acceptate, extorcate sau oferite” – reflectă tocmai spectrul faptelor de corupție (pretindere, acceptare, dare, oferire, trafic de influență etc.) și subliniază că doar în aceste situații statul este autorizat să intervină activ, simulând acceptarea tranzacției ilicite pentru a o documenta. Toate exemplele de mai sus confirmă caracterul indispensabil al acestei măsuri: practic, niciun mare dosar de corupție nu poate fi finalizat cu succes fără un flagrant sau o probă fizică echivalentă, iar controlul transducerii este mecanismul juridic care face posibil flagrantul conform legii.

Investigația sub acoperire – adică folosirea „angajaților, special desemnați în acest scop, din cadrul Ministerului Afacerilor Interne, al Centrului Național Anticorupție, al Serviciului Vamal, al Serviciului Fiscal de Stat sau al Administrației Naționale a Penitenciarelor ori a persoanelor antrenate în efectuarea unei măsuri speciale de investigații concrete” – constituie o altă măsură specială de investigații prevăzută de art. 138/10 CPP. În contextul infracțiunilor de corupție, această măsură specială de investigație ia forma misiunilor sub acoperire menite să infiltreze mediul de activitate al funcționarilor publici cu statut special corupți sau să faciliteze interacțiuni controlate cu aceștia, fără ca ei să cunoască implicarea organelor de drept. Această măsură este folosită mai rar decât celelalte (28%),

¹⁴ Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Centru, din 26.08.2021, emisă în Dosarul nr. 1-3122/2020. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7AB3DB42-828C-426F-8306-CCEC63DCD509 [accesată: 27.09.2024].

¹⁵ Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 27.04.2016, emisă în Dosarul nr. 1a-126/16. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/75F55A21-DD1C-E611-86A1-005056A5FB1A [accesată: 28.05.2023].

dar rămâne un instrument valoros mai ales în cazurile de corupție sistemică sau când nu există un denunțator inițial și e nevoie de o provocare pasivă pentru a dezvălui schema infracțională.

Cuvântul-cheie în utilizarea investigatorilor sub acoperire este provocarea pasivă: legislația și jurisprudența impun ca agentul infiltrat să nu incite activ persoana la comiterea infracțiunii, ci doar să creeze oportunitatea sau să o lase să se manifeste conform propriilor intenții corupte¹⁶. Instanțele de judecată au subliniat constant (inclusiv prin prisma criteriilor CtEDO din cauza Ramanauskas c. Lituaniei) că orice depășire a rolului pasiv transformă operațiunea sub acoperire în provocare inadmisibilă¹⁷. Altfel spus, dacă fără intervenția sub acoperire infracțiunea nu ar fi fost comisă, atunci probele obținute astfel pot fi excluse. În cazurile moldovenești analizate, instanțele au examinat adesea apărări privind pretinsa provocare a inculpaților de către agenți sub acoperire. Concluzia generală a fost că operațiunile au fost legitime, agenții statului acționând abia după ce inițiativa infracțională a venit de la funcționarii publici cu statut speciali bănuți. De exemplu, într-o cauză, inculpatul a invocat că ar fi fost provocat de autorități să comită actele de corupție. Instanța a analizat minuțios situația și a constatat că intervenția agenților sub acoperire a avut loc numai după consumarea faptei prejudiciabile, anume după ce inculpatul pretinsese suma de bani de la martori. Faptul că martorii (civili) au sesizat organele de drept și au cooperat ulterior la organizarea flagrantului nu echivalează cu o provocare, ci a fost considerat de instanță drept „activitate conștiințioasă a unor cetățeni de bunăcredință”¹⁸. Așadar, rolul investigatorului sub acoperire este de a documenta o intenție infracțională deja existentă, nu de a planta ideea infracțiunii.

Un exemplu notoriu este cazul unui denunțator care, inițial cercetat într-o cauză penală, a fost „infiltrat” de SPIA ca agent sub acoperire pentru a reține un polițist ce pretindea bani în schimbul clasării unui proces penal¹⁹. Conform declarațiilor, I.G., colaborând cu ofițerii de securitate internă, a aranjat două întâlniri sub acoperire cu polițistul corupt – prima în fața unui restaurant (unde s-ar fi transmis o sumă) și a doua la domiciliul acestuia – reușind să strângă dovezi despre pretinderea și acceptarea banilor de către polițist. Ulterior, polițistul a fost reținut în flagrant, iar I.G. a beneficiat de clemență în propriul său caz, datorită colaborării²⁰. Acest exemplu ilustrează modul în care un civil poate acționa ca „momeală” sub acoperire sub supraveghere oficială, expunând practic rețeaua de corupție din interior.

Un alt exemplu îl constituie cazurile de corupție a agenților de circulație. Deseori, inițiativa vine de la șoferul oprit (care oferă bani), dar au existat și altfel de situații, când

¹⁶ Potrivit art. 138/10 alin. (6) CPP, „Investigatorului sub acoperire i se interzice să provoace comiterea de infracțiuni.”

¹⁷ De exemplu: Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Râșcani, din 31.01.2020, emisă în Dosarul nr. 1-19/2017. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/DA78EF70-7860-4D14-BB91-95A6BA9E4435 [accesată: 01.03.2024].

¹⁸ De exemplu: Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Râșcani, din 31.01.2020, emisă în Dosarul nr. 1-19/2017. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/DA78EF70-7860-4D14-BB91-95A6BA9E4435 [accesată: 01.03.2024].

¹⁹ Sentința Judecătorei Hâncești, sediul Central, din 24.06.2021, emisă în Dosarul nr. 1-418/18. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/3F143BDF-B0BB-4C1D-9003-A226338D1470 [acceptată: 25.07.2024].

²⁰ Sentința Judecătorei Hâncești, sediul Central, din 24.06.2021, emisă în Dosarul nr. 1-418/18. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/3F143BDF-B0BB-4C1D-9003-A226338D1470 [acceptată: 25.07.2024].

polițistul extorca. Într-o cauză penală, doi martori au sesizat CNA că un ofițer de patrulare le-a cerut 10 000 de lei pentru a nu-i sancționa. S-a organizat atunci o investigație sub acoperire: martorii, cooperați cu organul de urmărire penală și ofițerii de investigații, au fost instruiți să meargă din nou la ofițer și să-i remită o parte din bani sub control. În tot acest timp, ofițerii CNA au monitorizat acțiunea, unii dintre ei fiind prezenți în apropiere, disimulați printre cetățeni. Flagrantul a reușit – polițistul a luat banii marcați și a fost imediat reținut. Ulterior, în instanță, acesta a susținut că a fost întinsă o cursă, dar instanța a respins ferm apărarea, argumentând că autoritățile au acționat legitim: „atunci când inculpatul invocă provocarea, instanța trebuie să analizeze gradul de implicare al poliției (...) Potrivit CtEDO, nu reprezintă comportament pasiv dacă agenții statului incită activ la infracțiune. Or, în speță, agenții au acționat numai după apariția situației în care colaboratorul de poliție a pretins o recompensă ilicită, intervenția având loc doar după ce inculpatul a pretins suma de bani”²¹. Cu alte cuvinte, în timpul investigației sub acoperire s-a documentat o infracțiune în desfășurare, fără a o provoca.

În cadrul acestei măsuri speciale de investigații, un element esențial este adesea utilizarea tehnicii speciale de înregistrare (autorizată separat) purtată de agentul sub acoperire sau de colaborator. Astfel, nu numai că se realizează contactul direct cu bănuitul, dar se și înregistrează confesiunile sau discuțiile compromițătoare. Spre exemplu, într-o cauză, denunțătoarea a fost dotată cu tehnică audio-video înainte de întâlnirea cu un inspector fiscal ce îi ceruse bani. Procesul-verbal de „înzestrare cu tehnică specială” consemnează predarea către martor a unui dispozitiv de înregistrare în 08.04.2013²². Întâlnirea ulterioară a fost astfel documentată integral, iar rezultatele documentării cu ajutorul mijloacelor tehnice speciale – adică înscrisurile operative video și audio – au fost anexate ca probă²³. Instanța a subliniat că procesul-verbal al documentării tehnice a întrevederii (cu CD conținând „înscrieri operative video 06.09.2013” și „înscrieri operative audio 06.09.2013”) confirmă discuția dintre denunțătoare și funcționarul public cu statut special, în care acesta din urmă a pretins și acceptat suma cerută²⁴. Această abordare – de a îmbina infiltrarea unui colaborator cu înregistrarea sub acoperire – maximizează eficiența măsurii speciale de investigații: se obține nu doar declarațiile agentului, ci și proba obiectivă (sunet și imagine) a interacțiunii clandestine.

Valoarea specifică a măsurii investigatorului sub acoperire rezidă în capacitatea sa de a descoperi fapte de corupție altminteri nedetectabile. Prin infiltrare, autoritățile pot pătrunde dincolo de aparențe, culegând informații din interiorul mediului corupt. Aceasta este esențială mai ales când nu există denunțatori: de exemplu, în cazurile de corupție pasivă sistemică, unde nimeni nu sesizează organul de urmărire penală deoarece toți participanții au de câștigat, singura șansă de a rupe cercul vicios este trimiterea unui

²¹ Sentința Judecătorei Chișinău, sediul Râșcani, din 31.01.2020, emisă în Dosarul nr. 1-19/2017. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/DA78EF70-7860-4D14-BB91-95A6BA9E4435 [accesată: 01.03.2024].

²² Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 11.02.2015, emisă în Dosarul nr. 1a-107/2015. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/95EFEF2B-C5C7-E411-A983-005056A5FB1A [accesată: 12.03.2023].

²³ Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 18.05.2016, emisă în Dosarul nr. 1a-51/2016. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/EFAC6EBF-CC32-E611-A9BA-005056A5FB1A [accesată: 19.06.2023].

²⁴ Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 27.04.2016, emisă în Dosarul nr. 1a-126/16. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/75F55A21-DD1C-E611-86A1-005056A5FB1A [accesată: 28.05.2023].

agent sub acoperire care să joace rolul unei părți dispuse să intre în tranzacție, sub ochiul vigilent al legii. Așa s-au destructurat de-a lungul timpului rețele de examinatori auto corupți, rețele de polițiști de frontieră care percepeau „taxe” la trecerea frontierei etc., prin misiuni sub acoperire repetate, integrate strategic.

Deși nu la fel de frecvent utilizată ca interceptările, măsura specială a investigatorului sub acoperire rămâne un instrument indispensabil pentru situațiile complexe de corupție, în care e necesară o abordare pro-activă. Folosită corect (fără a aluneca în provocare ilicită) și în combinație cu celelalte măsuri speciale de investigații, investigația sub acoperire poate aduce la lumină scheme de corupție altfel insesizabile, oferind organului de urmărire penală și instanței probe greu de combătut – comportamente filmate, convorbiri spontane, atitudini ale bănuților surprinse „în natură”, care trădează intenția infracțională. Astfel, și această măsură are o valoare probatorie distinctă și crucială în lupta contra corupției.

În cadrul investigării infracțiunilor de corupție comise de funcționarii publici cu statut special se dispun și se efectuează măsuri speciale suplimentare de investigație. Analiza jurisprudenței demonstrează că aplicarea acestora nu este uniformă, iar eficiența lor depinde în mod esențial de proporționalitatea și de respectarea riguroasă a cadrului legal.

Astfel, **identificarea abonatului sau a utilizatorului unei rețele de comunicații electronice** a fost dispusă în aproximativ 17% dintre cauze, fiind utilizată, în principal, pentru confirmarea identității persoanelor implicate în comunicările interceptate. Această măsură, aparent tehnică, are o importanță criminalistică semnificativă, întrucât permite atribuirea cu certitudine a unui conținut de convorbire unei persoane anume, evitând confuziile privind titularul numărului sau utilizatorul efectiv al dispozitivului. De asemenea, **colectarea informației de la furnizorii de servicii de comunicații electronice** s-a regăsit în circa 15% dintre hotărârile examinate, fiind aplicată mai ales pentru completarea interceptărilor și pentru stabilirea detaliilor conexe – numere de telefon, adrese IP, frecvențe de conectare sau corespondențe temporale între apeluri. Corelarea acestor date cu interceptările constituie un element de verificare indispensabil, care crește valoarea probatorie a materialelor obținute prin mijloace tehnice. Măsura de **culegere de informații** a fost documentată în 100% din cauze, fiind aplicată încă din faza incipientă a urmăririi penale. Aceasta reprezintă fundamentul oricărei investigații penale privind corupția, asigurând colectarea datelor primare referitoare la relațiile sociale, contextul funcțional, motivația subiectului și identificarea potențialilor intermediari. Caracterul său preliminar nu diminuează relevanța sa, ci o amplifică: o culegere de informații efectuată superficial poate compromite întreaga structură probatorie ulterioară. Într-un număr redus de cauze – aproximativ 6% – a fost consemnată aplicarea măsurii privind **cercetarea domiciliului, utilizarea și/sau instalarea în acesta a aparatelor care asigură fotografierea, supravegherea ori înregistrarea audio-video**. Deși rar utilizată în cauzele de corupție, această măsură are un potențial probator deosebit în situațiile în care fapta este comisă într-un spațiu privat, iar contactul direct între funcționarul corupt și corupător are loc în mediul domestic. Recurgerea la asemenea procedee trebuie însă să fie justificată printr-un grad ridicat de pericol social al faptei și să respecte principiul proporționalității, pentru a evita ingerințele nejustificate în viața privată.

Analiza demonstrativă a practicii judiciare relevă, fără echivoc, că fără măsuri speciale de investigație, corupția ar fi aproape imposibil de probat. Acestea reprezintă nu doar instrumente operative, ci veritabile mecanisme de garantare a adevărului judiciar

și de consolidare a legalității într-un domeniu profund vulnerabil la influențe și disimulări. Utilizarea lor combinată, corelată și proporțională asigură echilibrul dintre eficiența luptei anticorupție și protejarea drepturilor fundamentale ale persoanei. În consecință, implementarea acestor măsuri trebuie să se realizeze cu maximă rigoare metodologică și cu respectarea principiilor legalității, necesității și proporționalității – condiții esențiale pentru validitatea și forța lor probatorie.

Analiza efectuată a demonstrat că măsurile speciale de investigații reprezintă „coloana vertebrală” a probatoriului în cauzele de corupție. Fără aceste măsuri infracțiunile de corupție ar rămâne de obicei în penumbră, dificil de demonstrat dincolo de dubiu. Este relevant să subliniem de ce aceste instrumente sunt mult mai importante în acest domeniu decât în alte tipuri de criminalitate.

În infracțiunile cu victimă directă (omor, vătămare, furt etc.), ofițerii de urmărire penală pornesc de la o faptă consumată pe care o pot examina post-factum: există un cadavru sau o persoană rănită, există bunuri dispărute, există de multe ori martori. În corupție însă, „victima” este adesea abstractă – interesul public, principiul legalității – iar beneficiarii actului au deopotrivă interesul să-l țină ascuns. Dacă tranzacția reușește, nici corupătorul activ nu are motive să sesizeze organul de urmărire penală (el a obținut ce a dorit, fie un serviciu nemeritat, fie clemență), iar corupătorul pasiv cu atât mai puțin. Astfel, fapta de corupție consumată „în liniște” nu lasă urme vizibile: banii dați ca corupție nu sunt bancnote furate (sunt bani aparent legitimi aflați acum în patrimoniul funcționarului), actul ilegal nu se consemnează nicăieri oficial, de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat. În asemenea condiții, intervenția din interior a organului de urmărire penală și a ofițerilor de investigații este singura care poate rupe acest cerc al tăcerii.

Concluzii. Măsurile speciale de investigații sunt prin excelență mijloace de investigație endogenă – ele permit autorităților să intre, chiar și clandestin, în mijlocul derulării faptelor. Interceptarea comunicațiilor scoate la iveală discuțiile secrete, urmărirea vizuală vedește întâlnirile ascunse, controlul transmițerii scoate **în evidență** însăși tranzacția ilicită, iar investigația sub acoperire permite declanșarea și documentarea întregului proces infracțional. Cu ajutorul măsurilor speciale de investigații, corupția – un fenomen altfel invizibil juridic – capătă corp și formă în cauză: apar transcripse, înregistrări, bani marcați, fotografii, toate elemente tangibile ale unor acțiuni care altminteri s-ar fi petrecut pe vorbe și încredere mutuală, fără martori.

Măsurile speciale de investigații formează arsenalul indispensabil pentru combaterea corupției la nivel practic. Fără aceste măsuri, fenomenul corupției ar rămâne în mare parte intangibil, făptuitorii fiind protejați de opacitatea propriilor înțelegeri ilicite. Prin utilizarea lor inteligentă și legală, organele de drept reușesc să transforme comportamente corupte ascunse în cazuri penale solide, bazate pe probe științifice și legal administrate, asigurând astfel înfăptuirea justiției. Cazuistica judiciară din Republica Moldova confirmă pe deplin că măsurile speciale de investigații nu sunt doar utile, ci absolut esențiale pentru dovedirea unor infracțiuni de corupție, constituind diferența dintre suspiciuni neconfirmate și condamnări bazate pe certitudine.

BIBLIOGRAFIE
BIBLIOGRAPHY

- Alecă Gheorghe, Boloș Petru, Metodologia investigării și cercetării infracțiunilor de corupție. În: Criminalistica, nr. 1-2023 (133), martie 2023, VOL. XXIV p. 71. pp. 67-72. Disponibilă: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/67-72_Ro.pdf [accesată: 04.05.2024].
- Codul de procedură penală al Republicii Moldova nr. 122 din 14.03.2003. Publicat în Monitorul Oficial al RM din 05.11.2013 nr. 248-251 art. 699.
- Covalciuc Ion, Dispunerea și realizarea măsurilor special de investigații în procesul penal, curs universitar, Chișinău, 2022, 77 p. ISBN 987-9975-135-59-7.
- Covalciuc Ion, Măsurile speciale de investigații autorizate de procuror în procesul penal, Specialitatea: 554.03. – Drept procesual penal, Teză de doctor în drept, Chișinău, 2018. Disponibilă: http://www.cnaa.md/files/theses/2018/53408/covalciuc_ion_thesis.pdf [accesată: 15.10.2022].
- Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 11.02.2015, emisă în Dosarul nr. 1a-107/2015. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/95EFEF2B-C5C7-E411-A983-005056A5FB1A [accesată: 12.03.2023].
- Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 18.05.2016, emisă în Dosarul nr. 1a-51/2016. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/EFA-C6EBF-CC32-E611-A9BA-005056A5FB1A [accesată: 19.06.2023].
- Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Bălți din 27.04.2016, emisă în Dosarul nr. 1a-126/16. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/75F55A21-DD1C-E611-86A1-005056A5FB1A [accesată: 28.05.2023].
- Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 19.01.2016, emisă în Dosarul nr. 05-1a-1339-14.10.2015. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/E6AAF833-A7EA-E511-86A1-005056A5FB1A [accesată: 20.02.2023].
- Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Buiucani, din 12.12.2020, emisă în Dosarul nr. 1-1623/2020. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7872AD32-968C-437F-A73E-86D42AC0B288 [13.02.2024].
- Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Centru, din 26.08.2021, emisă în Dosarul nr. 1-3122/2020. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/7AB3DB42-828C-426F-8306-CCEC63DCD509 [accesată: 27.09.2024].
- Sentința Judecătoriei Chișinău, sediul Râșcani, din 31.01.2020, emisă în Dosarul nr. 1-19/2017. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/DA78EF70-7860-4D14-BB91-95A6BA9E4435 [accesată: 31.01.2024].
- Sentința Judecătoriei Criuleni, sediul Dubăsari, din 12.08.2019, emisă în Dosarul nr. 1-145/17. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/0A45AF38-B829-420B-8C6A-B7E16DBA9040 [accesată: 06.04.2023].
- Sentința Judecătoriei Hâncești, sediul Central, din 24.06.2021, emisă în Dosarul nr. 1-418/18. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/3F143BDF-B0BB-4C1D-9003-A226338D1470 [acceptată: 25.07.2024].
- Sentința Judecătoriei Leova din 30.03.2015, emisă în Dosarul nr. 1-57/2015. Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/0E1C46A8-67F8-E411-B888-005056A5D154 [accesată: 28.04.2023].
- Sentința Judecătoriei Ungheni din 19.10.2016, emisă în Dosarul nr. 51-1-1351-04052016 (1-150/2016). Disponibilă: https://instante.justice.md/ro/pigd_integration/pdf/EF5F9335-0396-E611-A9BA-005056A5FB1A [accesată: 20.11.2023].

RECENZII

**„INVESTIGAREA CRIMELOR COMUNISMULUI.
Neglijența în serviciu, lăsarea în primejdie
și alte infracțiuni comise de reprezentanții autorităților RSSM
în timpul calamităților naturale din vara anului 1948”,
Chișinău, 2025
(autori: Simion CARP și Ruslan CONDRAT)**

**Iurie LARII,
doctor în drept, profesor universitar**

Lucrarea semnată de cercetătorii Simion Carp și Ruslan Condrat reprezintă o contribuție științifică importantă la investigarea crimelor regimului comunist și la analiza responsabilității juridice a autorităților sovietice în contextul unor situații de criză socială și umanitară. Studiul este consacrat unui subiect de mare relevanță pentru istoria contemporană a spațiului dintre Prut și Nistru, și anume examinarea faptelor ce pot fi încadrate juridic drept neglijență în serviciu, lăsare în primejdie și alte infracțiuni comise de reprezentanții autorităților RSSM în timpul calamităților naturale din vara anului 1948.

Importanța temei abordate derivă atât din dimensiunea istorică a evenimentelor analizate, cât și din perspectiva juridică pe care autorii o propun asupra acestora. Calamitățile naturale din vara anului 1948 au provocat distrugerii considerabile în mai multe localități din RSSM, afectând infrastructura, gospodăriile populației și, nu în ultimul rând, securitatea și viața oamenilor. În acest context dramatic, reacția autorităților sovietice și modul în care acestea și-au îndeplinit atribuțiile legale constituie un subiect de interes major pentru cercetarea științifică. Autorii își propun să analizeze nu doar consecințele calamităților, ci și responsabilitatea funcționarilor și instituțiilor statului care aveau obligația de a interveni pentru prevenirea sau limitarea pierderilor umane și materiale.

Lucrarea se remarcă prin caracterul său interdisciplinar, îmbinând analiza istorică cu cea juridică. Autorii reușesc să ofere o perspectivă complexă asupra evenimentelor din anul 1948, utilizând atât metode specifice cercetării istorice, cât și instrumente conceptu-

ale și analitice proprii dreptului penal. Această abordare permite o interpretare mai profundă a comportamentului autorităților sovietice și evidențierea modului în care anumite acțiuni sau inacțiuni ale reprezentanților statului pot fi analizate prin prisma normelor juridice.

Structura lucrării este una coerentă și bine organizată, ceea ce facilitează înțelegerea problematicei analizate. În partea introductivă, este argumentată actualitatea și relevanța temei, sunt reflectate principalele obiective ale cercetării, cadrul metodologic utilizat și stadiul actual al cercetărilor în domeniu. Totodată, este evidențiată necesitatea investigării aprofundate a crimelor regimului comunist și a responsabilității instituționale pentru acțiunile sau inacțiunile care au generat suferințe populației.

Un aspect deosebit de important al lucrării îl constituie analiza contextului istoric în care s-au produs calamitățile naturale din vara anului 1948. Autorii prezintă în mod detaliat circumstanțele meteorologice și geografice care au determinat producerea inundațiilor, precum și amploarea distrugerilor provocate de acestea. Prin utilizarea unui material documentar bogat, provenit în special din arhive, rapoarte administrative și documente oficiale ale epocii, autorii reconstituie cu acuratețe situația dramatică în care s-au aflat numeroase comunități din RSSM.

Pe baza acestor surse, lucrarea oferă o imagine amplă asupra impactului social și economic al calamităților. Sunt analizate consecințele asupra gospodăriilor populației, asupra infrastructurii locale și asupra activităților economice, evidențiindu-se dificultățile cu care s-au confruntat locuitorii regiunilor afectate. În același timp, autorii pun în lumină modul în care autoritățile sovietice au reacționat la aceste evenimente și eficiența măsurilor adoptate pentru gestionarea situației de criză.

Nucleul analitic al lucrării este reprezentat de examinarea comportamentului reprezentanților autorităților publice în timpul și după producerea calamităților naturale. Autorii identifică numeroase situații în care instituțiile statului sau funcționarii responsabili nu au intervenit în mod adecvat pentru protejarea populației. În unele cazuri, inacțiunea autorităților a contribuit la agravarea situației și la sporirea numărului de victime sau a pierderilor materiale.

Prin analiza detaliată a documentelor de arhivă, autorii demonstrează că unele dintre aceste comportamente pot fi încadrate juridic în categoria infracțiunilor de neglijență în serviciu sau lăsare în primejdie. Sunt prezentate exemple concrete în care autoritățile nu au acordat asistență persoanelor aflate în pericol, nu au organizat eficient operațiunile de salvare sau nu au luat măsurile necesare pentru prevenirea unor tragedii umane. Această abordare oferă o perspectivă inovatoare asupra evenimentelor istorice, deoarece permite interpretarea lor nu doar ca episoade tragice ale trecutului, ci și ca situații care implică responsabilitate juridică.

Un alt merit al lucrării constă în analiza mecanismelor instituționale ale administrației sovietice și a modului în care acestea au influențat gestionarea situațiilor de criză. Astfel, este evidențiat faptul că sistemul administrativ al regimului sovietic era caracterizat printr-o centralizare excesivă, rigiditate birocratică și lipsă de responsabilitate față de cetățeni. Aceste caracteristici structurale au contribuit, în multe cazuri, la ineficiența intervențiilor autorităților și la agravarea consecințelor calamităților.

Din punct de vedere juridic, lucrarea oferă o analiză riguroasă a conceptelor de neglijență în serviciu și lăsare în primejdie, raportate la contextul administrativ și politic al epocii. Autorii examinează elementele constitutive ale acestor infracțiuni și discută modul în care acestea pot fi aplicate în cazul faptelor documentate în arhive. De asemenea, este evidențiată diferența dintre responsabilitatea morală și cea juridică a funcționarilor pu-

blici, precum și dificultățile de a evalua juridic comportamentele dintr-un context istoric specific.

Valoarea științifică a lucrării este amplificată de aria extinsă a materialului documentar utilizat. Autorii au valorificat un număr considerabil de documente de arhivă, multe dintre acestea fiind puțin cunoscute și insuficient reflectate în cercetările anterioare. Prin introducerea respectivelor surse în circuitul științific, lucrarea contribuie la completarea cunoștințelor despre perioada postbelică a RSSM și oferă o bază factuală solidă pentru interpretările formulate.

De asemenea, trebuie remarcată rigoarea metodologică a cercetării, în cadrul căreia este combinată analiza documentară cu metoda istorico-juridică, metoda comparativă și interpretarea normelor juridice. Această abordare permite evidențierea raportului dintre contextul istoric și normele juridice aplicabile, precum și evaluarea modului în care autoritățile sovietice au ignorat sau au încălcat obligațiile legale ce le reveneau.

Din punct de vedere stilistic, textul este redactat într-un limbaj clar și accesibil, specific literaturii științifice. Expunerea este logică și bine structurată, iar argumentele sunt susținute prin numeroase exemple și referințe documentare. Acest lucru facilitează înțelegerea problematicii analizate atât de către specialiștii în drept și istorie, cât și de către cititorii interesați de istoria regimului comunist.

Lucrarea are, totodată, o semnificație mai largă în contextul cercetărilor dedicate crimelor specifice regimurilor totalitare. Prin analiza responsabilității autorităților sovietice în timpul calamităților naturale din anul 1948, autorii evidențiază modul în care structurile statului pot deveni responsabile pentru încălcarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor. În acest sens, studiul contribuie la dezvoltarea reflecției științifice asupra relației dintre puterea politică, administrația publică și protecția vieții și demnității umane.

De asemenea, lucrarea poate constitui un punct de plecare pentru cercetări viitoare privind responsabilitatea juridică a instituțiilor statului în situații de urgență sau de criză. Analiza prezentată demonstrează că investigarea evenimentelor istorice din perspectiva dreptului penal poate oferi concluzii relevante pentru înțelegerea mecanismelor instituționale și pentru consolidarea culturii responsabilității în administrația publică.

În concluzie, lucrarea elaborată de Simion Carp și Ruslan Condrat reprezintă o cercetare solidă și bine documentată, care aduce o contribuție valoroasă la studiul istoriei contemporane și la dezvoltarea cercetării juridice privind responsabilitatea funcționarilor publici din perioada sovietică. Originalitatea temei, diversitatea materialului arhivistic și rigoarea analizei conferă lucrării o valoare științifică incontestabilă.

Prin urmare, studiul prezintă un interes deosebit pentru specialiștii în domeniul dreptului penal, pentru istorici, dar și pentru cercetătorii preocupați de investigarea crimelor regimului comunist și de analiza responsabilității instituționale în contextul regimurilor totalitare. Lucrarea merită apreciată pentru contribuția sa la clarificarea unor aspecte importante ale trecutului recent și pentru aportul adus la dezvoltarea cercetării interdisciplinare dintre istorie și drept.

Având în vedere valoarea științifică a cercetării, rigoarea metodologică și relevanța temei abordate, lucrarea poate fi apreciată drept o contribuție importantă la literatura de specialitate și constituie o publicație demnă de atenția comunității academice.

Culegere și paginare computerizată. Bun de tipar 23.12.2025. Formatul 60x84/8. Tipar offset.

Coli conv. de tipar 20.21. Imprimată la tipografia Departamentului editorial poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, mun. Chișinău, str. Gheorghe Asachi nr. 21